KRÚDY

Az élet álom

75.661
ZK

Az Élet Álom

Krúdy Gyula válogatott novellái

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

AZ ÉLET ÁLOM

KRÚDY GYULA

VÁLOGATOTT NOVELLÁI

A Z Í R Ó S A J Á T J A

BUDAPEST, 1931

Ez a könyv első kiadásban 1000 példányban készült, amelyek közül az első százat megszámoztuk.

ER—92
75.661
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
B 4440/1978
LELTÁRI SZÁM

HUNGÁRIA NYOMDA

A HIRLAPIRO ÉS A HALÁL

Széplaki Titusz hírlapírót halálra ítélte a Kaszinó igazgatósága abban a szobában, ahol a kaszinótagok a bizalmas konferenciákat, becsületbíróságaikat, párbajtörvényszékeiket szokták tartani, miután ebben a szobában valaha, Albert velszi herceg tiszteletére rendezett mulatságon végül pezsgősüvegekkel mentek egymásnak az urak, a cigányok kezéből kirántották a hegedüket és fúvókat, hogy azokkal is ütlegeljék egymást. E sötét emlékezetű szobában többé nem duhajkodott senki, ellenben a szoba a becsület szolgálatára rendeltetett. Így alakulnak át a szobák életei, mint akárcsak az embereké, akik a szobákban tartózkodnak. Csak a nők tudnak olyan szemérmetlenek lenni, mint a szobák.

Széplaki sértő cikket írt lapjában a Kaszinóról: ezért kellett meghalnia. A Kaszinó tagjai közül az ítélet végrehajtására kijelölte P. E. G. szolgálaton kívüli huszárezredest, akit Magyarország legjobb céllövőjének ismernek. Ezzel a hírlapíró sorsa elintéztetett. Nyugodtan elajándékozhatta már életében földi javait, ha ugyan rendelkezett ilyesmikkel, többé nem leend szüksége reájuk.

Széplaki, mint az már a koholt családi szerencsétlenségek alkalmával szokás: első gondolata sze-

rint előleget kért a lapjától. Az előleg békíti ki a hírlapírót az élettel és a halállal.

A hírlapíró megkapván előlegét: könnyed lépésekkel hagyta el a Bodzafa-utcát, ahol egy ellenséges íróasztal mellett küzdött éveken át rossz tollakkal, vízzel higított tintákkal, még ellenségesebb betűvetésekkel, amelyek éppen akkor nem akartak sehogy sem sikerülni, mikor Széplaki legjobb cikkeit akarta megírni. Széplaki az előleggel zsebében elhatározta, hogy úriember módjára fog meghalni. Nézzük most Széplakit, hogyan alakul át remélhető halála előtt úriemberré.

*

Mindenekelőtt méltó kalapot kellett szereznie, mert a hírlapíró kalapja, éjjeli életmódja miatt, (amikor a kalapot amúgy sem látja senki) már olyan állapotú kezdett lenni, mint azok a kalapok többnyire, amelyeket fizetség helyett szoktak a kávéházban felejteni. A vendég megszökött, a kalap vár, amíg beleöregedik. Nagyon ritka az olyan vendég, aki valaha is visszatért volna kalapjáért, amikor azzal az ürüggyel távozik, hogy csak „idemegy a szomszédba". Széplaki kalapjait, ernyőit, sétapálcáit mindig a kávéházban szerezte be, — ó, nem a hamiskodás útján, — hanem egyszerűen Olga révén, aki kasszirnő volt abban a kávéházban, ahol Széplaki éjszakánként tanyázott. Nem szabad semmi rosszat feltételezni Olga és Széplaki barátságáról. A hírlapíró egyszerűen megállott a kávéházi pénztár mellett, — mint akár más virrasztó, aki életét a kávéházban töltötte. Állott és beszélgetett Olgának mindenféle

olyan dolgokat, amelyeket a szerkesztőségben hallott. Ezekből az előadásokból Olga megismerhette akár az egész politikai vagy irodalmi világot. Olga ellenben sohasem árulta el, hogy valamely különösebben érdeklődik bárki iránt, akiről Széplaki hosszadalmas mesemondásokkal beszélt. S Olga ugyancsak nem lepődött meg akkor sem, mikor egyik-másik hírlapíróért (így Széplakiért is) elkerülhetetlen helyzetekben jótállást kellett vállalnia a császárszakállas főpincérnél kiszolgáltatandó rántották, sonkacsontok, ecetes és olajos párizsiak, szardiniák, tormás virstlik, szalámigerezdek, vajaskenyerek, hagymás heringek, császárhúsok, füstölt kolbászok dolgában, már amilyen eledelekkel a pénztelen hírlapírók táplálkozni szoktak.

És nem csodálkozott Olga akkor sem, amidőn Széplaki nyurgán, sápadtan, kalapját hóna alá szorítva, egy vértanu komolyságával közölte vele, hogy balsorsa többé elkerülhetetlen, meg kell halnia fiatalon, reményteljesen, anélkül, hogy befejezhette volna azt a nagy művet, amelyről régi vágású hírlapíró módjára nagy bajban állandóan ábrándozott, amelytől sorsának jobbrafordulását reménylette, amely műbe azonban még bele sem fogott, bár azt híresztelte, hogy hajnalonkint a művön dolgozik. Megállott Széplaki borotválatlanul, szilvaszínű szájjal és fátyolozott tekintettel Olga trónusa mellett. Valami csodát várt Olgától, mint ahogy a fuldokló a szalmaszálba is kapaszkodik. Olga azonban nagyon közönyös maradt nagykendője, köpenyege, kalapja társaságában, amely tárgyak ott függtek kezeügyében, ha netalán részeg vendégek elől kellene menekülnie.

Pedig máskor, apró-cseprő dolgokban, a szükséges cigaretták vagy kapupénzek megszerzésében milyen hallatlan barátságot tudott mutatni ez a nő! Mégis, midőn átgondolta a helyzetet, Sz. T. halálos helyzetét, nem titkolt el egy fanyar mosolyt, amellyel szinte a saját sorsa felett is keserves ítéletet mondott.

— Valahogyan csak meg kell halni, — mond.

— De ilyen lyukas kalapban! — méltatlankodott a halálraítélt.

Olga délvidéki nő volt, gyorsan változtak kedélyhangulatai, most is csakhamar felülkerekedett benne természetes jósága, amint Széplaki kalapját szemügyre vette. „Valóban kiszolgált! Már vasaltatni se lehet", — mond, nőies figyelemmel kezelvén a kalapot. Aztán elhagyván trónusát, egy kis kamrához ment, ahol bizonyos tárgyakat tartogattak a kávéházi népek.

Olga a kamrából egy zöld vadászkalappal és egy úgynevezett botesernyővel tért vissza. Előbb a kalapot porolta le. Kecskeköröm és zergeszakáll volt a kalap mellett.

— Egy vendégünk hagyta itt, aki azt igérte, hogy a kávéházból egyenesen a Dunának megy. Próbálja meg Titusz.

Széplaki fejére helyezte a kalapot és darab ideig nézegette magát a kávéházi tükörben. Minden oldalról megnézte magát. Tetszett neki a kalap, de ezt csak nem árulhatta el Olgának, ugyanezért így beszélt:

— Sajátságos, hogy ebben a kalapban egyszerre a vidéki városka jutott eszembe, amely városkában darabideig gyerekeskedtem. Ilyen kalapban jöttek

rendszerint párosával azok a zöldnadrágos emberek, akiknek a derekán mindenféle drótok, kések csörögtek, akiknek a láttára, szagára veszettül kezdtek ugatni a kutyák, mert megérezték ezeken az embereken az állatvért.

— A miskájerek! — kiáltott fel Olga és most már némi humorral nézett ő is a kalapra, mert vidéki nő létére ismerte azokat a vándorlegényeket, akik az állatokat nemüktől szokták megfosztani. — Biztosítom, Titusz, hogy egyetlen kollégájának sincs ilyen kalapja. Kiütéseket kapnak irigységükben az arcukra, mikor magát ebben a kalapban meglátják. Már az Egyetértés szerkesztője is kérte, de nem adtam oda. Valami tehetséges, új, fiatal költőt akartam vele megkoronázni, de mostanában nincsenek tehetséges költők.

Széplaki nem vette le fejéről a vadászkalapot, mert azt hitte, hogy gentry-embernek látszik benne. Csak álldogált elég vidámsággal, mintha ebben a percben az a szívnyomás is elmúlott volna róla, amely nyomást már órák óta érzett, hogy szinte megfulladt tőle.

Olga most a boternyőt nyujtotta feléje.

— Mondja Titusz, volt valaha ilyen esernyője, amely egyúttal sétapálca is, valami ceitungsreibernek Budapesten?

Széplaki valóban elálmélkodott a különös sétapálcán, amelyből változó idő esetén esernyőt lehetett előhúzni. Mindjárt kipróbálta az esernyőt és kalapja fölé tartotta.

— Öreg közgazdák szoktak ilyen esernyőket emlékbe kapni a huszonötéves jubileumukon . . .

— Meghiszem azt, — felelt Olga.

— Vagy pedig azok a polgári férjek, akik a hosszú házaséletük alatt már annyi mindenféle apró ajándékban részesültek a feleségük részéről a névnapokon, születésnapokon, évfordulókon, hogy már mindenük van, még dohányzófelszerelésük is. Az én mellényzsebem persze tele van dohányporral.

Titusz nem beszélt minden felindulás nélkül, amikor a ritkaságot a kezében forgatta. Bár borult volt az arca, de szemében valami reménység kezdett csillogni, mert eszébe jutott az az eshetőség is, hogy véletlenül élve marad a párbaj után és még viheti valamire a nagy zöld kalap és a botesernyő birtokában.

*

„Mégis csak derék asszony ez az Olga", — mondogatta magában Titusz, mikor a Ferenci-kávéházból kilépett és eszeágában sem volt a bodzafautcai szerkesztőség felé irányítani lépteit, habár itt meglehetős feltűnőséget kelthetne új felszerelésével, de viszont kitenné magát annak az eshetőségnek, hogy az epebajos szerkesztő éppen halála előestéjén rábízná a kőnyomatos híreinek a feldolgozását. Inkább meghalni, mint ezen az estén kőnyomatost látni! Inkább veszítse el az állását, mint ezen az estén, az új kalap és a boternyő birtokában dolgozni, mint nyomorult rabszolgának! Saját magát degradálná, ha még ilyenkor is a rosszszagú szerkesztőségben üldögélne, hogy ott nyüzsögve, hemzsegve munkát kérjen, munkát találjon, hogy mindenáron hasznavehetővé tegye magát! Oktondi hírlapíróknak szokásuk

ez, akik még mit sem próbáltak az életben, — még csak pisztolypárbajuk sem volt. Itt valahol a környékben, a lágymányosi Dunaparton, ahol amúgy is elhúzna a golyó a Dunába, még ha megtöltenék is a pisztolyokat, — mint a régi párbajsegédek mondogatták.

A Barátok terén tízet ütött a toronyóra, amikor Széplaki valamely ellenállhatatlan, belső kényszernél fogva a Nemzeti Kaszinó felé vette útját, ahol a párbajbíróság a halálos ítéletet kimondotta.

Előbb csak a Hatvani-utca túlsó oldaláról merészelte szemügyre venni a lovagvárszerű, egyemeletes épületet, amelynek kitárt kapuján át behajtottak a kocsik és döngve állottak meg a hintókerekek a pirosbársony szőnyeggel bevont lépcső előtt. Aztán behajtottak a kocsik az udvarba, miután uraságaik kiszállottak belőlük, a meggypiros huszár becsapta a hintó ajtaját, a boltozat alatt függő nagy lámpás megingott és a kocsik az udvaron álló szökőkutat megkerülve kihajtottak a szépuccai kapun. A Kaszinó ablakai homályosak és zártak, mintha itt nem volna szüksége senkinek levegőre, — pedig langyos, koraőszi éj volt, amikor csillagporral van tele a levegő.

Tituszunk egy kapu alatt meghúzódva, önfelejtkezett tekintettel nézte a komoly épületet, ahol nem számít az élet és a halál, mintha élni és meghalni is másképpen tudnának azok az úriemberek, akik e zárt házat látogatják! Mi történne például, ha Széplakink átlépdelne a kocsiúton és a meggypiros huszárnál P. E. G. szkv. hhezrd. után tudakozódna, hogy beszéljen is végre azzal az úrral, aki holnap őt agyon

fogja lőni? A huszár tán szóba sem állna vele, vagy ráförmedne, ha felismerné, mert hiszen az ilyen régi kaszinószolgák tudják a párbajszabályokat is. Az ellenfeleknek nem szabad érintkezniök egymással a párbaj előtt, mondják a szabályok és Széplaki csúf megaláztatásnak tenné ki magát. Régi rossz kalapjában tán ezt meg is tette volna, de a „Miskájerkalap", amint már magában kalapját nevezgette, bizonyos önérzetet öntött beléje. Inkább elment a leshelyről és a Kerepesi-útnál a Hatvani-utca kaszinói oldalára kerülve: közönyös sétáló módjára tért vissza, egyetlen pillantást sem vetett a lovagvárra, mialatt annak tárt kapuja előtt elhaladt, csak botesernyőjét ringatta karján, miután annak görbe fogantyúja volt, amelynél fogva azt csuklójára lehetett akasztani. Ringott és néha térden csapta a botesernyő Széplakit, mintha bátorítaná. Ilyen botesernyő birtokában valóban nem lehet odáig lesüllyedni, hogy egy hitvány életért kegyelmet kérjen az ember. És Titusz, mintha csakugyan arra volna dolga: befordult az elegáns Szép-utcába, hogy tekintélyre tegyen szert a meggypiros kaszinói portás előtt, aki véleménye szerint gúnyos, megvető tekintettel nézeget utána a kapuból, mintha csak ez a szemtelen szolga eltalálta volna, hogy a hírlapíró miért sétálgat a Kaszinó környékén... Titusz befordult a Szép-utcába, elment a homályos ablakok előtt, amelyek mögött nyilván most vacsoránál ülnek az urak és az ezredest úgy bámulják, mint valami ritka tengeri rákot.

*

Széplaki sétájában a sötét belvárosi utcácskákon át megint csak a Ferenciek terén lyukadt ki, mert évek megszokásai vitték erre a helyre. Ugyan elgondolta magában, hogy ő a legnagyobb szamár, aki most, miután már „az egész város" amúgy is tudta a másnapi halálos párbajt: nem megy valamely előkelő étterembe, hogy megmutogassa magát a világnak, miután amúgy is „mindenki" az ő esetéről beszél. Hogy bemutassa félelemtelenségét, elszántságát, bátorságát, amit annyival könnyebben is megtehetne, miután megfelelő kalapja és botesernyője van a kellő megjelenéshez. Hogy kiélvezze a közérdeklődés örömeit, amelyek bizonyára sokat érhetnek, mert hiszen annyian küzdenek ez örömökért szakadatlanul. Mikor kerül Sz. T. névtelen hírlapíró megint abba a helyzetbe, hogy az emberek mutogassanak utána, ime itt megy az a hírlapíró, aki a hivatása szolgálatában még a haláltól sem fél?... Mikor veszik észre megint azokban a körökben, ahol a párbajok imponálnak? Mikor válnak a gúnyos, megvető, kötekedő, komiszkodó emberi szemek megint tiszteletteljesekké körülötte, ha még ezen az estén sem, — az utolsó estén, amelyet előlegpénzzel a zsebében gondtalanul, nevetgélve lehetne eltölteni?

Széplaki látta magát képzeletben egy nagyon előkelő étterem kellős közepén, ahol a cigány mindig csak neki húzza és a szinházi öltözékes nők pihegve fordítják feléje fejecskéjüket, mert most ő a legérdekesebb férfi a városban, aki szembeszállni készül az oroszlánnal, — a bizonyos halállal. Miért? Becsületből.

— Megengedhetnél magadnak egy jobb vacsorát,

— tanácsolta a könnyelmű vadászkalap. — Például egy böftököt egy olyan előkelő étteremben, ahol nemcsak a böftök nevét írják kellő angol helyesírással, de ugyancsak értik a böftök helyes elkészítését is.

— A tükörtojással, — mond a botesernyő, amint Széplaki oldalán kopogott.

— Van pénzed és nem tudsz úriember lenni, — tette szemrehányásait a kalap, amint Széplaki tovább is megtartotta azt az irányt, amely az Athenaeum-épületben lévő kiskocsmába vezetett. — Sohasem lesz belőled úriember, ha még ezt az alkalmat is elmulasztod. A Hungáriába vagy a Bristolba kell menned, hogy észrevegyenek, te is a világon vagy és a becsület mezején készülsz meghalni. Ha nem szeretnéd a böftököt: akad mindig olyan étel a menükártyán, amelyet hajlongva tesz eléd a pincér. Valamely madár ... vagy például nyúl, amely augusztus közepe óta élvezhető. Gerince savanyú levében babérlevél úszik és szerencséd lesz párbajodban, ha sörétszemet találsz húsában. Nem kell rákot enned, amely ilyenkor már igen olcsó portéka a piacokon; úgyse tudnál vele elbánni, mert kézügyesség kell a rák gusztusos fogyasztásához. De egyél például valamely frissen sültet, amelynek elkészültéig alázatos, bocsánatkérő pillantásokat vet feléd a pincér. Gondold el, hogy a szerkesztődnek volna olyan párbaja, amelyet napok óta beharangoznak az újságok! Micsoda sikereket aratna le jóelőre ökelme! Neked még csak annyi eszed sincs, hogy egy kíváncsi előkelő hölggyel megismerkedjél.

Széplaki már-már engedett az unszolásnak, amely folytonosan hangzott a botesernyő kopogásá-

ban, a kalap zergetollának zizegésében: légy társadalmi úriember, legalább egy napig, mielőtt meghalnál!

Útja ekkor egy éjjeli kofa standja mellett vezetett el, aki lámpás mellett árult kiskocsiról mindenféle gyümölcsöket. A legdrágábbak voltak ez időtájt a szőlők és a diók, mert még igen újak voltak ők, hogy nappali emberek sajnálták értük a pénzt, de a könnyelmű éjszakai emberek megörvendeztek látukra. Széplaki, hogy megengedjen magának valamely extravagánciát ezen a különös napon, egy papirzacskóba szőlőt és diót méretett és alkuvás nélkül fizetett.

*

— Nem születtem úrnak, habár majd olyanformán kell meghalnom holnap, mint egy úrnak, — gondolta magában boldogtalanul Széplaki, amint a staniclival hóna alatt belépett a kis éjjeli kocsmába, amely voltaképpen éjjel dolgozó betűszedők és más éjjeli emberek kedvéért volt nyitva, akikről feltehető a józanság, hogy csak táplálkozás szempontjából veszik igénybe a vendéglőt, nem pedig mulatozás kedvéért. Kersántznak hívták a kocsmárost és a kávéházi életet élő hírlapírók csak ritkán látogathatták, mert a Kersántznál való tartózkodás drágább volt a feketekávés, kapucineres kávéházi életnél; itt enni meg inni kellett annak, aki át akarta virrasztani az éjszakát. Kersántzban költekezni kellett és hitelük csak a nyomdászoknak volt, akik szombatonkint becsületesen fizettek. Nem, még maga egy főszerkesztő sem kaphatott volna itt hitelben semmit, — ugyan-

ezért Széplaki nem volt egészen elégedetlennek mondható, amikor utolsó éjszakáját ebben a polgári becsületességgel vezetett éjjeli kocsmában akarta eltölteni.

Egy komótos sarokasztalnál foglalt helyet, mint aki teljesen bizonyos a dolgában.

Nem kerülte el figyelmét, hogy Kersántz, egy vörösbajuszú, hallgatag sváb, aki a mérőasztalnál olyan gondosan méregette borait, mint valami patikárius a maga portékáját: a néma Kersántz bizonyos elismerő pillantásban részesítette Széplaki új kalapját, valamint botesernyőjét is. Talán arra gondolt Kersántz, hogy ez a botesernyő egyszer amúgy is az ő birtokába jut? Ki tudná egy kocsmáros gondolatait? Csak a pénztelen emberek hiszik, hogy a kocsmáros mindig őket lesi, hogy fizetség nélkül meg ne ugorjanak a kocsmából.

Széplaki étlapot parancsolt a kistermetű pincérnél, akit a kocsmáros egy halk „János" szóval figyelmeztetett, hogy vendég érkezett. Ezt sem érte még meg Széplaki Titusz. Hiába, a kocsmárosok belátnak a zsebekbe.

János keresztet vetett, amikor Széplaki urat a sarokasztalnál megpillantotta. Tétovázva közeledett, mintha kísértetet látna.

— Azt hallottam, hogy a tekintetes urat párbajban agyonlőtték.

— A jövő zenéje, — felelt felnevetve Titusz, mint amilyen nyelven a hírlapírók abban az időben a pincérekkel beszélni szoktak. — Igen, János, ez csak a jövő zenéje. Máskor jobban figyeljen oda, azaz

nyissa ki a fülét, amikor a Marich-asztalnál hallgatózik.

János még nagyobb megdöbbenést mutatott arculatán, amely arculat nem képes a titoktartásra.

— Valóban a Marich-asztalnál beszélték éjszaka a nyomdászok, hogy a tekintetes úr élete nem ér egy fakovát sem. Agyonlőtték már is...

A bolthajtásos kocsmahelyiség belső szobájában egy hosszú asztal állott, amelyre az asztal látogatói, a betűszedők szép nagy betűkkel ezt a felírást szerkesztették: Marich-asztal. (Marich úr volt akkoriban a legtekintélyesebb betűszedő, aki azzal dicsekedhetett, hogy Deák Ferenc húsvéti cikkét ő szedte.) És Marich úr, egy tekintélyes, magastermetű, méltóságteljes úriember minden éjfélutánkor megjelent az asztalnál, hogy az elnökséget átvegye.

Tituszunknak hízelgett, hogy ime a Marich-asztalnál is megbeszélték az ő dolgát, mert ehhez az asztalhoz a legtekintélyesebb nyomdászok jártak, — de Titusz mégis olyanformán viselkedett, mintha nem érdekelné János lelkendezése, aki nem győzte szalvétájával térdét ütögetni, mintha álmából akarná felébreszteni magát.

— Van savanyú tüdő, — mondta, mintha homályosan emlékezett volna rá, hogy Titusz kocsmai megjelenései alkalmával többnyire ezt a bizonyos olcsó pacalos eledelt szokta fogyasztani. Fél citromot kért mindig az ételhez és megdícsérte a szakácsnőt, aki nem rösteli a tüdőt négyszögletes darabkákra felvagdalni, mert az csak így tud átfőni kellő mértékben.

Titusz oda sem hallgatott János ajánlatára, csak úgy félhalkan mormogott valamit arról, hogy a kis

pincér megint „be akarja savanyítani", mintha nem volna eléggé savanyú a gyomra, az élete, a foglalkozása és kedve.

— Kakast ennék! — kiáltott fel Titusz, miután észrevette, hogy ez az eledel a legdrágább a szerény étlapon.

— Becsinált csirkét, igenis.

— Kakast, ha mondom, akit nem kappanosítottak meg fiatalkorában, mint némely tehetségtelen szerkesztőket. Aki megmaradt kakasnak, megkergette még a fiatal szolgálókat is, a pesztonkát pedig megcsípte.

Ki tudná, meddig magasztalta volna a kakast híven írónk, amely kakast ma este elfogyasztani akart, — amelynek sarkantyúját is követelte a konyha felé távozó Jánostól, nem beszélve a májáról és zúzájáról, — amikor a kocsma küszöbén egy vörös bajusz nyomakodott be.

A vörös bajuszok között vannak mindenféle jellegűek. A legtöbbje mérges, rosszindulatú, elhanyagolt férfijelvény, amely éppen színe miatt nem érdemes az ápolásra. Ám a mi vörös bajuszunk ama századik vörös bajusz volt, amely humort, derűt, megelégedést, örömösséget mutatott, mintha a bajusz alatt mindig valamely mosolygásra volna vonva a szájszöglet. Ez a vörös bajusz megérdemelte, hogy tulajdonosa nagyranövelje, kipödörje, gyakran megsimogassa, mint valami jó kutyát. Kerek szemüveg volt a vörös bajusz felett, amely szemüveg csontkeretével, az orrhegyen való billegésével, fül mögé akasztott szalagjával ugyancsak a vidám szemüvegek közé tartozott, amely mögött mindig jóindulatúnak látszott a szem. A bajusz alatt a nyakkendő vonta magára a figyelmet,

amely ugyan kézzel kötött „lavaliér"-nyakkendő volt, kék és fehér pettyekkel ellátva, de a nyakkendőben mégis tű volt, amely rubintszemű vadkanfőt ábrázolt.

Valóban vadkereskedő viselte ezt a tűt, — Aranyosi Andornak hívták őt, amely nevet még régi hírlapíró korában szerezte, mielőtt a vadkereskedelmi pályára lépett volna.

— Jó, hogy itt talállak, Titusz, — kezdte szavait az egykori hírlapíró, aki közeli, bástyautcai házából gyakran jött ebbe a kiskocsmába, mint mondá, azért, hogy egy kis nyomdaszagot élvezhessen. Mert a nyomdaszagot még vadkereskedő korában sem tudja felejteni. — Azt olvasom az ujságokban, hogy neked most bizonyos érintkezésed van a mágnásvilággal, a Nemzeti Kaszinóval, a grófokkal. Ajánlom figyelmedbe az én régi Salon-Naptáramat, amelyet abban az időben szerkesztettem, amikor a magyar írói világot kapcsolatba akartam hozni a mágnásvilággal. Egy gróf, egy író, — egy grófnő, egy irónő ... Így váltakozott Naptáram tartalma, beszélyekkel, versekkel, arcképekkel.

— A gondolat nem rossz, — felelt a hírlapíró. — De egyelőre halálraítélt vagyok.

Ám Aranyosi nem az az ember volt, aki ilyen könnyedén lemondott volna tervéről, amelynek keresztülvitele kedvéért bástyautcai házából az éj e késői órájában eltávozott.

— Nem jó nyomokon halad most az irodalom. Csete Lajos, mióta Pokrócz Ádám figuráját élclapjában kitalálta, mindig a vasutasokról ír. Mit akartok a kondoktoroktól, meg a bakterektől? A grófokról meg a grófnőkről kell írni, hogy valami értelme legyen a dolognak. Addig sohasem lesz magyar irodalom, amíg

az irodalmi világ nem kompariálódik a mágnásvilággal.

— Kompariálódik, — helyesen mondod, — felelt Széplaki. — Mint mondám, egyelőre halálraítélt vagyok. És „Csete-vájó"-t iszom.

— Igen, éppen ez a baj, — szólott Aranyosi, az egykori Salon-Naptár szerkesztője, miközben óraláncát is megmutatta, amelyen ugyancsak egy vaddisznó-agyar lógott, persze ezüstbe foglalva. — Csete Lajosról nevzik el a spriccert a kocsmárosok, nem pedig Andrássy grófról vagy Festetics hercegről. Ezért nem viszitek semmire ti modern magyar írók. Mi régiek tudtuk volna helyes irányba kormányozni az irodalmat. Kiütöttétek a tollat a kezünkből, lejárattatok, most aztán itt vagytok, szemben a Kaszinóval, az egész mágnásvilággal.

Tituszunk cinikusan felelt:

— A „Csete-vájó" a legjobb találmány. Egy rész bor, egy rész parádi, egy rész szódavíz.

Az irodalmi vadkereskedő e konokság felett roszszalóan csóválta fejét.

— Én megtartottam nexusomat a mágnásvilággal, nem is volt okom megbánni. Én még mindig gróf Berchtold erdejéből kapom a fácánokat.

— Sohase eszem fácánt, — mond anarchista módjára Széplaki.

— Ami nyulat Degenfeld gróféknál lőnek, azt mind én dolgozom fel, mert szerződésem van az uradalommal.

— Megvoltam eddig is nyúlpecsenye nélkül.

A vadkereskedő ekkor észrevette a fogason függő

vadászkalapot, a zergetollal és saskörömmel díszítve, amelyet nyomban megjegyzés tárgyává tett:

— Pedig aki kalapodról ítélne, testvér, az nyílván hihetné, hogy az úri társadalomhoz tartozol, — mond a vadkereskedő.

— Nem akarok tartozni sehová, — felelt Titusz és megvető pillantást vetett az árulkodó kalapra, valamint a vadkereskedőre is.

A vörös bajusz ekkor, hirtelen, minden átmenet nélkül megmutatta, hogy alattomos düh rejtőzködik benne, mint minden vörös bajuszban.

— Hát akkor vedd meg nem történtnek látogatásomat, amelyet éppen a te érdekedben tettem.

És a vadkereskedő fontossága, tekintélye, vagyona tudatában fejcsóválva távozott, miután hiábavalónak látta lépését, amelyet a magyar irodalom és a mágnásvilág kibékítésére tett. A feleségének bizonyára elpanaszolta otthon, hogy milyen hálátlanok a magyar írók a legjobb szándékokkal szemben.

Széplaki is érzett némi elégedetlenséget magában, amikor egyedül maradt a sarokasztalnál Jánossal és a becsinált jércével. Talán éppen az utolsó alkalmat mulasztotta el, hogy ellenfelével kibéküljön... Ki ismerné a véletlen útjait? Talán mégis csak jobb volna Salon-Naptárt szerkeszteni és tovább élni a holnapi napnál?

— Mondtam, hogy kakas legyen, — szólt Széplaki a résztvevő pincérhez, aki más vendég hiányában megállott a hírlapíró mellett és csodálkozni látszott azon, hogy a holt ember egyik harapás után a másikat teszi a csirke combján.

Miután János nem felelt, mert nem tudott mit felelni, Széplaki türelmetlenül folytatta:

— Már Kersántznál sem szolgálják ki kedve szerint az embert. Ilyen körülmények között valóban nem lehet egyebet tenni, mint kimaradni a vendéglőből. Nekem hál' istennek meglesz a kimaradáshoz a legjobb okom. Puff! — kiáltotta Széplaki és a kezében tartott sóskiflit a homlokához emelte.

— Puff! — ismételte a kis pincér és eloldalgott a vendég mellől, mintha annak a közelében nem érezné jól magát.

Miután Széplaki egyedül maradt, nem cserélhetett senkivel eszmét, megint csak a szomorú gondolatoknak adta magát.

Nem is kíséreljük meg ezeket a gondolatokat leírni, csak annyit jegyzünk meg, hogy e gondolatok között sűrűn szerepelt egy piros ló, amelyen pepitanadrágos, cilinderes lovag nyargal és a kép aláírása: „Az élet eliramlik." Vajjon nem kellene eliramlani néki is, (Széplakinak), mint ostobán odaállni a halálos pisztolycső elé?

Temérdek kis galacsint gyúrt már maga körül az abroszon a kenyérmorzsákból, amikor megint nyílott az ajtó, még pedig megint Széplaki tiszteletére.

— Fellendítem a kocsma-forgalmat, — gondolta magában Széplaki, amidőn az érkezettekben felismerte amaz úriembereket, akiket szekundánsainak kért fel pisztolypárbajához. Ezek a párbajsegédek nem a hírlapírói szakmához tartoztak, hanem úgynevezett úriemberek voltak. Láttukra Széplakinak még a rekeszizma is megfájdult, hogy csak kemény akarattal tarthatta vissza gyomrában az imént elfo-

gyasztott ételt. Fájt, határozottan fájt minden idegszála, halálosan hideg borzongás futamodott végig a testén és arca jegessé dermedt az úriemberek láttára, akik kedélyesen azzal köszöntöttek be, hogy Széplakit már „mindenfelé" keresték a városban, végre a szerkesztőségben azt mondotta valaki, hogy ha ebben a kocsmában sem lehetne feltalálni a hírlapírót, akkor nem történhetett egyéb, mint csak az, hogy Széplaki megszökött a városból.

— Ki mondta ezt? — kérdezte szórakozottan Széplaki, mintha már megbarátkozott volna a szökés gondolatával.

— Szolyvai Aladár mondta, — szólt az egyik párbajsegéd.

Ez a Szolyvai Aladár mindig ellensége volt „a lapnál" Széplakinak, mert kifogásolta azt, hogy Széplaki neve többször megjelenik nyomtatásban, mint a Szolyvai-név.

— Szolyvai megint hazudott, mint már annyi sokszor, — kiáltott fel a hírlapíró jótékony dührohammal, amely darabidőre megint visszaadta lelki erejét.

— Mások is ilyenféle véleményeket hangoztatnak, — szólalt meg most a második párbajsegéd. — Azt mondják, hogy Széplaki Titusz nem várja be a párbaj óráját, hanem ellép a fővárosból. Sajnos, ezt hiába tenné, mert az ezredes barátai, a katonatisztek szolgálati szabályzatukhoz híven mindenütt megtalálnák és kötelességszerűleg összekaszabolnák.

Az a segéd, aki ezt mondta, magas, himlőhelyes, nagyorrú, tótos akcentussal beszélő úriember volt, aki a polgári életben festőművész volt, de neve gyak-

rabban szerepelt a párbajhistóriákban, mint festmények alatt. Élete nagyrészét vendéglői asztaloknál töltötte, ahol mindig borzalmas párbaj-történetekkel mulattatta hallgatóit, mert körülbelül húsz esztendő óta minden párbajhoz volt valamelyes köze, amely párbajt Magyarországon megvívtak.

A másik segéd egy veszedelmes púpos emberke volt, akinek halvány, ritkás fekete szakállal gyéren benőtt arca, örökös zsakettje és magastetejű kürtőkalapja, kétcsövű pisztolya, amelyet párosával hordott zsebében, tőrös botja, mellényzsebében viselt nagy vadászkése, kihívó magaviselete mindenütt ismerős volt a főváros területén, ahol lovagias ügyek elintézéséről volt szó.

Regényalak volt a púpos, aki nyomban észrevette Széplaki sarokba állított botesernyőjét és azt fitymálva megnézte:

— Egyetlen ütéssel az én botommal: ketté tudnám törni ezt a plebánus-pálcát. Szelíd lelkipásztoroknak illik ez a kezükbe, — mondá és a maga acéltól zörgő botját jó távolra állította Széplaki büszkeségétől.

A púpos ember foglalkozására nézve gyorsírótanár volt, de nem igen ért rá a tanításra, mert barátai „elhalmozták“ lovagias ügyeikkel. Toronygombinak hívták őt és hivalkodott azzal, hogy ezt a nem mindennapi nevet Mária Terézia ajándékozta családjának.

Toronygombi a fal mellett helyezkedett el, miután jobbra-balra körülnézett, hogy mely oldalról érhetné valamely orvtámadás: részeg ember merénylete, krakéler közeledése, váratlan sértés, arculütés,

mert ez a párbajsegéd mindig el volt készülve arra, hogy valahol valamerre megverik. Miután helyet foglalt: elővette az egyik pisztolyát a nadrágzsebből, majd a másikat és meggyőződött arról, hogy a gyutacsok a helyükön vannak.

— Nekünk a Kaszinóval van dolgunk, amelynek kezei nagyon hosszúak, — mond fojtott hangon a kis párbajsegéd és mellbajos szemei rejtélyesen villogtak. — Nem tételezek fel az urakról semmi lovagiatlanságot, de hátha valamely szolgának, komornyiknak, pincérnek, inasnak, kocsisnak eszébe jutna, hogy bosszút álljon uraiért?... Hm, Lóczi, nincs igazam? A multkor is azt a kövér szerkesztőt, aki egy gróf szeretőjéről kellemetlenséget írt lapjában: a Kaszinó környékén verték meg a hordárok.

A Lóczinak nevezett himlőhelyes úriember helyeslően bólintott, mert nem szeretett mindenféle haszontalanságokon vitatkozni. — Ő csak párbajokról szeretett beszélgetni, nem pedig kocsis-verekedésekről. És Lóczi a maga tótos akcentusával folytatta is azt a történetet, amelyet már bizonyára sokszor elmondott Toronygombinak, (mert hiszen éjjel-nappal együtt ültek a vendéglőben) amely történetet már valahol útközben megkezdett:

— Mondom, Pista, hogy halálosnak látszott a sebesülés. Becsületszavamra, egy lyukas krajcárt nem adtam volna Pincsi gróf életéért, Bimby gróf golyója a máját járta át. Máját a rosszmájúnak... Engem egész idő alatt ördöngősen csíptek az őszi legyek, mert a párbaj színhelyének közelében egy istálló volt... Papot kellett keresnünk, hogy legalább Pincsi gróf igaz katolikus módjára haljon meg... Mert

tudod, hogy én mindig nagyon sokat adtam a vallásra, a nagybácsikám esperes volt Rózsahegyen... Becsületszavamra, jöttek utánam a legyek, mint az ördögök...

— Ördöngős legyek, — mondta elismerőleg Toronygombi, miután a sokszor hallott mesemondást Lóczi úr a legyek új momentumával fűszerezte. Nem, még sohase beszélt a legyekről L. úr, amely legyek a párbajozókat csípni szokták.

*

Az urak ezután rövidesen befejezték kocsmai tartózkodásukat, mintha csak arról akartak volna meggyőződni, hogy Széplaki nem szökött meg a városból. Nem az igazi korhelyek közül valók voltak, akik szótlan merengéssel és csendes iddogálással órákig tudnak ülni kocsmahelyiségekben, hanem csak amolyan kocsmalátogatók, akik a mindennapi vitatkozás kedvéért mentek be a kocsmába és ott voltaképpen arra sem ügyeltek, mit esznek, mit isznak, annyira elfoglalta őket a mondanivalójuk. Hősi kalandokkal teli mesemondások kedvéért bármeddig elüldögéltek volna a kocsmában, különösen olyankor, ha önmagukat is belekeverhették a történetek folyományaiba.

A búskomoly hírlapíró nem látszott megfelelő hallgatónak, szinte a neveletlenségig figyelmetlen volt már Lóczi előadása alatt, hiába integetett neki a kis gyorsíró-tanár ideges, félelmes szemöldökeivel. Titusz szórakozott maradt még akkor is, amidőn Lóczi kisütötte végül, hogy Pincsi gróf szerencsés meggyógyu-

lását voltaképpen nagybácsijának, a rózsahegyi plebánusnak köszönhette, aki arról volt nevezetes a Felvidéken, hogy akinek ő az utolsó kenetet feladta: az sohasem halt meg.

(— Te tulajdonképpen milyen valláson vagy? — kérdezte Toronygombi hirtelen Tituszt, nem minden célzatosság nélkül.

— Római katolikus vagyok, — felelt egykedvűen a hírlapíró.

— Ezt előbb is megmondhattad volna, — felelt rejtelmesen a párbajsegéd.)

... Ám, amikor az urak szórakozott hallgatójuk elől komolyan távozni készülődtek, a hírlapíró felkiáltott:

— Vigyetek magatokkal, akárhová mentek, — mond Sz. T. és feltette zöld vadászkalapját, valamint kezébe vette botesernyőjét, mintha igazolni akarná felszerelésével, hogy külsejében valódi úri társaságba is beillik.

A kalapnak és botesernyőnek volt is valami hatása a párbajsegédekre, mert elgondolkozva összenéztek, végül Toronygombi kimondta:

— Nem bánom, velünk jöhetsz, kedves barátunk. Nekünk az Orfeum-kávéházba van találkozásunk vidéki úriemberekkel, akik egy dunántúli lovagias ügy lebonyolításában a mi tanácsunkat akarják kikérni. Ezért tehát ne vedd rossznéven, ha majd darabideig magadra hagyunk.

A párbajsegédeket Budapest legjobb bérkocsija várta a kocsmahelyiség előtt, mert abban az időben a párbajsegédek kétlovas kocsin jártak, ha volt valamely tennivalójuk a városban. Az utcai járókelők tán

keresztet vetettek, amikor ezt a kitünő bérkocsit a komoly úriemberekkel száguldozni látták a városban, míg a benfentesebb pestiek nyomban találgatni kezdték, hogy vajjon kinek az ügyében hajt Manó oly eszeveszettséggel többször is a Koronaherceg- és Váciutcákon át, miközben a himlőhelyes festőművész az utca egyik oldalára köszöngetett, míg Toronygombi cilinderkalapját a kocsi másik ablakánál szertartásosan emelgette, még akkor is, ha nem volt arrafelé ismerőse, — mindenesetre köszönt, mert a kocsin járó úrnak mindenkit meg kell előzni a köszönésben.

De most éjszaka volt és a párbajsegéd urak nem sokat törődtek vele, hogy az alázatos hírlapíró fürgén a fiákeres mellé kapaszkodott a bakra, mert nem akarta kényelmetlenné tenni az urak üldögélését odabent a bérkocsiban. A hintó paripái szinte kéznyomásra állottak meg a rejtélyes fényekben fürdő éjszakai kávéház előtt, miközben a huszárnadrágba öltözött, terebélyes portás előresietett, mintha várva várt vendégek érkeztek volna.

Itt langyos, de tiszta levegő volt már az előcsarnokban, amely levegőben alig volt érezhető a zengerájok szokásos kucséber-szaga, — inkább csak amolyan gyönge párfőm szálldosott, mintha nem régen ment volna által a csarnokon egy divatos dalcsarnoki díva, aki kegyesen leeresztette félvállárol hattyúprémes belépőjét a szolgaszemélyzet előtt. Halk, franciás, elgondolkoztató dalokat játszadozott a szürkeszakállú prímás, aki olyanformán fektette nagy szakállát hegedűjére, mintha voltaképpen azon a szakállon húzogatná a vonót.

Régen, „ifjú hírlapíró korában“: Széplaki gyak-

rabban megfordult ezen a helyen, mikor az „élet iskoláját“ tanulgatta Pesten, de mióta a Ferenci-kávéház megnyílott, ahol fesztelenebb és kedélyesebb élet-mód volt divatban, — miután Titusz „öregedni“ kezdett és kevesebb súlyt helyezett öltözékére, — Széplaki elmaradt az előkelő helyiségből. Ugyan ki győzne mindennap frakkba öltözködni és hazudozni a különféle estélyekről, ahol megfordult volna az est folyamán? Kezdő hírlapírónak való ez, nem pedig olyan szerkesztőnek, aki immár a halálra is megérett.

... Ugyanezért Széplaki be se ment a kávéház szalonjába, hanem csak a külső traktusban foglalt helyet, ahol is egy üveg sör mellett szándékozott kíbicelni mindaddig, amíg barátai odabent a dolgukat elvégzik. Ebben a kávéházi részben az orfeumi színészek billiárdoztak és többen feltett kalappal foglaltak helyet a márványasztaloknál, mintha itt nagyobb szabadság volna, mint odabent a plüssök és bársonyok világában, ahol a zenebanda elhelyezkedett.

— Hiába, nem születtem úrnak, mégis úgy kell meghalnom, mint egy úrnak, — mondta immár másodszor ez estén Széplaki a sarokasztalnál, ahonnan elgondolkozva nézegette Baumann és Gyárfás orfeumi komikusok billiárd-játszmáját és az járt a fejében, hogy ezek a komikusok akkor is tovább játsszák mulatságos pártijukat, mikor ő már régen a föld alatt lesz, pisztolygolyóval a szívében vagy a homlokában, — amely testrészét éppen kedve van célbavenni az ezredesnek.

De ekkor váratlanul megfordultak a gondolatai, mert gyors egymásutánban a következők köszöntötték őt:

Egy magastermetű lókupec, aki gőgös embernek látszott kipödrött bajuszával, míg itt kedélyesen csupán azt a tennivalót választotta az éji unalmi órák elmulasztására, hogy fekete táblára jegyezgette a komikus színészek lökéseinek a számát. — Egy festettbajszú, ugyancsak magastermetű pincér, aki belső kávéházi tündérvilágból jött elő, hogy Széplakit üdvözölje, akinek készülő drámájáról az ujságokban olvasott.

Turf Karolin, a virágárusnő, aki hajdanában a grófok szeretője volt és most öregségére azt mondta a hírlapírónak: „Adok egy virágot, de pénzt nem fogadok el érte". — A kávéház üzletvezetője, aki olyanforma volt, mint egy civilbe öltözött főhadnagy és olyan mélyen hajolt meg a hírlapíró előtt, mint akár egy milliomos előtt se különben. — A ruhatáros, aki konfidensül előkészítette már szájába a gombostűt, kezébe a ruhatári számot, amellyel Titusz felszerelését majd zálogba veszi, de az asztalra fektetett botesernyőhöz végül mégse mert hozzányúlni . . .

Széplaki a különböző köszöntések elfogadásakor azt vette észre, hogy kalapban ül a kávéházban, abban a bizonyos Miskájer-kalapban, amely eddig mindenütt megtette a magáét, amerre megfordult benne. Az aranyrámás tükrökben többfelé is láthatta kalapját, amelynek hátteréből legyezőalakban emelkedett ki a zergeszakáll.

— Talán mégis viszem valamire ebben az életben, — gondolta magában Széplaki, — habár huszonnégy óráig se tart már az életem, ha jól meggondoljuk a dolgot.

Ám most, mikor Széplaki a kisértésébe került

volna a borús gondolatoknak, megint csak segítségére sietett a sors, hogy darab időre elfelejtse bánatát. Ez pedig úgy történt, hogy egy szőke, púderezett női fej jelent meg annál a falnál, amely az előkelő világot elválasztotta a köznapoktól és a női fej olyan mosollyal nézett Széplaki felé, mintha egy fodrászbolt kirakatából kacérkodna a bús szerkesztővel. Más alkalommal talán megfelelő komolyságot öltött volna Titusz arculata e festett, kifejezéstelen bábu-arculat láttára, de most, ezen az éjszakán kalapjához nyúlt és szalutált, mint egy katonatiszt. Erre a hölgy most már teljes alakjában megmutatkozott. Egy modell indult el valamely belvárosi nőiruhaüzlet kirakatából, amely modelre a kirakatrendező segéd gombostűvel cédulát tűz „párizsi divat" felirattal. Buta és gonosz női személyiség volt ez, akit még abból az időből ismert a hírlapíró, amikor mosogatólánynak nevezték az „éjszakai életben". Azóta egy gazdag asztalosmester kitartottja lett és mint divathölgy érdeklődött a hírlapíró iránt, aki másnap a Nemzeti Kaszinó legjobb céllövőjével vívand párbajt. Bizonyára a magastermetű, ujságolvasó pincér árulta el Mágnás Elzának azt a körülményt, hogy a halálra ítélt hírlapíró a kávéház külső traktusában tartózkodik, mire a divathölgy érdemesnek tartotta, hogy pávaságából megmozduljon.

A hölgy a távolból jódarab ideig figyelte Titusz kalapját, valamint botesernyőjét, amíg elszánta magát, hogy a hírlapíró asztalához közeledjék. De Széplaki, mint nobilis ember, segítségére volt az orfeumi dáma szereplésének megkönnyebbítésére, felállott asztalától és Mágnás Elza felé közeledett, miközben zöld

kalapját illemtudóan levette fejéről és lépéseit olyanformán igazgatta, mintha a gyomai tánciskola növendéke maradt volna a mai napig, — lábujjhegyen, de kellő férfiassággal lépett a hölgy elé...

— Ha szerencsém lehetne asztalomnál, nagyon boldoggá tenne! — mondta a hírlapíró, mintha nem is ő mondotta volna e szavakat, hanem valaki más, akiről eddig nem is tudott, aki titkon belsejében rejtőzködött. Nyilván ifjabb Ábrányi Kornél, aki Titusz ifjúságában ideálja volt a hírlapírónak. De ugyanekkor Déri Gyula is eszébe jutott a hírlapírónak, akit Ledérinek neveznek vala hírlapírói körökben, aki ugyancsak híres volt gáláns magaviseletéről a hölgyek körül, bár csak mellénye felső zsebében hordta az ezüstpénzt, nyilván azért, hogy azt el ne lophassák a megtermett hírlapírótól.

— Egy pukkantósat, madmazell! — kiáltott fel Titusz, miután a szépség-bálványt karonfogva asztalához vezette és kalapjával seperte a márványról a cigarettahamvakat.

A pezsgőt hamarosan elhozták, akárcsak a régi zengerájok kupléiban, a hölgy viaszkmosollyal nézte a műveletet, mert hiszen az ilyesmit minden éjszaka megszokta. Széplaki azonban ágált:

— Mondja, drága Mágnás Elza, mit tehetnék annak eléréséhez, hogy magának egyszer az életben valóban jókedve kerekednék és engem megcsókolna?

Az orfeumi hölgy után felelt:

— Mindenekelőtt tegye fejére a kalapot, szerkesztő úr, mert megfázik a feje, — szólt a hattyúprémes, ezüstös, selymes, túlvilágiasan ostoba orfeumi angyal és segített a hírlapírónak abban, hogy kalap-

ját betyárosan, félrecsapva helyezte el fején. A kalapkarimát lehajtogatta, mint abban az időben ez divat volt, — diófehérre fakult, dologtalan két kezével.

*

Mire Toronygombi úr társával a belső kávéházból a külsőbe visszaérkezett az elhagyott baráthoz, az Orfeum-kávéház sztárja, valamint a hírlapíró a legmelegebb barátságban látszottak lenni. Széplaki biztatására Mágnás Elza már egy hártyavékony pohárkát is a földre ejtett, mégpedig pezsgővel telten, hogy a takarítóasszonynak kellett előjönni. Felük úrias mulatozása határozottan hatással volt a párbajsegédekre. Mégsem lehet egészen utolsó ember az, aki Mágnás Elzával ül együtt asztalánál. A párbajsegédek most kezdtek rájönni arra, hogy felük voltaképpen számít valamit az életben.

— Elvégeztétek a dolgotokat? — kérdezte nagyhangon Titusz. — Remélem, halálos esettel van ismét elfoglaltságtok?

Mire a bálványnő elismerőleg mosolygott a két úriemberre, mintha már régen ismerné őket rettenthetetlen bátorságukról, hősi magaviseletükről. A ragyavert festőművész néhány pohár bor elfogyasztása után megint csak valamely hősi történelembe akart belekezdeni szokása szerint, de Toronygombi, a törpe, nem engedte szóhoz jutni.

— Inkább arra tanítsuk meg Széplaki barátunkat, hogyan kell majd a holnapi párbajnál viselkednie. Már csak ezért is, hogy ne hozzon szégyent a fejünkre!

A kávéház külső traktusa e hajnali órákban már elég néptelen volt. A színészek, lókupecek, kucséberek reményvesztetten elballagnak. Csak Blau bácsi, egy öreg ember ült a sarokban, aki régi tőzsdejátékos módjára mindig egy gazdag embert várt, akit a régi tőzsdejáték titkaiba itt beavathatna. Patti, a kártyabűvész, ugyancsak elódalgott hamis parókájával, százesztendősnek mondott életkorával és kéznél lévő kártyacsomagjával. A gyorsírótanár tehát felhevültségében kimérhette a harminc lépést a kávéházban, amelyet stilétes botjára támaszkodva hangosan számolt.

— Egy-kettő... Tizenhárom, huszonhárom... harminc és most öt lépés avansz. Kérlek, Lóczi, vezényelj te, — kiáltotta a púpos a kávéház tulsó sarkából.

A himlőhelyes valóban felemelkedett a poharak mellől és Széplakit vállon ragadta.

— Gyere, megmutatom neked a helyedet, — mondván, miután Széplakit egy bizonyos kockára állította a kávéház parkettjén, — itt megállsz és a vezényszavakat várod. Első vezényszó: vigyázz! Második vezényszó: kész! Harmadszorra tízig olvasok, amely idő alatt el kell sütnöd a pisztolyodat, féloldalvást állva az ellenfelednek, hogy kevesebb célpontot adjál. Tehát, vigyázz, kész, egy-kettő-három...

Ekkor egy valódi pisztolydörrenés hasította ketté a halk muzsikaszó kárpitját. A gyorsirótanár a kávéház túlsó oldalán állva, valóban előrántotta pisztolyát és lőtt. Egy lámpa a csörömpölés hangjai mellett megszünt élni. „Szoktatni kell az ipsét a fegyverdörgéshez", — mondta később Toronygombi, aki

belesápadt a lövésbe. Nagyobb baj nem történt. Mágnás Elza a helyére visszatérő hírlapíró kezét megsímogatta. Ellenben, mikor a főpincér megérkezett az ezüsttálcára helyezett számlával, viszont külvárosi zsiványokra emlékeztető tekintettel, Tituszunk arra eszmélt, hogy a számla kifizetése után legfeljebb kapupénzre való tíz krajcár maradt a tulajdonában, az is csak olyanformán, hogy a pincér borravalójából ügyesen elsanzírozta azt. Mágnás Elza a toalett felé elsuhant. Az urak kocsijukba ültek és a kocsiablakból kiáltották a hírlapírónak:

— Holnap délután fél ötkor a Ferenc József-laktanyában.

*

Széplaki az elfogyasztott pezsgő hangulatában még ekkor sem tudta pontosan megállapitani a fatális helyzetet, amelybe keveredett. Az Andrássy-úton ballagva, biztosan reménykedő kézzel kutatott zsebeiben ama pénzegységek után, amelyeket eldugdosni szokott, szinte önmaga elől. Természetesnek vélte, hogy valamely zsebében ráakad egy ötforintosra, amelyet a pénztári előlegből oda elhelyezett, mint ezt meg szokta cselekedni mindig, amikor jókedvű hírlapírók lefogják egymást a szerkesztőségben, hogy a zsebeket kikutassák ... „Bohém-élet!“ — kiáltották, amikor Tituszt néha „anyaszűz meztelenné“ vetkeztették. Most azonban minden keresgélés hiábavalónak bizonyult; még ha maradt is Titusznak valamely pénze, valamely rejtekzsebében: azt úgy eldugta még önmaga elől is, hogy azt majd csak halála után találja meg az a valaki, aki eladja Titusz nadrágját és

a handléval való alkudozás közben kipottyan a nadrágzsebből az ezüst forintos. Ennélfogva sietve vette lépteit a Ferenci-kávéház felé, ahol nagy társaságot vélt találni, akik bizonyosan azért töltik ébren az éjszakát, hogy az ő életéről és haláláról vitatkozzanak.

Ámde legnagyobb meglepetésére üres volt a Ferenci-kávéház, a hírlapírók hiányoztak a kassza előtti kerek asztal mellől, ahol fontosságuk tudatában pöffeszkedve vagy pénztelenségük árnyékában megalázkodva ülnek. Csak Olga volt helyén, bágyadtan, melankólikusan, reménytelenül, mint mindig, amikor virradni kezdett és megint elmúlt egy éjszaka, anélkül, hogy történt volna valami. A hírlapíró kijózanodván, megállott a kasszírnői trónus mellett és így szólt:

— Olgácskám, lelkem, felvirradt az utolsó nap, amikor határozni lehet arról, hogy akar-e a feleségem lenni.

Olga ezt már nyilván többször hallotta Széplakitól, mert nem mutatott meglepetést a hírlapíró szavaira. Csak a tekintete lett melankólikusabb, a kézimunka a kezében megremegett.

— Olgácskám, — beszélt lelkendezve Titusz, mintha eldorbézolt éjszakáját, pénzét és pénztelen jelenét akarná felejteni gurgulázó szavaival, amelyek őt magát is mulattatni látszottak. — Olgácskám, én sokkal nyugodtabban halnék meg, ha nevem továbbra is fennmaradna, ha csak olyan formában is, hogy egy özvegyasszony viselné ezt a nevet. Özvegy Széplakiné! Nem is hangzana ez olyan rosszul, mintsem hiszi, Olga.

— Özvegy Széplaki Tituszné — mondta Olga és

a ceruzát elővette, amellyel felírta a kasszalap margójára: özvegy Széplaki Tituszné és bekarikázta a nevet, mintha örök emlékül akarná eltenni.

Titusz lelkendezve gurgulázott, mint azok a férfiak, akik ritkán jutnak olyan alkalomhoz, hogy magukról is beszélhessenek.

— Egy macska sem marad utánam, hogyha meghaltam ... Nevemet egy-két napig emlegetik az ujságok, aztán többé soha senki nem mondja ki a nevemet ebben az országban. Még csak véletlenül sem. De ha maradna egy özvegy Széplakiné ezen a világon, aki néhanapján tán a síromat is meglátogatná, mindjárt könnyebb volna a helyzetem odalent a sírban. Azt mondanák az emberek, mégse volt utolsó ember az a Széplaki, halála előtt becsületbeli kötelességének tartotta beváltani ígéretét, amelyet oly sokszor hangoztatott a Ferenci-kávéház felírónőjének. Valami nimbusz venné körül emlékemet, hogy nem éltem léhán, percről percre, pillanatról pillanatra, de volt valamelyes célom is a világon, amelyet megvalósítottam.

Az érzelmes szavaknak valóban megvolt a maguk foganatjuk, mert Olga egyik kezével felnyúlott a pálinkásüvegek felé, míg másik kezével egy kis pohárkát villantott meg, amelynek tisztaságáról meggyőződött.

— Azt hiszem, hogy ez az a bizonyos húsvéti szilvórium, amelyet a szent zsidók inni szoktak. A gazda mindig ebből iszik.

Széplaki fáradt, búcsúzkodó mosollyal felhajtotta a pálinkát. A pálinka felelevenítette, hogy még mindig beszélni szeretett volna. De Olga komolyan

ránézett és hazaküldte, mielőtt Széplakit újabb érzelmesség ragadta volna el. „Holnap beszélünk tovább.“ — Titusz pálinkarekedten felelt: „Azt hiszi?“ „Ez az érzésem“ — felelt Olga. És Széplakinak kezét nyujtá.

*

Csodálkozott-e a zöld vadászkalap vagy a botesernyő, amikor hosszas séta után végtére elérkezett Széplaki kvártélyára?

Széplaki mindig olyasformán dobta magát ágyába, mintha minden hajnalban a másvilágról tért volna vissza. Hogy megint gyermek legyen, aki méhmagzat módjára összegörnyedve fekszik egy fekete rámába foglalt gyászjelentés alatt, amely közvetlenül a feje mellé volt akasztva az alvónak. Ez a gyászjelentés, — vagy mint ebben az időben mondják: párté-cédula, azt tartalmazta, hogy Széplaki Róbertné harminckét esztendős korában, hosszas szenvedés után elhúnyt. Ez a Széplaki Róbertné volt Titusznak édesanyja és a gyászjelentés volt egyetlen vagyona Titusznak. Nem nagy gazdagság, de ilyen érzelmes férfiúnak éppen elegendő.

Leírjuk Széplaki szobáját? Akkora volt az, mint egy lyukas mogyoró. De a kulcslyuk, amelyen a szobába kémlelni lehetett volna: mindig rongydarabbal volt eldugaszolva. Az ajtó külső részén egy papírcédulát lobogtatott állandóan a léghuzam az ódon belvárosi ház folyosóján. „Mindjárt jövök!“ — mondá az írás —, de a lakó sohasem jött.

A hírlapírót félálmában a következők látogatták meg: — egy kis suszterinas, aki olyan piszkos kis

cédulát szorongatott kezében, mintha már ezzel a cédulával jött volna a világra. — Darabideig bámulva állt az ajtó előtt, mintha először látná azt különös feliratával, aztán a ház udvarára tévedt fénymázas tekintete és csatlakozott ahhoz a menethez, amely egy vak énekest kísért házról házra abban az időben. — A hírlapíró ismerte lépteit egy szabónak, aki reménytelen szerelmes módjára látogatta már esztendők óta és ha besurranhatott az ajtón: mindig azzal kezdte mondanivalóját, hogy csak véletlenül járt erre, mert igazán nem akarja zaklatni Széplaki urat ama csekélység miatt. A szabó sóhajtozása szinte hallható volt az ajtó előtt, leguggolt a kulcslyukhoz és mindenféle kedveskedő szavakat kiáltott be a hírlapíróhoz:

— Csak látni akarom, szerkesztő úr. Csak szerencsét jöttem kívánni. Csak egy kis megnyugtatás végett jöttem, hogy előbb-utóbb rám kerül a sor. Ereszszen be, drága jó szerkesztő úr, esküszöm, hogy szám lát sem hoztam magammal.

De Titusz még inkább elbujt a paplan alá és a legravaszabb szavaknak is fittyet hányt. Utóvégre nem hiába írta ki az ajtóra, hogy mindjárt jön. Várjon a szabó, ha kedve van hozzá. A szabó elment, majd hirtelen visszajött és indignálódva kiáltott be a kulcslyukon:

— Bizony isten, be fogom perelni, ha nem ereszt be nyomban!

A szabó várt, de Széplaki meg se moccant, pedig már magában bánkódni kezdett ama fatális cédula miatt, amelyet ajtajára akasztott.

És Széplaki, (mert végeredményében jó ember volt) bűbánattal hallgatta csüggedten távolodni a

szabó lépéseit ajtaja elől. Valóban nem akarta megbántani a jó embert, de nem tehetett vele kivételt.

De most házrengető lépések közeledtek azon a csigalépcsőn, amely a régi belvárosi házban összekötötte a földszinttel az emeletet, amely csigalépcsőnek a láttára gyakran esett csodálkozóba Titusz, hogyan vihették le vala innen a koporsókat? Veszedelmet hirdető, felhevült, szinte rohamozó lépések voltak ezek, amelyek olyanformán közeledtek Titusz ajtaja felé, mintha legalább is hatósági felszólítást hoznának. Kegyetlen, vad lépések, ahogyan a drabontok közelítik meg áldozataikat.

A hírlapíró ismerte a lépéseknek előidézőjét: Munk úr volt ő, a részletkereskedő, aki olyan goromba szokott lenni vevőivel, mint a pokróc. Munk úr tagbaszakadt, nagy darab vörös ember volt, aki azt tűzte ki életcélul, hogy a főváros minden lakója neki fizessen részletet. Munk úr hallhatólag gúnyosan felkacagott, mikor a cédulát megpillantotta az ajtón.

— Jól van, tisztelt szerkesztő úr, — mondotta, — ez nagyon is jól van!

És hallani lehetett, amint fogait csikorgatta, fújt és verejtékező homlokát törölgetve egy nagy vászon kendővel.

— Skandalum! — ismételgette és valahonnan egy széket szerzett és letelepedett az ajtó előtt.

A hírlapíró azt számolgatta magában, hogy melyik ellensége adhatott Munk úrnak széket. A házmester talán... vagy egy szomszéd bábaasszony, aki Titusztól nem remélhetett semmit? Az emberek gonoszak és kárörvendők, — gondolta magában Titusz borúsan, ott a gyászjelentés alatt, mintha az a saját

gyászjelentése volna. Egy csepp erőt sem érzett magában arra nézve, hogy Munk urral megmérkőzzön; olyan tehetetlennek érezte magát, hogy ez már szinte jól esett neki, mert legalább egyetlen mozdulatot sem kell tennie, mint akár a nagybetegnek, aki megadja magát sorsának és legfeljebb a csodatételben bizakodik. De Munk úrral szemben már a csoda sem segít, letelepedett az ajtó elé és szuszogása, krákogása, böfögése behallatszott a szobába, mintha Munk úr a várakozás alatt is abban gyakorolná magát, hogy legyen minél útálatosabb. Valamely ujságpapír is csörgött Munk úr kezében, aztán pedig jegyzőkönyvecskéjében lapozott, a plajbász nyikorgását világosan lehetett hallani, amint jegyzeteit kiegészíti. Vannak ilyen rettenetes percei az életnek: az ember nem tud megszabadulni valamely bosszantó tehertől, amely szíve fölé hengeredett. Munk úr nagy teher volt.

A hírlapíró a gyötrelemtől szinte félholtan feküdt ágyában, moccani se merészkedett, mert így megvolt az a reménysége, hogy Munk úr a legjobb esetben elhiszi, hogy alszik és nem szólaltatja meg ama rettenetes, tolakodó, elviselhetetlen hangját, amellyel adósait a másvilágra szokta üldözni.

Ebben a percben hírlapírónk szívesebben állott volna már az ezredes pisztolya előtt, mint Munk úr őrizete alatt. A pisztoly egy másodperc alatt dörren (hallotta éppen az éjszaka), de Munk úr órák hosszáig elüldögélhet az ajtó előtt. S Munk úr egyébként korántsem unatkozott, amint azt talán hinné valaki. Köhögött. Városi ember módjára, halkan. Majd falusi ember módjára, aki a köhögésben is meg akarja találni a maga élvezetét. Vakaródzott. Vakarta a te-

nyerét, fejét, rázta a gyufaszálat a fülében, amely művelethez kéjelmesen nyögött, — majd a lábszárait dörzsölgette össze. Vannak emberek, akik sohasem unatkoznak, mert mindig találnak valamely elfoglaltságot a testükkel. Így Munk is, mikor már nem tudott egyéb szórakozást kitalálni: letolta lábáról a cúgos cipőt és harisnyában üldögélt.

Szerencsére vannak események, amelyek a legelszántabb várakozókat is megrendítik. Ilyenforma esemény volt az Munk úr életében, hogy egy közeli belvárosi toronyban megszólalt a harang. A déli harang, amely minden emberben külön gondolatot termel, még ha Munk úrnak is hívják az illetőt. Munk úr előbb csendesen szitkozódott, majd hangos káromkodással verte az ajtót öklével, lábával, szakadatlanul, mintha feltette volna magában, hogy okvetlenül botrányt rendez a hírlapíró „utolsó napján". De a hírlapíró most már mind könnyebbülten lélegzett, mert kiszámitotta magában, hogy meddig bírja Munk úr az ostromot. Igaz, hogy Munk sokáig bírta a dörömbölést, mert megfelelő gyakorlata volt az ilyen dologban. Ám viszont Titusz az órák hosszáig tartó szenvedés alatt ugyancsak felkészült az utolsó rohamra és ostobaságnak tartotta most megadni magát, miután a csata vége felé közeledett. Mire odakünn Munk úr az átkozódásokig ért mondanivalóiban: Széplaki már az ágy szélén üldögélt, mert tudta, hogy Munk úr végre megsiketül a maga dürrögő átkaitól.

*

Munk úr elment csatavesztesen, meg-megállva a lépcsőkön, mintha még törné valamiben fejét, de végül is elhangzott utolsó dobbanása is, mint valami emlék, amely végül kellemetessé válik. Széplaki, Munk úrtól megszabadulván, most már nappali világításnál vette szemügyre kalapját és botesernyőjét. Nappal is mutatósak voltak ezek a dolgok, habár az éj folyamán jobban imponáltak ők. Most már látszott rajtuk némi kopás, minthogy sokáig állottak a kávéház kamrájában. A hírlapíró azzal vígasztalta magát, hogy a vadonatúj dolgoknak voltaképpen nincs olyan értékük, mint a használtaknak, mert ime a nagyurak is új cipőiket mindig az inasukkal tapostatják ki. Jó darab ideig gyönyörködött hát tárgyaiban, amíg valamely különös, halálos szorongás nem támadt a szíve körül, amely oly váratlanul jött, hogy csaknem visszazuhant az ágyba. A délutáni párbaj jutott eszébe, amelyre látogatói miatt voltaképpen nem is volt ideje kellően gondolni. Az ember néha megfeledkezik a halálról, ha egyéb kellemetlenségei vannak.

Amíg búbánatos öltözködésével, reménytelen mosakodásával, szájának huzamos öblögetésével foglalkozott Széplaki: egy másodpercre se mozdult el mellőle a halál gondolata. Szinte belegörnyedt a félelembe, — a feltörekvő sírásba, amelynek nem tudott utat nyitni: bármint szerette volna is jól kisírni magát.

— Ha sírni tudnék, mindjárt jobb volna, — mormogta magában Széplaki, amikor le-letelepedett egy székre, amikor a megváltó sírást közelegni érezte. De az nem akart sehogy se beköszönteni. Csak a nők-

nek van olyan szerencséjük, hogy akkor tudnak sírni, amikor akarnak. Nem. Széplaki könnyei nem tudtak kiperegni, akármint hivogatta őket. Fel kell öltöznie tetőtől talpig és sírás nélkül kellett elmennie a nagyvilágba.

És mégis szerencséje volt, mert belépdelvén az ujságja kiadóhivatalába, éppen a főszerkesztőt találta ott, akinek az volt a híre, hogy senkinek se tudja megtagadni a kérését: hiúságból vagy szeszélyből, mintha mindig azt akarná bebizonyítani, hogy menynyire nem törődik a pénzzel, habár jóformán minden héten árveréseket tűztek ki ellene az ügyvédek. Széplaki huszáros „bevágást" csinált, őszintén bevallotta a főszerkesztőnek, hogy a tegnap kapott előleget az utolsó krajcárig elköltötte és most már annyi pénze sincs, hogy megebédelhessen. A „bevágásnak" sikere volt, vagy talán a kalap és a botesernyő tette meg a magáét? A főszerkesztő szerette, ha munkatársai megállották helyüket a „becsület mezején", ugyanezért tíz forintot nyujtott Széplakinak, aki most már valóban vidámabban nézett a délutáni események felé. És három kocsmát is meglátogatott, amíg végre olyan helyre érkezett, ahol még főtt marhahúst talált, amely kedvenc étele volt hírlapírónknak. A sors kedvezni látszott, mert a „csonthús" valóban olyan volt, amelyet irígykedve néztek a szomszéd asztaloktól. Különben is ez a vendéglői étel az, amelyet a legközömbösebb lelkek is mindig szemügyre vesznek, amikor a pincér elhalad vele a tálon. Mérlegelik, méltatják, irígylik és ízét érzik. A hírlapiró húsdarabja tekintélyes volt, a vendéglősnek volt eltéve, de az

végül lemondott róla a vadászkalapos és botesernyős ismeretlen vendég kedvéért. És Titusz hálából két porciót rendelt a mártásból. Az ecetes tormából.

*

Tulajdonképpen a szerencsés „csonthús" elfogyasztása után változott meg Széplaki sorsa olyanformán, hogy talán még manapság is él valahol, ha ugyan meg nem halt. Az ezredes golyója nem találta el őt. Ellenben igenis eltalálta Széplaki golyója az ezredest, aki sebesülésébe bátor katona módjára meghalt. Titusz kocsiját, amelyen a párbaj színhelyéről visszatért, a szerkesztőségi szolga fizette ki. És ezért nem tett szemrehányást.

A PINCÉR ÁLMA

Némelyek azt hiszik tán, hogy a kocsma azért van az Órához címezve, mert ott örökké jár az óra, mintha a vendégeket az idő mulandóságára figyelmeztetné.

Hát igen, jár, járdogál az a hosszúra font bajszú óra, hogy ki ne menjen a divatból, — mert van-e valami szomorúbb egy vendéglőben, mint az álló óra, amely valamely emlékezetes napon egyszerűen megállott valamely oly lehetetlen időben, amikor véletlenül senki sem tartózkodott a szobában, a barna faburkolt falak mellett senki sem kereste azokat a szögletecskéket, ahová olyan körültekintéssel telepszik le az igazi vendég, mintha élete hátralévő részében mindig itt akarna üldögélni, — akkor állhatott meg az óra a belvárosi mellékutcában lévő uri kis vendéglőben, amikor szó se volt friss csapolásról, a vendég egy régi spájzcetlit olvasgatott, amelyet valamikor Lajos napján írtak, amikor a vendéglőst még Lajosnak hívták ... No, de a mi kis vendéglőnk órája nem tartozott az álló órák közé, mert gondoskodott erről az öregedő pincér, akinek az a legfőbb bosszúsága, ha némely idegen vendég kiküldte az utcára, mint valami borfiút, hogy nézné meg a szomszédos órás kirakatában, mennyit mutat a középen elhelyezett nagyobbacska óra, amely tudvalevőleg meséket mondogat élményeiről a körülötte felakasztott, figyel-

mesen hallgató kis óráknak — pedig a vendég el sem utazott, csak éppen a pincért akarta szekírozni. Fridolin gondoskodott tehát arról, hogy az ébenfa-tokjába zárt ingáját néha rezesen, vörösen vagy álmodozva megcsillantató nagy óra mindig járjon, még akkor is, ha olyan vendég tévedne a kis úri-vendéglőcskébe, aki nemrégiben kapott ajándékba egy zsebórát, amelyet aztán minden feltalálható órával összehasonlítgatott. Fridolin minden szerdán és szombaton egy ócska billiárd-dákóval közelgett az órához, amikor a délutáni csendesség láthatlan vendégek alakjában letelepedett a kis vendéglő finomkodó, kétszemélyes asztalkái mellé, amelyeket mindig párosítani kellett (még pedig egybeillően, mint férjet és feleséget), ha például hármacskán jöttek a vendégek. Fridolin a délutáni csendben közelgett billiárd-dákóval az órához, mintha most következett volna el annak az ideje, hogy az órával négyszemközt maradván, gonosz lélek módjára azt megfenyítse, mint a gyermekkel vagy kiskutyákkal szokás tenni. A billiárd-dákóval valamely különös megszokottság révén öt perccel előretolta a mutatót, mert kézzel nem érhette volna el, aztán meghúzogatta azokat a fakó-zöldre kopott zsinegeket, amelyek az óra aljából kifityegtek, mint például az öreg szerkesztő cipőzsinórjai, aki minden szerdán és szombaton betért a vendéglőbe a közeli nyomdából és pörkölt-lében két félkeményre főtt tojást evett és megivott hozzá egy korsót és három „metszetet", mert hiszen az első korsó sört tulajdonképpen az utánuk következő „metszetekért" szokták a megállapodott, céltudatos vendégek fogyasztani. Az öreg szerkesztő megjelenéséről tudta

tehát Fridolin, hogy ebéd után az óra felhúzása következik. De hogy miért igazította mindig előre az órát Fridolin, ezt csak az tudhatta, aki mult időt, életet, szeszélyt ismer. Az óraigazítást Fridolin még kávéházi markőr korában szokta meg, amikor fodrosbodros fiatalember volt, telve reménységekkel és a billiárdozó vendégeknek mindig többet számított ötpercecskével, persze csak olyankor, ha a billiárdozó vendég a játék izgalmában levette szemét az óráról.

Nem volt tehát mindig ügyefogyott öregedő pincér Fridolin.

Volt idő, amikor csak olyan hónapos-szobában vett kvártélyt, ahol a háziasszony értett a frakk vasaláshoz is, mert Fridolin akkor még ki is sütötte a haját, bolondosan, vakmerően, mint egy világfi, míg most ime fáradtan ül le az óra alatt egy kellően elhelyezett nádfonatú székre, könyökét úgy párnázza feje alá, mint ahogy a sokat utazó emberek szokták, akik mindenféle helyzetben tudnak aludni. A tulsó falon, Fridolinnal szemközt egy nagyobb tükör függött, amelynek előzékeny előrehajlásában volt valami a szabók szolgálatkészségéből, akik minden kuncsaftjuknak a csinosságát dícsérik. Fridolin azonban régi ismerőse volt a hazug tükörnek, jól tudta, hogy annak kedveskedése legfeljebb annyit ér, mint a kasszírnő mosolya cukros tálkái között, ezért ujjai közül inkább dühös grimaszokat vágva nézett a tükörbe, paprikásakat villant a szeme, mint az ökörszem, ha azt a konyhán jól megsütötték, mérges volt, mert csak ilyenkor lehetett mérges, amikor egyedül maradt a kis ebédlőben. Mérges volt kopasz fejére, amelyet valamikor „kaszinó-kopasznak“ neveztek azok a

konyhai nők, akik mindig a grófokról ábrándoznak. Oldalvást lengő szakálla, amely egykor szőke volt, mint egy szalmakalap, valóban úgy festett egyszer, mintha Fridolin nem volna messzire a főpincérségtől. A bajuszát természetesen egykor borotváltatta, amíg reménykedett, hogy egykor igazi urak közé juthat, most már csak a borbély festéke tud a tüskös szálaknak valamely hervadt színezetet adni.

De csak szombatonkint. És nem tetszett már neki a füle sem, amely mellett annyiszor próbálta meg a hosszú ceruzát, mint az ujján a karikagyűrűt szokta a boldogsága felé igyekvő legényember. Ugyanezért a szalvétával dühös mozdulatot tett a füle felé, mintha onnan valamely legyet akarna elzavarni. Aztán behunyta a szemét, mert ki kell használni azt a néhány percet, amelyben a vendégek aludni is hagyják az embert.

Vajjon miféle álomképek kergetőztek Fridolin fejében itt a kis udvari ebédlőben, ahová valóban csak olyan belvárosi vendégek tértek be, akik évek óta tudták, hogy hol van a kilincse a Bemenetnek, amely felé örök szimbólumként mutat egy bádogkéz habzó söröskorsóval. Valamikor, amidőn Fridolin betette lábát ebbe a házba, minden nagyheti takarításkor ujonnan megaranyozták a kezet, hogy a törzsvendégeknek legyen miről beszélgetniök.

— Láttad az aranykezet? Nos hát az fog először pofon ütni, nem a feleséged, ha többet ittál a kelleténél, — mondta ott a sarokban egy úriember, amikor még ott valaha három asztalkából össze kellett tologatni a törzsasztalt már a déli sörnél is. A vendégek ilyenkor mindig az udvarra néztek, amelynek hűvös,

cúgos, házmester-betegségeket lehelő kapuboltozata alatt valóban ott ragyogott az aranykéz.

Fridolin világosan hallja, hogyan beszélik meg a törzsvendégek egymás között, hogy vajjon mibe kerülhet egy ilyen aranyozás, holott annak a kedvéért még senki se jött be a vendéglőbe.

— Igen, ha jó sört mérne Lajos barátunk, — kiáltotta megint ama törzsfőnöki hang, amely mindig általrecsegett a többin és ugyanakkor megkavargatta maradék sörét poharában olyanféle mozdulattal, mintha egy csepp sárga lét sem akarna magától elvonni, pedig valamennyi sörivó tudja, hogy az ilyenféle maradék csak illuziója a toroknak; bajuszfestésre jó; inkább újabb szomjúságra gerjeszt és a hangnak ád valamely puffogó, rekedt lendületet, amely a csappal megcélzott söröshordó első hangjaira is, meg az utolsókéra is egyszerre emlékeztet. — Igen, ha Lajos barátunknak volna annyi esze, mint a királyutcai Weisz Tóninak, aki kikönyörögte magának az öreg Dréhertől, még az Antaltól, hogy az úgynevezett svecháti Láger-Biert, a világ legzamatosabb sörét egyedül ő mérhesse Pesten! — puffant a hang mindennap, mint akár a söröshordó odakint az ivóban.

De most új vendég, egy kávébarna köpenyeges és régi borok színét orrán viselő úriember nyomakodott a törzsasztalhoz, akinek láttára mindenki felvidámodott, mert ez az új vendég arról volt nevezetes, hogy mindig akkor érkezett meg a vendéglőbe, amikor a vége felé járt a hordó.

— Hozzák már ki a Hanzlit költő barátunknak! — kiáltották a törzsasztalnál és Fridolin mindig vidá-

man sietett elő, bár maga sem tudta miért. Valaki megnézte a zsebóráját. „Öt perc mulva friss csapolás, azt már megvárom!“ — mondta, a poharát az asztalközépre tette, ahonnan majd Fridolin egybegyűjtve viszi ki a poharakat a friss csapoláshoz.

Fridolin maga sem tudta, hogy miért nézett vissza még álmában is bizonyos irígységgel életének e korszakára. Hiszen tapasztalatból tudta, hogy ha a csaposnak nem adott előzetesen a vendég cigarettát a füle mellé, maradéksört is kevert a friss közé, mert a gazda érdeke az első. Valóban az ő élete is kedvezőbb lett volna ebben az időtájban, amikor a sörös poharaknak fülük volt és a benfentes urak a legszebb hölgyeket is otthagyták a Váci-utca közepén, hogy megnézzék: mikor van „Lajos barátunknál“ friss csapolás. Ha a hordó vége felé jöttek, vissza is fordultak még néhány udvarló-szóra a korzóra. Mi haszna volt ebből Fridolinnak? De mégis csak jólesett neki, amikor délutáni szendergésében az eltűnt törzsasztal felől ama láthatatlan hangok megszólaltak és ódon kiszólásaikat hangoztatták.

— Éhes a plebános, — mondogatták, amikor a déli harangszó valahol megszólalt és az óratulajdonosok elővették zsebóráikat, mások gyanakodó pillantásokat vetettek a falióra felé, amely öt perccel sietett...

*

Azon a bizonyos délutánon, amikor az öreg pápaszemes szerkesztő megint csak megette a maga két tojását a pörkölthöz készített lében és Fridolin már a legkésőbben járó ebédvendégeket is elintézte, mi-

közben mindig mondogatta magában, hogy délután az órát fel kell húzni, mint az öreg ballerinák ismételnek magukban egy dalt, hogy a taktusból ne essenek ki akkor sem, amikor hátul állnak a szinpadon és várják, hogy mikor kerül rájuk a sor az előtáncolásban: azon a délutánon az utolsó ebédvendég (egy „minisztériumi" úr, akit a pepitanadrágja miatt tett meg magában Fridolin erre a rangra) elköszönt Fridolin köszöngetéseire, (mert a gazda számolt, Fridolin, ez a „dologtalan here" csak a borravalót szedte), ezen a délutánon az öregedő pincér elfelejtette a vén billiárd-dákót, az óra lecsüngő zsinórjait és gyorsan „ágyba tette magát", amint emlegetni szokta délutáni alvását az asztal sarkán és a széken. Annyira elálmosodott, hogy még a szokásos cigarettát is elfelejtette elszívni, pedig volt a kabátjában egy csomó apró dohány, amelyet töltő használata nélkül lehetett volna a cigarettahüvelybe eregetni, ami mindig nagy mulatságot okozott Fridolinnak. Az ilyen dohánymaradék keserű füstjét azzal a szándékkal fujta Fridolin a tükörbe, hogy többé ne lássa magát. Elfelejtette a szokásos grimaszokat is a tükörbe vetni, mert feje lekókadt, mintha vàlami szokatlan nagy fáradtság lepte volna meg. És egyenesen az álomországba röppent az egykori polgármesterről elnevezett utcából, az Órához címzett vendéglőből. Az utolsó gondolata az volt, hogy a pohárszék egy fiókjában, amelyhez voltaképpen csak főpincérnek volna jussa, a kulcsot az imént megfordította egyszer, sőt másodszor is, mert egy tányérka sonkás kockát dugott el ott, amelyet majd ő maga fogyaszt el, vagy pedig hazavisz ajándékba a háziasszonya kislányának, — ámde a követ-

kező percben a sonkás kocka szagát úgy elfújta valamely ajtónyitás Fridolin elől, mint a mesebeli hurkát az ébredés.

Búcsú vagy ilyesféle lehetett akkor a Belvárosban, mert Fridolin annyi mindenféle embert látott betódulni az ajtón, aki máskor sohasem tette be a lábát. Itt voltak például a párisi-utcai suszterek, kesztyűsök, fűzőkészítők, akiket a maguk zegzugos kis vendéglőjéből nem lehetett elcsalogatni. Ezeket a susztereket ismerte Fridolin; amikor reggelenkint az utcácskájukon átsietett, irígyelte őket, mint olyan embereket, akik egész nap háromlábú székecskén üldögélhetnek, testi fáradtságról jóformán nem tudnak. A kesztyűs addig játszadozik a maga finom bőreivel, amíg a féderveisz a torkára száll és a kesztyű-tágítónak olyan alakja lesz kezében, mint valami villának, amelyet az óramutató állása szerint különböző tányérokban kell megforgatni.

No de az iparosokon kívül jöttek más, előkelőbb emberek is, például olyan urak, akik naphosszant valamely belvárosi kávéház ablakában szoktak üldögélni és valamit vagy valakit várnak. Néha csak egy hordárt vártak, de várakozni igazán nem jelent fáradságot. Az ember ráér a körmeivel, a szemüvegével, a zsebnaptárával foglalkozni, sőt szemügyre veheti magát a tükörben is, ami mind igen jó dolog a várakozás megrövidítésére. A hordár jön és úgy köszön, mintha élete minden ambicióját abba fektette volna, hogy a kimért utat sikerrel megjárja. Nos, még ezek az irígyelt gavallérok is, onnan az ablakok mögül bejöttek az Uhrba, pedig az ilyen emberek vigyáznak minden lépésükre, hogy az előkelőség dolgában kifogástalan

legyen. És mikor már minden asztalt elfoglaltak, minden széket kimozdítottak helyéből és minden fogast teleakasztottak kalapokkal, kabátokkal: megindult az ostrom Fridolin ellen, aki szinte földhözszegezetten várta, hogy mikor lesz vége a vendégek tódulásának. Az ajtóban azonban egyre újabb és újabb alakok bukkantak fel, jóformán az az egész Pest, amelyet Fridolinnak harmincéves pincérsége alatt szerencséje volt megismerhetni. Még olyanok is eljöttek az Órába ezen a napon, akikről teljes bizonyossággal tudta Fridolin, hogy adósak maradtak fűnek-fának, ugyanezért más városrészbe költöztek. Némelyik még azt is elhíresztelte magáról, hogy meghalt, most pedig ime itt van jóegészségben, piros orcával, éppen a borbélytól jövet, mint azok a szőke emberek, akik a legtöbb borbélyszagot hordják körül a városban. Fridolin tehát csak állt és várta, hogy mikor lesz vége a tolongásnak, amelyet bizonyára az ő jubileumára rendeztek, mert minden vendég barátságosan üdvözölte, a csintalanabbak megkaparászták a torkát is. Majd egyszerre, mintha a vízvezeték szakítaná fel az udvart, mint 188*-ban, megindult a búgás, morajlás Fridolin körül.

„Ringlit!“ „Sörbombát.“ „Tojást.“ „Fiatalhagymát.“ „Piros retket.“ „Liptói túrót.“ „Egyfogatút zaftban.“ „Friss sóskiflit.“ „Egy kör-sört ide az asztalra.“ „Valami kis pörköltet, lehet nagyobbacska is, de csontos okvetlenül.“ „Pájslit, Fridolin, mert ég a gyomrom az éjszakától.“ „Virslit mustárral.“ „Vajjon van-e még azokból a kis májas és véres hurkákból, amelyeket legutoljára itt ettem?“ „Fagyos káposztát ennék olajjal, tojással, keménymaggal.“ „Hát gulyást már nem főznek itt? Mi lett ezekből a régi belvárosi

kocsmákból?“ „Ha egy kis tormás hús akadna, Fridolin tudja, amolyan füle, farka, lába, azt szívesen venném.“ „Hát az ecetes tormával és a szép csontos marhahússal hogy állunk?“ „Hát hering dolgában hogy vagyunk eleresztve? Egy szép tejes kelettengeri heringet megennék, ha jól megkoronáznák őt olyan hagymával, amelyet egyszerre tettek el vele a fadobozban, nem pedig utólag metéltek rá!“ „Van valami sajtjuk? Persze, érett, folyós, büdös sajtjuk, mert én anélkül egy kortyot se tudok inni?“ „Én már csak megmaradok a debreceni kolbász mellett, ha valóban tisztességes üzletben vásárolták.“ „Én leginkább fejes-salátát ennék, amelyet magam készítenék el a megfelelő szerek felhasználásával, mert nem hiába költöttem el annyi pénzt, hogy a fejes-saláta készítési módját megtanuljam.“ „Mi dolog az, nincs itt angol mustár?“ „Én kenyeret kérek, persze a végéből, a serclijéből.“ „Két deci bort abból, amelyet maga a kocsmáros iszik.“ „Fridolin, mért nem énekel az a csíz abban a bőrfedelü kalitkában? A régi Órában mindig énekelt.“ „Ezen a vidéken már kiment a divatból a párizsi ecettel, olajjal, hagymával?“ „Talán volna valami kis resztli a jégszekrényben, annak az egydarabban sütött disznókarajnak a vége, amelyet tegnap láttam?“ „Én egy dupla-húslevest kérek, hosszú tésztával, belekevert tojással, sárgarépával, zellerrel, kalarábéval, nem bánom, ha egy kis karfiol-csutka is lesz mellette, de egy darab csontos marhahús mindenesetre legyen a levesben, mert azt szeretem leharapdálni . . .“

Fridolin, hogy-hogy nem, ezt az utolsó paran-

csot jegyezte meg magában, mert ennek a kivitele nem látszott könnyűnek.

— Igenis, kérem, igenis, kérem, — mondogatta magában, félhangon, egész hangon, suttogva és köhécselve, aztán kiszökött a kis ebédlőből, miközben homlokán kidagadtak az erek attól a sok megrendeléstől, amennyit tán sohasem hallottak a bolthajtásos falak.

Az a vendég, aki a leveses megrendelést tette, a kis ebédlő közepén lévő asztalnál foglalt helyet, ahová rendszerint nem szeretnek leülni a vendégek, mert őket itt jobbról-balról és hátulról nézegetik, míg ő legfeljebb azt a kopaszodó vendéget látja magával szemközt, aki amúgy is dühös gyanuba fogott már minden kocsmavendéget, hogy az ő szájába nézeget. (Az ilyen öreges urat arról lehet felismerni, hogy úgy vágja le a kenyérhéjat, mint legnagyobb ellenségét.)

A középső asztalnál üldögélő vendég — egy konokhátú, egykedvű vállazatú, közömbös nyakszirtű vendég, akire még Fridolin se emlékezne, ha elmenne, igen csendesen üldögélt a nagy lármában. A bolthajtásra függesztve a szemét, miközben várakozott; kettős gombsorú, szárnyas kabát volt rajta, mint valamely hivatalnokon, nagy, esőcsatorna alakú kézelője volt, az inggallérja oly bő volt, mintha valami kövér embertől örökölte volna, általában a ruházata olyan volt, mintha nem reá szabták volna. Habár cúgos cipője kellő gonddal volt kifényesítve még azokon a részeken is, amelyeket amúgy is eltakar a nadrág. A nyakkendője azonban mindig félrecsúszott, kabátakasztója is szeretett kikandikálni a gallérból, mintha sokszor ült volna mélyen meghajolva aszta-

lok felett. Az arca, — no az vigalmas vendéglői nyelven szólva leginkább egy szomorú rákéhoz hasonlított, amelyet magára hagytak társai a csalánban, ők pedig elmentek pirosodni mindenféle levesekbe. Azért erről az arcról ne is beszélgessünk többet, sem nyegleséget, sem haragot nem mutatott az soha, hanem valamely olyanféle közönyt, amely elég lett volna egy tevének is, amelynek lábát hiába csípik a legyek.

A vendég éppen az abroszt nézegette, az evőeszközt vette szemügyre, hogy mely gyárban készítették azt, a szalvétáját felkötötte, a kézelőit hátradugta, a sótartót helyére tette, kipróbálta ujjai hegyével a fogpiszkálót, amelyet maga mellé készített, habár az sem lett volna csodálatos, ha a zsebéből vesz elő tollakból faragott fogpiszkálókat. Ekkor érkezett meg Fridolin a leveses tállal, amelyben a duplalevest szervirozni szokás, ha a tál éppen kéznél van. A vendég kezébe vette a kanalat és talán most látszott rajta először, hogy szemével nézni is tud, nem vak, mint a rák.

— Leves után? — kérdezte Fridolin szorgalmatosan, mintha csak ama lárma elől akarna menekülni, amely megérkeztére megint felhangzott mindenfelől, — mintha egyszerre hallaná mindazokat a rendeléseket, amelyeket valaha ebben a vendéglőben tettek. Szinte megrázkódott Fridolin lába, amikor egy dörgő hang a fülébe kiáltotta, hogy mi lesz azzal a velős-csonttal, amelyet már egy órája megrendelt. Fridolin nem mert a dörgő hang irányába nézni, úgyis tudta, hogy egy törzsasztali vendég őkelme, aki

szokatlan fontosságot tulajdonít a rendelésének. Az ismeretlen vendéghez hajolt tehát:

— Leves után? — kérdezte könyörgő hangon, mintha varázsszót várna, amelyre többé nem hallja a körülötte fenyegetőző, kérlelhetetlen vagy gúnyolódó hangokat.

A vendég azonban egy szót sem szólt, csak elvette Fridolin kezéből a szorongatott étlapot és mutatóujjával végighúzott az étlapon. Igen, egy ujjmozdulattal végighúzta az egész étlapot: a főzeléket, sülteket, tésztákat, sajtokat, salátákat és gyümölcsöket, amelyeket Fridolin tintával oda feljegyzett. Fridolin egy lépéssel hátrált, mintha a vendég ezt parancsolta volna neki némaságával és kifutamodott a konyhába, miközben nem mert visszafordulni a kis ebédlőt megtöltő kisérteties vendégek felé.

A vendég pedig telemerte levessel tányérját addig a helyig, ahol a tányér karimájába valami régi vendéglős monogramja volt beleégetve. Sőt a monogramot is befödte levessel, mintha nem volna kívánesi ilyen haszontalanságokra. A tányér felé hajolt, miután előbb sózott és paprikázott, valamint leveserősítő barna cseppeket rázott tányérjába ama üvegből, amely a vendégek érdekében a vendéglői asztalon állott. Mindent alaposan elvégzett, mielőtt a levest megkavargatta volna, mintha megringatná azt, mint valamely gyermeket, amelyet elaltával meg akar enni.

Az első kanállal csak a tányér széléről vett, miután ugyanazzal a kanállal visszakergette helyükre az apró zöldségeket és mindenfelé elkalandozó hosszú tésztákat. A második kanál már tésztákkal is megrakodva érkezett, amely tészták szépen sárgultak a

kavart tojástól. A harmadik kanálba jutott sárgarépa és karfiol, vidáman, mint kövér asszonymosoly. És a tészták, ha lecsüngtek a kanálból, minden megeröltetés nélkül felhörpintettek és eltüntek a száj és ajk megnyalogatása után. Csókolózás volt ez a levessel, ártatlan, ifjonti csókváltogatás, amelyet majd éretebb szerelem követ.

Ki tudná, hogy miért volt ezen a napon borsópüré disznókörömmel az étlapon felvéve? A szakácsnéknak, kocsmároséknak megvan a maguk szisztémája, amelybe amúgy is hiába szólana bele valaki. A borsópürén megfelelő barna zsiradék uszkált és a disznó körméről messziről megállapíthatta a vendég, hogy az nem volt valamely öreg disznóé, hanem amolyan egyéves formáé. Fridolin most már szorosan állott az ismeretlen vendég mellett, mintha e helyen reménylene védelmet ama kisérteties hangok ellen, amelyek még mindig szemrehányólag hallatszottak, de már egy-két felöltő, amely a velszi herceg kabátjának a mintájára volt szabva, megmozdult a fogason és szállni kezdett, mintha valamely láthatatlan szél vitte volna kifelé a kocsmából. A kalapok lengedeztek, mint köszönéskor és a sétapálcák maguktól megindultak. De azért korántsem szünt meg a kiáltozás, némelyek, mintha idegen borosüvegeket is hoztak volna magukkal, amelyek után majd dugópénzt fognak számítani: az üvegek talpával verdesték az asztalt. Mások kimustrált söröspoharakat szedtek elő valamely pókhálós polcról, amelyről eddig Fridolinnak se volt tudomása. És ezeket a fületlen poharakat olyanformán táncoltatták, mint egykor a macskazenéknél volt szokásban — annó ájnebn, mikor még

Fridolin fiatalember volt. De valahonnan még előkerült a billiárd-dákó is, amelynek régen levállott a gumija és olyanforma mozdulatokat tett, mintha Fridolin hátán akarna táncolni. Ócska gyertyatartók is dörömböltek, amelyek arra a célra voltak eldugva valahol, ha a világítás felmondaná a szolgálatot. Most előjöttek azok a szerszámok is, amelyekkel hajdanában a törzsasztal főnökét minden választáskor feldíszíteni szokás, mint valamely koronázáskor. Csákó és madár-kereplő, kéményseprő és csecsemő-cucli. Úgy látszott, hogy mindezekkel a dolgokkal Fridolint akarják megünnepelni a vendégek. Fridolin nem mert elmozdulni az ismeretlen vendég mellől, akinek pártfogását legalább is addig reménylette, amíg a megrendelt ételeket kihordja számára a konyhából. A vendég a disznólábat már a balkezében tartotta és nyelvével, valamint fogaival kereste rajta azokat a húsmaradékokat, amelyek a csontok között elrejtőzni szoktak. A legnagyobb passzió ilyen húsdarabkákra találni, mintha valamely kisebb erszény kerülne az ember útjába. A vendég a jobbkezében kanalat fogott, amellyel igyekezett összefogdosni ama borsó-maradékokat, amelyek a tányér szélére menekültek.

— Némelyek villával eszik a borsót, — mondta most a vendég, — de én nem sokat adok a divatokra. Az ember maradjon mindig csak természetes, akármilyen helyzetbe kerül az életben . . . Kanál nélkül nincs igazi evés, mert a kanál olyan, mint valami vödör, amely az ételek ízeit a felszínre hozza. Sajnálom, hogy nincs más főzelékük az étlapon, — mondja meg odakint, hogy végtelenül sajnálom.

Fridolin, bár elég emberismerő volt, nem tudta mire vélni a vendég sajnálkozását. Elhatározta, hogy mindenáron megtudja, hogy voltaképpen kicsoda is az ő nem mindennapi vendége, aki egyszerre az egész étlapot rendeli meg ebédre.

— Lássuk, — szólt most a vendég, — mily dolgokkal kedveskedett a kocsmáros a továbbiakban a mai napon vendégeinek.

Ezeket mondván, eltolta magától a pincér felkínált étlapját, mintha önmagának is meglepetést akarna okozni. Pedig emlékezetből igen jól tudta, hogy a főzelék után a sültek következnek, legelső sorban mindjárt kacsapecsenye vöröskáposztával. Fridolin jött már a kacsával; nem tudták elragadni tőle azok a kisértet-kezek, amelyek minden oldalról éhesen nyúltak a kacsapecsenye után. A vendég ekkorára már jobbkezében tartotta a villát, amellyel nyomban felspékel valamit és a kést is megfente egy másik késsel, miközben kellemes zörgést hallatott. Aztán úgy tette maga elé a pecsenyéstálat, hogy azt minden oldalról szemügyre vehesse.

— Sokkal nagyobb a tál, mint a kacsa, — mondta némi boruval. — Az igazi tálak azok, amelyeknek széleiről kihajolnak a combcsontok, amelyekre fehér kravátli van húzva, mint akár a virágcsokrokra. Az igazi tálról még a rostélyos is kihajlik, mert nem fér el benne. De azért elég jó formája van ennek a tálnak, látszik, hogy még abban az időben készítették, amikor az emberek szerették egymást és nem verdesték egymás fejéhez a tálakat.

A villával éppen a kacsacombot vette célba az ismeretlen, holott Fridolin eddig mindig úgy tapasz-

talta, hogy a gyakorlott ebédelők éppen a legízesebb falatokat hagyják utoljára. Nem, még nem akadt vendégei között olyan, aki a combot vette volna ki először a kacsapecsenyés tálból, — ezt csak lakodalmakban szokás tenni, ahol az emberek szeretik megelőzni a szomszédjukat. De itt a vendég amúgy is olyan közel húzta a tálat magához, hogy nem lehetett volna előle egykönnyen elragadni. A vendég a combot megforgatta a tányérján, megnézte minden oldalról, itt-ott próbákat tett rajta villájával, hogy mindenütt olyan zamatos-e, mint amilyennek mutatkozik a rózsaszínűre sült hús, amelyet itt-ott keményebben is megcsípett a tűz lángja, amely nagyon szeret felcsapni a tűzhely karikái közül, mikor zsíros eledelek sustorognak felette. És ekkor a vendég meglepetten felkiáltott:

— Maga szerencsétlen, csakugyan elvitte a kanalamat? Nem, nem ér az semmit, hogy most új kanalat kezd törölgetni a piszkos szalvétájával. Nekem a régi kanalamhoz lett volna gusztusom, amelynek fogásához már hozzászokott a kezem, amellyel megettem levesemet, főzelékemet, amelyet kenyérdarabkával letörölgettem. Hogyan merítsek most a zsírba egy idegen kanalat?

És ettől a perctől kezdve az ismeretlen vendég bizonyos gyanakvással vette szemügyre Fridolint, mintha arra gondolt volna, hogy az előbb-utóbb mégis csak ellopja az étvágyát a rendetlenségeivel, pedig ebéd közben ártalmas minden felindulás. A kanalat maga is megtörölgette a szalvétájával bizalmatlansága jeléül, mielőtt megcsónakáztatta volna a kacsapecsenye alatt úszkáló aranyszínű zsírban. Igen, be kell vallani, hogy annak a zsiradéknak olyan színe

volt, mint a régi tokaji bornak szokott lenni, — de a vendég már gyanakodva nézegetett a vállán át Fridolinra, pláne, mikor észrevette, hogy az mind bizalmasabb közelségbe kerül hozzá.

— Ne, ne, — szólt a vendég, mintha valamely legyet akarna elhessegetni. A kacsacombról levagdalt húsdarabokat pedig visszahelyezte a tálba, mint valamely Wertheim-szekrénybe, ahol majd a falatok kamatoznak. Csupán a combcsontot hagyta a tányérján, mintha azzal akarna végezni először.

— Mint egy orvos! — súgta most megilletődve Fridolin, hogy a beszélgetést valahogy megkezdje.

A vendég a csontot óvatosan megfogta, a szájához emelte és eltüntette a szája belsejében, hogy csak a csontnak a papírkézelős vége látszott a bajuszfesték alól. A szájüregben mit művelt a nyelv és a fogsor ezalatt a csonttal, azt sohasem lehetett megtudni. A vendég néha megcsóválta a fejét, mintha maga is helytelenítené azokat a ropogásokat, amelyek szájából időnkint hangzottak. A csont darab idő mulva előkerült. Igaz, hogy minden díszétől megfosztva. A vendég még egyszer megszopogatta a csontot, mint aki alaposan akarja elvégezni munkáját, amelyhez többé nem lesz alkalma visszatérhetni.

— Nem vagyok orvos, habár valami közöm van az orvosokhoz is, — mondá most a vendég elutasítólag Fridolinnak. — Csak éppen tudok enni. A legtöbb ember az evés végére tartogatja a csontokat, mikor a fogak már fáradtak az őrléstől, szakítástól, aprózástól. Persze, hogy ilyenkor már nem tudnak úgy elbánni a csontokkal, mint azok megérdemlik.

„Nem orvos, de valami köze van az orvosokhoz“,

— gondolta magában Fridolin, pedig a vendég fejebúbján a bőr színe éppen olyan volt, mint a gyógyszerészeké és orvosoké szokott lenni, akik bizonyosan valamely titkos szerekkel ápolják fejbőrüket. — A vendég ezalatt a kacsacombról levágott húsdarabokat kellő úsztatás után szájába rakosgatta, mint valami raktárba, különösen örvendezni látszott a bőröknek, amelyek alatt puha zsirréteget vett észre. Ez a beraktározás meglehetős gyors tempóban folyt le, a vendég csak bizonytalan mozdulatokat tett késével a vörös káposzta felé, amíg végre elhatározta magát, hogy a kés lapjára egy kis csomag vörös káposztát elhelyezzen, amelyet lapátoló mozdulattal a szájába döntött. A káposzta reccsent.

— Hátra kell kötni a szakácsné sarkát, mert a káposzta nincs eléggé megpácolva, — szólt a vendég némi szigorral Fridolinhoz, aki a régi pincérek módjára minden falat iránt érdeklődött, amely a vendég szájában eltűnt.

— Egy kis zsírt kellene a káposztára tenni, — javasolta most a pincér.

— Azt magamtól is tudom, — felelt a vendég visszautasitólag, mintha valamely cselt szimatolt volna Fridolin tanácsadásában. Aztán egy-két kanál zsírt meglehetős pontossággal helyezett el a káposztán és nem felejtette el azt villájával felhányni, mint eső után a kis petrencét. Majd a kacsapecsenyés tálhoz tért vissza, miután rozskenyeret rágicsált, mintha valamit felejtetni akarna a szája ízével. Talán éppen a káposztát.

Éppen a kacsa mellcsontja került sorra, amely

elég kövér volt, hogy a vendéget ily megjegyzésre gerjessze:

— Persze, hogy a mi polgári asszonyaink sírva jönnek haza a piacról, mert nem győzik a versenyt a kocsmárosnékkal, akik minden árat megadnak a hizlalt baromfiért. Mondja, pincér, hány porciót árulnak ki egy kacsából?

— Kettőt, hármat, négyet, — felelt bizonytalankodva Fridolin, mert nem szeretett üzleti titkokat elárulni.

— No lássa! — felelt a vendég, mintha valamely nagy önvallomáson csipte volna a pincért. De nem folytatta tovább a dolgot, a mellcsont leszopogatása és annak felületén lévő húsok, belsejében maradt aprólékok elég dolgot adtak a vendégnek. A káposzta is megszívta magát idáig a zsírral és most már bizonyos megbocsátással nyúlott feléje a kés és a villa. A káposzta-csomag is valamivel nagyobbacska volt, amelyet a vendég a kés lapján elhelyezett.

— Az nagyon helyes, hogy már kimentek a divatból a hegyes kések a kocsmákban. Az ember minduntalan megsértette velük a száját. Némelyek azt mondják, hogy nem illik a kést szájba venni. Az én véleményem az, hogy minden ember úgy eszik, amint gusztusa rendeli. A divat: divat, de végeredményében mindnyájan egyformán halunk meg. Én még a halat is késsel eszem, — mond a vendég és forradalmasan nézett csak Fridolinra, mintha valamely megjegyzést várna. De Fridolin most már csak arra ügyelt, hogy a vendég voltaképpen hány darab kenyeret fogyaszt el azokhoz a műveletekhez, hogy a kacsa után maradott zsiradékot a tálból kitörölgesse. Itt-ott egy szál vörös

káposzta is maradott, amelyet ujjával ügyesen kicsipentett.

— Az a miénk, amit megeszünk, mert a koporsóban többé nem kínálják meg az embert! — mondta a vendég, egy utolsót törölvén a tálon. — Isten mentsen meg mindenkit az étvágytalanságtól! — tette hozzá némi kegyességgel, mintha más dolgok is eszébe jutottak volna az étlapon kívül.

Fridolint megint csak üldözőbe vették azok a hangok, amelyek a hoppon maradt vendégek asztalaitól felhangzottak, de a pincér sietett ama nyúlgerinc után, amelyet a konyhában tartalékoltatott a ritka vendég részére.

A nyúlgerinc megérkezett és a vendég egyetlen szóval sem tett célzást az eltünt kandúrra, mint az emberemlékezet óta szokása a nyúlevő vendégeknek.

Kis, vászonfedelű jegyzőkönyvecskét tartott kezében, mintha valamely számvetést nézegetne, amint a szorgalmas emberek szokták ebédelés közben is. Valamely hiba lehetett a számvetésben, mert a vendég bizonyos búskomorsággal nézett a nyúlra, amelyet ime kénytelen elfogyasztani. De nem mulasztotta el megkóstolni kanállal a nyúl alatt úszó savanyú szószt, késével felvágta a gombócot, hogy annak elegendő ideje legyen kihűlni, majd szúrópróbákat tett villájával a gerincben, vajjon elegendő puhaságú-e a hús.

— Az ember is olyan, mint a nyúl. Nem tudja, hol kapja futamodásában a halálos lövést. Hány esztendős maga, Fridolin? — kérdezte most hirtelen az ismeretlen vendég, mintha a jegyzőkönyvecskéből

valamely tanácsot olvasott volna, amely magatartását megváltoztatta Fridolin irányában.

A pincér a váratlan kérdéstől meglepődött, aztán bizalmaskodó ravaszkodással hajolt a vendég füléhez:

— Nagyságos úrnak megmondom, ötvenen már felül vagyok. De a gazdám azt hiszi, hogy még csak innen vagyok az ötvenen, mert a mi pályánkon nem szeretnek ötven éven felüli embereket alkalmazni.

— Nos és hová lesznek az öreg pincérek?

— Ha én azt tudnám! — felelt némi sóhajtással Fridolin, miután a vendég látszólagos megbotránkozása felbátorította. — Némelyek, különösen a főpincérek erre az időre már gondoskodnak mindenféle lavórokról, amelyekben a fájós lábukat áztatják: akár Rákospalotán, akár Budakalászon, ahol kis házakat lehet venni. Tudja azt valaki, nagyságos uram, hogyan fáj az öreg pincérnek a lába? Még a megcsalódott szerelmesek szíve sem fáj úgy. Pedig én már sok szerelmest láttam életemben. Láttam „Baltimórt", a Korona-kávéház aranyifjúságából, aki minden éjszaka végigpofozta a Váci-utcát, mert a zongorahangoló nem akarta hozzáadni a leányát.

Fridolin maga is úgy elámult azon, amit „Baltimórról", egy régi haszontalan krakélerről mondott, hogy darabideig nyitva maradt a szája. Az ismeretlen vendég ezalatt időt vett magának, hogy az ebéd elfogyasztásában továbbhaladjon, sok mindenféle étel kínálkozott még az étlapon, mint valamely ismeretlen élmény. A nyúlgerinc mellől tehát óvatosan vagdalgatá le a húsokat, nehogy egy csontocska is eltörjön, mert eltekintve attól, hogy az ilyen csontdarab kellemetlenséget is okozhat, ha lenyeltük, minden-

esetre megmenekedik attól, hogy a fogak kivallassák keménysége, kora felől. A nyúlgerinc csontjairól még azt is meg lehet állapítani, hogy hány esztendeje kerülgetik a vadász csövét. A vendég azonban most szisztémát változtatott. A csont leszopogatását későbbre hagyta, mert a húsban srétet vett észre. Itt, a gerincen kapta a lövést a tapsi. A sörét a vadpecsenyében mindig bizonyos örömet okoz annak, aki a vadpecsenyét valóban kedveli. Képzeletében látja az őszi mezők boldogtalan ásításait, amelyben a vadász is segíteni látszik az időjárásnak tétlen ácsorgásával: amíg a letarolt réten, az özvegységét emlegető kukoricásból kifutamodik a tapsifüles és a puska durrogni kezd.

— Hagyjuk a régi szerelmeseket, — mond a vendég, tréfásan savanyú arcot vágván a citromos, tejfeles, majoránás léhez, amelyet a nyúlpecsenye alól kanalával merítgetett ki. — Nincs mit emlegetni az olyan szerelmeken, amelyek elmúltak. Mindig a jelen a fontos, tisztelt barátom, akármint is hánykódnak némelyek multidejükkel. Mit tenne például maga a jelenben, ha a vendéglős úrnak eszébe jutna állását mással kicserélni, mondjuk az unokatestvérével? Minden vendéglősnek van valamely unokatestvére Budakeszin vagy a környékbeli svábfalvakban, akikből pincért nevel.

Fridolin nem felelt, mert erre a lehetőségre nem gondolt még eddig. Az „Uhr" az a hely, ahol megöregedni szándékozott a billiárd-dákó, az ébenfa-óra és a megszokott vendégek környezetében... Az idegen kitalálni látszott a gondolatát, miközben a gerinc fogpiszkáló vékonyságú csontocskáit egyenkint leszo-

pogatta. Tudják az asszonyok, akik egész nap a tűz mellett állnak, hogy miért szeretik a csontocskákat. A jó háziasszony összegyűjt gyermekei tányérjából minden csontot a magáéba és jóságos mosollyal tartja számon, hogy melyik gyermeke szereti hozzáhasonlóan a csontokat.

A pincér idejét látta, hogy a következő fogással kedveskedjen vendégének.

Az étlap szerint tűzdelt kappannak kellett volna következni, de ezek a tűzdelt kappanok a kisebb vendéglők világában csak azért szerepelnek a speizcetlin, hogy a vendéglő jó hírnevét emeljék. Az ilyen kappanok, még ha a valóságban is ott pirosodnak a sütőben, hogy a szakácsné a maga érzése szerint olykor forró zsírral megöntözze őket: a kappanok ritkán kerülnek be a vendégszobába. Csen belőlük a szakácsné, aki, ha jóravaló: megelégszik a lábakkal, nyakakkal, májacskákkal, legfeljebb a fejet hagyja ott, hogy ezzel is bizonyítsa becsületességét. A kappanoknak el kell vonulni a vendéglősné szeme előtt, akinek ugyancsak van néha kedve a jobb falatokhoz, mert valamiből neki is élni kell. Elfordítja szemét a csapról a vendéglős, ha kappan-szagot érez a vendéglőben. A pincér tehát egy darab lacipecsenyével tért vissza, amelyet hirtelen süttetett meg a konyhán, hogy az érdekes vendéget valamivel kárpótolják az elröpült madárért, amely bizonyosan kéményen át menekedett el.

— Hm, — mond a vendég, — az ördög bújt a kappanba, hogy az hirtelen disznópecsenyévé változott? Nem baj no, nagyobb csodát is láttam életemben. Csak azt jegyezze meg barátom, hogy héjában

sült burgonya nagyon jó melléklet a lacipecsenyéhez. Az ember megtakarítja vele a kenyeret, mert a krumpli éppen úgy felszívja a zaftokat, mint a kenyér. Némelyek a vöröshagymás krumplit szeretik. *Én nem.* Mert vendéglőben az ember azt gondolja magában, hogy a krumpli már órák óta áll odakint a konyhán, hogy a vendégnek is és a krumplinak is elmegy a kedve az élettől.

Ám Fridolin felizgulva ama lehetőségtől, hogy állását veszítheti az Órában, most már nem nagyon ügyelt az ételekre mondott megjegyzésekre. A szalvétájával a térdét ütögette és bizonyos türelmetlenséggel kérdezte:

— Hát nagyságos uram hogyan gondolná az öreg pincér életét? Egy olyan magamfajta pincér életét, akinek senkije, semmije nincs?

A vendég felpillantott, mintha már régen elfelejtette volna az előbbi beszélgetést. A saját bicskáját használta az ágbogas lacipecsenye lefaragásához, valóban frissen sült volt az.

— Maga bizonyosan ismeri a svájci kártyát, mert minden pincér tud kártyázni is. Nos, a svájci kártyában a tök nyolcast kell megnézni, hogy mit csináljon az ember a maga életével. Családot alapít — felelt a vendég. — A vendég is, a pincér is megöregszik bizonyos idő elmúltával, de nem így az okos ember, aki például vendéglős lesz és hagyja a többieket megöregedni. Gazdának kell lenni, mert a gazda lehet akármilyen öreg. Az öregsége csak tiszteletreméltó.

Fridolin csalódottan sóhajtott:

— Azt hittem, hogy valamely más orvosságot tud

a nagyságos úr. Hogyan lehetnék én gazda, amikor „nämlich“ senkim és semmim nincs.

— A disznóhúshoz mégis csak inni kellene valamit. Talán egy nagy korsó sört? Helyes, tisztelt barátom? — kérdé a vendég és már az üres tányér körül babrált az ott eldobált fogpiszkálókkal, kenyérhajakkal és egyéb morzsalékokkal, amelyek mindenütt ott maradnak a világon, akármennyire ügyel a vendég a rendre, tisztaságra, csinosságra. — Egy szép nagy korsó sört, tisztelt barátom, — ismételte a vendég és csettintett ajkával, csiccsantott nyelvével.

A pincér mogorván elhozta a kért italt, most már kedvetlen volt, mert azt gyanította az ismeretlen vendégről, hogy az valamely tréfát akar űzni az ő mihasznaságából. Kár a vendéget jól tartani, mindenkinek elébe kell tenni a maga porcióját, aztán tovább menni, mert a vendég háládatlan, ha egyszer jóllakott. Valami ingyenes cirkuszra érez gusztust, miután telerakta bendőjét. De Fridolin mégse mozdulhatott el az asztaltól ama kísérteties üvöltések miatt, amelyek még mindig felhangzottak körülötte, ha távolodva is, végignézte tehát, (bár örömtelenül), hogyan törli meg a korsó szélét szalvétájával a vendég, hogyan helyezi azt fülénél fogva kezeügyébe, majd rövid szemlélődés után, hogyan emeli szájához a korsót, hogyan mereszti szemét a plafónra, hogyan kezdi magába eregetni a sört: lassan, kortyogtatva, mintha takarékoskodna az élvezettel. És e lassúság mellett is körülbelül háromnegyed részét fogyasztotta el a korsónak, midőn azt megelégedetten a helyére visszatette.

— Úgy látom, a megfelelő sültekkel készek vol-

nánk, — mond a vendég. — Emlékezetem szerint, a kacsa tett ki legjobban magáért, a többi csak melléklete volt a kövérkés bálkirálynénak, mert a kacsa, még a gácsérja is mindig nőneműnek számít. Csak a nők tudnak úgy tipegni, topogni, bukdácsolni és a pocsolyában is gusztussal élni, mint a kacsák.

Fridolin ez időtájt a maga szomorú sorsán gondolkozott, nem igen lelkesedett tehát a kacsákért, mert képzeletében már látta magát, mint öreg facér pincért a házak fala mellett tovaosonni, hetenkint egyszer beretválkozni, vendéglők kerítésein beleskelődni, vajjon nincs-e szükség szolgálatára és husvétokon, pünkösdökön itt-ott kisegíteni, amikor majd bánatában megissza az összes maradék söröket, borokat, szódavizeket, hogy némi kedvet szerezzen magának a hazamenetelhez. Az ördög kormányozta ide ezt az étlapevő vendéget, aki ilyen szomorú gondolatokat tud ébreszteni az emberben, holott mégis csak az a legjobb, ha az ember nem gondol semmire, pihentet lábat és agyvelőt, egykedvűen várja a holnap szerencsétlenségeit.

A vendég még nem gombolta ki mellénye alsó gombjait, várakozólag nézett Fridolinra.

— És a sajttal mi lesz, kedves barátom? Sajtot mégis csak kell enni az embernek ebédután, habár némelyek szerint a sajt esti étel. Isten a megmondhatója, hogy miért sorozzák a sajtot az esti ételek közé. *Én nem,* — mond a vendég.

Fridolin visszatért a kívánt eledellel, de most már kezdett igen rosszakat gondolni magában a vendégről, aki nem bír eltelni. Nevezte őt Nagybélűnek

is. Sőt már az is eszébe jutott, hogy ez a vendég azért eszik annyit, mert amúgy sem szándékozik fizetni, egy óvatlan pillanatban megszökik valamely olyan ajtón át, amely a „kimenetet" szokta mutatni, de csak azoknak a vendégeknek, akik becsületes szándékkal vannak. A vendég azonban nem mutatott semmi hajlandóságot arra nézve, hogy a „kimenetet" igénybe vegye, sőt mintha most jött volna meg a kedve a beszélgetéshez:

— Én olyan foglalkozású ember vagyok, hogy keresnem kell a vidám dolgokat, amelyek elfelejtetik velem foglalkozásomat, — mond a vendég és Fridolin, az egykori kávéházi pincér ravaszul mosolygott magában. Tudta ő azt jóelőre, hogy a vendégnek előbbutóbb megnyílik a szája, csak mogorván kell vele bánni. A legtöbb vendég szeret nyájas viszonyban lenni a pincérrel, aki őt kiszolgálja. Nem hasznos a jó emésztéshez a pincér mord tekintete.

Fridolin illedelmesen hallgatott, mert nagyvárosi pincér volt.

— Az én foglakozásom olyan, hogy minden ezredik ember sem hinné el. Én temetkezési vállalkozó vagyok.

— Nagy becsületszavamra mondom, hogy ez nem látszik meg nagyságos úr étvágyán, — repdesett Fridolin, hogy végül mégis megtudott valamit a vendég életéből. Temetési vállalkozóval eddig amúgy csak ritkán volt dolga, ezek az emberek komoly foglalkozásuknál fogva csak ritkán járnak vendéglőbe, kávéházba. Mondják, hogy a temető mellett van egy étterem, ahol a város összes temetkezési vállalkozói össze-

gyűlni szoktak a hét bizonyos napján, ahol megbeszélik, hogy kit temettek el és kit temetnek el a jövő héten. Most már értette Fridolin a vendég kegyes magatartását. Holtakkal van dolga, akikkel tisztelettel szokás bánni: a holtembert nem ütik pofon, mert ha visszaüt, nagyot üt.

Fridolin azonban mégis csak pincér volt és a temetkezési üzletnek az anyagi része érdekelte:

— Igaz volna az, nagyságos uram, hogy a holtemberek után annyi mindenféle ékszer marad? Gyűrűk, amelyeket nem tudnak lehúzni a dagadt ujjról, kedves emlékdarabok, amelyeket a holtak egész életükben a nyakukban viseltek, amelyeket a családtagok nem mernek levenni a holtak nyakáról? És más, csipri-csupri apróságok, amelyek mind a temetés-vállalkozó birtokába jutnak?

— Maradnak ám özvegyasszonyok, akiket nekünk kell férjhezadni! — szólt most emelt hangon a vendég. — Mert voltaképpen mi vagyunk a megholt ember utolsó barátai, a többi mind elszökdösött tőle már haldoklásában. Nem marad a holt mellett más, mint az a szerencsétlen vállalkozó, akinek együtt kell sírni az árvákkal, özvegyekkel, vigasztalni őket, karonfogni őket, sőt keresztapaságot is rendszeresen mi vállalunk, ha a gyermek a halál után jönne a világra. Nehéz foglalkozás ez, kedves barátom, nem csoda, hogy a vidámságot keressük olyan napokon, amikor éppen nincs dolgunk. Az egyedüli még, ami megsegít foglalkozásunkban: a jó modor. Mennyi udvarlás kell például ahhoz, hogy a családtagokat rábeszéljük arra, hogy engednék meg kedves halott-

juknak a hasát felnyitni, mert másképpen nem férnek el a koporsóban.

— A hasát? — kérdezte megrendülve Fridolin. Csodálkozására a vendég újabb pusztítást vitt véghez a fogpiszkálók között. Mindegyik foga közé beletört egy fogpiszkálót, amelyet egy másik fogpiszkálóval tolt át fogsáncain. Az ebédutáni teendőkhöz is volt érzéke a vendégnek.

— Tisztelt barátom, — mond komolyan a vendég, — maga nagy tévedésben van, amikor azt hiszi, hogy a hurkákat, veséseket és karajokat, amelyekkel maguk kiszolgálják a pestieket, a másvilágra is elviszik magukkal a vendégek, hogy az Óra kosztjáról ott is beszélgessenek. *Nem.* Fel kell nyitni a hasukat a kövér embereknek, hogy elférjenek abban a faládában, amelyet az asztalosok nem akarnak bővebbre szabni, akárhány kövér ember szaladgál a városban. Az asztalos a konok mesteremberek közé tartozik. Nem változtat a mértéken, amelyet apjától vagy nagyapjától kapott örökségbe a pesti kuncsaftjaira nézve. Ezért kell nekünk az orvosi mesterséghez is érteni, hogy javítsunk az asztalosok kontármunkáján. Szépen kell lefektetni a halottat. Mintha csak aludna szegény.

Mielőtt Fridolin bármit szólhatott volna, a vendég most már folyamatosan beszélt, mint valamely tanár.

— De ittmaradnak az özvegyasszonyok, ezek a magukkal tehetetlen „népek", akik a sikeres temetés után, pláne, ha kedvükre való emberek is megjelennek ott, megállanak a vállalkozó boltjának egyik sar-

kában, megbeszélik az elmúlt temetést töviről-hegyire, éppen úgy várják a vígasztaló szavakat, mint akkor, midőn az illető éppen kiterítve volt.

— Hallottam, hogy az ékszereket is zálogba szokás tenni temetéskor, nagyságos uram, éppen a temetkezési vállalkozó egyuttal a zálogos is, — mond most Fridolin a régi pincérek szemtelenségével és eszességével, de ez volt elméjének utolsó fellobbanása.

A kétszínű vendég addig beszélt a pincérnek azokról a bizonyos özvegyasszonyokról, akik tőle várják férjhezmenetelüket Budán és máshol, amíg Fridolin valóban hinni kezdé, hogy nagy sánszok várakoznak rá az életben, ha megismerkedik ezekkel a magukkal tehetetlen özvegyasszonyokkal.

— Csak egy fotografia, meg egy ötvenkrajcáros bélyeg kellene! — mond a vendég.

— Fotografia van, igaz, hogy tízéves. De mire kell a stempli? — kérdé most nagy izgalommal Fridolin.

— Tudja barátom, ezek az özvegyasszonyok nem hisznek másnak, mint a bélyeges papirosnak. Legyen kedvükre. Hozzon egy bélyeget innen a trafikból.

Amíg Fridolin a bélyegért járt, a vendég természetesen megszökött a kontóval. Merre ment ki? Hogyan veszett nyoma? Ki tudná?

Ám ebben a percben Fridolin felébredt délutáni álmából, ott, a sötét ebédlő zugában. A tükörbe nézett. Arca veres volt és a víz folyt róla. Mintha a másvilágról jött volna vissza. Most már biztosan elveszti kenyerét az Órában.

*

Fridolin, mikor magához tért, nyomban észrevette, hogy az óra áll a feje felett.

Mindennek ez az átkozott óra az oka, — mert elfelejtettem felhúzni, — mond az öregedő emberek önmarcangoló keserűségével és elrohant a billiárddákóért. Ellenben még napok multán is úgy érezte magát, mint akit megcsaltak.

A FOGADÓSNÉ, VAGY AZ ELVARÁZSOLT VENDÉGEK

Aranka fogadósnak volt a felesége, így sok mindenféle emberrel került ismeretségbe.

Negyvenedik éve felé közelgett, megszokta szemügyre venni a férfiakat olyanformán, mint a gúnárokat vagy a kakasokat, — csak éppen meg nem emelte őket.

Volt egy ismerőse, bizonyos Pászmáti úr, aki disznókereskedőnek mondotta magát a Központi-pályaudvartól nem távol eső fogadóban, Pászmáti úr, aki mindig nagyon korán reggel érkezett meg valamely olyan vonattal, amely a menetrendben úgy van elhelyezve, hogy a messziföldről jött vidékiek egyetlen felesleges órát se lődörögjenek Pesten, hanem nyomban a dolguk után lássanak. Sohasem látott sártaposó csizmák, nagy görbe kutyaütő botok, bundák, amelyek száz esztendő óta utaznak, kofferek, amelyek valami vidéki állomáson hallgatták a hosszú éjszakákon a telegráf-hivatal csilingelését és ebben megöregedtek: érkeztek ezekkel a vonatokkal a pasasérokon kívül. — Persze, jöttek a bugyellárisokban mindenféle olyan bankók is, amelyek oly gyűröttek, zsírosak, avasok voltak, mintha az ország minden lakójának a kezén megfordultak volna.

— Van-e valami készen a konyhában? — kér-

dezte ez a bizonyos Pászmáti, amikor a fogadóba a téli ködből benyitott az utcára nyíló üvegajtón át.

Az üvegtáblákat harmat lepte el, a padlón már havas csizmák nyomai látszottak, a színesterítékes asztaloknál emberek, kabátok, batyuk, mert hiszen ez csak söntés volt.

Ám a felírónő helyén hajnalban maga Aranka ült, kifodorított hajjal, kipiroslott arccal, csupa selyemben, mint egy balkáni hercegnő, mert az urával az volt a megállapodása, hogy a söntés jövedelme a reggeli órákban őt illeti meg. Aranka tehát nem restelt beülni a kasszába, ahol máskor a hervatag felírónő életuntan végzi a feljegyzéseket. Arankának kellett a pénz, — amint majd kiderül: átkozottan kellett. Nagy örömet szinlelve nézett tehát az utibundáiból, kendőiből kifelé kászolódó disznókereskedőre.

— Mi van kérem a konyhán, szépasszony? — kérdezte ismét Pászmáti úr, a régi bizalmas ismerős billegő varjúlépteivel közeledve. (Bizonyos férfiak, akik egyébként a bajuszpedrésen és a borotválkozáson kívül megvetik a női nem előtt való hivalkodást: néha járásukkal cicomáskodnak. A sertéskereskedő varjúlépéseivel a teli bugyelláris nyugalmát akarta kifejezésre juttatni.)

Az asszony a kasszából csalékony mosollyal nézett a kereskedő gyomrába:

— Az van, amit Pászmáti úr szeret: fiatal sertéstokány, de nem apró darabokra vagdosva, hanem gyermektenyérnyi nagyságban, mert valójában így ízletes ez az étel.

— Tokány? Krumplival, galuskával? — mérlegelte magában a dolgokat Pászmáti. — Bő lével? Fene

rossz időnk volt. Nyiregyházánál hóviharba keveredtünk, csaknem megállott a vonat a nyilt pályán, a kulacsok kiürültek, Püspökladányban csupa állott étel, aminek se íze, se bűze. Volt valami vízzel felesresztett gulyáshús. De én csak a ködöt nyeltem inkább, mert tudtam, hogy reggel itt friss ételre találok, — hízelkedett a kereskedő a fogadósnénak.

— A friss ételben nem is csalatkozik, Pászmáti uram. Nálam hajnalban kelnek a cselédek, de magam is ott vagyok, amikor a reggelit felteszik, — szólt az asszony és egyetlen intést tett a konyha felé, amelyet nyomban megértettek. Kékköténves legény otthagyta a csapját és terjedelmes tálon paprikás tokányt hozott ki a konyhából, amelyet tányér nélkül helyezett a kassza melletti asztalra.

— A kenyérnek a végét, a „sercnit", — intézkedett Aranka a kasszából.

Pászmáti szemügyre vette a zsíros, csontos, sokatigérő húsdarabokat, megforgatta őket levükben, hogy a csontosabb darabok világosan megmutogassák magukat. Ha nem is malacból, de fiatal disznóból készült a tokány: ebben igaza volt a fogadósnénak. Pászmáti aztán elővette hosszú zsebkését, amelynek szurkálójával kikereste a csontosabb falatokat.

— Hej, ha volna még zöldpaprika a világon! — sóhajtott fel egyszerre a disznókereskedő.

Aranka megint mosolygott, mintha a gondolatát találta volna el vendégének:

— Zöldpaprikánk már nincs, mert hiszen semmiféle boszorkánysággal nem lehet megőrizni azt, de van édes pirospaprikánk, amilyent a Zuglóban termelnek a rác kertészek. Anna!

A szolgáló hozott az édes pirospaprikából és a vendég elé tette. Pászmáti kezében kétszer-háromszor megforgatta a gyümölcsöt.

— Harap ez, — mondta, — de én visszaharapom.

Aztán zsebkésével szeletelni kezdte a tokányba a paprikát.

— Hő! — kiáltott fel az első falatnál. — Gyorsabban is jöhetett volna az a masiniszta, miután ilyen ételek vártak rám.

Az asszony bizalmasan mosolygott:

— Mi, én meg az uram csak megteszünk mindent a Pászmáti úr kedvéért. Mi falusiaktól vesszük a sertést, amikor a falusiak itt szekereikkel megállanak. Minden élelmet falusiaktól veszünk, — még a borsót is, nem pedig pesti boltosoktól vagy kofáktól, akiknek kezén minden meghamisodik. A falusiak már ismernek bennünket, tudják, hogy ha egy szép lúdjuk, vagy egy helyes malacuk van: itt vevőre találnak. Éppen tegnap vettem egy szekér káposztát egy szentendrei embertől, amelyet ma délután fogunk hordókba rakni.

Pászmáti úr felfigyelt:

— Hát káposztataposás lesz a háznál? Hm, az mindig mulatságos dolog.

Aztán tovább folytatta a sertéstokány fogyasztását, mert az is elég érdekes dolog volt.

A vékony csontokon lévő zsiradékos húsdarabocskák, valamint az átfőtt bőrök, izmok, inak, amelyek a jó tokányból éppen úgy nem hiányozhatnak, mint a dagadó-részek: a penecilus és a kenyérdarab segítségével eltaláltak Pászmáti úr szájába és ott nagy örömet okoztak a zápfogaknak, amelyek egész éj-

szaka ködöt vagy meggyfa-szivarszipkát harapdáltak.

Az ember nyelvének különös íze lesz, amikor egész éjszaka utazik és kőszénfüstöt nyel. De még a nyeldeklője is elszokik a jóízű nyelésektől. Az a pár pohár pálinka, amit az utasember itt-ott magához vesz, — természetesen annak a tudatában, hogy hol és merre kell a megfelelő pálinkákat inni, — csak nagyon rövid időre tudja megszerelmesíteni a gyomrot, mint akár a hirtelen ismeretség valamely jövő-menő nővel. Pászmáti tehát alaposan végzett a tokánykoncokkal. Ha itt-ott egy kis keménységre, bőrdarabra akadt: azzal is megpróbálkozott, de aztán fejcsóválva feladta a küzdelmet, mert már ötven esztendősek elmultak a fogai, igaz, hogy csak egyszer huzatott fogat életében, azt is egy falusi körorvossal, hogy fogfájása miatt a vásárnál be ne csaphassák.

Már javában törölgette a tálat a kenyérdarabkákkal, amelyeket úgy kell a kés hegyén elhelyezni, hogy munka közben meg is lehessen őket fordítani, — amikor megint csak visszatért az előbbi témára:

— Tehát kápasztataposás lesz a háznál? Ugyan ki végzi el ezt a nem mindennapi műveletet, amelyet érteni kell? Már csak annyiban is, hogy az egymás fölé kerülő káposztarétegek mind egyformák legyenek és kellően el legyenek látva borsszemekkel. Sokan nem tudják, hogyan, miért nem sikerült télire eltett káposztájuk, miért kapnak tőle derékfájást meg gyomorfájást? Mert nem elég nehéz férfi volt az, aki a káposztát taposta.

Pászmáti önkéntelenül kifeszítette széles vállait, amíg beszélt és huncutkodva nézett a fogadósnéra. Az lesütött szemmel felelt:

— A káposztataposás voltaképpen mindenütt az egész világon a gazda gondja lenne. A káposzta férfiétel, mi asszonyok megvagyunk káposzta nélkül is. De az én uram, szegény úgy el van foglalva, hogy nem tudnám előre megmondani, hogy vajjon ráér délután a káposztataposásra.

A sertéskereskedő pazarul felelt:

— Még azt is meg kell nézni, akit arra használunk, hogy a torzsát a káposztából kivágja. Nem lehet valamely fiatal nőszemélyt alkalmazni, akinek mindig máshol jár az esze. A torzsakivágáshoz, akárcsak a juhnyíráshoz, valamint disznóbél-mosáshoz öregasszony kell, mert az örömét leli az ilyen babramunkában.

Most a fogadósné előrehajolt és nem minden kacérság nélkül kérdezte a kasszából:

— Pászmáti úr talán ráérne a káposztámat megtaposni?

— Miért ne, — felelt a kereskedő. — Az én üzletbarátaim ma még vásáron vannak szerte az országban, holnapnál előbb egyikkel sem találkozhatnék a kávéházban, kocsmában. Ma délelőttre amúgy is a fürdőzést vettem tervbe. Délutánra aztán beszállok a káposztáskádba.

Fogadósné és vendég olyan titokzatosan váltak el egymástól, mintha valami összeesküvésben állapodtak volna meg. Ki tudja, micsoda kedves ismeretség lehet még a vége annak a délutáni káposztataposásnak?

Pászmáti a budai fürdőnek vette útját, ahol lábát alaposan meg akarta tisztogatni.

*

Aranka azonban helyén maradt mindaddig, míg az udvari étteremből a tányérok csörömpölésén át füléig jutott az az édes hang, amely úgy szokott létrejönni, hogy a vendég a késheggyel kocogtatni kezd az üvegedényen, leginkább az elébe helyezett poháron.

— Itt vannak már az én kuncsaftjaim, — szólott magában Aranka, az órára pillantott, amely fél tizenkettőt mutatott, holott teljesen megegyezett a pályaudvari óra idejével.

Aranka szerette a koránjövő vendégeket, mert ezek válogatás nélküli étvágyat hoznak magukkal.

Ezeknek az embereknek rendszerint annyi dolguk van a fővárosban, hogy pohárka gugyi, — törköly vagy szilvórium, — teljesen pótolja náluk a reggelit, füstölögve futamodnak tova, mintha az egész életükre való munkát ezen az egy délelőttön akarnák nyélbeütni. Természetes, hogy már jóval a déli harangszó elhangzása előtt: megjelennek képzeletükben a párolgó levesestálak, valamint a sötétpirosra sült húsok a barna pecsenyezsírokkal, amelyek megfutamítják fáradozó lépteiket.

A korai ebédelők közül Bombai úr volt nevezetesebb ismerőse Arankának. Macskabajuszú, hörcsögképű ember volt, olyan nagy kapafogakkal, amelyek tán egy marhát is meg tudnának enni. Őszes oldalszakálla volt Bombai úrnak, amelyet unalmában rendszerint kis kefével rendezett, előre-hátra simogatott, amíg hirtelen eszébe nem jutott, hogy voltaképpen miért is lopja itt az időt a vendéglőben és késével viharosan megkocogtatta a poharat.

Aranka jött elő a pohárkocogtatásra, ami láthatólag még jobban felingerelte a vidéki ügyvédet. Ő

egy „eleven pincért", aki neki a konyhából kihozta levesét: szívesebben látott volna a világ minden szépasszonyánál. — De hát az udvariasságot abban a vidéki városkában is ösmerik, ahonnan Bombai úr Pestre jött.

— Sok a dolog, — kezdte nyájasan Aranka, — tarka gyapjúkendőjét félig leeresztve egyik válláról. — Ügyvéd úr nélkül már el se képzeljük a szerdai ebédeket.

Az ügyvéd, aki bizonyára nagyon önérzetes ember volt a maga pátriájában, alattomosan felelt:

— Hát van dolga még az ilyen magamfajta falusi fiskálisnak is, akármit mondanak a pesti kollégák. Otthon a sok zaklatás, itt a pesti hivatalokban való futkározás: királyi Tábla, királyi Kúria, minisztérium. Nem, asszonyom, a mi szerény vidéki életünk se olyan irígylendő, mint azt némelyek messziről gondolják. De hát otthon legalább pontosan szoktunk ebédelni. Amikor a levest elharangozták, itt Pesten még erről a kis élvezetről is le kell mondani. — Mondja, Fritz, mi van a levesemmel? — kiáltotta az ügyvéd, mert hirtelen egy pincért látott feltűnni az étterem sarkában, de a pincér rémülten elmenekült.

Aranka leeresztette kezét és a derekán lógó kulcscsomócskát zörgette, mintha ezzel akarná mulattatni a vendéget.

— Éppen ügyvéd úr tudhatná, hogy a dolgokat, ügyeket nem lehet hajszolni, meg kell várni, míg azok megérnek. Az öreg kúriai bíró, az élemedett táblai bíró bizony nem vágja magát ketté, akármint hajszolná is őt ügyvéd úr.

— Dehogy is nem, — felelt most vidékies száraz-

sággal az ügyvéd. — Nekem mindenütt vannak összeköttetéseim, ismeretségeim, mert az apám valaha az Országos Kaszinó tagja volt. Sok pénzt elferblizett az öreg, de legalább szert tett hasznos barátságokra. Meg aztán, drága asszonyom, mégis csak más egy jogászi munkálat keresztülvitele, mint egy natúrsnicli elkészítése!

— Nem sokban különbözik a kettő egymástól, — mondá Aranka és a kezét a vendég székének hátára helyezte. — Mit szólna ahhoz, tisztelt doktor úr, ha nálunk nem részesülne éppen olyan pontos kiszolgálásban, mint a maga irodájában részesülnek a felek? Percnyi pontossággal kell menni itt is mindennek. Amíg nincs kimondva az ítélet, amíg nincs készen az ebéd: várni kell mindenkinek. Fővetlen ebédet nem adunk ki a konyhából.

— Igy jár az éhes ember, ha vesztére a maguk fogadójába téved — felelt most bizonyos megadással a lármás ügyvéd. Feltört egy császárzsemlyét, hogy azt sóban és paprikában meghengergesse. — Pedig tudom, hogy ártok vele az étvágyamnak.

— Talán egy pohárka kisüstönfőttet, vagy egy pohár sört, — indítványozta Aranka.

— Akkor meg egyenesen elmehetnék az ispotályba. Krudélis gyomrom van nekem. Éjszaka akár egy hordó bort megihatom, de nappal az ételen kívül nem fogad be mást a gyomrom.

— Hogyan történhetik ez? — csodálkozott Aranka és őszinte kerek szemekkel nézett Bombai úrra, aki vállát rázogatva dőlt hátra, mintha nem hinne valamiképpen maga sem a történetben.

— Ez úgy történt, hogy egyszer gyomorbeteg

voltam. Mondhatom, hogy rossz betegség, az embernek elmegy vele kedve messzebbre, mintha a gólya vitte volna el. Meg kell ilyenkor útálni a munkát, amelynek úgy sincs valami sok célja, amikor a gyomorból mindenféle étel vissza akar jönni, amelyet az ember oda lenyomott. Meg kell ilyenkor undorodni az emberektől, mert mindenki jóízűen fogyasztja a maga porcióját, csak éppen a gyomorbeteg néz kétélkedve az ételre és kifogást szerez arra nézve, hogy milyen ürügy alatt tolja el magától az ételt. Nem öröm többé a pénz, akármilyen könnyen szerzénk is azt, mert úgy sem lehet kedvünkre valót rajta venni. No, mondom, Márton, nemsokára becsukjuk az irodát, a búcsúkra fogunk kutyagolni, mert a búcsújáró helyeken már a tökéletesen sánta, elnyomorékosodott emberek is meggyógyultak, miért ne gyógyulnál meg te, akinek csak a gyomrod fáj?

— Hm. Csikarta? — kérdezte közbevetőleg a fogadósné.

A vendég bőkezűen felelt.

— Azt is. De leginkább mégis az örökös hányinger volt a baj, amely minden lenyelt ételfalat után meglepett. Akár húslét ettem, ami mindig kedvencem volt, akár sódart, amely pedig a legnagyobb betegeknek is jót tesz. Én persze nem engedtem a gyomromat kedvére garázdálkodni, mert akkor nem járhattam volna emberek közé, vendéglőbe, ahová pedig kénytelen voltam nőtelen létemre.

— Nálunk jóféle pálinkával gyógyítják az ilyent! — mondta Aranka és hangjában volt valami sajnálkozás azon, hogy gyomorbeteg korában nem ismerhette meg a tiszteletreméltó úriembert.

— Ittam én is pálinkát, ebéd előtt, ebéd után, — felelt legyintve a vendég, — de az már akkor mindegy volt, mert a délelőtti sörök, a kis villásreggelik és az ezek miatt elmulasztott ebédek úgy megviselték a gyomromat, hogy többé már nem segített rajtam semmi.

— Hát az orvos?

— Orvoshoz őszintén megvallva nem mertem fordulni, mert attól tartottam, hogy elsősorban szemrehányásokat fogok kapni az orvostól, hogy intelligens ügyvédember létemre ennyire elhanyagoltam a bajomat, mit várjunk akkor egy szegény parasztembertől. Meg aztán, kérem, nekem az a felfogásom, hogy minden ember önmagának a legjobb doktora. Ő érzi, miképpen, hol és hogyan fáj: hiába magyarázná azt a doktorának. Hogyan értette volna meg például a doktor, hogy a legfinomabb krumplileves, friss tejfellel ott jött ki belőlem, ahol lenyeltem? Szégyeltem én magam, kérem, hogy olyan nyomorék lettem, vége lett részemre a víg, barátságos életnek, hogy alig várom az estét, örökösen fájó gyomromat olyan helyzetbe tudjam hozni az ágyban, hogy az ne kínozzon, hagyjon elaludni. Feküdtem a jobboldalamon, de akkor rendszerint görcsöt kaptam a ballábam alsó részébe. Feküdtem a baloldalamon, ekkor meg, az Isten tudná, miért, a jobblábam kisujján lévő tyúkszem kezdett úgy fájni, mintha nagy időváltozást jelentene. Végre is a hanyattfekvésben kellett megállapodni, mint ahogy a koporsóban fekszik az ember. A hanyattfekvésnek pedig az a rossz tulajdonsága van, hogy nem kap még levegőt sem az ember, néha olyan robbantó köhögésekre ébred, mintha fojtogatnák.

Aranka percenkint nagyobb csodálkozást színlelve hallgatta az egykori nagybeteg úriembert.

— Az ember igazán nem is tudja, hogy mennyi szenvedés van a világon.

— Ha békát, kígyót, vagy gyíkot nyeltem volna, akkor sem lehettem volna betegebb. Gyötört a szomjúság és emiatt bort ittam, de, hajh, vége felé a bor sem kezdett ízleni. Kampec neked, Márton.

— És aztán mégis csak megsegítette az Isten, — vélekedett Aranka.

— Megsegített, mert magam is így akartam, — felelt a vendég és hirtelen nyakába kötötte a szalvétáját, előbbre tolta a tányérját, kezébe vette a kanalát, mert abban a percben feltűnt Fritz, a pincér a hosszú laskára vágott leveses-csészével. (Rendes kocsma volt ez, a leveses-csészék még porcellánból voltak és ugyanazokkal a monogrammokkal voltak ellátva, mint a tányérok és egyéb evőeszközök.) A vendég megkavargatta a levest, egyet hörpintett kanalából, hogy a szájából kimaradt hosszú tésztát úgy kellett utánaszívnia.

— Hát hogyan segített a dolgon, ügyvéd úr? — kérdezte a fogadósné, mintha ez a téma szerfelett érdekelné őt.

Bombai, miután az első kanál forró levest sikerült elhelyeznie, most már bátrabban kanalazta a levest. És minden kanál elfogyasztása közben odavetett egy szót.

— Koplaltam. Koplaltam akkor is, amikor némi étvágyat éreztem volna. Koplaltam, mint egy kutya. Mint egy indus fakír. Mint Succi, az olasz kókler, aki abból él, hogy koplal. Belapult a gyomrom, össze-

száradtak a beleim, mert még vizet se vettem magamhoz. Legyengültem, hogy az egyik szobából a másikba átmenni se volt jóformán erőm. Mindig csak ágyban kívántam lenni, mert ágyban lehet legjobban koplalni. Amíg egyszer hirtelen megint enni kezdtem. Éppen káposztataposás volt a szomszédomban, mert betegségem idején sem zárkóztam el az élvezetesebb látványosságoktól. Elnézegettem a káposztataposást és azokra a boldog emberekre gondoltam, akik majd ebből a káposztából esznek akár főve, akár töltve, akár nyersen, amikor már a káposzta megsavanyodott. És amint nézegettem volna kiéhezett szemeimmel a káposztataposást, észreveszek egy leánykát, aki a káposztának a torzsáit görbe késével kivagdalja. Közben pajkoskodva felém nyujt egy kivágott torzsát: egye meg, tekintetes úr, ilyen jót úgy sem evett. — Megettem a káposztatorzsát és azóta kutyabajom.

— Na lássa, ügyvéd úr, a szerencse vezette hozzánk, mert ma délután nálunk is káposztataposás lesz. Ehet annyi torzsát, amennyit akar.

Bombai, miután már a levest elfogyasztotta és éppen a natúrsniclinek nézte meg mind a két oldalát, hogy azt alaposan megcitromozhassa, sokkal derültebb kedéllyel tekintgetett, mint idáig.

— És aztán mit kapok, ha megjelenek a káposztataposásnál? — kérdezte kedélyeskedve.

— Majd meglátjuk, — felelt titkosan a fogadósné és útját a konyha felé vette, miután már a déli harangszó behallatszott kívülről és a vendégek gyülekezni kezdtek az étteremben.

*

No de az éttermen és söntésen kívül, ahol Aranka délvidékiesen cifra ruháival mindig megállította darab időre a félig nyitott szájak felé vándorló legjelesebb falatokat is, valamint az emberfeletti szomjúságot érző gégékhez tartozó kezekben lévő söröspoharakat, amelyeket valójában akkor öntöttek le jóízű csuklás, köhintés, vagy nyögő szóváltás kíséretében, mikor Aranka kékkel szegett sárga szoknyája mögött becsapódott az ajtó, — mondom, az éttermen és a söntésen kívül kávéház is volt a fogadóban, ahová többnyire olyan úriemberek jártak, akik valamely érthetetlen okból kávéházi kassza körül szerettek álldogálni, még akkor is, ha a kasszirosnő olyan öreg asszony volt, aki mindig csak fehér harisnyát kötött, mert azon venni észre leghamarább a fekete bolhát. Ezek a trónustámogató úriemberek megfelelő krákogások kíséretében mindig csak szilvóriumot, vagy hasonló folyadékot ittak, használt papírszipkákból szívtak szivarokat, messzi erdőkben makkoló fekete sertésekről, vagy pedig még messzibb istállókban nyerítő lovakról beszélgettek olyan hangon, mintha az állatok itt volnának a szomszédban, hogy a vevő nyomban megtekinthesse őket. Ámde Aranka fehér és kékkockás, vállravetett kendőjének láttára ezek a messzire járó gondolatú úriemberek is visszatértek a jelenidőbe és nagy érdeklődéssel figyelték Arankát, amint a cukorporciókat, olyan gyorsasággal, mint a tojásokat, összeszámolta a kávéházi kasszán. Miután még a felíróívre is szakértő pillantást vetett a fogadósné, örömteli hangon felkiáltott:

— Friedmann bácsi, látom, hogy jól vág a bajusz ebben a koldús, nyomorult világban is.

— Nincsen addig semmi baj, amíg a komám uram keze reszket, — hangzott a válasz egy kerek asztalkától, amely szorosan a kávéházi kassza mellé volt tolva, mint valami kályhához, ahol a fázós ember némi melegedésre számíthat.

Friedmann bácsi öreg ügynök volt, aki már csak nagyon ritkán volt arra rávehető, hogy elhagyja a várát, ama kasszamelletti sarokasztalt, ahonnan többnyire gúnymosollyal nézegette a körülötte hullámzó, kedveskedő, vagy gorombáskodó életet. Talán csak a gyapjú iránt érdeklődött néha, amely gyapjút tavaszi időben szoktak lenyírni a birkákról, a hozzáértő béresasszonyok. Már csak a gyapjúban bízott mindazon portékák között, amellyel foglalkozni érdemes. Körülbelül a kisujjában volt, hogy Magyarország mely vidékein terem a legjobb gyapjú, ugyanezért cinikus volt a világ egyéb dolgai iránt. Ólmos bajszú öregember volt, aki nagyon haragudott azokra a fiatal ügynökökre, akik pipával az agyarukon léptek be a kávéházba. Véleménye szerint régen kiment a divatból a pipa, ezt csak családi körben engedheti meg az ember magának. A kávéházban rendes ember szivart rendel a főpincérnél, hogy az is keressen valamit.

— No Friedmann bácsi, — kezdte Aranka, letelepedve a zordon úriember asztalához. — Talán csak nem rontotta el a gyomrát?

— Nem hinném, — felelt Friedmann, — egyrészt, mert nem szokásom, másrészt meg nagyon vigyázok azokra a dolgokra, amelyeket a szájamba veszek. Ma például gombát ettem tojással, de előbb behozattam a nyers gombát a konyhából, hogy megnézzem, nincs-e közöttük olyan, ami bajt csinálhatna.

— Hát Friedmann bácsi ismeri a gombát? — lelkendezett Aranka, mintha most hallaná először e régen hallott történetet.

— Ismerem a gombát, — felelt elkomolyodva meggyfából való szivarszipkája mögött az öreg ügynök. — Megismerem a sváb parasztasszonyok gombája közül a legjavát, amelyeket eső után szoktak a városba hozni a zugligeti részekből, amerre az út a Svábhegynek kanyarodik. Ezen a pártin teremnek a legjobb gombák, mert sok szerelmes kisasszonyka szokott elbújni itt a bokrok között gavallérja elől, hogy öltözékét rendbehozza.

— Ó, maga vén gazember! — mondá Aranka kedveskedve és a porcellán gyufatartót forgatta az asztalon, mintha akkor látná először a gyufatartóra festett makkokat és szíveket.

— Kedves ténsasszony, én már annyi minden dolgot láttam az életben a Deutsch és Haas cég összeomlása óta, hogy már semmin sem csodálkozom. Gomba tojással! Igen jó, tápláló eledel az olyan öregembernek, akinek már nem szabad túlterhelni a gyomrát se a malackörmös bablevesekkel, de még a zaftos rosztbrátnikkal sem. Igen ám, de nagyon fontos, hogy a tojás olyan friss legyen, mintha aznap tojta volna ki a tyúk. Mert az úgynevezett lámpázott tojásban én nem nagyon bízom. Ezért gyakran magammal hozom a tojást, kis stanicliban, amit megbízható kereskedőnél vásárolok, hogy frisseségéről bizonyos legyek.

— Nekem elég jó tojásokat hordanak a falusi asszonyok.

— A falusiak a legnagyobb gazemberek, — kiáltott fel Friedmann elvörösödve, dühös felháborodás-

sal, mint az idősebb emberek szoktak méregbe gurulni, ha az elevenjükre tapintanak. — Azok a falusi asszonyok, akik látszólag olyan ügyetlenül járnak-kelnek a fővárosi trotoáron, mint a vízimadár töntörög a mezőn: ezek az asszonyok a piros paprikától kezdve a tejfelig mindent hamisítanak, mert hiszen úgy sem maguk zabálják meg a portékáikat, hanem már a pályaudvar mellett eladják azt, olcsóbban, mint a fűszeresnél: a nefelejcsutcai hivatalnok ostoba feleségének, aki örvendezik azon, hogy néhány krajcárt a fogának verhet. Az ilyen vevő tán élete végéig nem veszi észre, hogy téglaport evett paprika helyett.

— Mi Szegedről hozatjuk a paprikát, — felelt hízelkedve a fogadósné. — Ha akarja Friedmann úr: megmutatom az eredeti fadöbözt, amiben a paprikát kapjuk.

De Friedmann erre most nem volt kíváncsi, mert megragadták bizonyos eszmék, amelyeket ki akart alaposan fejteni a fogadósné előtt.

— Szegény feleségem, Isten nyugosztalja, nem tudott mást vásárolni, mint libát, ezt is csak azért, mert volt egy libakereskedő rokonunk, aki félt az ökleimtől és mindig tisztességes portékát adott. De hát mit ért például egy asszony a torma-vásárláshoz? Honnan tudhatja egy asszony, hogy egy Phtrügy nevű község van a Tiszántúl, ahol a legerősebb, a legzamatosabb torma terem, amelyet azoknak az orra alá szoktak tartani, akik tetszhalottságban szenvednek? Hát én voltam Phtrügyön és egy utazótáskával hoztam el az odavaló tormagyökerekből. Ma is abból élek, mert a tormát is lehet úgy elkészíteni, mint akármilyen salátát.

A fogadósné nagy, tanulékony szemeket vetett Friedmannra, mintha az egész életére megjegyezni kívánná minden szavát.

— Nálunk eddig a tormát reszelve adtuk a virslihez, vagy ecetben a marhahúshoz.

Friedmann csaknem felborította az asztalt:

— Hát azt a tormát nem ismeri, amit a paprikás-, uborkás-, céklásüvegekbe szoktak elrakni? Aminek aztán télidőben olyan íze lesz, hogy az ember megbékül az egész világgal? Mindig mondtam én, hogy itt nem értenek a konyhavezetéshez, hiába talpal a fogadós reggeltől estig a pincétől a padlásig. Azért jövök én ide komplett felszereléssel, ha enni akarok. Az egyik mellényzsebemben van a pirosra száradt paprika, amelyet a bicskámmal rámetélek minden ételre vagy ételbe, ami elébem kerül, mert ez a paprika olyan erős, hogy még azt az ételt is megjavítja, amitől másnapra hasfájást kapna az ember. A zsebemben van az a kisfejű vöröshagyma, amellyel egyetlen harapással lehet végezni, de nem mondom senkinek, hogy hol lehet őt beszerezni, mert akkor odatódulna az egész város. Itt van mellényben a valódi foghagyma, amelyet olyan kereskedőnél szoktam vásárolni, aki biztos tudomásom szerint személyesen jár Makóra. Van nálam mindig valódi, külföldi bors, amely nélkül vese-velővel el sem képzelhető és a felöltőmben mindig akad olyan kis mustáros üveg, amilyen a vendéglőben bizonyára nincs, mert a vendéglős urak lusták elfáradni olyan helyekre, ahol a legjobb portékát mérik. Mit csináljon egy szegény özvegyember, aki rá van szorulva a vendéglőre? A zsebében hozza azokat a szereket, amelyek az ételt és életet

megfűszerezik. Az időm miatt amúgy is ráérek szemügyre venni, hogyan mérgezik meg a lakosságot a hamisított fűszerekkel.

— Nem kell mindent ilyen sötét szemüvegen nézni, Friedmann úr, — mond engesztelő hangon a fogadósné.

De Friedmann nem hagyta magát:

— Szegény, megboldogult feleségem helyett is én jártam vásárolni, mert ő szeretett sokáig az ágyban maradni. Bizony felvettem a szatyort és bejártam a pesti piacokat, hol kaphatnék valami kedvemrevalót, ami előre megvígasztalna a napi munkámban. Mert hiszen az ember egészen más ember, ha tudja, hogy miféle, micsodás ebéd vár reá otthon, amikor kifáradva hazatér. Igaz, hogy a házaséletem végefelé kozmás kezdett lenni az étel, de ennek sem az asszony volt az oka, hanem a szobaúr, aki mindennap megkövetelte, hogy néki már az ágyban vese-velőt adjanak. Azóta nem tudok vesét velővel enni.

Az asszony egy darabig az éberlaszting cipőjének az orrát nézegette, mert odahaza szeretett kényelmes lábtyűben járni a „padlástól a pincéig", — mint mondta —, aztán igen nagy melegséggel hajolt előre a sündisznóként húzódozó ügynök felé. Az ügynök valami bajt sejtett e meleg közeledésből, mert ennyire ismerős volt az élettel, ezért gyorsan felkiáltott:

— Mondja, asszonyom, miért nincs árpaliszt a városban, amelyből krumplival keverve azokat a nagyszerű fekete kenyereket sütik?

— Nekem van árpalisztem és majd én magam dagasztok magának kenyeret, hogy minden kedvére legyen. Ámde előbb egy igen nagy szívességet kell

tennie Friedmann bácsinak. Ma délután káposztataposás lesz a háznál és én nem vagyok ebben a dologban elég gyakorlott, mert a káposztát eddig fűszerestől vettük. Nagyon szépen megkérem Friedmann bácsit, hogy jöjjön el felügyelni a káposztataposásra.

— Mi az, hogy felügyelni? Sőt magam is a kádba ugrok, mert éppen tegnap vettem szokásos fürdőmet a Rudasban, — felelt lelkesen az öreg ügynök és Aranka olyan boldogan távozott a kassza melletti asztalkától, mintha a legnagyobb ajándékot kapta volna.

*

A fogadónak volt egy pincéje, amely az udvarról nyílott és bolthajtás vezetett belé, amelyben a nagyobb fajtájú, üres boroshordók állottak, amelyeket nem lehet feltűnés nélkül elgurítani, mint például a kisebbfajta hordókat. A bolthajtásos előcsarnok után következett a valódi borospince, amelynek kulcsát a fogadós nem adta ki kezéből, de az előcsarnokban a fogadósné rendelkezett.

Ott állott már a nevezetes kád, amely tölgyfából volt és nem régen kerülhetett el a pintértől.

— Nincs valami jó disznósajt a háznál, amelybe a legfinomabb porcok, májak és vesék is bele vannak vágva? Ez az igazi téli étel, amely a káposztataposáshoz dukál, — kérdezte egy karcos hang a bolthajtás alatt, ahol a háttérben a zöld káposztafejek halomban hevertek, mintha valami ütközetben pusztultak volna el, amely ütközetet a kertésszel vagy a madárijesztővel vívták meg utoljára. A karcos hang Pászmáti uram hangja volt, aki olyanféle testtartással jelent meg vala

a pincegádorban, mint azok az emberek szoktak, akiknek karikába kötött rézdrótok csörögnek a szíjazatukon és akik elől égnek emelt füllel menekednek a feketesörtéjű kandisznók. A káposztafejek közül a téli hangra felvetette a fejét a fogadósné, aki ott egy kis zsámolyon üldögélt és görbe kést fent az ura borotvaszíján.

— De nem látom sehol a tirolit, akinek már régen itt kellene lenni zergeszakállas nagy kalapjában! — akadékoskodott Pászmáti. De a kését fenő asszony erre is válaszolt:

— A káposztagyaluló tiroli odabent ül a kocsmában és az urammal régi harctéri emlékeikről beszélgetnek.

Pászmáti most már megnyugodva vetette le bőrbekecsét, amelyet egy faszögre akasztott, amilyen faszöget Isten tudná miféle furfanggal vernek be a terméskőből való falba. Sőt egy háromlábú székre telepedve nézegetni kezdte a lábait, amelyek kényelmes cúgos cipőkbe voltak bujtatva, amelynek szárából kilátszott a hófehér, finom kapca, mint a gavallérok zsebéből a zsebkendő csücske. A fogadósné is Pászmáti lábát nézte.

— Soha életemben nem viseltem harisnyát, — mondta Pászmáti igen komoly, mondhatni ünnepélyes hangon, amely különbözött mindennapias kupechangjától. — Az én lábam olyan érzékeny, hogy nem bírja elviselni csak a legfinomabb kapcát.

— A nagy urak is ilyent hordanak, — felelt a zsámolyon ülő asszony és egy káposztafejet vett a kezébe. — A kapcát ugyanis gyakran kell váltani, nem úgy, mint a harisnyát.

— Nyáron selyempapirosba burkolom a lábamat, mert az a legjobb az izzadás ellen, — mondá most Pászmáti és hosszadalmasan elnézegette a szóbanforgó lábakat. Mintha biccentett volna feléjük állával.

— De így télidőben mégis csak a flanell a legjobb. Igaz, hogy gyorsan szakad, a mosásnál nem fehéredik eléggé, de kapcának nagyszerű, mert nem ereszti át még a hólét sem. — A hólétől szokott meghalni a legtöbb utasember, — szólt az asszony és a görbe késsel már ki is hasította néhány káposztafejnek a torzsáját. A torzsavágás hangja hasonlatos a téli nádvágás hangjához, — vidéki tájak tűnnek fel az ember tekintete előtt, ahol a téli ködben, a nádas szélén magasra lobogó tüzeket gerjesztenek a hozzáértők a nádcsomókból, amíg odabent a nádasban a jég alatt apró, fekete csíkhalakat hálóznak a halászok, amely csíkok oly hallatlanul meg tudják kedvesíteni a káposztalevest.

— Fiatalabb éveimben, amíg többet adtam magamra, — mondta most Pászmáti, — a régi szeretőim patyolatingeit szabdaltam fel kapcának és mikor jól belenyomtam a cipőbe a lábamat, mindig azt mondtam magamban: nesze, te kutya, nesze, nesze. Mert alapjában véve nőt sohasem tudtam megverni az életben, mert gyönge volt hozzá a szívem.

A fogadósné így felelt:

— Holott, akár hiszi Pászmáti úr, akár nem: némely nőt meg kell verni, mint a kétfenekű dobot, mert ez orvosság neki. Némely nő el sem képzelhető verés nélkül. Némely nőnek nagyon jól áll, ha zöld vagy kék folt van valahol az arcán. Ez olyan, mintha megint visszanyerte volna az elvesztett becsületét.

Mondhatom, Pászmáti bácsi, hogy sohase sajnáltam olyan nőt, akit az ura megrakott. Bizonyosan megvolt rá az oka.

— Magát is szokta verni az ura? — kérdezte Pászmáti félhangon, mintha nem is ő adta volna fel a kérdést a tagbaszakadt asszonyságnak, hanem olyan valaki, aki jó messzire áll a pincegádortól.

— Ha engem megütne: késsel mennék neki. A szemét, mind a két szemét kiverném, hogy vak legyen egész életére, — felelt a káposztahegyen üldögélő asszonyság és hirtelen felhevültségéből látszott, hogy még sok mondanivalója volna erről a tárgyról, de az ingujjra vetkezett tiroli fűzöld térdnadrágjában, valamint tekintélyes zergeszakállas kalapjában megjelent a helyszínén és felsodort bajszával végignézett a káposztafejeken.

— Egy óra alatt készen vagyunk, — mondta a tiroli, aki nőhódító pillantásokkal mérte végig a káposztahalmot és a sarokból elővette gyaluját, mint hárfáját az énekes, mielőtt szerepét elkezdené.

Az asszony még mindig fejcsóválva vagdosta a káposztatorzsákat, mintha nem tudná elfelejteni Pászmáti előbbi kérdését, a tiroli elhelyezkedett egy háromlábú széken, mintha harmonikázáshoz készülődne, Pászmáti elégedetlenül ütötte fel a fejét:

— Ugyan dobjon már ide egy káposztatorzsát, nem ettem ilyesmit húsz esztendeje. — És már ki is készítette a zsebkését a torzsa felszeléséhez.

Amíg Pászmáti evett, addig a fogadósné a tirolival megbeszélte, hogy milyen módszer szerint szeretné eltenni télire káposztáját. Némely gerezdeket székelymódon szeretne, gerezdekben, mert az efajta káposzta

a maga hűvösségében, alája eresztett levében leginkább illik bizonyos pecsenyéhez, így a lacipecsenyéhez is. Másrészt a káposztát szeretné hosszú, igen finom szálakban eltenni, mert ez szinte nélkülözhetetlen a mindennapi háztartásban; de fontos, hogy a torzsák is be legyenek keverve a kockára vágott káposztába, mert annál nagyobb öröme nincs a káposztaevőnek, mintha krumplidarab helyett valódi káposztatorzsára bukkan kutató fogaival. És az elteendő káposztalevelekről, az egészében megsavanyítandó káposztatorzsákról mennyi mondanivalója volt a fogadósnénak, mintha egy egész életre való rendelkezéseit adná ki!

Most beleszólt Pászmáti is a megbeszélésekbe:

— A magam részéről csak annyit mondhatok, asszonyom, — kezdte Pászmáti olyan komoly hangon, mintha egy üzletnek a lebonyolításáról volna szó. — A magam részéről kijelentem, hogy én a töltelékben a kisebbfajtát nem adnám oda nagyobbfajtáért. Ezekhez a töltelékekhez nincs is szükségünk a nagy levelekre, amelyek kívülről borítják a káposztát. Éppen elegendőek a kisebb, belső levelek, amelyek sokkal ízletesebbek és zamatosabbak, mint a külső levelek. Egyszer utazásaimban, úgy emlékszem, a nyíregyházi vasúti restaurációban, igen, a „restiben", ettem olyan töltött káposztát, amelynek töltelékeit egyetlen harapásra lenyelni lehetett. Az ilyen töltött káposztából sokkal többet tud megenni az ember, mint azokból a nagy kan-töltelékekből, amelyeknek az is a hibájuk, hogy nem főlnek át kellően.

A fogadósné most felkelt a zsámolyról, amelyen eddig meglehetős kényelmetlenséggel trónolt. Felkelt,

mint egy kövér asszony, aki némiképpen szellőztetni akarja magát. Ellenben Pászmáti úrhoz lépett, lehajolt a füléhez és a következőket súgta, mialatt a tiroli a káposztagyalulást megkezdte:

— Kedves Pászmáti, maga már régen tudja, hogy magát szeretem legjobban az uram után az összes férfiak közül. Ezentúl talán még jobban fogom szeretni, ha az lehetséges.

*

Pászmáti nem is adhatott érdemleges választ a fogadósné meleg szavaira, amikor az udvar felől feltünedeztek Bombai és Friedmann urak, akik, mint a fogadós régi vendégei, addig is látásból ismerték egymást. Nem jöttek éppen karonfogva, mint a meghívott vendégek szoktak jönni, akik már csak azért is összekapaszkodnak, hogy a késedelemért járó szemrehányást együttesen viseljék. De meglehetős bizalmassággal tárgyalták egymás között a káposztataposás várható fejleményeit.

— Káposztát savanyítani igazában gyomorbajos férfiak tudnak, akiknek eszük ágában sem fordul meg, hogy betegségük miatt abból a káposztából valóban is egyenek, amelyet télire eltettek, — mondá Bombai úr, a vidéki ügyvéd, aki a gyomorbajosok világnézetét vallotta még akkor is, amikor már rendesen tudott enni. Tudj' Isten, mi van a gyomorbajosok filozófiájában, valami keserv, amely nem hagyja el őket végig az egész életen át, mint az egykori boldogtalan szerelmeseket a dalok, amelyeket régmúlt időkben a maguk vígasztalására énekelgettek.

Friedmann úr kereskedelmi szempontból vizsgálgatta a dolgokat:

— Vajjon nem csalták meg az asszonyt, tisztességes káposztát adtak el neki? Az én tudomásom szerint Szabolcsban terem a legjobb káposzta, amelyet azonban nem árulnak másként, mint vagontételekben. Egy vagon, két vagon, három vagon... Nem tudom sehogy sem elhinni, hogy ennek a fogadósnak lett volna szíve mindjárt egy vagon káposztát megrendelni. Az emberek, hajh, kicsinyesek.

Ilyenféle beszélgetések közepette közelgének a káposztataposáshoz meghívott vendégek a pincegádor felé és nagy megrőkönyödéssel álltak meg, amikor észrevették Pászmátit, aki térdig felgyűrt nadrágban, mezítláb és ujjasban ekkor már a káposztáskádban állott és két lépést tett előre, két lépést hátra, tempósan, komolyan, szinte meggondoltan, mint aki átérzi hivatását.

— Ez a kupec, — mondta Friedmann társának.

— Ismerem, — felelé az ügyvéd. — Nagyon jól kereső embernek mondják, akinek különösen a disznók között van szerencséje.

— Erre az emberre igazán nem számítottam, — dohogta Friedmann bizonyos féltékenykedéssel, mert irígy ember volt az öreg, fájt neki, ha más ember csámcsogott a szomszédságában.

Pászmáti azonban már elfoglalta helyét a kádban és alattomos pillantásokat vetett a jövevények felé, mintha valami nagy üzletet ütött volna le a kezükről. Csak úgy félvállról nézett oda, amikor az új vendégek a fogadósnét üdvözölgették és néki minden jót kívántak a káposzta-savanyításhoz.

— Csak meg ne poshadjon, — aggodalmaskodott Aranka, amikor a kádba nézegetett és a káposztaréteg igazítása ürügye alatt megfogdosta Pászmáti lábikráját, hogy az újult erővel kezdett taposni.

Bombai ügyvéd úr, mert hamar fáradó ember volt, már csak a káposztataposás láttára is homlokát törülgetve ült le egy kis zsámolyra a pincegádorban, ám Friedmann élénken sürgött-forgott a kád körül, (amelynek megkérdezte az árát) a tiroli körül, aki az agyarára vágott pipaszár miatt nem volt hajlandó emberi feleletet adni, valamint a fogadósné körül, aki olyan buzgalommal vagdosta a káposztatorzsákat, mintha ez volna élete legfontosabb teendője.

— Milyen messzi országokban járnak még most azok az utasok, akik valaha ebből a káposztából enni fognak! — kiáltott fel Friedmann, miután Pászmátinak a lépései még mindig frissek és tempósak voltak, mintha káposztataposást tanult volna egész életében.

— Nincsenek azok az utasok olyan messzire, — felelt a fogadósné a káposztahalom közepéből. — Én nagyon jól tudom, hogy miután a kádat először megcsapoltuk és abból savanyú lé fog kijönni: Friedmann úr lesz az első, aki fagyos káposztát, borssal és köménymaggal fog kérni a kávéházban, mert az ilyen káposzta nagy gyomorjavító.

Bombai ügyvéd úr kimelegedve integetett:

— Csak hagyjuk ezeket a karcos, toros, gyomornemesítő dolgokat, korhelyembereknek valók ők, akiknek a gyomruk amúgy is mindent kibír. A nyers káposztának csupán egyetlen létjogosultsága van. Ha kelettengeri hering mellett adják fel, mert az íze, az ilyenkor nagyszerűen összestimmel a heringével, hagy-

mával, céklával, savanyított paprikáéval. Csak hagyjuk a nyers káposztát, asszonyom, mert most már bizonyos vagyok abban, hogy régi gyomorbajomat neki köszönhetem.

Bombai úr panaszosan elmondott szavaira a fogadósné felállott ülőhelyéből és a vidéki ügyvédhez röppent, mint valami terjedelmes lepke.

— Az én káposztámtól nem lesz baja az ügyvéd úrnak, arra esküszöm. Mondja, akar maga is egy kicsit taposni? — kérdezte olyan mosollyal, amilyent a vidéki vendég még sohasem látott az arcán.

— Hogyne taposnék! — kiáltott az ügyvéd és már fűzni is kezdte sárga, úgynevezett bergsteiger cipőjét, amelynek háromféle talpa volt, egy parafából (a nedvesség ellen), egy bőrből, egy pedig gumiból, mert a vidéken még csak az intelligencia viselt gumitalpú cipőt.

A fogadósné intésére Pászmáti felhagyott előre és hátra való lépéseivel a káposztáskádban. A komoly megfontoltság eltűnt az arcáról és bizonyos szelíd leereszkedéssel kérdezte:

— Remélem, megérdemeltem azt a pohár bort, amelyre már régen szomjazom?

A fogadósné röpke léptekkel sietett a pincegádor sarka felé. Kívánatosan csendült a palack a pohárral. Harmat volt az üveg oldalán és a bornak valóban olyan íze volt, amilyen hajnalban szokott neki lenni, mikor füstöt, kormot, bosszúságot kell neki leöblítenie az utasember gégéjéről.

— Ezt igazán megérdemeltem, — mondta Pászmáti, mikor felhajtotta a borospoharat és halkan reszelt utána torkával. — Még a vásárban sem ízlik

így a bor, — szólt és nagy figyelemmel kiszállott a kádból.

Az ügyvéd már készen állott a maga fuszeklijaiban, amelyek olyan bővek voltak, mint azok a harisnyák, amelyeket a holtemberek lábára szoktak felhúzni. A fuszeklik leröpültek és az ügyvéd meglehetős keservességgel a kádba szállott. De nem sokáig bírta a dicsőséget, mert taposás közben hamar elfulladt, köhögni kezdett és a kád szélébe kapaszkodva, inkább csak markirozta a taposást.

Friedmann gúnyos arccal nézegetett felé és a lábujját nekifeszítette a cipője sarkának.

— Tudtam, hogy a prókátor nem sokáig bírja ki, mert hiszen honnan tudhatná ő, hogy miképpen kell káposztát taposni? De hát szerencsére itt vagyok én, majd megmutatom a dolgot.

Így szólt az öreg ügynök bácsi és lángoló, alattomos pillantást vetett a fogadósné felé, mire az a helyéből felugorva odadudorászott a cipőjét vető öregember mellé és a fülébe súgott:

— Tudja Friedmann úr, hogy már régesrégen csak magát szeretem valamennyi vendégem között?

A TETSZHALOTT

(ÚJABB SZINDBÁD-TÖRTÉNETEKBŐL)

... Szindbád akkoriban különös körülmények között meghalt.

*

Kedvesénél volt látogatóban, mert zsebnaptárában lévő ceruzajegyzetekből pontosan megállapította, hogy éppen idejében fog megérkezni Terkához, aki elvált asszony volt, mint egy falevél. (A fiatalkor szüli ama bolondságot, hogy a férfiember, mint ahogy a költők szerelmes verseiket irogatják, noteszébe jegyzi a váltott szerelmi csókok számát, hogy később, magányában e feljegyzéseken elandalogjon... A nők is feljegyzik csókjaik idejét, de a rossznyelvek szerint, ők ezt más okból teszik.)

Tehát ismét Terkánál volt Szindbád, megérkezett, mint egy várvavárt karácsonyi csomag és elhelyezkedett a sültalmaszagú kályha mellett, mint egy koros ember, aki ezentúli életcéljául azt tűzte ki, hogy mindig a kályha mellett üldögéljen. Igaz, hogy néha a kályhából kihallatszott az országútakon csavargó akácfa ropogása, sustorgása, amely hang vándordalokat szokott a hallgatóban ébreszteni. Igaz, hogy a falusi délután aluszékonyságát néha zenehang is kísérte, amely csengetyűszó alakjában érke-

zett el Szindbádhoz: — vásárosok vagy lakodalmasok mennek valamerre szánkóikkal és a férfiak a lelküket borral melegítik, míg az oldalaikat a kövér mesterasszonnyal. Az asszonyok a hideg elől lezárják a szájukat és senki sem tudja, hogy mit gondolnak magukban, amikor hólepte feszületet vagy mezei madárijesztő férfias kalapját pillantják meg a hó lepedőjén. Szindbád, bár mindig kíváncsi volt az asszonyok gondolataira, még ha a legegyszerűbb sorsból is származnak vala, most az egyszer csupán Terka papucsainak kopogására figyelmezett. Ezek a papucsok a megérkezés első óráiban úgy kopogtak, mintha betlehemesdit járnának a faluban, felszaladtak, mint a harkály a fatetőre, például a padlásra, hogy ott kiválogassák a legszebb téli körtvéket és almákat Szindbád részére, lementek a verembe kalarábéért és sárgarépáért, amelyet Szindbád nem nélkülözhetett a levesből, mióta észrevette, hogy betegsége érelmeszesedés, lefutamodtak a pince télmeleg lépcsőin, hogy csapra verjék a nyirkos homályban azt a hordót, amelyben a Szindbád-kedvelte könnyű kertibor volt eltéve, miközben a szomszédos hordón (az esperesén) beleegyező békességgel pislogott az odaragasztott gyertya ... De csattogva mentek ezek a papucsok a dunyhás ágy felvetésére is, ha netán Szindbádnak az utazás után kedve volna lefeküdni (de Szindbád egyelőre csak a kályha mellett üldögélt, amiért odakint az udvaron egy lilalábú szolgáló két gyors pofont kapott). A papucsok szorgoskodása ezután csendesedett a házban, sőt darab idő múlva megállottak a küszöbön.

— Miért nem fekszik le? Hová siet? Tán a felesége várja?

Szindbád fájdalmasan legyintett:

— Az én feleségem már régen nem vár engem.

— Ha őt szereti, miért jön hozzám?

Szindbád tréfával akarta elütni a dolgot:

— Nem tudnék addig meghalni, amíg el nem búcsúztam tőled.

És mikor Szindbád e tréfát kieresztette száján, nem is tudta, hogy milyen igazat mondott.

Mert amint estefelé kezdett hajolni az idő és Terka a kályha mellett rákezdett szokásos mesemondásaira abból az időből, mikor még egyedül őt szerette Szindbád, — regélvén mindenféle ligetekről, ahová egykor kettesben kirándultak, ahol egy hangyabolyon üldögélve Terka lábszárait megcsipdesték a vöröshangyák, — szinte dalolgató szóval beszélvén arról a tüllfirhangos tükörről, amelyben úgy nézegették egymást, mint ahogy egykor majd a városi fotografus műtermében elhelyezkedni fognak, amikor is Szindbád „Édes Párom"-nak nevezte a falevélsorsú asszonyságot, — könnyes szemmel emlegetvén azt a napot, amikor Vácott a Kúria szállodában nyitottak maguknak szobát egy hetivásár után és a bejelentő-lapon férjnek és feleségnek tüntették fel magukat — másvilágias hangon beszélve arról a máriabesnyői búcsúról, amikor ezernyi búcsújáró közül is felismerte őt (Terkát!) Szindbád a lába tartásáról és a járásáról. Szindbád bóbiskolni kezdett, mint valami borosember, akinek álmában sokkal szebb képek mutatkoznak, mint amilyenről földi halandó beszélhet.

— Talán csak nem aludni jött ide? — kiáltott fel

hangot változtatva Terka, aki még a mostani korában is kedvelte a férfiben a délcegséget és az udvariasságot.

— Ne papolj! — felelt Szindbád, mintha egy legyet hajtana el, vagy otthon a feleségével beszélne.

— Tudja, hogy jószóval egeret lehet velem fogatni, mért gorombáskodik tehát? — szólt most könnyes hangon Terka és mind a két kezével megfogta a pipaszárat, amelyet Szindbád a térdén tartott.

Szindbád ezután követte el a legnagyobb sérelmet, amelyet életében elkövetett. Igy szólott álmában:

— Milyen rongyos falu! Nincs is benne egy fogadó, amelyben az ember kedvére kimulathatná magát!

Az asszony felágaskodott, mint akár fiatalkorában, amikor az első férjével voltak ütközetei.

— Te kocsmahős! — mondta olyan hangon, hogy Szindbád helyében mindenkinek másnak a föld alá kellett volna süllyednie. — Már megint csárdáslányok repedt sarkán járatod az eszedet? Ha már én nem kellek neked, legalább a törvényes feleségedhez, ahhoz a vén Cézárinához menj vissza, aki úgyis a tíz körmével vár. Legalább nem sül ki a szemem miattad, hogy ismét kasszirosiányok kivágott cipőjéből iszol knikebájnt.

És ezzel arculütötte Szindbádot.

— Most pedig alómars az ágyba, aludd ki magad.

Terka, (mert történetesen felindult hangulatban volt,) egészen elfelejtkezett csodálkozni azon, hogy Szindbád nem térdepel a gyomrába, mint régebbi verekedéseiknél ez szokása volt... Sőt, hogy szerel-

mét megmutassa: átnyalábolta két kenyérdagasztó karjával a férfiút, hogy az ágyhoz cipelje, de csodálatosképpen nem bírta megmozdítani a holtembert...

*

Pedig Szindbád mindenről igen jól tudott, ami körülötte történik.

Látta az asszony arcát megmérgesedni, mintha legkedvesebb kakasát lelte volna döglötten a tyúkketrecben, aztán látta gyermeklányosan elpityeredni az eltört bábu felett, majd hörögve felzokogni és kezét összecsapdosni, mintha valamely lidércnyomásos álomból akarna kimenekedni, amely álom ébredése után sem akarja elhagyni... Ez a torokból és bendőből jövő üvöltés olyanforma volt, amilyent méhgörcskor vagy szüléskor hallatnak csak a nők, — valódiságuk nem lehetett kétséges, mert a bábák éppen olyan szívtelenek, mint a holtak. Az asszonyi üvöltésre egy kendermagos tyúk rebbent fel a konyhában, amely ijedt kotkodácsolással kérdezte, hogy mi történt a háznál. Elbődült egy tehén az istállóban, amely a bibliai idők óta szeret résztvenni a családi eseményekben, a havon alvó házőrző eb az udvar közepére ment, hogy jobban lássa a lelket, amely a szikrázó csillagok felé szállt és a maga vonító gyászszertartását elvégezte.

Miután Terka háziállatai részéről ily megértő részvétet tapasztalt, lassankint alábbhagyta az üvöltést és révedezve nézte a holtembert, vajjon nem indult-e meg makacs elhatározásában, nem tér-e vissza a másvilágról, hogy itt a jólismert dunyhás

ágyban a disznótor-szagú Terka társaságában, az éj csendjében, segítsen jó és rossz álmokat megfejteni, valamint széndarabbal lutriszámokat felírni a falra, habár a temesvári lottót már régen eltörölték?... Vajjon igaz volna-e, amit mindig ígérgetett, hogy egyszer csak elalszik és nem tér vissza a másvilágról, ahová az ember többnyire álmában megy?... A férfiak olyan különösek, hogy akkor sem lehet nekik hinni, amikor már meghaltak... És talán éppen azért halt meg Szindbád, hogy végleg megszabaduljon Terkától.

— Legalább reggelig várt volna, akkor van valami értelme, — dünnyögte Terka és most már javában arcára volt írva a gondolat, hogy nagyon szeretné odakünn az ajtón túl a holt embert.

— Vajjon mit fog csinálni, — kérdezte magában nagy ravaszdian Szindbád, mert szerette kitalálni az asszonyok gondolatait, mint akár a vásáron az utolsó árakat.

*

Terka kiment a házból, oly felindulással, mintha arról volna szó, hogy a reggeli nagymosáshoz szükséges pofonokat kiosztogassa, ugyanezért oldalbarugta az udvaron vonító kutyát, benézett a tyúkketrecbe, hogy a kakas valóban becsületből gyászolja-e Szindbádot, nem pedig görény jelenléte miatt kotkodácsol?

Szindbád kocsis nélkül szokott utazni azon a kétkerekű talyigán, amelyet a kocsmárosnék messzi vidéken ismertek. Nótája volt ennek a zötyögő, rossz talyigának, legtöbbször azt énekelte: „Egye meg a

fene magát, ameddig ér ez a kabát!" — Már ahogy a gazdája fülébe szokták dúdolgatni a fogadósnék.

Ott várakozott a rossz talyiga most is az udvar sarkában, mintha egy cinkostárs tartaná a zsákot, — de az ostor regényesen, lakodalmasan, szinte kipederve volt az ostortartóba dugva, — nyilván azt hitte gazdája, amikor idetette, hogy még sokat lesz szükség ostorára.

Terka az istállónak tartott és Szindbád almásszürke, rézfoltos lova okosan hátrafordította a fejét a jászol felől.

— Csak én vagyok, te! — mondta Terka a lónak, amely különben arról is nevezetes volt, hogy fiatalkorában egy vándorcirkusznál szolgált és színéről mindenfelé meg lehetne ismerni a környéken, ha netán valakinek eszébe jutna elkötni. Hej, de sokszor szerette volna, már a rokonság révén is kivallatni Terka ezt a tízesztendős kancát azokról a helyekről, amelyeken Szindbáddal együtt megfordultak! Néha rózsaszínű vagy más frivol szalagot talált a ló sörényébe fonva, volt ilyenkor dolga az ostornak. „Éppen olyan kicsapongó vagy, mint a gazdád!" — mondta Terka a lónak.

De most bizonyos részvéttel közeledett a lóhoz, elkötötte a jászoltól, mert jól ismerte Szindbád furfangos kötését, amelyet ruházatán is szokott alkalmazni.

— Hazaviszed a gazdádat — mondta a lónak, amíg befogta azt a talyigába, mint máskor is szokta sötét téli hajnalokon, amíg Szindbádnak még egyet húzni volt kedve a dunyha alatt. — Hazaviszed a vén feleségéhez.

A talyigát olyan csendesen vezette a házajtóig, mintha saját magát szándékozna meglopni... Aztán összeszedve minden erejét, a sárga csizmájánál fogva kihurcolta Szindbádot a szobából. Igaz, hogy Szindbád haja a földön való vonszolás következtében felberzenkedett, mint a gácsér tolla. De mégis minden nagyobb baj nélkül érkezett ki az udvarra. Itt aztán elkövetkezett az a csoda, amelynek véghezvitelére egyedül a nők képesek, — Terka a talyigára emelte a holtembert, mint egy szalmazsákot. Aztán jól megtámasztotta a hátát, kezéhez kötötte a gyeplőt és a fogai között szisszentett a lónak, ahogy már máskor is hallotta Szindbádtól. Az okos kis ló a nyitott kapu felé fordult és vitte az ismerős úton Szindbádot a téli estében.

*

A holt Szindbád tehát utazott... Azon a rossz talyigán, amelyen már Cézárina, gazdag, de koros felesége, a tenyeres-talpas Terka és más asszonyszemélyek után is mászkált, akiknek lábikráját itt-ott megkívánta az életben.

Ha valóban holt lett volna, többször le kellett volna neki fordulnia a rossz talyigáról, de így, tetszhalott korában tán még a talyiga szokásos nótázását is hallgatta. Legalább is bólongatott a kátyús úton, ahol a kerék akkorákat ugrott, mintha minden varjúnyomban fennakadt volna.

Most megállás nélkül haladt el a keresztutak nyavalyás bokrai, útonjáró ember felakasztására várakozó egykedvű ákácok mellett, pedig máskor az ilyen helyeken stációt szokott tartani Szindbád, vajjon

mit izengetnek a vándorcigányok a bokrokra kötött tarka rongyaikkal. Vajjon nem nyujtja ki valamely fa tövében országjárásban megbütykösödött lábát valamely vándorló, aki itt végsőt álmodott az angyalokkal és mosolygó arccal megfagyott? Vajjon nem maradt-e itt az árokparton valamely elhasznált lópasszus, amelyet elbúsult lótolvajok hajítanak el maguktól, miután nem sikerült a lólopás, — vagy valamely levél, amelyből valakinek néha egész élettörténetét kiolvasni lehet, amíg a hó és eső el nem föd minden hiábavalóságot...

De nem állott meg a nyikorgó talyiga ama betyárzsíros kocsmák mellett sem, amelyeknél sohasem haladt el Szindbád anélkül, hogy a vén juhásznéktól meg ne kérdezze, hogy nem vittek-e erről a tájékról valakit Mária-Nosztrára, kinek született leány- vagy fiú-gyermeke és kit vertek agyon az elmúlt héten? A csárda-virágok a kis vasrácsos ablakok mögött hasztalan hallgatták a talyiga ismerős nyikorgását, a dudás a hamurakásból hiába meresztette ki téli nap pirosságú szemét, a kocsmáros akár odapecsételhette hosszú szakállát az asztalához... Az útszéli fogadók nyoszolyái nem ropogtak a beborozott Szindbád alatt, — békességük volt a vasas vásárosládákon utazgató mesterasszonyoknak. Szindbád nem faggatta többé őket arról a fontos kérdésről, hány szoknyát vettek magukra a téli útra.

Nyikorgott a talyiga a holtemberrel, s a tanyákon nem kaptak vasvillára parasztok, akik fiatal feleségüket féltették a csavargó uraságtól... Pedig innenonnan a tanyaházak szobácskáiból még világosság szüremlett ki, mint kandi leányszem, amely nem tud

éjszaka sem becsukódni. Bizonyosan áll valahol, valamerre a tollfosztóka is, melynek mesemondásait áhitatosan hallgatta Szindbád, hogy lappangva megközelítse a mesemondót és azt jól megcsiklandozza. Illatokat vitt el magával, amely illatokról Cézárina nyomban megállapította, hogy parasztházból származnak...

A tanult lovacska megállott és nagyot nyerített egy sötét udvaron. Cézárina ködmönben és istállólámpással lépett ki a házból, mint valami átkozott káromkodás... Szindbád még tetszhalott korában is megremegett ettől a nőtől, aki olyan kemény és sovány volt, mint a nagybetű, amellyel a zsoltáros könyvet nyomják.

*

— Hát ennek már, úgy látszik kampec — mondá rövid vizsgálódás után Cézárina, egy tyukász özvegye, aki a baromfi hullása idején még magától is pontosan ki tudta számítani, hogy mennyi kárt jelentenek az elpusztult kakasok és tyúkok. (A csirkéért nem nagy kár, mert az terem, mint a gyerek. De Szindbád hasznos, öreg kakas volt...)

Az asszony nem sokáig kesergett, sőt különösebb lármát sem csapott volt férje láttára, hanem gyorsan határozott a teendők felett. Kétszer-háromszor pofonütötte az istálló felé igyekvő cirkuszlovat, — megnézte, hogy nincs-e valami tarisznya vagy hasonló értékes dolog a talyiga saroglyájában, — lehúzta Szindbádról a rövid bundát, mert vadmacskából való volt az, amelynek még hasznát veheti valamely jóravaló férfi... Sőt rövid habozás után asztrakán-sapkájától

is megfosztotta Szindbádot, mert ezt a sapkát még ő vette neki miskolci kereskedőtől.

— No most mehetsz vissza a szeretődhöz, a Terkához, én bizony nem bibelődöm a temetéseddel, miután nem itthon haltál meg, — mondá az asszony a férje holmiját lerakosgatva a pitvarba.

Mielőtt a talyiga a holtemberrel kigurult volna az udvarból, az asszony utána futott a kétkerekűnek és kivette tokjából a gavalléros ostornyelet is.

*

Most már aztán ment vissza Szindbád talyigája a jól ismert úton Terka házához. Az okos lovacska megállott az udvarban és nyeríteni kezdett. De ugyan nyeríthetett, Terkának eszeágában sem volt ajtót nyitni. Csak úgy tett, mintha aludnék, pedig bizonyosan nagyokat káromkodott magában... Ám hajnalban, mikor növekedett a hideg. Szindbád hangja hallatszott az ajtó előtt:

— Nyiss már ki, mert idekünn megvesz az isten hidege!

EMELETES LAK A DUNA MENTÉBEN

VAGY: A JÓ SZAGOK APOSTOLA

Ugy emlékszem, az 19**-ik esztendő egyik olyan tavaszi, szűziesen hófúvásos napját éltük, amilyen kora tavaszi napokról nem merészel jövendölni a Nemzeti Kalendáriom szerkesztője, mert a hó csókolózásán áthallatszik a márciusi madárka tütülése, amint ezüstté keményedett sípján át a bizonyosan bekövetkező jóidőt hirdeti. De azért mégis fejcsóválva álldogál az ember háza ablakánál, mielőtt végérvényesen elindulna mindennapi munkája után. Hm, gondolja magában, megint nem lehet az új kalapot feltenni, amelyet az 19** tavasz tiszteletére vettem. Megint csak olyanformán kell felöltözködni, mint egy vándorlásra induló kálvinista deáknak, holott az ember, így tavasz felé, már különböző terveket forgat a fejében. — Ilyeneket gondoltam én is, mert magányos ember vagyok, nincsen senkim, aki gondolataimat kellemetes völgyekbe vagy pedig fénylő hegycsúcsok felé irányítaná.

És ekkor, midőn az ablaknál álldogáltam volna, a ház előtt, a parkban, egy sohasem látott különös embert pillantottam meg, aki megjelenésével, véleményem szerint, más, tapasztaltabb embereket is meghökkentett volna.

Éppen csengős falusi kocsiról szállott le, a csengők még mindig úgy himbálóztak, mintha szomorú

eltévedésükről akarnának hírt adni valahová a messziségbe.

Szent Péter külsejű, fehéren fénylő szakállú, hosszúhajú férfi volt, de valahogy mégse látszott rajta az a szándék, hogy felmászván a háztetőre, innen egyenesen Madridba repül. Hajlott, de elég magas termetét valami csuhaféle borította, amilyent búcsúnapokon a tekintély kedvéért öltenek magukra a környékbeli kegyhelyek tudatlan sekrestyései, akik ebben az öltözetben még a gyermekek és öregasszonyok kézcsókjaikat is elfogadják. Rézkeresztes zarándokbot volt a kezében, amellyel bizonyára megfelelő csodákat tudott elkövetni, ha a kéményben elérhette a füstölnivalókat. A melle mindenféle amulettekkel és érmekkel, jelvényekkel volt teletűzdelve, amelyek nyilván szerencsét hoztak másoknak, de bajosan tehetik már szerencsésse ezt az öregembert. Mert bármiként is körülveszi magát mindenféle rózsafűzérekkel: a halál már ott ballag a háta mögött s lábán olyan fakóvá kopott csizmák voltak, amelyek már rég elfelejtették azt a sírást, amelyet lóbőr-korukban tudtak. Most már, különösen a térd felé, mindinkább távolodtak egymástól a megviselt csizmaszárak, mintha már nem volna többé se menyecske, se lány az országban, akit megszorongatni kellene; az utolsó lovaglás a Szent Mihály lován lesz, ahhoz pedig nem kell különösebb erőfeszítés.

Fellépett a régi ház lépcsőjén, mintha már járt volna itt valamikor és a hordó-kádárok műhelyeiben hallható hangon így szólott:

— Nyergesujfalusi vagyok, apostol és hittérítő. Itt szeretnék megtelepedni, ebben a házban, mert elég közel esik a városhoz.

*

Nyergesujfalusi nem tartozott ama bűzös öregemberek közé, akik életük alkonyán magukkal hordanak minden szagot, amelyet az élet különböző stációin felszedegettek, — sőt nagy gondot fordított a mosakodásra. Pedig bizony megfordult útonjárásaiban mindenfelé, mégsem lehetett rajta magérezni sem a püspökladányi vasúti állomás szagát, ahol pedig az ország keleti és északkeleti részéből való szagok úgy összekeverednek, mint valami karaván-szerájban. Nem, Nyergesujfalusi nem hozott magával sem juhakol-, sem lóistálló-szagokat, amelyeket az alföldi emberek sohasem tudnak levetkőzni, nyomukba száll az, mint láthatatlan légyraj, akármilyen gyors kocsikon hajtanak. Az Erdély felől szálldosó medveillatok, kormos, füstös, vándorcigányos szagok se költöztek be Nyergesujfalusival a házba, mint eleinte féltem. De még csak az a fülledtség se lett ismerős nálunk a vendéggel, amely fülledtség elmaradhatatlanul kíséri a gúnárlábú búcsújárókat, amikor az országútakon menetelnek, izzadnak és port vernek, a vadkörtefák alatt tanyáznak és a csalitban hosszadalmasan üldögélnek, miközben az orruk előtt járó hangyák, katicabogarak, földi poloskák járását-kelését figyelmezve, elgondolkoznak a nagy természet csodálatosságán . . . Nyergesujfalusi inkább valami faggyúgyertyaszagot terjesztett, amely szag meg szokta ütni az orrunkat, midőn

templomok ajtaja előtt elmegyünk, amelyek darabig zárva voltak. Gyóntatószékek mellett érezni ilyen szagot, ahol a pap fáradtan hajtja tenyerébe homlokát, a gyónók egyforma és régen megunt bűneire hallgatózva. Kivilágított oltárképeknek van ilyen szaguk, ahol a hívők alázatos diskurzust folytatnak az oltári képpel, mindenkor igazolni akarván magukat tetteikért és gondolataikért. (Persze, hiábavaló minden agyafurt okoskodás: az oltárokról igen jól látják a görcsös, szíjas, gonoszságtól megfeketedett szíveket, — de látják az eltévelyedett bárányok szíveit is.)

Nyergesujfalusi, amikor megjelenésével, viselkedésével és áldásos imádkozásával meggyőzte az emeletes lak asszonynépségét arról, hogy ittartózkodása feltétlenül jóhatású lesz, tud füveket és gyermekorvosságokat, elriasztja a szerencsétlenséget és a pörpatvart, kipusztítja az egereket, a pókokat és a házitolvajokat: elhelyezkedett a házban. (Furcsán éltünk akkor, — örvendeztünk a váratlan vendégnek.)

— Azt kérdezi, nagyságos úr, hogyan kerültem ide? — kezdte Nyergesujfalusi egy napon, mikor kileste, hogy az unalom pókhálója kezdi kedvemet körülgubózni, alkalmasnak látta tehát az időt a megszólalásra. — Ha nem tudnám, hogy okos emberrel van dolgom, azt is mondhatnám, hogy mindenféle régi könyvekben olvastam arról, hogy erre és emerre van egy ócska ház, amelyben jó emberek laknak, amintha az egykori vándorlegények mondogatták mentségükre, mikor beállítottak sohasem látott idegen városokba. Én még csak azt se mondom, hogy valamikor már jártam ezen a helyen, amikor még itt három-négyszáz esztendő előtt más lakók voltak.

Szentéletű barátok, remeték, gyíkok és orvosságokat termő fák. Lehet, hogy akkor én is itt voltam, vörös köpenyeget viseltem, de azt úgyse hinné el nekem senki. Azért csak maradjunk meg az igazságnál. Én erre a helyre azért jutottam el, mert igen tehetséges orrom van.

Ekkor szemügyre vettem az apostol orrát, leginkább disznóéhoz hasonlított az, bizonyára sok mindenféle bűzös, ingerlő vagy kéjenckedő szagot magába szívott ez az orr, a mindig érdekes foghagymától az emésztőgödrök szagáig, amely dolgot kedvelnek némely orrok. De hallgassuk tovább az apostolt:

— Ismétlem, igen tehetséges orrom van, amelynek köszönhetem, hogy most, vénségemre is tudok valamit az életből. A szemem elhagyott, — ma már aligha tudnám meglátni mai szememmel a szent bibliában azokat a helyeket, amelyeket az istentagadók és eretnekek a maguk igazságának vallottak, de nem tudnám meglátni a hamispénzverők, a vásári bűvészek és a zsebtolvajok munkáját sem. Az öregség köde ült a szememre, a faleveleknek csak a legyezését érzem, de nem igen látom őket. De ez nem nagy baj volna, mert a teljesen vak embereknek, így a vak zenészeknek is megvannak a maguk örömei. Némely szégyenlős nőszemélyek nem cserélnének el egy vak embert egy látóért. A hallásom sem olyan már, hogy meghallhatnám, mit beszélnek mögöttem az erdőben a haramiák, azt is csak kitalálni tudom, hogy mit súgnak egymás fülébe a suttogók. Pedig valamikor azt is meghallottam, hogy mit beszélt egymás között két asszony, amikor egymás mellett feküdt az ágyban. Nem kell azt hinni, hogy mindig csak istenes dolgokról beszél-

getnek. Hát még a tapintásom mennyire elhagyott! Manapság legfeljebb már csak azt tudnám kitapogatni, hogy kinek van gipszbe öntve a lábszára, ami különösen nőknél fordul elő, magam sem tudnám megmondani, hogy miért? De azt már egyszeri tapintásra nem tudom megmondani, hogy hol van a szoknyáknak a nyílása, amely néha oldalvást is szokott esni, nem tudom megmondani, hogy a vásárosembernek vagy egyéb kupecnek hányadik mellényében van az a nagyzseb, amelyben a bugyellárist hordja. Sőt már azt sem tudnám kitapogatni, hogy fiú vagy leány az a gyermek, aki a szív alatt fekszik. Nem ér már az én tapintásom semmit, holott azelőttiben a lábom nagyujjával többet tudtam a jó utakról, rossz utakról, szerencsés mendegélésekről, jó találkozásokról, ígéretes ajtóküszöbökről és grádicsokról, mint akár a házalók, akik egész életükben az országutakat járják. Igy vagyok a szájam ízével is... Nem ismerem meg többé a nyelvem hegyével a jó vizet, a jó bort, a jó kenyeret. Pedig valamikor elég volt egy falatnyit kóstolnom az ételből, hogy behúnyt szemmel megmondjam, milyen az az asszony, aki főzte, milyen az az udvar, ahol a kakas repdesett, a tyúk kaparászott, milyen az a vadász, aki az erdőből a vadat hozta, milyen az a madarász, aki a vadgalambot megfogta. Most minden ételről azt hiszem, hogy öregasszony kotlott rajta, kiszárította a húsok velejét, kiszikkasztotta a csontokat, még a fiatal sóskát is elhervasztotta, csak a borsószem gurul ki az átkozott kezéből, mert a borsó őszi növény... Nem maradt meg nekem semmim az egész életemből, mint a nagyon tehetséges orrom.

Ekkor ismét szemügyre vettem apostol-vendé-

günk orrát, amely ezidő alatt, míg róla volt szó: olyan erősen látszott figyelmezni, hogy alakot cserélt, mint az emberek az élet különböző helyzeteiben. Most leginkább tetszelgő vőlegénynek látszott Nyergesujfalusi orra, akire különböző, örömteljes teendők várakoznak az élet folyamán, nagy reményekkel indul el tehát útjára, amelyre a kellemetes szagok vezetik... Az apostol így folytatta:

— Az orromnak köszönhetek mindent, mint akár a régi római korszakban a cézárok, akiket tudvalevőleg akkor szeretett valójában a nép, ha szép nagy orruk volt, amelyek jól festettek a különböző pénzeken. Nézze meg, nagyságos úr, ennek az orrnak a tartását, amikor egyszerre tud kifejezni tiszteletreméltóságot és alázatot... Tud ez az orr felvidámítani és elszomorítani... A konyhák tájékán még sohase fordult meg ilyen hálás orr, de tud ez az orr szellemes is lenni, ha éppen vitatkozásra kerül a sor. De ez mind csak az orrom külsőségeire vonatkozik, amely külsőségeket hosszabb gyakorlat után éppen úgy meg lehet tanulni, mint a fejbőr mozgatását, a fül hegyezését, a szemeknek kancsalítását... Belső tulajdonságai vannak ennek az orrnak, amelyek megbecsülhetetlenek. Igy például az orrom egyúttal a zsebórám is. Akár sötét éjszaka, akár sűrű erdőségben orromnak egyetlen szippantásával meg tudom mondani, hány óra van. Beösmerem, hogy más orrok is tudhatják, hogy mikor van délelőtt vagy délután, éjfélelőtt vagy éjfélután, mert hiszen akkor az időnek egészen más szaga van. De kíváncsi vagyok, hogy meg tudná-e mondani bármely orr e tartományban, hogy mikor áll háromfertály két órára a mutató mindazokban a ven-

dégfogadókban, kolostorokban, papi házaknál, ahol valamit adnak az ebédelésre és az ebédutáni gondolatokra?

Nem értettem meg hirtelenében, hogy mit akar Nyergesujfalusi mondani, ugyanezért mindentudó orrára néztem, amely most megint formát változtatott, mint egy hűséges szolga, aki mindenben egyetért gazdájával. Az orrnak most körülbelül olyan alakja volt, mint a gömböcnek, amely zsíros lében úszik a tűzhely üstjében és a szakácsné fakanalának érintésére felemelkedik a mélyből és színét változtatja. Most már elgondolhattam, hogyan változtatja ez az orr a színeit, amikor az egész világon ebédelnek... Az apostol olyan elégedetten mutogatta az orrát, mint valami asszony az új kalapját.

— Tessék csak elgondolni, hogy mi maradhat titokban egy ilyen tehetséges orr előtt, amikor elhalad egy ház mellett, végigbandukol egy elátkozott falun vagy kisvárosok házikói előtt megáll és szemügyre veszi az eseményeket? Egy messzi életkor felé közeledek és ezen idő alatt az embereket megismervén: egyetlen valódi bölcsességre jöttem rá. Az emberek életében az ebédelés a legfontosabb. Fontosabb mindennél, leánynál és betegségnél, szép csizmánál vagy szép szeretőnél. Az az ember, aki nem ebédelt: nem sokat jelent ezen a világon. Nem biztos a dolgában, nem biztos a szavában, sem a tennivalójában. Bizonyosan csinál valami hibát aznap, amikor nem ebédelt. Nos, ezért voltam mindig kíváncsi, hogy mit ebédelnek az emberek. Az orrom nem fenhéjázó és megálldogált olyan magányos kis házak előtt is, ahol egyedülvaló ember, mint a svájci kártyában a makk-

disznó, főzögeti vízből, lisztből, sóból való leveskéjét... De mégis csak jobban kedvelte az orrom azoknak a kisvárosi ebédeknek a szagát, amelyek olyanformán főződnek, hogy az egész szomszédság tudomást szerez róluk. Megálltam a ház előtt és elgondolkodtam az asszonyon, aki odabent konyhájában forgolódott. Tavaszonkint a petrezselyem, a tavalyi répa és a sáfrány szaga megértette velem, hogy odabent egy olyan asszony áll tűzhelye felett, aki ébredéskor nem foglalkozik holmi ágyhoz nyügöző gondolatokkal, a komámuram bajszának állásával vagy a fiatal tanító nadrágszárának állásával, hanem kiugorva az ágyból, elsősorban arra gondolt, hogy vajjon mit főz ebédre? Vajjon akad-e a mészárosnál konc, amelynek elég zsírja, húsa, csontja legyen? Vajjon van-e a kofának új sóskája vagy pedig a tavalyi paradicsomot kell elővenni? (Mellékesen megjegyzem, hogy ahol tavaszi időben jószagú sóskamártás kerül az asztalra, ott az asszonynak hajlamossága van a házimunka és a kertészkedés iránt. Előbb-utóbb talál magának egy kis darabka földet, még ha valami vén, sokat utazott ládát is kellene erre a célra felhasználnia, ahol legközelebbi rokonait, a tavaszi veteményeket elülteti. A legtöbb asszonynak testvéri viszonya van a fiatal hagymával, bár nem eszi, mert félti lehelletének a szagát; unokatestvér a piros retekkel, de ezzel már inkább mer barátkozni, pedig néha ki kell mennie a szabad levegőre a retek élvezete után; nénikéje a petrezselyemnek, a sóskának és mindazoknak a tavaszi növényeknek, amelyek nőies életet élnek, tudniillik tavaszkor a legszebbek. Itt meg kell jegyeznem, nagyságos uram, hogy a répák, kalarábék, káposztók és a krumplik

inkább férfias növényeknek mondhatók, mert ugyan asszonyok gondoskodnak az eltartásukról, de tulajdonképpen mégis csak akkor kerül reájuk a sor, amikor a férfi-idő, a tél elkövetkezik. A kelkáposztáról azonban még nem tudta megállapítani az én orrom se, hogy férfi savanyúsága vagy nő szaga érezhető-e benne?)

Ismét megtekintettem az apostol orrát. Ez az orr most egy tengericsutkához hasonlított, amilyen csutkát a gyermekek a hóember orrába szoktak nyomni, amely tengericsutka azután vigyázgat udvarokra, téli kertekre, vándorlegények huhogására... Vérmes, étvágyas, vénes lett az apostol orra, mintha valami láthatatlan leves gőzölgésében párologtatná magát, miközben az orrlyukai megteltek a tavaszok és telek ama szagaival, amely évszakokat nemsokára itt kell hagynia. Ám halljuk az apostolt:

— Hát mondom, azok a kis házak voltak orromnak mindig legkedvesebbek, ahonnan olyan szagok áramlottak ki, mintha a nagypénteken mosott női fehérneműek szaga összekeveredett volna a tavaszi női növények illatával. Nyilvánvaló volt, hogy ilyen konyhákon az asszony megmossa a kezét, miután foghagymát vagdalt késével, a kert a legjobb barátnője és tud vele beszélgetni, mikor egyedül van, megértik a szavát az állatok, amelyek körülötte vannak, a kutya, mint tisztátalan állat, csak az ajtó előtt meri csóválni a farkát, mert nem meri bevallani, merre kóborolt az imént... Nyilvánvaló, hogy az ilyen tavaszi konyhákon bibelődő asszony a lábát és derekát is meg szokta mosni, hogy az ételeihez a maga jó illataiból is hozzáadhasson valamit. Vegyük csak példának a húsleves illatát... Nyomban megérződik rajta, hogy milyen

asszonyféle tette fel vizét forralni, mert a víz, ha asszonykéz mellett folyik el, nyomban magába veszi annak szagát, mint akár a hegyek ásványainak az ízét. És a levesbe való tészta tán nem árulója egy asszony teljes gondolatvilágának, tehát belső szagának is? Ezzel a levesbe való tésztával foglalkozik igazában a női kéz. Amint hosszúkásra, laposra, kockásra, laskásra vagdalja őt, gondolatai ott virrasztanak a tészta mellett, még ha huszársarkantyúforma derelyét használ is a tészta felaprításához. A csiga, a gombóc, a daragaluska, amint tészta alakjában jön ki egy asszony kezéből: megragadja az orr figyelmét vagy pedig eltávolítja érdeklődését. Azt mondom, nagyságos uram, hogy egyéni illata csak a levesnek van ebben a tartományban. Nyomban megmondhatom, hogy jövőjére gondoló papgazdasszony, vagy pedig a sors borúját és derűjét egyetlen gombhoz, karóhoz vagy fához fonogató asszonyka főzte a levest. De minden körülmények között annak a levesnek van a legjobb szaga, amelyet megszerelmesedési célzattal vagy leánykérőbe jött vendégeknek szokás főzni. Én azt hiszem, hogy az ilyen levesbe a nők bele szoktak főzni egy gombostűszúrásnyi vért a magukéból.

Még egy utolsó pillantást vetettem a Nyergesujfalusi úr orrára.Ráncos, görbült, de egyúttal megmerevedett volt az, mint valami elátkozott állatnak az ormánya, amely állat fojtott lihegéssel vagy hangos üvöltözéssel szalad keresztül a világon, hogy álmában érzett szagokat, messziről sejtett áramlásokat, vele rokonszenvező odőröket feltaláljon. Futamodik ez az ormány, hol a búcsúvezér köntösében, hol pedig her-

cegi hazugságokkal, mint az öreg férfiak szoktak, akik vénségükre még egyszer szeretnék átölelni a világ minden levesestálját. Miután több tapasztalatlan, fiatal nő lakott akkoriban a háznál, Nyergesujfalusinak utilaput kötöttem a talpára.

BÖSKE, VAGY A SZERKESZTŐSÉG PESZTONKÁJA

Szortiment, — vajjon ki emlékszik még manapság is erre a névre? — hetilap-szerkesztő volt Pesten és az írókat, költőket a pirosablakú kocsmákban kereste fel, holott ő a maga kedvéért talán sohase tette volna be a lábát olyan helyre, amelynek házereszéről gyalúforgácsot lengetett a szél. Gyomorbeteg ember volt, de ezenkívül még tízféle betegsége is volt, amint majd élettörténetének előadása közben minden kiderül. Mégis kocsmaházak pörkölt-zaftjait, gulyásleveit, tányérhúsok alatt lévő híg leveseit kellett kanalaznia egész életében. Csak egyetlen napját vegyük szemügyre Szortimentnek, hogy mindnyájunk okulására megismerhessük azt az embert, akit a véletlen körülmények tettek kocsmajáróvá, holott hüvös betegszobában, öreg néne felügyelete alatt és slafrokkban herbateát kellett volna innia.

Már akkor kezdődött a baj, amikor Szortimentnek a házi papucsát fel kellett cserélni cipővel, mert minden éjszaka lidércnyomása volt amiatt, hogy az Ünnepnapi Ujság legközelebbi száma az írók és költők kéziratainak hiányában nem jelenhetik meg. Ezért csak elő kellett venni az ágy alól azt a kitaposott cugos-cipőt, amelynek szára már jól kiszélese-

dett az idegyömöszölt lábbeli miatt, míg sarka valóban félre volt taposva, mint a korhelyek cipőié, amelyek egész életükben kocsma-küszöböket méregetnek. Szortiment szerkesztő úr nem nagyon tudott hajladozni, mert ama gyomorbajos emberek közé tartozott, akik testi terjedelmüket, különösen derékban megnövesztették, ugyanezért cipőhúzás közben mindig egy korhelyképű, veresorrú, kecskeszakállas szerkesztőt szidalmazott, aki nem messzire az ő utcájától, a Belvárosban ugyancsak hetilapot szerkesztett. Ezt a keszeg-embert vélte Szortiment legnagyobb ellenségének, mert ennek a szerkesztőnek látszólag nem volt más dolga, mint kikapós nők után futkározni a Ferenciek terén, míg Szortiment izzadva loholt a kéziratok szerzői után. De végre lábra kerültek a lábtyűk, amelyek úgy voltak szabva, hogy Szortiment szerkesztő úr bármikor felcserélhette a jobbat a ballal.

Tükör nem volt Szortiment szobájában, mert nem akarta látni magát, amint napról-napra belevénül amaz átkozott ujságszerkesztésbe. Ezért csak találomra kefélte meg a két füle mellett sörtésedő haját, amelynek tapintása éppen olyan volt, mint az iróasztalon álló disznósertéé, amelyben használat után az írótollat szokta megtörölgetni. Néha valamely boltkirakatból észrevette Szortiment szerkesztő úr, hogy széleskarimájú, kemény, fekete kálvinistakalapja alatt a haja ugyancsak deresedik, de elűzte magától a rossz gondolatokat, mert az Ünnepnapi Ujság legközelebbi számát kellett összeállítania.

Most is, amikor feketetokos sétabot-ernyőjét kezébe vette, (amely szerkezet még ritkaság volt Pes-

ten, csupán az erzsébetvárosi plébánosnak volt ilyen) nem gondolt többé a maga külsejével, ellenben hirtelen dühroham fogta el, hogy összecsikorgatta a fogát, mert eszébe jutott egy Petőfi-szakállas, lingó-lengő-lengedező beszélyíró, aki vasalt pepitanadrágban és csokorra kötött kékbabos nyakkendőben pénzt csalt ki tőle az elmult hetekben foglalóul egy megirandó beszélyére, de az elbeszélést eszeágában sem volt megírni... Szortiment szerkesztő úr előtt felmerült a beszélyíró arcvonása, hegyesre pödört, festékes bajsza, középen elválasztott frizúrája, („mint egy rőfössegédé", gondolta magában,) hamiskásan hunyorgató szeme és nagy ádámcsutkája, amely a széles kemény gallérban mindazideig, amíg Szortimenttől a kívánt pénzt meg nem kapta: szomjasan járt le és fel.

A szerkesztő a látományra a levegőbe suhintott botesernyőjével:

— Gyerünk Ligetsarki felkeresésére! — dörmögte magában és előre számbavette a gorombaságokat, amelyeket a többféle irodalmi egyesület beltagjának elmondhat.

*

Még a szürke galamb terhe alatt sem, amely a belvárosi torony óramutatóján helyet foglalt, nem mutatott többet az idő, mint délelőtti tíz órát, amikor Szortiment szerkesztő úr az ódon belvárosi házból kilépett, amelynek első emeleti szobáiban bütyköslábú, kiült nadrágos munkatársak akkor kezdtek neki a munkának, hogy az Ünnepnapi Ujság vasárnapra megjelenhessen. Hát hol is lehet ilyenkor a szédelgő beszélyírót megtalálni? A borbélynál, ahol

ritkuló fürteit füle mellett előrekefélteti, hogy némi tisztességes ábrázatra tegyen szert? Vagy talán a kocsmában, ahol bizonyos kedvezményekben részesül, mert mindenféle magyarosan hangzó neveket talál ki a francia-konyha szerint főzött ételeknek? Szortiment a kocsma mellett döntött, miután ő maga ritkán járt a frizőrhöz.

A kocsmában csak a pirossal és kékkel terített szobában nézett körül, miután tapasztalatból tudta, hogy az ő ismerősei csupán ezt a helyiségét kultiválják a vendéglőknek. A fehérrel is terített részekbe csak olyankor ülnek le a beszélyírók, amikor a hónap elsejének tájékán a kormánytól fizetésüket megkapják.

A kocsma a Hét Bagolyhoz volt címezve, amely körülmény egyébként is bőszítette Szortiment urat, mert nyilvánvaló plágiumot látott fenforogni. Az ő tudománya szerint a Hét Bagoly egy diák-kvártély neve volt, ahol Szendrey úr, Petőfi apósa, mindennap kifizetendő pénzecskékért adott szállást nőtlen fiatalembereknek, míg ennek a sváb kocsmárosnak, aki vendéglőjét ugyancsak a Hét Bagolyról nevezte el: semmi köze sem volt a régi Szendrey úrhoz... Szortiment azt is tudta, hogy a vendéglős Budaörsről származott és mint vereshajú borfiú kezdte pályáját, még pedig Szepi néven.

— Parancsol valami gábelfrüstököt? — kérdezte most egy káposztaszagú hang az egyik sarokasztal mellett (ahonnan jó leshely igérkezett a gyanútlan beszélyíró lepuffantására) a letelepülő Szortiment úrtól. A szerkesztő nem felelt, az volt a dühös gondja, hogy kellő biztonságba helyezze boternyőjét, valamint

presbiteri kalapját azok elől a tolvajok elől, akiktől Pest minden vendéglője köztudomás szerint hemzseg, akik rendszerint egy lyukas kalapot hagynak hátra a fogasról leemelt jó kalap helyett. Az esernyő és a kalap a fogasra került, éppen Szortiment úr feje fölé, — előbb a fejét kellett volna ellopni annak a vakmerőnek, aki kalapját áhítaná, — amikor a hetilapszerkesztő felvetette a fejét. Álmos, gyűrött, borotválatlan arcú pincérlegény állott előtte, aki nyilván korhely duhajokat szolgált ki az éjszaka, amely éjszakának a policáj vetett véget, miután hűvösre tette a részegeseket és a pincér féltében a kiürült söntésben aludt egy asztalra borulva... Szortiment a kialudott emberek fensőbbségével nézte végig az ázott legényt.

— Adjon egy speizcetlit, — aztán majd meglátom! — felelt kedvetlenül.

— Parancsol sört, bort? — hangzott megint a bús hang, mint egy kortyondi nótának siralmas végzete a mellékutcából.

— Majd ha ettem! — felelt Szortiment és úgy nézett a pincérlegényre, mintha azt többé nem is látná.

Inkább a kocsma-terepet vette szemügyre, hogy tájékozódást szerzzen arról, hogy mely íróktól és költőktől közlend beszélyeket és költeményeket lapja legközelebbi számában. Írót vagy költőt azonban még egyetlent sem fedezett fel vöröskáposzta-színekkel és hamuszürke indulatokkal dagadozó szemével, — későn kelnek ezek a haszontalanok, — ellenben felismerte az egyik asztalnál a kerületi kéményseprőt, (persze civilben) aki arról volt híres, hogy egész nap a kocsmákat látogatja, amíg legényei a belvárosi kür-

tőket kotorják. Vajjon mit eszik és iszik ez a kocsmajárásban gyakorlott férfiú, aki nyilván azért is tartózkodik a helyiségben, hogy a szakácsnő panaszát átvegye a füstölgő kályha miatt?

A kerületi kéményseprő szalontüdőt evett, amelyet két kőkemény gombóccal és dupla porció citrommal, pecsenyezsírral leöntve küldtek neki a konyhából. Ezt a szalon-tüdőt hívják pájslinak vagy savanyútüdőnek is, különösen az olyan emberek szokták enni délelőtt a kocsmákban, akiknek a foguk bortól vásott, ugyanezért laskára vagy pedig kockára vágják a borjú-tüdőt, hogy a gyomor könnyen megemészthesse. Persze, disznótüdőből készítik az igazi pájslit, — gondolta magában Szortiment szerkesztő úr, miközben valamely kifogást keresett arra nézve, hogy a kerületi kéményseprő kanállal eszi a savanyú tüdőt és mellényzsebből elővett penecilussal vágott kenyérdarabkákat kever az étel levébe.

Szortiment szerkesztő úr gyomorbajára gondolt és elfordította szemét a kéményseprő-mesterről, amikor az a citromok levét nyomogatta az ételbe... Citromos ételt nem szabad ennie a szerkesztőnek.

De ebben a percben egy ragyogó ember jelent meg Szortiment úr előtt. A kocsma főpincére volt ő, akit a népszerűség és a tekintély adójaképpen a vezetéknevén emlegettek. „Mózel úrnak" hívták és nevét valóban megérdemelte. A legkülönb volt ő ama Tiltser, Petánovics, Klivényi urak között, akik a belvárosi fogadókban a vendégek körül forgolódtak. Mózel úr olyan tündöklő arculattal jött a szerkesztő tiszteletére, mint egy kövér malac, amelyet az imént forráztak le a konyhában, hogy felesleges szőrzetétől

megszabadítsák. Frakkja szabásáról messziről látszott, hogy azt nem a zsibárusok utcájában vásárolta, hanem terjedelmes alakjához szabták azt. És a frakk zsebei nem duzzadtak a különböző pénztárcáktól, amelyeket a főpincérek a különböző bankók osztályozása szempontjából hordanak magukkal, mert a zsebek bélése szarvasbőrből volt, amely a frakk simulékonyságát nem rontja meg. A frakk szárnyai alatt láthatatlanul voltak elrejtve az aprópénznek való táskák, amelyekből a híres Mózel úr egyetlen fogással kivette a visszajáró pénzt, hogy a vendéget a késlekedéssel ne idegesítse. Mózel úr olyan volt, mint egy gyönyörű étlap, amelynek első oldalán szárnyasok, nyulak, vaddisznófők, fácánok, kövér fajdok és ökörfejek vannak bokrétába rajzolva a korgó gyomrú művész elképzelése szerint. Mózel úr mindig úgy mosolygott, mintha gyomorbaj általában nem is volna a világon és az embereknek csupán egyetlen vágyuk lehet az életben: kényelmes asztalhoz kerülhetni a vendéglőben és az étlap felsorolt ételeit végigenni. Mózel úr a szerkesztőnek kijáró tisztelkedéssel lépett Szortiment úr asztalához, mintha egy életbevágó szertartás elvégzéséhez készülődne...

— Ma nagyon sikerült a konyhánkon a pacal. Én is azt ettem.

Így szólt Mózel úr Szortiment úrhoz, holott az utóbbi éppen ebben az időpontban foglalkozott azzal a gondolattal, hogy a nyarat megint egy csehországi fürdőhelyen tölti, miután nincs drágább dolog a világon, mint a jóegészség.

— Pacal? — kérdezte rémülten Szortiment.

A főpincér csemcsegve, sokatígérően, kortes-kedve felelt:

— Igen, savanyú pacal. Minden régi vendégünknek ezt adjuk ma.

Szólt és csattintott a nyelvével.

Szortiment szerkesztő úr a kéményseprő-mesterre nézett. Az éppen ebben a percben törölgette ki a pacalos-tálkát egy zsebkés hegyére tűzött kenyérdarabkával, míg kanalával a maradékokat igyekezett összefogdosni.

— Hát, nem bánom, együnk tüdőt, — mondta Szortiment bizonyos bágyadtsággal. Majd némi élénkséggel még hozzáfűzte: — Valami villásreggelit csak kell enni az embernek.

— És hozzá egy fülespohárban frissen csapolt kőbányai sert, — tódította Mózel úr és a hóna alatt tartott szalvétával veregetni kezdte az asztalt, mintha kiválóan meg lenne elégedve az eddigi eredménnyel.

Az iménti álmos pincér egy kosár kiflit és császárzsemlyét hozott. A gyomorbajos szerkesztő azon kapta magát, hogy a legfőbb gondját az képezi, hogy a császárzsemlyék közül melyik van pirosabban sütve, mint a másik. Sőt a sóskiflik felé is pillantásokat vetett, holott sós étellel nem volt szabad táplálkoznia, végre mégis egy császárzsemlyénél állapodott meg, amelyet a kosár közepéről húzott elő zöld pecsétgyűrűs ujjával, mert ezt tartotta a legtisztábbnak valamennyi ujja között.

Ám Mózel úr jött máris a megígért csemegével és messziről mosolygott Szortiment szerkesztőre, mintha kriszkindlit hozna. A Mózel úr egyik kezében volt a savanyútüdős-tál, barna lével leöntve, amely

lé bizonyosan a legfinomabb marhagerincek vagy disznókarajok alól került ki. A gombóc sertés májával volt gyúrva, de zöldség is volt benne, hogy ágyúgolyó keménységével meg ne ártson a legkényesebb gyomornak sem. A tálka szélére felhasított végű citrom-szeletek voltak függesztve, még pedig három szelet, eggyel több, mint a kerületi kéményseprő tálkáján, (amit az nyomban észre is vett.)

— A legutolsó porciót tudtam elhozni, — rebegte Mózel úr. — Ez főlt meg legjobban a lábas fenekén. Pedig most izent a gvardián a ferenci barátoktól, hogy savanyú tüdőt tegyünk félre a részére.

És mint valami csodatévő orvosságot terítette Szortiment úr elé az ételes tálat, valamint a másik kezében tartott pohár sört, amely ragyogni látszott a késő őszi napsütésben, amely a Ferenciek teréről bekandikált. Sárgán, zamatosan, komlóillattal és fehér papigallérban mutatkozott a söröspohár, hogy a haldokló is kinyujthatta volna utána a kezét, míg Szortimentünk lehetőleg távoltartva magától a halál gondolatát, már csak azért is, mert lapjának vasárnap meg kell jelenni... Szortiment villájával megkavargatta a pecsenyezsírt a tálban és igyekezett valamely kellemetes dologgal elfoglalni a gondolatait, nem szédelgő beszélyírókkal, sem az utcasarkokon látható szemérmetlen állatokkal. Így arra gondolt, hogy fiatalember korában, amikor olyan éhesen jött Pestre egy felvidéki faluból, mint valami űzött farkaskölyök: néhány hatoskával a zsebében ugyancsak savanyútüdőt ebédelt egy bolthajtásos, füstös belvárosi kocsmában, amelynek a vendégei sokkal kövérebb emberek voltak, mint ő. Mintha a kocsmáros-

nak az lett volna az ambiciója, hogy minden valamireváló kövér embert összeszedjen a városban és azokat eleven reklámként a saját kocsmájában elhelyezze. Bikanyakú, bivalytekintetű, mészáros kinézésű úriemberek ültek valaha abban a régi kocsmában és irígykedve nézegettek egymás tányérjába, mint akár az ő tányérjába most a kéményseprő-mester nézeget... Azoknak a régi kocsmavendégeknek többnyire hurka alakjában dagadt a nyakuk hátul a gallérjukból és a fejük búbja izzadni kezdett a paprikás, borsos, fokhagymás ételektől, az arcuk olyan színű lett, mint a cserépedény, amely sokáig állott a tűz felett és étkezésüket csak annyi időre hagyták abba, amíg kabátjukról vagy mellényükről letisztogatták a vízzel megnedvesített szalvétával a levesek és mártások maradékait. Mert csak a legtapasztaltabb vendégnek jutott eszébe, hogy a habzsolás helyett előbb az asztalkendőt kösse a nyakába, mint a borbély szokta borotválás előtt a maga lepedőjét. És miután Szortiment szerkesztőnek ezek a régi gusztusos kocsmavendégek eszébe jutottak, körülnézett a kocsmahelyiségben, hogy valahol nem találhatna-e egy oly vendéget, aki ama régi étvágygerjesztő módon falatozik, akinek példáját követve elfelejthetné minden gyomorbaját és átkozott lapszerkesztői életét.

Talált is valakit a tekintetével, aki hasonlatos volt egy régivilágbeli kocsmavendéghez, de hajh, ez a vendég nem savanyú pacalt rendelt magának, hanem „tányérhúst", miután már az óramutató a XI-es felé baktatott.

*

Ki volt az a vendég, aki a „tányérhúst" rendelte?

Szortiment körülbelül mindenkit ismert a Belvárosban, ráeszmélt tehát a párizsiutcai suszterre is, aki mindig csak azt nézegette a kalendáriomban, hogy mikor következnek azok a napok, amikor a magyarok nemzeti ünnepeiket szokták tartani. Természetesen Szent István királyunkat tartotta a legnagyobb becsületben a párizsiutcai suszter, mert ezen a napon minden valamirevaló úriember díszruhájába öltözködik és a díszruhájához megfelelő lábtyűt von fel. (A királykoronázás évfordulóját is számontartotta suszterünk, de csizma szempontjából nem rajongott érte úgy, mint István napjáért.) Sodrott, deres bajuszú, termetes céhmesterkülsejű ember volt a párizsiutcai suszter, aki mindig olyan komolyan nézett maga elé, mintha valamely bárónak a lábáról kellene mértéket vennie, (természetesen papir szalagocskákkal,) a két tenyerét gyakran összedörzsölgette, mintha kézfogásra készülődne valamely rangbeli megrendelőjével. A párizsiutcai suszter igen rendben lévő dolognak tartotta, (alig észrevehetőleg biccentett a fejével,) amikor az álmos pincér egy akkora darab csontos marhahúst tett elébe, hogy Szortiment megbánta, miért esett haragba a gyűrött gentlemannel, akit külseje miatt a földkerekségen máshol nem alkalmazhatnak, mint a Hét Bagoly pincéjében. Különben sem ízlett neki a ferenci barátok gvardiánja elől elfogyasztott savanyú tüdő, mert lelkiismereti kételyei támadtak, hogy vajjon joga volt-e ehhez a cselekedethez. A gombócok pláne nehezen mentek le a nyeldeklőjén és úgy érezte, hogy nehéz emésztést fognak okozni. Azt álmodja példá-

nak okáért, hogy az Ünnepnapi Ujság soha többé az életben nem jelenik meg.

Minden figyelmét tehát a párizsiutcai suszter étkezésére fordította és átkozta magában a kerületi kéményseprőt, aki fogvájóval a szájában már vette is kalapját és sokráncú köpönyegét.

A hús: valóban derék hús volt. Inyencek álmodnak ilyen marhahúsokról, amikor a déli harangszót elmulasztották megszokott kocsmáikban és az étlapon kitörölve látják a főtt marhahúst, mintha a pincér ceruzája örökre száműzte volna az élők sorából. Szortiment úr irígykedő szemével (mert hiszen a szeme néha bevallá igaz természetét,) különbözőképpen mustrálgatta a húskoloncot, amely reggel óta porhanyóssá főtt a konyhán. Lehetett a húson a marhának olyan része is, amelyet a vendégfogadók látogatói „spitz"-nek neveznek, viszont a hatalmas csont, amely koronaként emelkedett ki a húsbálványból, azt bizonyította, hogy a marhahúsoknak egyik királyát sikerült megkaparintania a párizsiutcai susztternek a szakácsnő hűtlensége folytán. (Nyilván papuccsal kedveskedett a nőnek a lábtyű-gyáros.) Szortiment látta azokat a zsigereket, zsíros izmokat és faggyú-maradványokat, amelyek párologva, étvágygerjesztően csüngtek le a csontról és a maga fogai alá képzelte őket. Ezeknek a zsiradékoknak még az ő odvas fogai is örvendeznének, holott a zsíros ételektől is el volt tiltva az orvos rendelkezéséből.

És a suszter, meg kell adni, tudta a módját, hogyan kell az ilyen királyi koncot elfogyasztani, ha véletlenül hozzájut a vendég.

Mindenekelőtt szalvétát tett a nyakába, amelyet

a gallérja mögött csokorra megkötött. A sót, paprikát, sőt a mustáros üveget is kezeügyébe kerítette, habár látszólag ez utóbbira nem igen lehet szüksége ama tálnyi ecetes torma miatt, amelyet az álmos pincér a marhahús mellé szolgált. Hát a sóval nem is takarékoskodott a párizsiutcai suszter. Megsózta elsősorban a húskölöncöt félig befödő zöldségneműeket, külön figyelmet szentelve a levesben főtt krumpliknak, sárgarépáknak, zellereknek és kelkáposztagerezdeknek, amelyeknek a háromlábú székecskéiken üldögélő vargák mindig lelkes hívei voltak. Megsózta a húst, mialatt megfordította, hogy alulról is szemügyre vehesse éhes szemeivel, mint ahogy egy nőszemélyt szokás megnézni tetőtől-talpig. És megsózta az ecetes tormát is.

— Hm, — gondolta magában Szortiment úr és eltolta magától a félig elfogyasztott ételt. — Ez a suszter sokkal nagyobb gazember, mint hittem volna...

Mire a suszter a balkezébe kapva a villát, beledöfte azt a húsba, hogy szinte fröccsent, majd késével apró darabokra kezdi vagdalni a húst. Szortiment úr már készen is volt a tervével. Még csak azt várta, hogy a suszter megkóstolja a húst és ítéljen arckifejezéséből... Ám a suszter váratlanul a kanalat vette és megmártotta a tálban maradt levesben. Szörpölte a forró levest, amely nyilván égette a száját, de újra és újra a levesnek látott, (miután egy késhegynyi paprikát szórt bele,) szemét lehunyta a fájdalomtól vagy gyönyörűségtől... Szortiment úr most már nem habozott tovább, eszébe jutott egy agglegény barátja, egy nyugalmazott bíró, aki esernyőjére támaszkodva

foghegyről nézi a világot és az a filozófiai álláspontja, hogy az a miénk, amit megeszünk. Szortiment úr azt gondolta magában, hogy a bíró is helyeselni fogja mostan következő cselekedetét...

— Mózel, — kezdte a szerkesztő megfontolt hangon, amikor a főpincér aggodalmas fejcsóválását látta az ételmaradék fölött, — Mózel, volna odakünn a konyhában egy gyermeköklönyi nagyságú csontocska, valami húsmaradékkal, mert a húst már előzőleg lemetszették róla?

— Természetesen: van! — felelt Mózel felragyogva. — Ha nincs, majd csinálunk.

A szerkesztő a kezével is magyarázott:

— Tudja, kicsi legyen, de finom, gusztusos, helyes, hogy attól az ember még rendesen ebédelhessen is.

Mózel bólintott és lötyögős nadrágszárait, melyeket minden éjszakára bizonyára a szalvéta-présbe zárt: a konyha felé indította. Szortiment úr félszemmel a párizsiutcai suszter leste. Az pedig most nyúlt a késhegyével az ecetes tormába és egy kisebb boglyával vévén a bőséges tormából, egy kiválasztott — félig zsíros, félig inas — húsdarabra helyezvén azt, a húst a villával a késlapján balanszirozta szájába vette és állkapcsával csak egyetlen, de annál megelégedettebb mozdulatot tett, mintha malomkő mozdult volna a szájában és már kése megint az ecetes torma felé közelgett, mire baljával kenyeret tört, amelyet az asztalhoz szorított.

Ám közelgett is már Mózel a kettős tányérra helyezett húsos csonttal. Hm, a párizsiutcai suszteré szebb volt, nyilván ő jött elsőnek — gondolta magá-

ban a szerkesztő, miután a keskeny zsírréteggel, mint tollbokrétával diszített húst szemügyre vette...

— Ki a mészárosuk? — kérdezte szórakozottan.

— A Dubovetz a Lipót-utcából.

... Mielőtt a szerkesztő a megfelelő szertartásokat megkezdte volna a hús elfogyasztása körül: hirtelen Mózelre pillantott, aki szinte imádkozó állásban várakozott a szerkesztő baloldalán.

— No, — kérdezte Szortiment, — visszavonván kinyújtott kését a sótartó felől. — Talán csak nem bánta meg, hogy *ezt* a húst hozta a konyhájából?

Mózel nagyot sóhajtott:

— Ha az apám élne és eljönne a Hét Bagolyba: neki sem adhatnék jobb villásreggelit, mint szerkesztő úrnak. Szegény öregúr azonban nem jöhet el, a váci temetőben fekszik, mert valamely gazember, bizonyos Kupriczki, beleugratta, hogy tudományát arra használná fel, miként lehet hamis ötforintosokat gyártani... Apám ugyanis fotografus-segéd volt Ellinger tanár úrnál.

— No és sikerült az ötforintos? — kérdezte fogát szivogatva Szortiment.

— Csak egyetlen ötflórest tudtak csinálni, a policáj már hoppon vette őket és a bírók tíz esztendőre ítélték az apámat, — egy nyomorult ötflóres miatt, amellyel néha részeg gavallérok a szivarjukra szoktak rágyujtani. Öt flór! — tette hozzá szünetet tartván Mózel úr és önkéntelenül frakkja szárnya alá nyúlt, hogy megzörgesse az ottan rejtőző aprópénzes táskát.

A szerkesztő maga is az ötforintos bankóra gondolt, amelyen mezítelen mitológiai emberek, ásók,

kapák, gereblyék mutatkoztak a zöld mezőben. A szerkesztő ilyen ötforintossal szokott a versekért és beszélyekért fizetni, — a pénzt otthon tartogatta az íróasztala fiókjában, szépen egymás mellé lapítva a bankókat egy szakácskönyvbe, amelyet Rézi néni írt. Igen, ebből a szakácskönyvből csalt ki Ligetsarki beszélyére két darab ötforintos bankjegyet, de a beszélyeket még mindig „hozza“... E gondolatra megint csak elborult a kedve, hogy a húsról azt kezdte észrevenni, hogy az „szálkás“, szóval nem az igazi, semmiesetre sem olyan, mint a párizsiutcai suszteré, aki éppen ebben a percben tartott étkezése amaz időpontjánál, amikor a maradékokat kezdte összeszedegetni a tányérból és a tálból, hol kanállal merítvén ki a maradék leveskét a kenyérdarabkával összekormányzott zöldségekkel, hol meg késével elfogdosva egy húscafatot, amely késén himbálódzva vonult a szörcsögésre nyitott száj felé. Azt mondják, hogy tulajdonképpen ezek az ételmaradékok hízlalják valóban az embert. — Milyen nagyszerű lehetett az a hús, amelynek még roncsait is ilyen passzióval fogyasztotta a párizsiutcai suszter.

— Bizony nem ér meg tízesztendőt öt forint, — mormogta minden meggyőződés nélkül a szerkesztő, mert hiúságának hízelgett, hogy a főpincér az ő asztala mellett tartózkodik, bár mások is vannak a helyiségben.

Mózel úr felelt:

— Hiszen az a tízesztendő nem volna olyan nagy baj, úgy sem ült le belőle az öregúr többet, mint hármat, mert időközben tüdőbetegséget kapott és meghalt. De maradt itt egy lány, egy mostoha-lány, aki-

vel nem tudunk mit sem csinálni, sem én, sem a feleségem. Már huszadik esztendejében van. Volt már kalapos, volt már trafikos, volt már házivarrónő... De ő Simli Mariska szeretne lenni. Bolond, kérem, tisztára bolond.

— Simli Mariska? — horkant fel Szortiment szerkesztő úr.

— No igen, — szólt engesztelgető hangon Mózel úr, — mint az a költőnő, aki papíreverendába öltözve járja be az országot. Cilinderkalap van a rövidrevágott haján. Nem tetszik hinni, hogy egy bolond nő hány másik nőt tud megbolondítani. Böske, mióta megismerkedett Simli Mariskával, egész nap verseket ír és a szerkesztő úrral szeretne megismerkedni...

Bár Szortiment úr nagy érdeklődéssel és megfelelő gunyorú mosollyal hallgatta a főpincér előadását, most hirtelen másfelé összpontosította figyelmét... valami olyan eseményre, amelyet véleménye szerint nem mindennap lehet látni. A párizsiutcai suszter talált ki valamit, ami darabidőre lepipálta az összes Simli Mariskákat. A suszter észrevette, hogy a maradék csont voltaképpen két darabból áll, mint akár az ember könyöke, amely csontokat izmok és inak fűznek össze. A suszter két markába kapta a csontot és bizonyos erőfeszítéssel eltörte azt, akkor aztán villát, kést, kanalat elsöpörve maga mellől: rágni kezdte a fogaival a csontot, még pedig olyanformán, hogy még a haldokló is visszamaradt volna e világban arra az időre, amíg a suszter a csontok lerágásával elkészül. Meg kell adni, hatalmasan dolgoztak a fogai, húzta, szívta, szopogatta, körmeivel fa-

rigcsálta a csontot, hogy Szortiment úrnak nyomban elment a kedve a húsevéstől: csontot szeretett volna enni ő is, bár többé nem bízott úgy fogaiban, mint hajdanában . . .

A végzet ellenben úgy döntött, hogy ezen a napon — késő őszre járt — Szortiment szerkesztő úr is csontot egyen, mert úgy érezte, hogy gyomorbaját ezzel az eledellel kurálhatja. Történt ugyanis, hogy a nyápic fűzőcsináló, akinek a Ferenciek terén van az üzlete a viaszbabákkal és más látványosságokkal, amelyek a nőket megállítani szokták, a fűzőkészítő darabidőre odahagyta a halcsontokat, pántokat, kapcsokat, rézlemezeket, amelyek azt szolgálták, hogy Pesten minden nő lehetőleg olyan karcsu legyen, mint Erzsébet királyné. A fűzőkészítő a Hét Bagolyhoz címezett kocsma söntésébe belépve, Mózelnél, az elsőrendű főpincérnél a következő hallatlan megrendelést tette:

— Álmomban az éjszaka velős-csontot ettem apró pirított zsemlyeszeletekkel, valamint paradicsomsalátával. Vajjon volna részemre a valóságban is egy velőscsont a konyhán?

Szortiment úr kimeresztette a szemét erre a vakmerőségre, hogy valaki azzal a nesszel hagyja oda jólmenő üzletét, valamint a fűzőket próbálgató hölgyeket, hogy velőscsontot menjen enni a kocsmába . . . Sőt a párizsiutcai suszter is, mintha szünetet tartott volna a csontrágásban, pedig az ilyesmit nem lehet egykönnyen abbahagyni. Csak Mózel úr, a főpincér nem csodálkozott. Kerek hasát, amelyet emlékpénzes óralánc védelmezett, jókedvűen vitte a konyha felé, mintha várvavárt vendég érkezett volna a házba. És rövid néhány pillanat mulva valóban visszatért egy

párolgó tállal, amelynél szebbet a szakácskönyvek rajzolói sem tudtak pingálni és a tálat a szerencsés feltaláló büszke mosolyával helyezte a beteges fűzőkészítő elé. „Mért nem adja Simli Böskét a fűzőshöz?“ — gondolta magában elégedetlenül Szortiment szerkesztő úr.

A főpincér azonban a fűzőkészítő asztalánál maradt és megvárta a bekövetkezendő szertartást. A fűzőkészítő késével lenyesegette a velőscsonton látható maradékokat és miután azokat megborsozta, megpaprikázta és megsózta: apránkint a szájába rakosgatta, de ezenközben egy pillanatra sem vette le szemét a velőscsontról, mintha az elfutamodni akarna tőle. Sőt fejét jobbra-balra hajlítgatva, bekukucskált a velőscsont belsejébe, mintha kulcslyukon kémlelne valami gyönyörűséges látványosságot. „Hogy vigyorog az ipse“, — gondolta magában váratlan felindulással Szortiment és eltolta a tálat, a tányért, az evőeszközöket, mint aki váratlanul megharagudott az egész világra.

A fűzőkészítő pedig ezalatt, az egész vendégség élénk figyelése mellett, a balkezébe vette a velőscsontot és a jobbkezét ökölbe szorítva a balkéz csuklójára ütött. Az ütésre a csontból velőhurkák zuhantak ki a forró tányérra, olyan bőségesen, mintha ez lett volna a legderekabb csont, amely e napon Pesten kimérésre került... De a fűzőcsináló nem volt megelégedve a zsákmánnyal, mert szemtelen ember volt, — még átkukucskált az üres csonton, (mintha Szortiment urat fixirozta volna,) és a villát beledugva a csőbe: kétszer-háromszor megforgatta a csont belsejében, mire valóban előkerültek némi velőmaradékok.

Szortiment úr többre nem volt kíváncsi, féloldalvást hátat fordított a fűzőkészítőnek és a könyökére támaszkodott, mint valami betyár a csárdában.

— Főpincér, sert innék! — kiáltotta, hogy megzavarja Mózel urat, aki együtt lelkendezett a fűzőkészítővel a velőscsont váratlan tartalma felett és igyekezett úgy rendezni az asztalon a sótartókat, paprikatartókat, hogy azok a vendég kezeügyébe legyenek, mert a napvilágra került marhavelő hamarosan kihül. De Szortiment hangjára megfordult Mózel úr és vékonybőrű pincércipőiben a szerkesztő asztalához lejtett...

— Sört parancsol? — kérdezte, de az elkomorodott Szortiment nem is felelt, csak mogorván intett.

*

Mire Mózel visszatért a söröspohárral: Szortiment úr némileg megenyhült, észrevette ugyanis, hogy a fűzőkészítő nem tudja a módját a velőscsont elfogyasztásának, nagy karéj kenyerekre keni rá a velőt, mint akár a vajat, holott a velőt apró, egyharapásnyira alkalmatos kenyérszeletekre kell helyezni. Azonkívül forrón párolgó húslevest sem látott a járatlan vendég előtt, pedig a napvilágra hozott velőt nyomban forró húslébe kell helyezni...

— Azt hiszem, én is ennék egy velőscsontot, — mondta most váratlanul a szerkesztő, amikor a főpincér letette elébe a söröspoharat. Mózel olyan fürgeséggel, amilyen csak uraságaikat szerető inasoknál tapasztalható: futamodott a kívánság teljesítésére, röpült vastag termetével és a szalvétájával messziről

integetett a konyha felé. Verejtékcseppek gyöngyöztek szőke, kopasz homlokán, amikor egy kétszerakkora csonttal megérkezett, amilyen a fűzőkészítőé volt, amellyel nem tudott kellően elbánni. Mózel forró húslevest is hozott a csonthoz és pirított császárzsemlyeszeletkéket, amelyek valóban egy harapásra voltak szánva. Szortiment úr diadalmasan nézett körül a Hét Bagoly söntésében, mert valóban az egész vendégség tisztelettel tekintett rá. A szalvétát ujra felkötötte nyakába és vállveregető hangon így szólott a homlokát törölgető főpincérhez:

— Nem bánom... Délután, a hivatalos órák alatt, amikor irodámban tartózkodom: küldje fel hozzám azt a Simli Mariskát...

— Csak Böske, — könyörgöm, — lelkendezett Mózel úr.

— Majd megvizsgáljuk, konyit-e valamit a versíráshoz. Én azonban szeretném látni, hogy valódi szegedi paprikájuk van-e, mielőtt a paprikához hozzányúlnék... Beteg ember vagyok.

Mózel újabb vágtatásba kezdett, amelynek eredményeképpen a konyhából visszaérkezett azzal a paprikásbödönnel, amelyről Szortiment úr meggyőződhetett, hogy a paprika valóban Szegedre való.

*

Szortiment úr délután, az irodai órák alatt, rendszerint meleg szappanos vízben áztatgatta a lábait ama sok lótás-futás után, amelyet napközben elkövetett. Ugyanezt tette most és most a tintapecsétes, keskenylábú, nőiesen kicsiny íróasztal mellett üldögélve, ké-

nyelmesen elhelyezte fájó lábait a meleg vízben és munkatársai szorgalmasan közreműködtek körülötte. Vacsok, egy hízott hörcsögformájú emberke az Egyveleg-rovatot állítgatta össze és olyan híreket nyirbálván össze, amelyek harmincemeletes amerikai házakról szólnak. De szerette esztendőnkint közölni olvasóival azt is, hogy jelenleg melyik a legmagasabb torony a világon. Murócski, egy női-szabóhoz hasonlatos férfiú a rejtvényrovattal foglalkozott, lóugrás szerint vagy pedig képekben. Életúnt ember volt, neje elhagyta és alig várta az estét, hogy valamely külvárosi kiskocsmában magányosan üldögélhessen egy asztal mellett. Bosnyák, az egykori gyalogsági kapitány, aki igen kis fizetése mellett titkon „villát" épített a főváros határában, korhelypiros arcú volt, de ezt még szolgálati évei alatt szerezte, mert civilkorában egyetlen korty bort nem engedett le a torkán ... Mindig a hadseregről írt, mintha a monarchia valamennyi ezredét végigszolgálta volna. És itt ült egy sokfiókú asztal mellett centiméterrel és tollal a kezében Palotai úr, egy púpos, görbedt, vállban, derékban elhibázott ember, mint valami rosszul nőtt fa, aki az Ünnepnapi Ujság képeinek volt a tervezője. Nagyon szeretett olyan képeket közölni, amelyeket külföldi ujságokból kellett kirajzolni. A tollak percegtek és a porzó recsegett a papirosok felett, amelyekkel a beírt oldalakat behintették az írók. Szortiment szerkesztő úr az életén gondolkozott, ami pedig ritkán volt szokása ...

Az ajtó felnyílott és piroskalapos kisasszony nyomakodott be.

Lárma és élénkség tódult be az ajtón a külvilágból a barna, egyébként jelentéktelen kisasszonnyal.

Nem volt papi-ruhában, ellenben olcsó mosóruhában, amelyre denevér-köpenykét vetett. A szürke kesztyű ujjai már sokszor megsebesülhettek, mert sokszor kellett őket javítani. A füle mellett huncutkája volt a hölgynek . . .

— Engem ide küldtek, hogy itt pesztonkára van szükség, — mondá vidor nevetéssel a piroskalapos leány és a küszöbön megállott.

Az öreg munkatársak hirtelen felkapták a fejüket és felvidámodva néztek a jelenségre. De amikor észrevették Szortiment úr elkomorodó arcát: maguk is mogorvák lettek és egykedvűséget színleltek, de annál jobban kinyitották a fülüket.

— Kicsoda ön? — kérdezte asztala mellől a szerkesztő, de abbanhagyta az állandó csobogást, amelyet valószínűleg munkatársai mulattatására rendezett az asztal alatt, miközben a jobblábával a ballábát dörzsölgette a meleg vízben. (Némely szerkesztők ilyen mulatságos dolgokkal honorálják munkatársaik ügybuzgalmát.)

A kisasszony előrelépett:

— Én vagyok a Böske. Azt mondták nekem, hogy ezentúl én leszek a szerkesztőségi pesztonka . . .

Szortiment végignézett a leányon, aztán a tekintély és a fizetésemelésnek is megfelelő humor kedvéért némileg erőszakolt hangon megszólalt:

— Vacsok úr, szüksége van magának pesztonkára?

A kérdezett egyveleg-szerkesztő kurta kezeivel védekezőleg integetett, de még szóhoz sem jutott, mikor a leányzó, úgy amint volt, denevér-köpönyegben és piros kalapban az ujságpapirossal kitömött karos-

székben üldögélő Vacsok úr ölébe penderedett és átfogta a hörcsögös nyakat. Rábeszélő, fulladozó, megállíthatatlan hangon így beszélt:

— De igen, mondja, hogy szüksége van pesztonkára, mert nekem az életem függ attól, hogy az Ünnepnapi Ujság munkatársa lehessek. A gyámom egy főpincér, aki a keresetét éjszakánkint kártyabarlangokba hordja; a mostohaanyám mosónő, aki a kvártélyosokra mos és engem küld a szennyes ruhákért... Mi lehetnék más, mint magának a pesztonkája, amikor úgyis költői hivatást érzek magamban?

Vacsok úrnak, az Egyveleg-szerkesztőnek még felelni sem volt ideje, amikor a szerkesztő a nőies íróasztal mellől újra megszólalt, de mintha valami keserűség is érezhető lett volna a hangjában:

— No, most menjünk sorban. Murócski úr, rejtvények nagymestere, akinek nincs megfejthetetlen rejtvénye a világon: mit szólna e pesztonkához? Bosnyák százados úr, katonai munkatársunk: kell-e önt néha tisztába tenni az új pesztonkának? Palotai úr? Csak bátran mondja meg, hogy a képmagyarázatokat már nem bírja egymaga, segítségre van szüksége.

Mialatt Szortiment szerkesztő úr beszélt, a váratlan kisasszony az említett uraknak ölében nyomban elhelyezkedett és szőrös nyakukat megsimogatta...

— Igen, igen, szükségük van pesztonkára! — súgta, kiáltotta, hízelegte az említett urak fülébe, hogy denevér-szárnyai röpködni látszottak. S ebben a percben megnyílt az ajtó, mintha valami mindennapi látogató jönne és Ligetsarki, a szédelgő beszélyíró lengedezett be, mintha éppen róla volna szó, mint akár a színpadon.

A szerkesztő hangja a női-iróasztal mellől tompán hangzott:

— Végre megérkezett az, aki voltaképpen hivatott dönteni arról, hogy Böske kisasszonyt alkalmazzuk-e a szerkesztőség pesztonkájának vagy pedig valamely idősebb hölgyet válasszunk?

A beszélyíró zavarodottan nézett körül, végre a lelkendező hölgyre vetette a tekintetét. A hölgy extázisban kiáltozott:

— Ligetsarki, maga nem mondhatja, hogy legyek mosónő, mint az anyám. Maga a legnemesebb lélek Magyarországon, már régen ismerem felülmúlhatatlan műveit. Ó, hányszor írtam magának névtelenül dicsérő levelet beszélyei megjelenései után!

A beszélyíró a szerkesztőre nézett és várta Szortiment intézkedését.

Szortiment pedig kacagó, kemény hangon így szólott:

— Ligetsarki, legutóbbi beszélyedért még tartozom neked. A pénz itt van. Szeretném, ha a kisasszonyt alaposan kikérdeznéd célja, multja, szándéka felől, mielőtt felvenném őt a szerkesztőség pesztonkájának. Ajánlanám erre a célra a Ferenciek terén lévő cukrászdát.

A beszélyíró, aki legfeljebb arra volt elkészülve, hogy az indulatos Szortiment szerkesztő úr legurítja őt a lépcsőn, átvette az ötforintosat, karját nyujtotta a kisasszonynak . . .

— Várjon még, kedves szerzőm, — mondta a jövendőbeli szerkesztőségi pesztonka. — A szerkesztő úr ölébe még nem ültem . . .

— Felesleges, — felelt Szortiment úr és újra dör-

zsölni kezdte a lábát, de most már a ballábát a jobbal. Jóindulatú, lemosolygó, vállveregető pillantást vetett öreg munkatársaira, akik hirtelenében nem tudták, hogy a főnök kiengesztelése végett a tintába dugják-e az orrukat?

*

Ki tudná mindezek után magyarázatát adni annak, hogy Szortiment, az Ünnepnapi Ujság szerkesztője miért öltözött földszinti szobácskájában éjfélkor frakkba, mintha bálba készülődne és ugyancsak miért lőtte magát szíven ezen az éjszakán, mikor előző napon látszólagosan minden kedvére történt?

ZÖLD ÁSZ

VAGY TANULSÁGOS TÖRTÉNETE EGY BOROSKANCSÓBA VESZETT LÉLEK MEGTALÁLÁSÁNAK

I.

Mit mondott az ibrik a pohárnak az Aranykakas-utcában?

Állott róka-gallérok, kísértetiesen elrongyosodott köpönyegek, madárijesztő vékony lábszáraihoz idomult nadrágok, fakult, csurgó, régi zsuptető ereszéhez hasonló bajuszok, lelkiismeretfurdalásos, ritkult szakállak, pókhálósan pislogó szemek, őszi széllel és ködděl csimbókozott üstökök, gombjavesztett mellények, hervadt falevélként összezsugorodott nyakkendők és érctelenül kongó pincehangok hazája, molyette Tabán! — itt történt meg az a csoda, hogy Kuvik dalfűzér-árús fogadalmat tett, hogy többé egyetlen korty bort sem enged le gégéjén önszántából.

Torkonakadt sóhajtáshoz hasonló kéményfüstök, földalatti, tetszhalottéhoz hasonló nyögések, a varrógép pergésébe fulladt zokogások, holdvilágnál született csalékony és a nappal világosságánál hirtelen megöregedett s tehetetlen álmok, nevüket is elfelejtett bánatok, céltalan csavargások és még céltalanabb üldögélések hazája, Tabán! — itt történt, hogy Mariancsics Lenke, aki olyan szőke volt, mint az újhold és a kocsmák falevéllel tarkított lugasaiba, egyhangúan zümmögő nótáktól remegő ablakaiba évekig égbolto-

zat-kék szemével bepillantgatott, hogy alvó ismerőseit felébressze a bormérések sarkaiban való elátkozottságukból és megismertesse velük azt a vidám, dalra lendítő poharat is, amelyet már nem ismertek... Mariancsics Lenke egy napon lemondott arról, hogy a kocsmákat látogassa, keserűnek és ostobának nevezte a bort.

Hegynek kanyargó és kiismerehetetlen végzetű uccák, már csak botlásra való kapuküszöbök, megbetegedett ajtók, amelyek szinte leestek helyükről, amint idegen kéz nyúlt hozzájuk, nagymamák és még régebbi emberek idejében új szobabútorok, fájdalmasra soványodott kanapék, köszvényes székek, régi arcokat mutogató, hímporukat veszített tükrök, kutyafarokhoz hasonló csőrű teásibrikek, orvosságoktól megsárgult poharak, megöregedett, gyermekeket ábrázoló szentképek, vénasszonyok guggolásában ugrándozástól elszokott bolhák, elkeseredett, sánta, agg kakasok, éjjelente bizonyára a síri enyészet módjára porló udvarok, halálosan fáradt kőolaj-lámpák, nevezetességüket, szépségüket, bókokra érdemességüket régen felejtett női kontyok, közönytől megsárgult, foszlott kötélen hintázó női ingek, felvágott nyelvüknek többé semmi hasznát nem vevő Mátyás-madarak, a szerelmi éj varázsának ismerete nélkül imakönyvbetűvé törpült asszonyok, már gyermekkorukban megbabonázott és hóbortosságban megvénült férfiak, a tavaszonként se énekelgető aranyos töklinckék és kékhegyű zenérek, a harisnyakötőjükre már zárdanövendék korukban se ügyelő szüzek, folyóvízzel hasztalan álmodó, kisbaba nélkül maradott menyecskék és kék hivatalos kabátjukra kísértet-lepedőt tere-

gető öreg altisztek hazája, Tabán! — itt történt, hogy a lakosságnak egy része, köztük Gügüli, a mézeskalácsos és gyertyaöntő, Árkus, a városi írnok, Poturicsics, a hajóskapitány és Bordali, a „háziúr" fogadalmat tett, hogy bort és egyéb szeszes italt többé nem fogyaszt, mintha az ördög babonázta volna meg őket, józanul, nyitott szemmel, remegésnélküli térddel, meg nem csukló bokával, kínjukban le nem tépett mellénynyel és nadrágszíjjal a derekukon akartak a másvilágra menni; nem pedig úgy, mint azok a szerencsétlen boros emberek, akiket itt-ott kamara-ajtókilincsre vagy gyümölcstelen gyümölcsfára akasztottan, házak hátsó részében, szemétdombokon összerogyottan, árkok mélyében, ebektől se nyalogatott szájjal: holtan találtak eddig a Tabánban. Alkohol ellen prédikált a vénasszonyok nyarának igen fénylő napja a szerb templomnál, a Görög-utcánál már, ahol a Tabán kezdődik és bornemissza ember mászott felfelé az Arany Kakas-utcába, ahová emberemlékezet óta nem ment józanul senki, anélkül, hogy valamely kerítésből, hídból, palánkból magával ne vitt volna valami lécdarabot, hogy részegségében azzal védekezzék a föld alól feléje nyulkáló karok ellen.

Bortalan (és szótalan) emberek mendegéltek el Habfehéri kocsmája előtt, ahol a kocsmáros maga olyan bolond volt a bortól, hogy egy szobába zárva kellett tartani (és ha néha elszökött, napok mulva véresre törve, sántán, mintha valami kőbányában táncoltatták volna meg, került elő), vénasszonyok „vezették" a kocsmát, két-három-négy-öt vénasszony, a kocsmárosné barátnői és ők tették a bort az asztalra

a vendégek elé, hogy azokat a borban felejtett szőlőmagokat bolháknak nézhették.

Bortalan (és szótalan) emberek megvetőleg mentek el a pincék mellett, amelyekben a korhelyek haja hosszúra és fakóvá, penész-színűvé növekedett, mert az igazi korhelyek sohasem érnek rá hajukat lenyíratni, ők legfeljebb bajuszuk pedrésére helyezik a súlyt, mert nem akarják, hogy a bajusznak több jusson a borból, mint gégéjüknek, amíg orruk pirosra megdagad, a fagykenőcsök mit sem használnak, az orr a bortól eredt pirosságát nem hagyja el és a kölcsönkért szemüveg mindig formátlanabbnak mutatja az orrot a tükörben, amelyben az imént a kocsmalány nézegette magát. Igazi korhely ugyanis a szemüvegre is sajnálja a pénzt, leginkább valamely kimustrált vénembernek a pápaszemét kezdi használni, mert ezen az üvegen nézve tán tartósabbnak, boldogabbnak, megelégedettebbnek látszik a világ...

Mondom, kijózanult, kimosakodott, tömjénszagú emberek kezdtek járni a Tabánban, akiknek vatta maradt a fülükben a legdöngőbb nótákra is, amely nótákat a pincébe zárt korhelyek azért éneklik, hogy néhanapján meglátogassa őket valaki, aki hírt hozna a nagyvilágból, az odakünn történt eseményekről. (Csak Sasadi félt a külvilágból érkezett hírektől, amelyek rendszerint arról szóltak, hogy ez vagy ama kisgyermeke meghalt, miután hasztalan tárta ki két karját haza nem térő apja felé. „Veronika!" — ordított Sasadi a pincében, ha ezek a dolgok — a holt gyermekek — eszébe jutottak és kínjában leginkább egy boroshordóba szeretett volna bújni.)

II.

Mit gondolnak azok a lányok, akik a holdvilág hídján az ablakhoz mennek, ha kopogtatnak az ablakon.

Bizonyos, hogy kellett történnie valaminek arra nézve, hogy a Tabánban némelyek észrevették, hogy a hegyoldalban legeltetett kecskéknek milyen felhőfehér egyes napokon a szőrük, mikor szelíden mekegnek a szakállas bak távollétében. Észrevették, hogy mily vidor bor nélkül némely tavaszi nap, amikor az ócska almáriumok és komótok mintegy maguktól jönnek ki az öregemberekkel együtt az udvarokra és a léckerítésen madárka tart stációt, hogy néhány dalt elzengjen azoknak, akik utoljára festettarcú kocsmahölgy énekelgetését hallgatták, bármiként tagadják is ezt az öregemberek. A pipiske és a csicsörke másként dalolt, mint a pincebeli nő, Brunszvik grófnő, aki az alkohol-fogyasztás elleni mozgalomnak vezére volt: bizonyára megértette a madarak énekét, különben hogyan beszélt volna velük?

Brunszvik kisasszony a Fehér Sas tér amaz egyemeletes házában lakott, amelyben hajdanában Martinovicsért és társaiért szenvedtek, imádkoztak, gyülekeztek és tanácskoztak az elfogott összeesküvők menyasszonyai, jegyesei, női ismerősei, mint Fraknói méltóságos címzetes püspök úr ezt megírta könyvében (már pedig egy püspök, ha fiatal nők kalandjairól ír, természetszerűleg igazabbat ír, mint más korabeli költők, akik nemcsak a hajszínek összetévesztésére

voltak mindig hajlamosak, de a női szívek dolgaiban sem láttak tisztán). Ugyanezért már Martinovics óta „nőies" híre volt az egyemeletes háznak, ahonnan a képzelődők nők panaszos énekét, keserves sirámát, csalogányéhoz (mint ezidőtájt mondták: bájdaláréhoz) hasonló dallamát vélték hallani.

Brunszvik grófnőnek nagy része volt abban, hogy a tabáni férfiak megszabadultak a bor hatásától és ezen a réven mindenféle villogó tekintetű cigánynők, kancsalul mosolygó csárdáslányok, kikapósságra mindig hajlamos fogadósnék bűvköréből. Brunszvik grófnő tisztaéletű, életében szentté vált nőnemű lény volt, akinek csodatetteit még a bormérők zúgulódása se kisebbítette.

Brunszvik grófnő idegen volt Pesten (csak egy anyai nagybátyja, egy vezérőrnagy feküdt a vizivárosi katonai temetőben), annál meglepőbb tehát, hogy mindenféle hathatós rokoni támogatás nélkül sikerültek a dolgai.

Kistermetű, de a szíve tájékán elég széles hölgy volt, hogy azokhoz a nőkhöz hasonlítson, akik testalkatuknál fogva a szerelemre születtek, de Helén grófnő megcáfolta azoknak a többnyire bortól tanácsot kérő költők véleményét, akik a kisnövésű nőket általában csak a megölelésre tartják alkalmasnak. Helén grófnőre inkább az a szólásmondás illett volna: hogy kicsi a bors, de erős. Legalább is lelkében és szívében, mert ha meghallgatta is azoknak a férfiaknak a vallomását, akik a borital mámorát az igaz szerelemmel tévesztették össze és a holdvilágnál kerülgették a fehérsastéri csendes házat, hol a földszint vasrácsos ablakai mögött, hol meg az emeleti erkélyen

kutatva kipirosodott szemükkel, elasszonyosodott, csak nótázásra alkalmatos hangjukkal, bokázó lépteikkel a grófnő megpillantásáért, — ha meg is hallgatta ezeknek a férfiaknak mondókáit, akik jöttek, a rongyos felhők alatt, mint a török háborúknak pincékben rekedt vitézei, jöttek, mint kuruc dalnokok, akiknek csak a tárogató-síp hiányzott a híjas fogaik közül, jöttek, mint haszontalan gitár-pengetők, semmire se jó lantverők, holdkóros szerenádozók, — ha meg is hallgatta néha a földszint nyitvafelejtett ablakából, vagy az emelet figyelő-balkónjáról az émelygős szerelmi vallomásokat (amelyeket Helén grófnő szerint egy kapusarokban és sötétben meglepett szobalánynak, vagy egy kóbor, rosszerkölcsű boszorkánynak is elmondhatnak), Helén nem törődött többé az éjszakai barangolókkal. Eszeágába se jutott valamely dohos köpönyegű éjjeli őrség védelmét igénybevenni a lovagi nyávogások ellen. Csak bőgjön Sasadi, amíg meg nem unja. S ugyanezt gondolta a további kísérletezőkről is, akik régi tabáni szokások szerint elsősorban éjszaka, kocsmából jövet, bortól, daltól, beszélgetésektől nekibátorodva akarták „megcsípni" az álmatlan hölgyi szíveket. Lehet, sőt valószínű, hogy Brunszvik grófnő megtelepedése előtt lerúgta magáról a paplant egyik-másik kisasszonyka, hogy lábujjhegyen a holdsugár hídján az ablakhoz lopózzon, ha a térségen a kocsmahősök ordítottak. Volt talán olyan félrevezetett leányka is, aki kidugta kis kezét a zsalugáter nyílásai között, ha az kifért. Némely kézre tán gyűrűt, karkötőt is húztak, más tenyérkébe könnyel, borral, vérrel írott szerelmeslevélkét csempésztek, vagy eleven névjegyet dugott a lovag a kézbe, amelyet

úgy fogott meg a női kéz, mint valami álombeli ostornyelet, amellyel majd a szenvedély táltosait hajtja a nők bakjáról. Volt olyan lovag, aki csókjaival borította el a tabáni ablakokból éjszaka kinyúló kezeket, anélkül, hogy meggondolta volna, hogy éjszaka, sötétben mily tisztátalan dolgot művel.

Brunszvik grófnő sohase nyujtotta ki a kezét. Igaz, hogy azt se cselekedte, amit az öregasszonyok szoktak tenni a Tabánban, akik edényben éjfélre kéznél tartanak folyadékot, amelyet az éneklő lantos szájába öntenek.

Mit tett tehát Brunszvik grófnő, hogy koránkelő, piroskás orrával, szappannal felfrissített arcával, bohókás, mindig titkosan mosolygó szájával, mélabús, barna szemével, szívalakú arcával, szőke, dalokból és képzelemből szőtt hajával, halk hangocskájával mégis megjavította a körülötte lévő világot, anélkül, hogy jutalmul adta volna a szívét és a lelkét a megváltozott férfiaknak?

III.

Rimaszombati sok időt szentelt a szerelemnek.

Brunszvik kisasszony Rimaszombati urat vette munkába.

Ez a Rimaszombati talán már hetvenesztendős is elmúlott és a tabáni korhelyek vezére volt. Megmaradott félbarna külsejű, a téli időjárást mindig kocsmaeresz alól nézegető úriembernek, akit ugyanezért nem tudott ellepni a hó fehérsége, bár a kora-

beli férfiak, ha néha láthatók is voltak a templomok környékén, az aggastyánságot példázták és többnyire már életükben szentté válottak, miután a másvilág felé közelegtek.

Rimaszombati mindig olyan hangon beszélt, mint egy vidám utazó koratéli reggelen valamely útszéli fogadóban, ahová pálinkázás végett betért.

Kistermetű, császárszakállas ember volt, akinek az orra sövényéből három szőrszál nőtt, amíg erre nem figyelmeztették. Soha tisztességes nőnek a nevét szájára nem vette; meglehetősen megmaradott fogaival mindig azoknak a kétértelmű nőknek a nevét ropogtatta, amely hölgyek azért vannak a világon, hogy a férfiakat boldogítsák. Egyéb mondókáiban is sok időt szentelt a szerelemnek, a bornak, a nótának, mintha annyiból állna az egész élet, hogy az emberek egész idejüket kocsmában töltsék és a kocsmalányokat bírálgassák, mint a különböző borokat és eledeleket. És hetven esztendőn túl is engedte élni a véletlen ezt a pödröttszavú, sodrottbajszú, zsinóros csiptetőjét hetykén viselő úriembert — mert még eleinte csak női hódítások megkönnyítése végett viselt cvikkert —, aki emlékezetből ismert szószerint majdnem minden költeményt, amelyet a költők a szerelem üdvéről és kicsapongásáról írnak. Hetven esztendőn túl is adott neki a sors hivatalt, igaz, hogy csak napidíjasságot, de a m. kir. kuriánál; ahol nem ismerték; tisztelték éppen hivatala miatt és régi időkből megmaradott macskaszőrbundájában még részvétet is keltett a hurutos köhögésével, amikor a reggeli ködben így adta tudtára a világnak, a kocsiknak és a járókelőknek, hogy a hivatala felé elindult. De már délután, mikor

még az ebéd ízével szájában bevonult valamely tabáni kocsmába, nyomban azt mondta, hogy: „Borcsa, Marcsa, Julcsa!" Mintha legalább is régi szeretője lett volna minden nő, akinek a nevét kimondta. És az elmúlt éjszakáikról, kalandjaikról, élményeikről tudakozódott, mert, mint mondá, ujságot nem olvasott és a kocsmalányok mondanivalójából szerette megtudni, hogy mi is történt a világon. A kaszirnők regéit batyuba gyüjtötte a vén rongyszedő, mert azok mindent meggyóntak neki abban a biztos tudatban, hogy amúgy is feloldozást nyernek. Kihallgatván a nők szerelmi nyavalyáit, szerelmi viszonylatait, megvizsgálta szoknyáikat, köténveiket, harisnyakötőiket és tanácsot adott még az orca pirosításra nézve is.

— Tehát Galgóczi már három hete nem adott magáról életjelt? — kérdezte azon a bizonyos őszi napon Rimaszombati úr a Zöld ász kisasszonyát, miután az délutáni borát előtte elhelyezte. (És Rimaszombati azt orvosság módjára el is fogyasztotta.)

— Galgóczi már soha többé nem jön a Zöld ászba, amíg itt nem mérnek kecsketejet — felelt a leányka, akit Habfehéri Jolánnak hívtak, mint annyi más nőt a világon, de valamivel érzelmesebb, érzelgősebb, lágyabb szívű teremtés volt, mint a Jolánok általában. Sok dalt hallhatott pályáján a szerelemről. Bár kurta volt a szoknyája, a bokáját mindenki megláthatta, aki a kocsmárosleány után szokott nézni, derekára rátette tenyerét a ráctemplom sekrestyése, Jolán bizonyos jelt viselt keskeny homlokán, amilyen azokon a nőkén szokott lenni, akik boldogtalan szerelem miatt szenvednek életükben. A szívében bizonyára mindig olyan szívhezszóló hangok után vágyakozott, amelyek meg-

melengették, megsímogatták volna és vérhullám lepte el az arcát, amikor a boros férfiak magyarázni kezdték, hogy mily érzelmeket táplálnak iránta szőrös mellükben.

— Galgóczi tehát már három hete nem volt itt, — ismételte Rimaszombati úr, aki még hetvenesztendős korában is azt vélte a hiábavaló munkán kívül legcélszerűbbnek a boldoguláshoz, hogy nők révén kötött barátságokat férfiakkal. „Bele kell kapcsolódni valamiképpen a szerelembe!“ — mondotta mindig Rimaszombati úr, amikor nők és férfiak között vonzódást vett észre. Akár elrontani, akár gyujtogatni a szerelmet. Ez volt célja Rimaszombati úrnak. S ezért nagyon meglepte, hogy Galgóczi, „anélkül, hogy bármit szólt volna“, három napja nem mutatkozott a Zöld ászban.

Mindenesetre megnyugtatta a keservében kancsalító és az éjszakai zokogások nyomait kipirult szemhéjain viselő kocsmáros-kisasszonyt:

— Majd utánanézek a dolognak, nem szeretem barátaim között a hűtlen embereket.

— A hűtlen! — ismételte Jolán, felkapta a szót, mint a kendermagot a csirke, mert a nők boldogtalanságukban néha a legegyszerűbb szavakat sem találják meg, amíg nem mondják nekik.

„A hűtelen, a hűtelen“ — dudolgatta magában hol elpityeredve, hol megmérgesedve a kocsmáros-kisasszony, amíg dolgát végezte. Hetivásár vagy ilyesmi volt a Tabánban, amikor a poharakkal többször kocogtak az asztalokon, mint egyébkor. Ugyanezért Rimaszombati bizonyos idő mulva célszerűnek látta,

hogy a megzavarodott leányzót néhány szóval csillapítsa.

— Még nem bizonyos Galgóczi hűtlensége.

— Hűtelen! — felelt Habfehéri Jolán, mintha többé nem akarna e mindent kifejező szótól megválni.

Mikor a pincérnő megfordult, Rimaszombati megvallotta magában, hogy orvosság-szagot érez, mint a holtemberek körül szokás érezni. Talán a bornak fanyalodott meg az íze? Künt, a Fehérsas téren pirult, hetykélkedett az októberi napsugár.

— Pedig betyár-szagot érzek! — horkantott fel Rimaszombati, mint mindig olyankor, mikor kedvükben akart járni nőismerőseinek, akik Rimaszombati úrban mégis csak inkább a férfiak hírmondóját látták, akinek sok szép mondanivalója lehet azokról, akik előre, követségbe küldték, de a maga részéről már régebbi idő óta nem tartozott komolyan a férfiak közé.

— Betyár-szagot érzek, — ismételte Rimaszombati és a pókhálós ablakba gunnyasztva bedőlt, mintha messziről akarná látni azokat a betyárokat, akiknek szagát előrehozta a szél.

IV.

Így jár, aki mindig bort iszik

A Fehérsas térségen pedig az történt, hogy két akasztott embert vittek, olyan módon, ahogyan azok felkötötték magukat.

Lehet, hogy sok ember összegyülekezik, amikor

a céhek felvonulnak nagy zászlóikkal. Követőik vannak a templomi lobogóknak is, amelyeket körmenetben hordoznak. Sőt az ólmos-botok felvonulásának is szokott nézőközönsége lenni. De annyi embert még nem láttak a Tabán fennállása óta, mint azon az őszi napon, amikor Bicskeit és Bocskait, a két akasztott embert végigkísérték a Fehérsas téren.

Bicskei részegségében egy vadalmafára kötötte fel magát nadrágszíjon és testi ruhái, lábbelijei, kapcái, lecsüngtek hosszan kinyujtott két lábáról, amikor a vadalmafát kivágták tövestől és almafástól vitték az emberek a holtat, ahová az öngyilkosokat szokták vinni, mert az akasztott ember kötelékét senki se merte elmetszeni. (Talán nem is fogta volna akármilyen kés a kemény nadrágszíjat.)

Ugyanakkor egy másik menet fordult ki egy mellékuccából, itt pedig azt az ajtót hozták, amelynek szegére Bocskai, a fentebb említett Bicskei jóbarátja ugyancsak részegségében felhurkolta magát cukorspárgára, amelyet napok óta a zsebében hordozott és véle barátkozott, mint valami szeretővel. A babonások ugyancsak nem mertek a holtan függő emberhez nyúlni, amikor a megnehezedett ajtót végre felnyitották és ugyancsak ajtóstól vitték arra a helyre, ahová az öngyilkosokat szokták a Tabánban vinni.

Amúgy is két árvalegény volt a két halott, akiknek közös barátságukon kivül semmijük se volt a világon. Még csak szeretőjük se, aki sírva jött volna utánuk, hogy ilyen keserves sorsot értek. Rejtélyesebb dolog is történt már a világon, mint ennek a két árvának az önkéntes halála, amelybe nyilván közösen tett fogadalom űzte őket, de Rimaszombati sokáig

gunnyasztott szótlanul a Zöld ász még szellőztetésre se gyakran használt ablakában, amíg a népcsődület, emberek, asszonyok, gyerekek hada nagy lábcsoszogással, papucskopogással, cipőtalpkoptatással elvonult a Fehérsas térről és a rossz látványosságtól csak akkor tért magához, mikor már a harmadik szál gyufát gyujtota meg spórolva szívott szivarja feltámasztásához. „Ismertem a fátert!“ mondta még bizonyos vállvonogatással, amikor csak Bicskeit vitték tova vadalmafájával. „Ezt már mégse hittem volna!“ dünnyögte magában, amikor a barna ajtót, aminek felsőrészében krétajelekkel még látszott egy-két vonás a C+M+B betűkből, amelyeket az egyházfi háromkirályok napjain szokott oda felírni: a barna ajtót a horogszegre hurkolt holtemberrel elvitték a kocsma előtt.

Az öregasszonyok, akik ilyenkor mindenféle kályhacsövekből, bezárt vén könyvekből előjönnek, hogy fekete viklerjeiket, zöldre fakult krispinjeiket, bolhák által sem látogatott alsószoknyáikat meglengessék a jobb sorsra érdemes korhelyek után: elvonultak, hogy helyet adjanak a fiatal nők szőke vagy őszsárga ruháinak, amelyek mindig előjönnek, bármennyire lakatolják meg a fiatal nőket. És ezek mérhetetlen közönnyel léptek át a holtakon, még friss emlékeiken, tudomásul se vették, hogy részben hozzájárultak az említett férfiak halálához. Aztán besötétedett és az utcákon megálltak azok a láthatatlan emberek, akik a világ teremtése óta megbeszélik a napi eseményeket. Egyik hang konokul fűrészel, mint a kecskebakon a favágó fűrésze. A másik bele-beledörmög, hogy ő is mondjon valamit, itt lelkendezik

egy láthatatlan ember a penészes házfalnak támaszkodva, mintha nem akarna tovább menni, amíg véleményét alaposan meg nem mondta az öngyilkosokról; ott kapukulcs módjára csikorog valaki a kisvárosi estében, hogy hangjára a nyakán is felborzolódik a haj a hallgatónak, pedig csak ítéletet mondott az akasztottak felett. Ezek a láthatatlan emberek, akik szószátyárkodás közben mindenbe beleütik az orrukat, mondták a kocsmán kívül a sötétségben, hogy most már Rimaszombatin volna a sor azok között, akik részegségükben felakasztják magukat a reteráton. (Így mondták.)

— Talán előbb a szerelmesek! — udvariaskodott Rimaszombati úr a láthatatlan embereknek felelve, amely láthatatlan emberek a harmadik, negyedik pohárnál szólalnak meg igazán, amikor a lelkével kezd beszélgetni a boros ember.

V.

Külföldi és belföldi énekesnők szokása.

— Talán előbb a szerelmesek következnek az akasztás sorrendjében! — vélekedett Rimaszombati, de attól félt, hogy nem találta el egészen a szeg fejét mondásával, pedig magyar királyi kúriai ember létére mindig igyekezett a helyes kifejezésekre.

— Mindenesetre szedjük össze magunkat, Jolán és menjünk a Brunszvik grófnő estélyére, ahová meghívónkat megkaptuk — szólt a kocsmáros-kisasszony-

hoz, aki bár boldogtalan volt: szeretett a társadalmi eseményekben résztvenni.

Gyöngyházgombos, szürke, úgynevezett „postillion"-köpönyege volt Jolánnak, amely szárnyaival valamely idegen hölgyhöz tette őt hasonlatossá, aki csak véletlenül tévedt a Tabánba. Ebben a postillionos-köpenyben megérkezhetett volna akár Bécs városába is. És illatos szappan használata tüntette el kezének hagymaszagát, amelytől nem mentesek a legkiválóbb kocsmárosok leányai se. Piros bársony barettet nyomott fejére, amely alól szőke hajfürtei előtolakodtak, mintha még a barett alatt tovább duzzadna lelkes, ifjú életük, amelyet semmiféle hatalomnak megfékezni nem lehet: „igen, mond Rimaszombati, az ifjú nők sörénye olyan, mint a lovak farkai. Semmiféle farmatring nem fékezheti meg a csikók farkait, hogy azzal ne csapkodjanak." — Ezt a bókot, amelyet Jolán hajának szánt Rimaszombati, csak azért említjük, hogy fogalmunk lehessen a többi bókokról, amelyeket Jolánnak fülébe sugdosott, miközben lovagmódjára a fehérsastéri házba kísérte és egyetlen egyszer sem vágódott falhoz az őszi széltől, sem a köhögéstől, amely mindig torkonragadta az embereket, akik a kocsmák meleg levegőjét elhagyják. Jolán feketebársony cipőjének sarka kopogott, a cipőjén alkalmazott pillangó röpködtette szárnyacskáit. „Bár a világ végéig kísérhetnélek!" — rebegte komoly meggyőződéssel Rimaszombati, amíg a leány karjába kapaszkodott.

A fehérsastéri házban Lohengrin nászindulójával fogadták a vendégeket, mint valami templomi esküvőn. Brunszvik grófnő fiszharmóniumon játszotta a

művészi zenét, amelynek mindig van hatása az emberek lelkületére.

Aztán Kormickiné lépett elő, aki egykor alténekesnő volt a Bazilikában, később csak a budai templomokban énekelt a vasárnapi zenésmiséken, de még itt sem hagyta nyugodtan az intrika és az irígység. A legszelídebb templomi karnagyokat felbőszítették Kormickiné ellen a pályatársnők, akik hihetetlen pletykákat találtak ki az asszonyságra, holott az ember a templom hajójából azt hihetné, hogy odafent a karnagy karzatán csupa angyalok laknak, akik angyalok módjára viselkednek. Igen, angyalok módjára énekelnek, különösen a Kormickinék, akik Noseda Károlynál vagy Kánitznénál tanultak, de ezenkívül angyalinak nem mondható egyetlen ténykedésük sem. Az alténekesnő a fehérsastéri házban énekelte ki szívéből mindazt, amit ott kincsként őrzött, még pedig a pálinkaivás ellen, miközben hajdíszei úgy remegtek, mint a temetési hintólovak tollbokrétái. Az ének végeztével köpött az énekesnő, miután a külföldi énekesnők is így szokták, ha a pesti operaházban játszanak.

Az énekszó után hegedűjátékot kísért a fáradhatatlan Brunszvik Helén harmóniumán.

Egy tabáni zenetanár lépett fel hegedüjátékával, aki tegnapig, tegnapelőttig a legnagyobb korhelyek közé számított a Tabánban, a nagy mennyiségben fogyasztott italokkal hasonlított ahhoz a fagottistához, aki után a Kereszt-utcában még halála tízéves évfordulóján is találtak elrejtett pálinkásüveget a szekrényben. A zenetanár, egy pattanásos arcú, bizonytalan kezű, rekedthangú, sovány, mellbeteg külsejű férfi,

azonban megtért Brunszvik grófnő kedvéért és misedarabot játszott hegedűjével, mint egykor Veszprémben a püspöki templomban, amikor egy kövér szopránénekesnőbe volt szerelmes, akire már csak annyiban emlékszik, hogy testhezálló sárga szoknyája volt és a szoknya széle tenyérnyi kék pántlikával volt szegélyezve. Emiatt a szoknya miatt ivott mértéktelenül és Brunszvik Helén megtérése fejében kénytelen volt megígérni, hogy egy hasonló ruházatú hölgyről gondoskodik a zenész részére. De mit meg nem tenne egy áldottszívű teremtés, hogy egy tehetséges embert a korai sírba döntő italozásról leszoktasson?

Az alténekesnő és a hegedűs fellépése jó hatással volt azokra, akik a lélek és a szív szórakozásait annál is inkább kedvelik, mert belépődíjat nem kell érte fizetni.

A megjelentek között ott voltak a régebben fogadalmat tettek, így Gügüli, a mézeskalácsos, akinek boltja csaknem 150 esztendeje állott ugyanazon a helyen és 150 év óta volt kiírva kapujára, hogy „Tanuló felvétetik" és 150 esztendő után jött rá, hogy iparának eddig az volt a baja, hogy kocsmában hagyta a jövedelmét, amely kocsma bőségesen volt található Buda és Pest környékén a búcsújáró- és városhelyeken, ahová Gügüli portékájával eljárogatott. Volt is annyi kalandja, mint bármely vásárosnak, de a kalandok végére rendszerint nem emlékezett, mert minden vásárban megtalálta azt a helyet, ahol a legjobb bort mérik és itt megfeledkezett magáról. Itt volt a fogadalmat tettek közül Árkus, az előljárósági irnok, akinek állandó részegsége miatt választani kellett hivatala és a kocsma között s így lett bárónkája Brunsz-

vik grófnőnek, holott a reszketőskezű, borpiros orrú, arcú, nyakú férfiról, akinek már a foga is kezdett hullani, ezt senki se gondolta. Más volt a helyzet Poturicsics hajóskapitánnyal, aki már mindent megpróbált a világon hosszú hajósélete alatt úgy a Vaskapun túl, mint a Vaskapun innen. Egy hosszújáratú hajóskapitány, aki amúgyis hónapokra szokott távol élni a családjától, könnyen belép akármilyen „bandába", amelyben el lehet az időt tölteni. Most egy olyan „bandába" lépett be, amely abban lelte szórakozását, hogy a borivókat szidalmazta úton-útfélen. Ugyan miért ne lett volna tagja a kapitány ennek a „bandának" is? Bordali, a tabáni háziúr pedig csak papiroson volt háziúr, neki igazán mindegy volt, hogy milyen hivatalt vállal, miután a hivatalok között amúgy se válogathatott.

A jelenlévők közül még meg kell emlékezni Mariancsics Lenkéről, akinek bizonyára nagy szüksége volt a „félgyász"-ra, hogy multját felejtesse.

Ez a szőke kisasszony, aki „tabáni tündér" név alatt volt ismeretes, nemrégen csaknem minden kocsmában feltalálható volt, ahol bort ittak, tréfát tréfára halmoztak, az életet mindig a barátságosság oldaláról latolgatták és az egyedülléttől féltek a vendégek. Mariancsics Lenke sem szeretett egyedül lenni sovány, ünnepélyes anyjával, akinek történeteit már százszor hallotta, inkább férfiak társaságába vágyott, akik mindig tudnak valami újat, mulatságosat mondani (akár hazudni), hiszen azért férfiak. Miután a férfiak természetszerűleg csak két helyen találhatók, a kaszárnyákban és a kocsmákban, mert akik a kolostorokban imádkoznak: többnyire nem számítanak, Mariancsics

Lenke a laktanyák helyett a kocsmákat kereste fel, ahol mindenütt voltak ismerősei, akik megértették, hogy mily nehéz egy „magányos lány"-nak a helyzete. Egy szegény, magányos, mindenkitől elhagyatott lánynak, akinek itt kell elhervadni a Tabánban, itt kell várni, amíg betölti huszadik életévét, amíg a cipő elkopik lábáról, ruhája kimegy a divatból, elfelejti, hogy fiatal volt és a férfiakat megkarmolászta, aminek azok örültek, ha nyoma is maradt körmeinek... A tabáni kocsmákban mindig voltak megértő lelkek, akik őszintén megörültek, amikor egy úrhölgy kijelentette asztaluknál, hogy ő is éppen úgy szereti a bort, mint bármely férfi, csak éppen a tisztesség miatt nem ihatja azt kedve szerint, ezért engedelmet kér kis poharáért. A „tabáni tündér" mindig jótékony hatással volt azokra a férfiakra, akik kocsmák sarkaiban gunnyasztottak és mindig a szívükön volt a kezük, hogy az ki ne ugorjon mellényükből, mindig a poharat fogták, hogy gyorsan orvosságot töltsenek magukba, ha sebeik sajogni kezdenek, amely sebeket itt-ott szedtek össze az életben, olyan nőies helyeken, ahol a férfiak a gyógyíthatatlan sebeket kapni szokták. Igaz viszont, hogy Mariancsics Lenke egyetlen üveglábú férfit se indított útnak, aki azért se mert felkelni a kocsmában való ültéből, mert azt hitte, hogy térdben törik el a lába, ha egyet vagy kettőt lép. Csodát tehát nem tett Mariancsics Lenke. De lehet ezért komolyan hibáztatni egy tabáni leányt?

Itt volt tehát Mariancsics Lenke és messziről fejbólintással üdvözölte Rimaszombati urat (mindig előre köszönt a férfiaknak), valamint barátnőjét, a kocsmáros-kisasszonyt. Szerette volna, ha ismerősei melléje

telepednek, de ezt már azért se tehették azok, miután Lenke is csak állt egy ablakmélyedésben szomorúfűz módjára, elhagyatva, sőt olyan szempillantásoknak kitéve, amelyek a tabáni borivásokért Lenkét látszottak okolni, holott ő, szegény, mint mondottuk, csak jótékony hatással volt a férfiakra.

Rimaszombati úr és Jolán Sasadi úr mellé, az úgynevezett „sasadi dülőbe" húzódtak, mint általában azt az asztalt szokták nevezni a tabáni kocsmákban, ahol Sasadi megtelepedett. Ez a szép magyarképű, horgasorrú, vörösbarnából kihúzott nagybajszú, mélabús tekintetű férfiú, aki sváb létére szebb magyar ember volt, mint akárki, mert a régi magyar vitézek a budakörnyéki sváb falvakba mindenkor csak bort vagy szerelmet szüretelni jártak. Sasadi ezidőtájt már kísértet volt; a tabáni régi temetőben lakott, mintegy vezérük azoknak az embereknek, akik évekig lakás nélkül élnek meg a Tabánban. (Volt több ilyen ember is a Tabánban, akik kocsmában szundikáltak, el-eltüntek darab időre, amíg a kocsmákban takarítottak és lakásuk nem volt.) Sasadinak volt lakása, de mindig a halott kisleánya közelében akart lenni, mikor maga is a másvilágra kívánkozott. Ebben az útjában akarta őt megállítani Brunszvik Helén grófnő.

— Nem csodálom, hogy a grófnő ellenzi a boritalt — mond Rimaszombati, egyetlen pillantást vetve Helén grófnő pirosas orrára. — A grófnőnek vesebaja van és ezért tartózkodni kell neki az alkoholtól.

Rimaszombati tett néha ily meglepő kijelentéseket, amelyekkel világban való jártasságáról tett tanubizonyságot. A zene most abbamaradt és a grófnő az emelvényre lépett. Vannak ilyen deszkaemelvények az

iskolán kivül is, olyan házakban, ahol fontoskodva beszélgetnek.

— A minap azt láttam, hogy a Fekete kutyától egy krajcárért hozatott valaki írótintát egy kisfiúval — kezdte a grófnő, mintha valami mesemondásba fogna. — De azt még itteni időzésem alatt egyetlenszer se tapasztaltam, hogy egy krajcárért hozatott volna bort valaki, akár a Polditól, akár a Zöld ászból. Pedig van olyan értékes folyadék az írótinta, mint a bor, már csak azért is, mert az írótintától sohase lehet annyira megbolondulni, mint a bortól.

Így kezdte aznapi prédikációját Brunszvik grófnő és ügyesen, folyékonyan folytatta a borozás elleni mondanivalóit.

Amint az emelvényen állt kis termetével és bátor tekintetével, amelyet minden zavar nélkül vetett a rászegeződő férfiszemekbe, eleinte bizony nem mutatta, hogy mennyi különböző tehetség rejtőzik benne. Beszélt, de hát beszélni minden asszonyféle tud, aki nem ijed meg a maga árnyékától. Ám, de később, mikor belemelegedett a saját szavaiba, percről percre érdekesebb lett mondanivalóiban. Talán már csak azért is, mert egy finom kisasszony szállott ki a lelkivilágából, hogy a jelenlévők ügyeivel, bajaival, apró életével törődjön. Így rátért előadásában a két akasztott ember, Bicskei és Bocskai dolgára is.

— Bizonyára hasznos tagjai lehettek volna a társadalomnak, ha valamit engednek megrögzöttségükből. Ha a bor iránt táplált szerelmüket okos emberek módjára beosztják apróbb részletekre. Mondjuk, a szenvedélyükből adnak egy részletet a délutáni sétá-

nak a budai hegyek közé, egy másik részletet a könyvek olvasgatásának, egy harmadot juttatnak az esetleges szerelemnek, amelytől nem voltak végképpen elzárva, mert fiatalemberek voltak. Így részletekre be lehetett volna osztani az életüket, anélkül, hogy mindent meguntak módjára az öngyilkoshalálba menekedjenek. Mit ér az meghalni, anélkül, hogy megpróbált volna az ember élni? Mit ér az a föld alá menni, mielőtt körültekintett volna az ember a szépséges világon, amely olyan nagy messziségbe nyúlik, hogy nem is sejthetik meg sohasem azok, akik borosasztal mellé telepedtek és legfeljebb annyi fáradságot vesznek maguknak, hogy az elfogyasztott poharakat számlálják?

— Ők is csak úgy kezdték, mint mások. Ittak a hazáért és a királyért! — szólt közbe Rimaszombati úr a maga csikorgó hangján, mert attól félt, hogy Brunszvik kisasszony tán nem vette észre jelenlétét, miután még mindig nem tért rá Rimaszombati úr korholására.

Pedig Brunszvik grófnő már régen szemmel tartotta az ő „pappenheimerét", azt a kistermetű tabáni úriembert, aki tudvalevőleg a „szerelmi viszonylatokból" akarna megélni itt a városnegyedben és ugyanezért még a tilos szerelmeknek is szívesen előmozdítója, ha abból ránézve valamely haszon háramolhatik. Igen, Brunszvik Helén tudott Rimaszombati jelenlétéről, de nem akarta észrevenni az „ellenfelet", mert nem tartotta ildomos dolognak, hogy az a Zöld ász kocsmárosának leánya társaságában jelent meg. El nem küldhette, mert hiszen az estély nyilvános volt, de viszont mindig másfelé nézett a teremben, ha

Rimaszombati úr szokásos kihívósággal köhögött, mint akár a kocsmában, ahol ilyenformán szokott ismeretséget kötni. Brunszvik grófnő tehát folytatta a maga mondókáját a poharakról, amelyeknek számontartását életcélul tűzi ki maga elé némely ember. Igaz, hogy a kocsmákban isznak sok mindenféle ürügy alatt, mert az ördög találékonnyá teszi a kocsmárosokat és vendégeiket. De például csak meg kell figyelni, hogy miféle nőkért szoktak inni a kocsmákban! Nem azokért a szegény nőkért, akik gondban, bánatban, elhagyatottságban, szegénységben, otthonukban töltik napjaikat, estéiket, minden idejüket, hanem azokért a nőkért szoktak inni, akiknek amúgyis jobban megy a dolguk, mint azt megérdemelnék. Akikre éppen azért szeretnek gondolni a boros férfiak, mert különösebb gondot nem okoz a rájuk való gondolatuk és mindig csak mosolyogni, derülni, vidámkodni látják őket még a távolból is. Isznak értük, hogy tovább is csak mosolyogjanak, derüljenek, boldoguljanak, mint akár az angyalok, akik hárfázva várják a másvilágon a jókat. De bezzeg nem isznak azokért, akik otthon magukban sírnak, sóhajtoznak és imádkoznak. Nem isznak soha a csendes, jó, hűséges feleségekért.

— Hő! Mi lenne a világból, ha minden embernek csak a feleségéért szabadna a kocsmában inni! — kiáltott fel Rimaszombati, bár özvegyember volt és így a maga részéről alig volt érdekelve.

Az alténekesnő, akinek bizonyára volt valamely oka arra nézve, hogy ne tárgyaltassanak bővebben azoknak az asszonyoknak a dolgai, akikért a kocsmákban szoktak inni, ekkor jelentkezett az emelvény mellett és engedelmet kért a grófnőtől, hogy elénekel-

jen valamely hittérítő zsoltárt, amelynek foganatja lesz.

A grófnő, miután valóban nem akart vitába szállani a kocsmároskisasszonnyal karonfogva érkezett Rimaszombati úrral, engedett az alténekesnő felhívásának és harmónium mellé telepedett. S a gyülekezet az alténekesnő vezetése alatt csakugyan elénekelt valamely szent dalt.

VI.

Egy szegény ember, aki az öngyilkosok után érdeklődik, akik bor miatt meghaltak

Az éneklés után kopogtatás hallatszott a falon. Senki se mozdult a szobában, a kopogás mégis hangzott, nyilvánvaló tehát, hogy a szomszéd szobából kopogtattak.

A Tabánban nem szokás megijedni a kopogtatásoktól, hangozzék az akár falból, akár pincéből, akár szekrényből, az ódon városrészben szokva vannak a kísértetekhez, de még azokhoz is, akik nagybetegek módjára már a halállal komáznak és a túlvilági életre készülődnek. Meghalni annyi, mint egy rosszkedvű napon kimenni a helybeli temetőbe s onnan vissza nem jönni.

— Minden jóembernek itthon vagyok! — felelt Brunszvik grófnő a kopogtatásra, amely megismétlődött.

A szomszédos szoba ajtaja megnyílott és egy darabig a nyitott ajtó mögül csak az őszi szél hangja

hallatszott, azé az őszi szélé, amely alkonyatonként belopódzik a Tabánba és estére a zeg-zugos utcákon, a különböző módon épített házak között, sarkokon, zsákutcákban, angyalzugokban úgy kiismeri magát, hogy ahol tere van, már futamodik is egyet-kettőt, de bizonyosan vásottan füttyent, ha nyitva lel egy ajtót vagy ablakot. Tabáni szél! Ismerni kell őt, hogy az ember eligazodjon a mindenféle kopogások között, amelyek ezen a világon vannak.

A szél zokogva füttyentett, mintha így akarná tudomásul adni, hogy míg itt szent dalokat énekelnek, azalatt ő felébredt odakint az utcán és birtokába vette a bolti cégéreket, a gázlámpákat, sőt mindenféle utcánrekedt embereket is, akiket megforgat, ha előkap.

A szél süvöltésén át az eső is hallatszott, de csak olyanformán, mint egy szundikáló dobos dobolása, aki néha-néha vág bele, dobverőit pergetve az est hangjaiba. Kiválaszt egy háztetőt vagy egy házfalat és azon eldobolja a maga nótáját, aztán lappangó nevetéssel továbbmegy, miután vizet öntött a nyakába a kerítésnek. Kocsmárosoknak való időnek szokták az ilyen időt mondani, amely gyakran fordul elő késő ősszel a Tabánban.

Egy-két perc mulva, miközben mindenki a sötét ajtónyílásra tekintett: valóban megjelent ott valaki.

— Galgóczi! — dobbant meg egy szivecske a postillion-kabát alatt, Rimaszombati úrnak bizonyára felemelkedett volna a három szőrszál az orra nyergén, ha azt a mult héten nem nyírja le vala.

A női szív dobbant, aztán dobbanásában elfulladt, mintha tehetetlen lett volna a további tennivalókra. De annál jobban figyelt Rimaszombati,

amely figyeléshez levetette rövidlátó szeméről csiptető-üvegét és egy szarvasbőrdarabbal kezdte azt dörzsölni, amely bőrdarabot az 1885-iki kiállítás alkalmából szerzett, midőn vidéki embereket kalauzolt a kiállítás látnivalói között.

Galgóczi hajdan huszár volt, kékre volt borotválva sötétbőrű arca és nedves ajka mindig fütyörészésre volt csücsörítve. Most pedig olyan volt, mintha három hétig nem kiterítve, hanem koporsóban feküdt volna.

— Lehet, hogy meg is halt és csak holtaiból tért vissza! — mondta később Jolán a Zöld ászban, amikor visszagondolt az időre, amikor Galgóczi a küszöbön megjelent.

Brunszvik kisasszony a vendég elé sietett, mintha segítségére akart volna lenni, hogy akadozó, széljárta köpönyegében, hátraszegett fejével és hosszú hajával beléphessen. Galgóczi magas, megtört alakjával belépett és ekkor látszott, hogy készen nem lehetett volna kapni részére nadrágot, mert soványságához mért szűk nadrágot nem varrnak a szabók. A nyakában, szoborszép nyakában egy ököl hagyta kerek nyomát, amint a soványító betegség szokott elbánni az emberrel. Pipaszár karjai jók lehettek volna egy madárijesztőnek és hosszúra nőtt haját mindig valamely láthatatlan kéz húzta, mint azokét szokta, akik több bort ittak a kelleténél.

Galgóczi széket kapott Brunszvik kisasszonytól, mert állva nem bírta volna tán a dolgot... Így is olyan keserű szégyennel sütötte le a szemét, mintha örökre megválni akarna szemétől, hogy soha többé az emberek szemébe ne nézzen. Ha volna édesanyja, ha

élne édesanyja, akkor nyomban karjára vehetné, mint ölbeli korában, mert annyira tehetetlennek látszott. „Csak meghalhatnék!“ — sóhajtotta, mikor leroskadt a székre, mint akiből elszállott minden életöröm.

Így bánt el a betegség Galgóczival és senki se mert hozzá egyetlen szót sem szólani, mert mit mondhatnak egy olyan embernek, aki maga az okozója betegségének?

Most a hegedűs szedte össze magát, ami erényére válik ennek a sehonnai zenésznek és felemelvén hangszerét, hegedülni kezdett, éppen az Ördög Róbert áriáját, mert az jutott eszébe. Brunszvik kisasszony egy földreszállott angyal szelídségével kísérte a dalt a harmóniumon, úgy, ahogy tudta.

Galgóczi ezalatt félszemmel körül nézett:

— Hol van barátom, Bicskei? — kérdezte, mire a hegedűs erősebben nyomta meg a vonót, a gyanus alténekesnő pedig integetni kezdett hevesen a kezével, mintha Galgóczi valamely istenkáromláshoz hasonlót mondana.

Mikor a zene szünetet tartott, Galgóczi megint csak megszólalt:

— Hol van Bocskai barátom? — kérdezte sírból jött hangon, amint bizonyosan a temetőben kérdezősködnek a holtak a sírjukra hullott falevelektől.

— Azt igérték nekem, hogy mindketten itt lesznek — folytatta Galgóczi és mély szomorusággal körülnézett, hogy csaknem holttá dermedtek körülötte.

Galgóczi körülnézésében elfuttatta a szemét a Zöld ász Jolánján is, de nem akadt meg rajta a tekintete, amint nem akadt meg a közöny a közönyön.

(Jolán egy perc alatt jéggé dermedt szívvel meredt maga elé.)

Galgóczi megint csak nézett és tekintete kétségbeejtő lett, amint nem kapott választ senkitől.

Az emberek, anélkül, hogy összebeszéltek volna, húzódni kezdtek tőle, csak a virtus kedvéért Rimaszombati tette Galgóczi vállára kezét:

— Vártunk a Zöld ászban? Mért nem jöttél? — kérdezte, mint egy siket embertől.

Galgóczi bágyadtan integetett fejével, nem tudott a kérdésre felelni.

Végre Brunszvik kisasszony szólalt meg. Intette Galgóczit, hogy ne erőltesse meg magát és karonfogva, mint egy jó ápolónő, kivitte az ajtón. Galgóczi a küszöbről még egyszer visszanézett, mintha még mindig Bicskeit és Bocskait keresné a gyülekezetben. A Zöld ász Jolánja kinyujtotta a nyelvét, mert más elégtételt nem tudott venni hirtelen bánatában.

VII.

Amelyben arról van szó, akiről a nótát írják

Most már nyilvánvaló volt, hogy Brunszvik kisasszony tartja fogságban az egykori Galgóczit, akinek személyéhez annyi reménységet fűztek vala a Tabánban. Még csak az volt bizonytalan, hogy Galgóczi önként, vagy erőszakkal sodródott mostani helyzetébe. Kuvik, a dalos fűzérek árusa, aki szerelmi költeményeit a vásárokon árulta, miután előbb hintás-

legény-hangon elénekelte azokat és ilyenformán bizonyos összeköttetést tartott fenn a tabáni (de más városrészbeli) női szívekkel. Kuvik két dal éneklése közben odavetőleg megjegyezte:

— Galgóczi meghalt volna, ha Brunszvik kisasszony pártfogásába nem veszi.

Miután szobalányok mutatkoztak a vásárban, Kuvik megint dalolni kezdte a saját szerzeményű dalt olyan szívhezszóló hangon, amint csak ő tudta. Bizonyos szünetre kellett várni, amíg Kuviktól megint kérdezősködni lehetett:

— Hát nem volt Galgóczinak senkije, aki törődött volna vele?

— Senki se törődik többé azzal, akiben meggyullad a pálinka. Magának, egyedül magának kell elégni, — válaszolt Kuvik.

A Zöld ászban is sokat beszélgettek Galgóczi különös állapotáról. Senki se csodálkozott, hogy Jolán fekete szoknyában és fekete harisnyában járt a vendégek között, a leányszobájából néha fertályórákig hangzott a sírás, amint csak azok a nők tudnak sírni, akik valóban szenvednek a négyfal között és addig nem mutatkoznak emberek előtt, amíg ki nem sírták magukat. Rimaszombati úr elsötétedve, ujjai között fogpiszkálót pergetve várta a negyedórás sírások bevégzését. Ha néhány perccel tovább hangzott a zokogás, meghatottan a kamrácskához lépdelt, hallgatódzott és halkan kocogtatott:

— Egyelőre elég volt, Jolán. Majd később folytatjuk — mondta figyelmeztetőleg, mintha ettől a nőies dolgokkal szívesen foglalkozó úriembertől füg-

gött volna, hogy mennyit szabad Jolánnak „együttében" sírni a szerelem emlékére.

Megfogadta Jolán a Rimaszombati tanácsát? Megfogadta, mert a nagy bánat közepette jól esik, ha valaki törődik azzal, hogy mennyit sírjunk, hogy meg ne ártson. Már csak azért is, hogy ne legyen igazuk azoknak, akik azt jövendölték, hogy Bicskei és Bocskai után most a kocsmároslányon van a sor, hogy felakassza magát. (Abban az időben a Tabánban az egyszerű emberek nem gondolták, hogy más úton is meg lehet válni az élettől, mint akasztás útján.) Jolán rizsport hintett az arcára, megfésülte a haját, még pedig vizeskefével nyakszirttől felfelé, mint a szomorú nők szokták, igen fehér arccal jött elő szobácskájából és egy sorsában megnyugvó vértanú csendességével jártkelt vendégei között. A térről néha felhangzott a dalfűzér-árús éneklése, az ének egy jó családból való leányról szólott, aki méltatlanra pazarolta szerelmét. Lehet, hogy Kuvik éppen a jelenlegi esetről költötte a dalt, de ez nem volt egészen bizonyos.

VIII.

Melyik szoknyát kell felvenni akkor, ha az ember boldogulni akar

Persze nem mindenki gyászolt együtt a Zöldászbeli Jolánnal.

A Tabánban akkor is többnyire az öregasszonyságok festették feketére az egyetlen ruhájukat, akik

már nem remélhették, hogy éltük folyamán másszínű ruhát is viselnek. A fiatal nők megmutogatták ízlésüket a ruhaszínekben is, amint a szegény, egyszerű nőknek leginkább csak annyiban adatik alkalom ízlésük bemutatására, amennyiben lehetőleg egyéniségükhöz, gondolataikhoz illő színű ruhát öltenek magukra. A Tabánban is volt sötétkék ruha, ez a kényes fajta, amely oly előkelővé tudja varázsolni a nőket, ha megfelelő a szabásuk. A Tabánban is volt zöld ruha és lila ruha, késő ősszel viselt májusi szoknya és vörösbarna ruha, amelyet műfestők olyan ügyességgel színeznek, hogy kevesen veszik észre a ruha eredeti színét.

Jolán hamarosan észrevette, hogy fekete szoknyájával, fekete harisnyájával és fekete bársony barettjével (amelyet néha a vendéglőben is fején felejtett), nem talált hívekre. Az ablakból még mindig inkább kipillantanak egy sárga szoknya után (hogy a pirosról ne is beszéljünk), mint egy fekete ruha után. Jolán sem akarhatta, hogy mindig az ő fekete ruhájáról károgjanak a csókák a közeli szerb templom tornyán, még ha fekete harisnyáit magasztalta is néhány férfi, különösen Rimaszombati, akinek véleménye szerint egy úrinő lába nem is képzelhető el másként, mint fekete harisnyában, amely hűségesen megmutatja a formát. Sokáig habozott, hogy a fekete ruha után mely ruhájában mutatkozzék. A fehérpettyes kék hosszúszoknyában-e, amelyből mindig nyakkendőt akartak varratni azok a tréfás pesti urak, akik a Zöldászba jártak, vagy a fehérrel tarkázott pirosban-e, amelyet már régen Rimaszombati úrnak ígért, hogy azt emlékben megőrizze? Végre egy világos-

barna ruháját választotta, amelynek szoknyáján tiroli zsebek voltak és a zsebecskékbe lehetett dugni kezét, miközben a férfiakkal beszélt.

Hm. Eddig tart a jegybenjárók bánata? — kérdezte váratlanul Rimaszombati úr, midőn rugós szemüvegén át a hegymászószoknyát és főként a hozzátartozó zöld harisnyát szemügyre vette.

— Én nem is tudom, hogy Galgóczival jegyben jártam volna.

— Annál inkább tudom én, — felelt Rimaszombati. — Vajjon elősegítettem volna egy oly viszonynak a létesülését, amelynek nincs törvényes alapja? Felteheti ezt rólam, aki engem ismer? Sokkal törvénytisztelőbb ember vagyok, mint bárki a királyságban. Rólam se feketét, se fehéret nem lehet mondani, csak a színtiszta igazságot.

Jolán meghökkenve hallgatta az öregembert, mert akárhogy vesszük: a Tabánban még mindig arra is van építve a társadalmi rend, hogy az öregebb embereket tiszteljük.

— Nem tetszik a ruhám? — kérdezte, miután a jegyesség dolgát nem akarta firtatni, mert való igaz, hogy többször bizalmas vallomást tett Rimaszombati úrnak azokról a hegyekközti sétákról, a víziárosi temetőben való időzésekről és az ottani verekedésekről, haragbaesésekről és fájós nem-beszélésekről, amelyek fiatal nők és férfiak között lépten-nyomon előfordulnak. Jolán csak bizonyos délutánokon távozhatott el a Zöld ászból, mint ez már az olyan leányok sorsa, akiknek szülei kocsmárossággal foglalkoznak, de az ilyen délutánok ritkán múltak el összeveszés nélkül. Jolánt könnyű volt megharagítani, Galgóczi se

volt az az ember, aki hagyta volna, ha valamit a fejébe vett: — mindenáron feleségének akarta tekinteni Jolánt, hogy többet ne mondjunk, ahogy hol a hegyiút, vagy a temető elhagyatottabb részébe érkeztek.

— Nem tetszik a ruhám? — ismételte Jolán a kérdést, de már el is ment a kedve, hogy a szoknyazsebbe dugott kézzel beszéljen Rimaszombati úrral.

— Magának van egy országháborító szoknyája, amelynek felvételekor a Tabánban valami szél kezdi fújdogálni még azokat a bajuszokat és szakállakat is, amelyek már nem valók egyébnek, mint kócnak. A csizmák nyikorogni kezdenek, mint a nyihogó paripák, amelyek útra vinni akarják a gazdájukat. A legvénebb kalapot is félrevágva veszi fel gazdája fejére, ha magácska azt a szoknyát felveszi, — mond Rimaszombati, körülményesen ejtegetve a szavakat, mint a meteorológiai intézet.

— Hát melyik az a rossz időt csináló szoknya? — kérdezte hamiskodva Jolán. — Talán csak nem azt a szűk szoknyámat gondolja, amelyben jóformán járni se tudok, úgy elfuserálta a varrónő?

— Nem tudom, hogy vannak vele mások, de én, ha már megnézek egy nőt, látni akarok rajta valamit, — mondta fontoskodva Rimaszombati úr, mintha ő találta volna ki ezt a bölcsességet. — Nem hiába van csak két szemem ezen a világon, ha már koptatom, használom, fárasztom a szemem, legalább lássak valamit a fáradságomért.

Talán más nő se tudott volna nagyon ellenállani, ha egy férfi ilyenformán magyarázná meg, hogy miért szereti ezt vagy azt a szoknyát látni, nem pedig

ezt, vagy amazt. Rimaszombatinak végeredményében igaza volt; válogatni kellett a látnivalókban arra a „kis időre", amely még neki életéből hátra van. Jolán tehát felvette azt a rózsaszínű szoknyát, amelyben még akkor is zavarban érezte magát, amikor egyedül volt szobájában.

— Most már semmi akadálya sincs annak, hogy Galgóczit visszatérítsük a helyes útra, ahonnan eltévedt, — mond a legöregebb kocsmavendég a Tabánban, aki nem szerette azt, ha valaki már életében leszokott a kocsmajárásról. Elég ideje lesz erre halála után is.

IX.

Egy nagyon fontos fejezet arról, hogyan kell csókolódzni?

Bőjti nap volt, a szoknya talán nem is igen pászolt volna a nap jelentőségéhez, mert kurtaságával, feszességével a húsos napokra emlékeztette volna az embert, amikor elgondolkozhatott volna azon, hogy a vademberek (az emberevők) mennyi falatoznivalót lelnének Jolán lábikráin, ha valamely véletlen hajótörés alkalmával a messzi szigetekre vetődne, de a bőjt nem kötelező a betegekre nézve. Jolán pedig a szerelem betege volt, amely nyavalyáról azt szokták mondani, hogy ekvále bármely halálos betegséggel. (Ki ne érezte volna, hogy szerelem miatt nyomban vagy legalább is rövidesen: meghal?)

— Még meg kell próbálnunk a „Fürdik a holdvilág" nótát, hogy minden rendben legyen, — mond

Rimaszombati úr, mikor szokás szerint most is, mint minden alkalommal, megvizsgálta a Jolánon lévő rózsaszínű szoknyát, hogy nincsen-e rajta valamely titkos hiba, amelyet csak az ő gyakorlott szeme vehet észre.

A „Fürdik a holdvilág" nóta voltaképpen Rimaszombati úr szívbeli nótája volt, de ráerőszakolta azt a Zöld ász minden vendégére, mert öregebb volt mindenkinél. Ő tanította meg Jolánt a nótára, hogy úgy énekelje azt (Rimaszombati úr vállára hajolva), mint egykor Batyiban, egy műkedvelői előadáson énekelte azt egy kisasszony, akinek nevét már senki se tudta, Rimaszombati úr is csak néhanapján. Jolán tanulékony volt azokban a dolgokban, amelyek egy leány műveltségéhez tartoznak, Rimaszombati úr könnyei megnedvesítették szemét, mert mindig sírva fakadt, amikor ezt a nótát a fülébe énekelték.

— Vigyünk magunkkal egy ital bort is! — indítványozta az öreg életművész azon az estén, mikor holdtölte volt, hideg és száraz időjárást jósolt a kalendárium és éjfél felé járt az óramutató, amikor a Tabánban rendszerint csendesség szokott már lenni, akármilyen rossz híre van ennek a városrésznek.

Hosszúnyakú, betyáros üveget töltöttek meg borral, még nemzeti színű szalagocskát is kötöttek az üveg nyakára. Az üveget Jolán vitte a már régebben említett köpönyege alatt és Rimaszombati úr a Zöld ászból kilépve, megszagolta az időt: „Keleti szél szagát érzem, ami nagy ritkaság égövünk alatt, ahol többnyire az északnyugati vagy néha a déli szelek szokásosak." Jolán nyugodtan bízta rá magát. Rimaszombati úrra az éjféli órákban, mert a kuriális úri-

ember csak olyankor volt a nőkre nézve veszedelmes, ha néhanapján „nőies szagot" érzett, mint 1898-ban utoljára egy varrodában, ahol tizenkét leány inget varrt egy „maradhatós" asszonyság felügyelete alatt és Rimaszombati véletlenül a varrodába egy téli délután belépett. Ez a „nőies szag", amely a szobát megtöltötte, visszajárt a multidőből és elgondolkoztatta, nyugtalanította, elmerengtette Rimaszombati urat, mint egy álom, amelyet élete végére se tud elfelejteni: „Más szaguk van a nőknek a templomban, amikor valamely mellékoltárnál leborulva, szinte összeroskadva, esdekelve imádkoznak. Más szaguk van a kocsmában, színházban, bálban, ahol a nevetés, kacagás, önfeledkezés csiklandozza őket, mert a női szervezet nem tud ellenállni az erősebb ingereknek. Más szaguk van otthonukban, amikor házi bajokkal, gondokkal, kellemetlenségekkel vannak elfoglalva, mert a nők otthonukban csak a saját dolgaikkal törődnek. Valóban nőies szaguk csak a varrodában van, amikor álmaikat, ábrándjaikat, titkos gondolataikat mondják el egymásnak ingvarrás közben."

Ilyen épületes beszélgetéssel telt az idő, amíg Rimaszombati úr és Jolán kisasszony a néptelen utcán mendegéltek a holdvilágban, de ezt a néptelenséget csak emberekre kell gondolni. Mert a Tabánban (talán másfelé is) holdvilágnál ébren vannak azok a dolgok, amelyek napközben alusznak, vagy legalább is olyan magatartást tanusítanak, mintha nem tartoznának a világhoz. A háztetők gerincei megdombosodnak, mint a kandúrmacska háta. A kémény a holdvilágban valamely régi férfikalaphoz lesz hasonlatos, amely kalapot egy régi házigazda viselte. A ráctemp-

lom tornya kinyujtóztatja árnyékát, mintha tapogatódzva keresné azt a helyet a földön, ahová kincs van elásva, de nem jön senki se vállalkozó, aki ásni kezdene azon a helyen, ahová az esztendő bizonyos éjszakáján éjfélkor a ráctemplom árnyéka ér. Az udvarok ugyan alusznak, de a holdsugárban különböző színűk, alakjuk van, még pedig aszerint, hol felejtettek száradó fehérneműt a kötélen. Más árnyékuk van a férfiak bő lábravalóinak, más a nők hosszú ingeinek. Az ereszekről kinyúló esőcsatornák, a pék címere, a szatócs táblája, a pihenő kapuszárnyak, az ablaktáblák ilyenkor beszélgetnek az életükről, mert nappal az emberek szolgálatára kell lenniök. Csak a szülésznő kisbabás címere ügyel félszemmel az utcai tárgyak beszélgetésére, néki éjszaka is az emberek szolgálatára kell állania. „Egyszer már én is megkristéroztatom magam, mert azt mondják, hogy az jó az emésztéshez", mond Rimaszombati, amikor a bába háza előtt elhaladtak.

De a műtétre egyelőre nem került a sor, mert Rimaszombati úrnak valami eszébe jutott és arra a helyre vezette Jolánt, ahová a torony árnyéka nyúlott. Senki se járt itt a torony árnyékában, mert ha kószált is volna valamely kóbor lélek a Tabánban: az inkább a holdvilágos tereket választotta. Itt az árnyékban egyedül voltak és Rimaszombati úr pártfogólag állott védence mellett.

— Azt még nem is kérdeztem eddig, hogy milyen puszikra tanította Galgóczit? — vallatta Rimaszombati Jolánt.

Jolán nem felelt, mert nem mindig felelt öreg

barátjának, ha az különböző kérdéseket tett fel; ugyanezért Rimaszombati maga folytatta:

— Sokféle csók van a világon, amíg az igazi csókot megtaláljuk, amelyet holtanapjáig nem felejthet el az ember, bármi történjék is vele útközben, itt-ott, amint már történni szokott... Sokféle csókot kell megpróbálni, amíg az igazihoz eljutunk a megismerésben. Talán nem adott neki igazi csókot, leánykám?

— Nem tudom, mit gondol Rimaszombati úr az igazi csók alatt? Mindenki úgy csókol, ahogy tud, — felelt most Jolán, mint aki a beszélgetést befejezné.

— Nem úgy van az, gyermekem. A csók már a kézcsóknál kezdődik. Ott kell tudni, hogy a nőknek a kezét milyen módon és helyen csókoljuk meg. Van, aki csak úgy dob el egy kézcsókot, mint egy közömbös szót, vagy legfeljebb valamely kötelességteljesítést, mint egykor Castiliában a polgár, aki egyéb hiányában Izabella királyné kesztyűjét és papucsait volt kénytelen megcsókolni. Az igazi kéz- vagy lábcsókot akkoriban is tudták már. A kézcsókot azon a helyen kell elhelyezni, ahol a kesztyű kis mezőt hagy a szabadon maradt kézhez, a csuklón, az ütőér felett csókol kezet az okos ember. A lábcsóknál a bokát kell célbavenni, de vannak, akik a térdhajlás alatti részt szeretik, — mond Rimaszombati. — Hol csókolta meg a lábát Galgóczi?

— Egyszer megharapta a térdemet. Amiért pofonütöttem.

— No lássa! kiáltott fel Rimaszombati, mintha nagy felfedezést tett volna. — Galgóczi lábához borult, mint ez illik és nem a sarkát vagy a lábfejét csókolta meg, mint más ember tette volna, hanem

mingyárt a térdét. Én ugyan tudnék jobb helyet is a lábszáron.

— Részeg volt Galgóczi — igazolta Jolán a fiatalembert.

Rimaszombati elgondolkozott, maga elé merengett, mintha körülményesen, minden oldalról elképzelni akarná azt a térdcsókot, amelyet Galgóczi elkövetett.

— Bizonyosan feltette a lábát kegyed valamely zsámolyra vagy sziklára, mint a fotografus előtt szokták a műlovarnők, vagy azok, akik hajlamot éreznek magukban a műlovarnői pályára. Hová tette a lábát, hogy Galgóczi éppen a térdét csókolta meg? — firtatta az esetet az öregember.

— Sehová se tettem a lábam. Galgóczi letérdepelt előttem s azzal fenyegetődzött, hogy meghal.

— Bár ismét így gondolkozna és cselekedne! — mond áhítatosan Rimaszombati úr, midőn a torony árnyékából, ahol a kincs van elásva, tovább vezette pártfogoltját.

Nemsokára ezután elértek a szobor árnyékához, amely egy tabáni térségen terjeszti ki szárnyait. Olyan szobor ez, amelyet az esztendő bizonyos napján körmenetben járnak körül a hívők és aztán megint elfelejtik egy esztendőre. A szobor árnyékában megállott Rimaszombati s így szólt:

— Most jut eszembe, hogy miért helyezte el csókját a térden Galgóczi. Régebbi időben, mikor a nők a harisnyakötőjüket még lobogósan, pillangósan, csokrosan kötötték meg a térdük alatt: a térd maga már bizalmas területnek számított, ahová legalább is a szerelem jogán volt szabad elérni. A térd-csókkal

Galgóczi azt akarta jelképezni, hogy kegyeddel sokkal bensőbb viszonyban van, mint például azok, akik megelégednek egy boka-csókkal. Igazam van, szenyóra? — kérdezte felvidámodva az öregúr, mintha egy titok nyitjára jött volna.

— Senki se tudja, hogy mit gondol egy férfi magában! — sóhajtott Jolán, amint apránként felidéződött emlékezetében néhány jelenet a mult időből, amikor még nem kellett gondolkozni azon, hogy miért csókolja meg Galgóczi itt vagy amott.

A szobor árnyékában Rimaszombati bátrabb lett... Isten tudná: miért bátrabbak a férfiak egyes helyeken, mint más helyeken. Megfogta Jolán kézcsuklóját és a holdvilágnál áthatóan a szemébe nézett:

— Arról nem volt szó még eddig, hogyan végezte Galgóczi a szájon és az arcon való szentségimádást, amit némelyek csókolódzásnak neveznek? Mert vannak bizonyos férfiak, akik mindig és mindenütt csókolódznak, ahol erre a legkisebb alkalom adatik. Csókolódznak a kályha mögött, mert azt hiszik, hogy a kályhazugoly csókolódzás számára van. Csókolódznak a ruhásszekrényben, a pincében, a padláson, a kamrában, mert elveszettnek hinnék életükben azt a percet, amikor nem csókolództak. Bizonyos szájak a csókolódzásra születtek. Különösen a nyúlszájak, a bárányszájak, az őzikeszájak. Nem a nagy és széles ajkak tudnak igazán csókolni, hanem azok az ajkak, amelyeknek olyan alakjuk van, mint a liliom hagymájának. Ezek az ajkak úgy tapadnak, hogy némely esetben fulladást, szívbénulást és más halálos bajt is okoznak. Minden részecskéjét betapasztják a szájnak, mint egy jól elhelyezett pecsét. Percekig tudnak

összekapcsolódva lenni, miközben a hitvallók szerint a mennyország üdvösségét érzik. Szívják, szívják egymást az ajkak, amíg néha a vér is kicsordul, amit a legédesebbnek mondanak meleg állapotban. Az a fő, hogy egy csepp levegő se férkőzzön az egymásra tapadó ajkak közé, mert a levegő jelenti a világot, az emberszólást, a rágalmat, amely aztán elválasztja egymástól örökre az ajkakat. Hallottam már olyan esetet, hogy egyesek úgy tudnak csókolódzni, hogy csókolódzás közben összenőttek, mint a sziámi ikrek.

— Hm! — mondta Jolán, mintha megzökkent volna a szíve.

Rimaszombati ezt a siker jelének vélte, ezért bizonyos gyorsabbodással folytatta, mintha Aladin rozsdás lámpáját dörzsölné.

— De legtöbbször nem éri nagyobb baj azokat, akik csak az ajkukkal csókolnak, mert a bölcs természet minden esetben tud segíteni azon, hogy az ajkak végül elválhassanak egymástól. Megdagadnak a csókolódzó ajkak és fájni kezd a csók, habár ez üdvét még növeli némelyek szerint. A veszedelmes csók ott kezdődik, ha a szájban rejtőző nyelvek is beleavatkoznának az ajkak dolgába. Teszem azt, megúnná magát a nyelv, hogy mindig csak az ajkak felől jövő ízeket, nedveket vegye át és unalmában elindulna maga is a száj belsejéből, hogy körülnézzen, körültapogatódzzon az összeköttetésben levő száj belsejével. Azt mondják, hogy a nyelvnek nincs szeme és csak vaktában indul el kalandjaira. Dehogy is nincs szeme a nyelvnek! Meg kell kérdezni azokat, akik a nyelves pusziknak barátai, vajjon eltévedett-e már nyelvük valami olyan helyre, ahová nem kívánkoztak? Akár-

milyen csapodár legyen a nyelv: csak olyan helyen érzi jól magát, ahol szívesen látják. Elmegy megismerkedni fogakkal, amelyekhez egyébként semmi köze. Megtapogat mások szájában levő metsző- és zápfogakat. A nyelv hamarább tudja meg, mint bárki: hány odvas fog rejtőzik abban a szájban, amelyet legfeljebb a fogorvos látott addig. Bejárja a szomszéd száj tündérbarlangját és tudósítást hoz arról, hogy csókolódzás előtt prominclí-cukrot vagy káposztát fogyasztottunk. Nem akarok dicsekedni, de tudok olyan nyelvről, amely még a bortermés évszámát is meg tudta mondani, ha véletlenül bortermelő asszonyság ajkával találkozott.

— Hm! — dudorogta Jolán.

— A nyelves puszi azonban sokkal veszedelmesebb, mint így messziről látszik. Vannak nyelvek, amelyek nem elégednek meg a szájüreg ízeivel, rejtelmeivel, hanem tovább is mennek, például egészen a torokig. Benyúlnak a torokba, beledagadnak, kitöltik a toroknyílást, hogy oda egy csepp levegő se tud beférkőzni. Megcsalt, elámított, csalódott nők szoktak így megölni férfiakat... Ez az a csók, amelyből a másvilágon lehet felébredni — mond Rimaszombati elkomolyodva, mert igazában nem akart erről a csókolódzási formuláról beszélni, csak az éj sugallta neki a szavakat, amelyeket kimondván, többé nem lehetett visszavonni.

— Hm! — fűzte Jolán az utóbb említett csók ízét gondolataiban. — Különös lehet egy csók közben meghalni.

— A féltékenység tanította meg a nőket erre a

csókolódzásra. Sok férfit eltettek már ilyenformán láb alól.

— Boszorkány-csóknak nevezik és sokan kételkednek létezésében, mert akik kapták, hallgatnak róla a föld alatt, akik adták: a máglyán se vallottak róla, ahová állították őket egyéb boszorkányságaik miatt. Tudott erről a csókról Erzsébet angol királyné, aki sokkal többet tudott a világon, mint kortársai hitték. Tudott róla Katalin cárnő, mert az uralkodónőknek többet elárulnak a varázslók, mint másoknak. Medici Katalin gyakorolta, de tán Mária, az egykori magyarországi királyné is ezzel a csókkal némította el örökre a kedveseit, mielőtt azoknak eszébe jutott volna a királyné rájukbízott titkait kikotyogni. Mielőtt árulkodni kezdene a lovag a boldog órákról, a gyenge pillanatokról, az ártatlanságok, a női becsületek elvesztéséről, a nők örök titkairól: jött a boszorkánycsók és megtette a magáét. A királyné bedugta a nyelvét a lovag torkába.

Egyet kongatott a toronyóra, mintha a pontot tenné le Rimaszombati szavaira.

Az óraütésre megrázkódott az öregember:

— Tudja a szösz, hogy is volna jobb a dolog: boszorkány-csók közben meghalni, mikor az ember nem is gondolna a halálra, vagy pedig salétromosfalas ispotályban, ahol már huzogatják a szalmazsákokat az ember alatt mások, akik ugyanazon a helyen akarnak meghalni?

Így szólt Rimaszombati úr s kilépett a szobor árnyékából, mielőtt az még megkopogtathatta volna fejét istentelen beszéde miatt. Vén ember volt, nem tudott már csak a nők megrontására beszélni, mintha

nem akarna hátrahagyni tudatlan lelket a világon, ami azoknak az embereknek szokása, akik már csak szóval, de haldoklásukban is rontják a világot, hogy minél többen legyenek majd együtt a pokolban.

— Most vár bennünket Galgóczi a megbeszélés szerint.

X.

Egy varázsló jár
az ablak alatt

Galgóczi fehér lepedőben és erkélyen várta ismerőseinket.

Fehér lepedőben azért, mert egyéb ruhaneműit elzárta előle Brunszvik kisasszony: erkélyen pedig azért, mert a kisasszony éjszakára a feje alá tette a kapukulcsot.

— Ó, ti irígyelt, boldog vándorai az életnek, akik egészségtől, jókedvtől hajtva ide-oda röpködtök, szabadon, mint a madarak, gondtalanul, mint az emberek, akik el tudnak szökni gondjaik és gondolataik elől, míg én itt a téboly, a rémségek, a látományok éjszakájában a halált hívom negyedóránként, hogy szabadítana meg kínszenvedéseimtől! — kiáltott fel az erkélyen Galgóczi, amikor segítségére jött barátait felismerte a holdvilágnál.

— Csak beszéld ki magad, szerencsétlen barátom: olyan idője van most a nap huszonnégy órájának, amikor sehol se mondanak átkot ellenünk; igaz, misét se mondanak mellettünk, bármint intézkednék, mert még a kolostorokban is alusznak, — felelt Rima-

szombati a holdfényben megjelenve és aztán ismét az árnyékba húzódva, ahová Jolánt is magával vonta, mert nem találta célirányosnak, hogy a Fehérsastéren megpillantsa valaki ebben az órában akár őt, akár Jolánt.

— Nem tudok nektek többet mondani, hogy minden bűnömért vezeklek, amit valaha az életben elkövettem, vagy még ezután elkövetni fogok. Szenvedéseimmel mindenért megfizetek úgy a földi, mint a másvilági létért. Mindig eszméletemnél vagyok és mégis olyan elmeháborodottnak érzem magam, akit kénye-kedve szerint dobál, labdáz az őrület hulláma. Csak még egyszer, csak egyetlenszer nyerhetném vissza régi eszemet, nyugalmamat és bátorságomat. Olyan gyáva vagyok, mint egy bogár az istálló padlója alatt. A megvetett halál megváltásként terjeszti felém a karját.

Még sokáig panaszolta Galgóczi baját, amelyet nem értenek meg azok sohasem, akik még maguk nem próbálták azt a szörnyű kínt, amit a gondolkoznitudás és az észvilág elvesztése jelent. Galgóczi bolondsága azok közé a megháborodottságok közé tartozott, amelyek testi kínszenvedést jelentenek: Őrültség, amely fáj!

Nemcsak az elméje hibbant meg, hanem szíve, veséje, mája, gyomra, egyszóval mindene, amit az ember az életben magáénak nevezhet. Még a lába is ellensége lett, amelyet gyűlölt, hogy a kezéről ne beszéljünk, amelyet mindig úgy tördelt, mintha tövestől akarná letépni. A beleinek táplálékul leginkább rozsdás, kampós szeget kívánt, amely összeszaggatná beleit. Az ördög martaléka volt Galgóczi egészben.

— Mindezt csak a bor tette volna? — kérdezte kétkedve Rimaszombati az árnyékban, ahonnan, Jolán kezét fogva, a dolgok menetét figyelte.

Ugyanezért hangosan felkiáltott:

— Galgóczi! A bor miatti szenvedéseknek jó részét vállalom magamra. Én már öregember vagyok, ha megbolondulok, annál jobb rám nézve, legalább nem látom ép elmével, hogyan megyek el a másvilágra. De mi legyen a többi dolgokkal? Ki vállalja a boldogtalan szerelmet, a féltést, az álmodozást, Jolán szép haját? Amely dolgokért bizonyára éppen úgy szenvedsz, mint a borért, amelyet eltiltottak?

— Én úgyis azt terveztem, hogy megölöm Jolánt, — felelt a fehérlepedős.

(Jolán keze nem remegett Rimaszombatiéban.)

— Legjobb, ha Jolán elfelejt engem, különb, nálamnál jóravalóbb embert keres magának, mert bizonyára vannak férfiak, akik többet érnek, mint én. Legyek már én csak a megérdemelt pusztulásé, úgyse lesz ember belőlem soha többé.

Mikor Jolán ezeket a szavakat hallotta, előlépett az árnyékból.

— Könnyen beszélsz, te szegény elmeháborodott, mert szenvedéseidet amúgy se gyarapíthatod már. Eljutottál odáig, ahol már többet szenvedni nem lehet, betelt poharad, egy csepp fájdalom se fér abba, még ha az egész város leég körülötted, — mondta Jolán. — Te azt hiszed, hogy akkor se szenvednél többet, ha én elhagynálak? De én tudom, hogy nekem megszakadna a szívem utánad. Engedd meg, hogy tovább szeresselek, tovább várjam, amire a zürzavaros harangozások elmúlnak elmédből.

— Ne kösd hozzám fiatal, szép életedet, mert kár volna a virágért, amely hernyóval szövetkezett. Én nem tudom megmondani, hogy mikor lábalok ki abból a szövevényből, amelybe elmevilágom elvesztése folytán keveredtem. Nem tudom előre megmondani, hogy milyen mély az a rengeteg, amelynek ezer veszedelme között keresztül kell még mennem, hogy egy napon ismét megtaláljam az eszemet, amely egy óvatlan percben elszökött tőlem. Vajjon milyen lesz a megugrott eszem, ha egyszer újra találkozom vele és azt se tudom, hogy akar-e megint az enyém lenni? Menj, leányka, az esztelen bolondtól, mint Ofélia elment Hamlettől — felelt a kísértet az erkélyről és bizonyára csörgette volna láncait, ha kéznél lettek volna, de fogait így is csikorgatta.

— Dehát mondd meg végre, mi bajod van, Galgóczi, hogy legalább imádkozni tudjak érted? — kiáltott fel a leányka, miután ezt a kérdést súgta neki Rimaszombati a sötétben.

— Megőrültem! — felelt a szerencsétlen fiatalember a magasból. — Nem tudom másképp kifejezni magam, mert az ördög elvitte az eszemet. Olyan betegségbe estem, amelynek csak egy gyógyszere van. Az: ha a saját szívemet, életemet, rongyos lényemet marcangolom az önváddal, a káromkodással. Ha kifárasztom magam a zokogással, a forgolódással, jajgatással, a fájdalommal, akkor tudok végre elaludni pár órára, hogy aztán új gyűlölettel magam iránt ugorjak fel az ágyamból. Úgy útálom magam, hogy a fejemet szeretném összetörni a falon.

— Megmérgeztek, barátom. Mérget öntöttek italodba, mert a Zöld ász borától még senkin se tört ki

elmeháborodottság! — felelt (ugyancsak Rimaszombati tanácsára) Jolán és úgy összekulcsolta a kezét, mintha esküdni is hajlandó lett volna igaza mellett.

— Most már mindegy, hogyan történt, hogy elvesztettem eszemet, mint ahogy a sipkáját elhagyja némely ember. Most már mindegy, hogy hol bicsaklott meg az elmém. Talán sohase fogom megtudhatni, mely varázslat vitt az ablakhoz azon az éjszakán, mikor egy addig csak rossz álmaimban látott varázsló a csillagfényes éjből hirtelen az ablakhoz lépett és arcomba fújta mérgét és babonás szavait elmondta. Nyomban elvesztem. Nyomban elment az eszem. Nyomban szörnyű félelem lepte meg szívemet, hogy elvástak tőle fogaim, jéggé dermedt a szívem, görcs ragadta meg a torkomat és gonosz lett körülöttem egyszerre minden. Gonosz és kaján lett minden, mintha abban a percben tudtam volna meg, hogy az emberek mily borzasztóan útálnak, aminthogy undorodik mindenki az őrülttől.

Keservesen, szinte utolsó erőfeszítéssel mondta ezeket a szavakat az erkélybeli fiatalember. Rimaszombati és Jolán egy darabig tanácstalanul hallgattak, mintha a feleleten gondolkoznának, amellyel megnyugtathatnák a szerencsétlent. Végre Rimaszombati szedte össze magát, hogy megszólaljon:

— Tehát benézett valaki az ablakon?

Galgóczi az erkélyre borult, mintha erőt gyüjtene. A lepedő lecsúszott lesoványodott testéről és csontváznak látszott a holdvilágban.

— A folyamra nyílott régi ablakom és a varázsló a folyam felől jött nyári éjszakán, amikor a hold ugyancsak a folyam felett állott és majdnem meg-

szólalt. A varázsló két nővel jött két karján, mint úriemberek szoktak sétálgatni, ha aludni nem tudnak. Az egyik nő tapasztalt öregasszonynak látszott, aki sokat kotorászott valaha a férfiak nadrágzsebében, a haja is a középen volt elválasztva, mint régente azoké a menyecskéké, akikkel nyomban bizalmaskodva mert beszélni minden férfi. Azok közül való volt a vénasszony, aki még most is haragszik azokra a férfiakra, akik nyomban nem ölelik meg a derekát, vagy más helyét. Ez bíztatta a varázslót elpusztításomra leginkább, mert botor fiatalságomban megfeledkeztem arról, hogy mivel tartozom azoknak az asszonyságoknak, akik legszebb éveiket apám és apám barátai kedvében töltötték el.

— Hogy hívták a tekintetes asszonyt? — kérdezte Rimaszombati, mintha elfelejtette volna, hogy őrülttel van dolga.

— Julinak hívták, mint többnyire az ilyen asszonyságokat szokták. A lányát, akit a holdvilágban sétáltatott, Juliskának hívták persze és még csak annyi esze volt, hogy tudta már, hol kell a férfiakba kapaszkodni; no de majd megtanulja a többi tudnivalókat is, gondoltam magamban, amikor az öregasszony meg a lánya észrevettek ablakomban és megharagudtak, hogy a varázslóval töltött éjszakájukat látom, figyelem és nevetem, mert szerettem az asszonyok dolgán nevetgélni, ha megfigyeltem, hogyan preparálják a férfiakat maguknak, kedvüknek, szándékaiknak. Az öreg Juli fogta a varázsló egyik kezét, a fiatal Juliska a másik kezét. No, ha ebből nem lesz házasság, akkor sohase lesz házasság ezen a világon, gondoltam éppen és arra készülődtem, hogy

megmondom az idegen férfinak, hogy mennyire megvetem őt azért, hogy ilyen önfelejtkezve kiszolgáltatta magát a két összetanult nőnek. De az idegen, a varázsló megelőzött. Ablakomhoz lépett, arcomba fújt és elmondta varázs-szavait. Ám a két asszony ezalatt nem maradt tétlen. A vénasszony intésére egyforma kanárisárga harisnyába bujtatott lábaikat szökdécselve irányították az emeletre, a padlásra, egyszóval a fejem felé, ahonnan vizet eresztettek a fejemre, hogy a varázslat sikerüljön. Azóta . . .

Az óra kettőt ütött a rácok tornyában, miközben a csendes éjben világosan hallatszott, hogy a torony körül helyet cserélnek az eddigi szereplők az éj új szereplőivel. Az árnyékok megváltoztatták alakjaikat, mert szolgálati idejük letelt. Igy például a torony árnyéka egész egyszerűen tovább ment arról a helyről, ahol eddig terpeszkedett. Követték őt az alakváltoztatásban a foltos, sárga, kötélen száradó fehérneműek az udvarokban. A szülésznő címerében lévő kisbaba hangosan nyivákolni kezdett és a ház ajtaja felpattant, mintha valamely szerkezet nyitotta volna ki és a szülésznő félrecsapott, hirtelen kalapkában, nyakába kanyarított mantilkával, rejtelmes táskájában hordani kezdte a kisbabát, házról házra, hol fogadják be? A szerencsétlen fiatalember elvonult az erkélyről, lepedője felhőként úszott utána.

XI.

Rövid jelentés egy doktor gyógyítási kísérletéről

Már mindenki elfáradt Galgóczi gyógyításában, aki meghallgatta éjszakánként ezt a nagybeteget, hogy valamely menekvést találjon ki a számára. „Gyógyíthatatlan", mondták az éjszakaiak, akiket a Zöld ászból Jolán, a vendéglő bezárása után a Fehérsas térre küldött és Galgóczi szabadidejében megjelent az erkélyen, hogy megint csak bocsánatot kérjen hallgatóitól és a régi nóta módjára, elmondja elvarázsoltságának történetét. Sírt, amikor Jolán egyszer a budai részekben járó garabonciás diákot is elküldte látogatására, holott hajdanában szívesen kapaszkodott a garabonciás diák köpenyegébe, ha arról volt szó, hogy a garabonciással újabb és újabb tájakra, újabb kocsmákba lehet elmenni, mert a diáknak az volt a főfoglalkozása, hogy a főváros és környéke háromezerkétszáznegyven vendéglőjét, bormérését, csárdáját egytől-egyig meglátogassa, tapasztalatait feljegyezze és a kocsmák nevezetességeit kalendáriomába írja.

— Kétszáznegyven kocsmát már meglátogattunk együtt — szólt a garabonciás az erkély alatt, — már csak háromezer van hátra. Nem volna kedved az utazást folytatni? Tudok egy pincét az óbudai régi temető környékén, ahol még a madár se járt.

— Megfogadtam, hogy nem indulok el többé kocsma felé, inkább a lábam törjön el, mintsem átlépném küszöbét! — felelt suttogva Galgóczi.

— Az öregasszonynak fogadtad? — kérdezte titkosan a garabonciás (aki bár idősecske vendég volt,

némelyek szerint száz esztendővel előbb is látták már a Tabánban, a nőket szerette öregíteni, amikor azok többé nemcsak az első kismisére jártak, mint az iskoláslányok, hanem máskor is megfordultak a templomokban). — Ha asszonynak fogadtad: én tudom a módját, hogy feloldozzalak. A hátamon viszlek át a kocsmaküszöbön, mint már annyiszor vittelek a hátamon, mikor nagyon meredek volt az Aranykakas-utca. Ugorj le, majd elkaplak a levegőben.

A garabonciás, akinek hazáját, otthonát, családi állapotát száz esztendő alatt se ismerte ki senki a Tabánban, csak jött és ment, álomban és valóságban, jó időben, de mégis csak inkább rossz időben, mert akkor nem fért a bőrében, a garabonciás bizonyára elszöktette volna Galgóczit, ha rajta múlik. Az is igaz, hogy örökre elvitte volna a Tabánból, mert „megromlott itt a levegő", mióta ez a jótékony „fehérnép", Brunszvik kisasszony felütötte a sátrát.

De a garabonciás, ez az ősrégi kocsmapajtás se tudta a szerencsétlen fiatalembert kimozdítani elvarázsoltságából, csak megint a hideg borzongatta azt, a betegség törte, olyan szavak jöttek a szájára, amelyeket senki se ismert, mintha egy másik, eddig ismeretlen ember bújt volna a Galgóczi bőrébe.

— Benne van az ördög. Lenyelte egy óvatlan pohárban, mint Kersánc a dugóhúzót. Nem tud több palackot kifúrni, — mond a garabonciás beszólva a Zöld ászba, ahol az egyik asztalnál gyertyavilág mellett búsul Rimaszombati, mint egy vén betyár, a sötét sarokban pedig Jolán szipogott náthásan és hátralévő éveit számolgatta. „Még két évig járok szalmakoszorúval, aztán meghalok", — mondta vigasztalóan, de

Rimaszombati csak rossz-szagúan nyögött, amire eddig sohasem vetemedett a vendéglőben és a másik könyökére támaszkodott. A garabonciás tehát hamarosan, búcsú nélkül eltűnt, mert még sok kocsma volt hátra, amelyet elátkozottságában bejárnia kellett.

— Megint kevesebb egy nappal és egy reménnyel! — mondta a koplaló és szomjazó Rimaszombati, mikor a Zöld ász sok mindent látott ajtaja bezáródott a garabonciás mögött. — Nem csodálom azokat az embereket, akik megúnták az életüket, mert tehetetlenek a sorssal szemben.

Jolán szipogott:

— Ugyan miért únta volna meg Rimaszombati bácsi az életét? Majd akad még huncut, lát még karón varnyút!

— De olyan ifjúságot, szerelmet, bort, amilyen a ti ismeretségtek volt, amelyhez az én kedvem volt a mélyhegedű, amely a nótát szolgáltatta: olyan ismeretséget én már nem találok többet — felelt Rimaszombati. — Tedd a lábacskádat a szívemre.

Ez pedig azt jelentette, hogy töltené meg a kocsmáros-kisasszony a borospoharat, amelybe a legutóbbi tabáni vásárkor köszörültek egy szív körül R. és J. betűket, amelyek Rimaszombati és Jolán nevét jelentették. „Mit ér az, ha maga iszik, bácsi?“ — kérdezte Jolán.

XII.

Az esősképű lány
időváltozást jelent

Galgóczi, amikor járni tanult: a templom körül sétálgatott, még pedig azon a helyen, ahonnan az 1838-iki árvíz elvitte a halottakat koporsóstól együtt, a sírgödrök megmaradtak, mint emlékek, amelyekbe vigyázatlan embernek bele lehetett pottyanni. Volt olyan tabáni ember, különösen részegeskedése idejében, aki már minden kiürült sírgödörben aludt darab ideig, csak más kerületből való kezdett ordítani, ha éjszakai bódorgásában beletévedt valamely gazdátlan lyukba; ordított, míg a bakterképű emberek érte jöttek a sekrestyéssel, aki ezen a tájon a viaszgyertyákat és a létrát kezelte. Valamikor Galgóczi is belepottyant egyik-másik verembe, de sohasem kiáltott, csak akkor, ha más is zuhant mellé és idegen kocsmabeli borokat kezdett kiadni magából, különben pedig megvárta a hajnalt.

De most nem esett a gödörbe Galgóczi; habár úgy szédült a templom környékén, hogy fejestől lefelé kívánkozott a földbe, mielőtt lépésközben a lába elérte volna a földet. T. i. a varázslat még mindig nem engedte, hogy Galgóczi biztosan lépjen, lépésközben ne akadozzon, ne remegjen, ne bizonytalankodjon levegőbe emelt lábával, mintha nem tudná, hogy hová kell tenni azt. Ugyancsak a varázslat okozta, hogy még mindig hallott maga körül, vagy a háta mögött beszélgető embereket, akiket persze nem láthatott.

Jolán csak esős képpel mutatkozott a sarokról, mint a holtaknapja idején felhők mögött bújdosó hold-

világ. Ő nem szólott még a botorkáló Galgóczihoz, de annál inkább megszólongatták egyes holtak, akik az árvíz után is ittmaradtak. Egy Rottenbiller nevű polgárnak vereskőből való templomfalába illesztett táblája előtt igazolta magát Galgóczi, még pedig bolondságában emígy:

— Nagyságos polgármester úr, ha igaz, hogy a megtért embernek már ezen a világon is megbocsátanak embertársai, akkor én megmaradok a megtértek között. Jóvátenni ugyan nem tudom összes vétkeimet, mert szegény vagyok, nem vonhatok vissza minden hazugságot, amelyre eddigi életemet alapítottam, de megigérem, hogy a hazugságot beszüntetem és igaz, tiszta életet élek. Mindig megmaradok a tisztességes úton és ez annál könnyebben fog menni, miután bort többé nem veszek a számba.

Mit, mit nem felelt Rottenbiller a templom falából? Azt még a leskelődők sem hallották, akik pedig lépten-nyomon Galgóczi sarkában voltak, mint a haldoklónak, aki pénzét akarja elásni, mielőtt meghal.

A temetőben Brunszvik kisasszony jelent meg, miután idejét látta, hogy a lábadozó beteg megint fedél alá kerüljön és a holtakkal, őszi falevelekkel, felhőkkel való beszélgetésnek vége legyen. Brunszvik kisasszony, mint a jóság, megint csak kézenfogta Galgóczit és elvezette a fehérsastéri házba, ahol az iszákosság ellen most már mindenféle jelmondatok voltak a falakra írva, mint az elemi iskolában a tudnivalók. Miután Galgóczi megtért...

Igen ám, de Jolán se hagyta magát végleg elfelejteni. A Zöld ászban hallott biztatásokra, vagy pedig magától (a maga felfogása szerint) lépéseket tett Gal-

góczi után. Ez pedig abból állott, hogy egy éjszakán, mikor elcsendesedett a Zöld ász: zokogni kezdett ágyában. Ha meghalt volna Galgóczi, se bőghetett volna jobban utána, de hogy életben maradt és nem jött feléje: Jolán zokogása panaszteljesebb volt mindenféle asszonyi zokogásnál. Hosszasan és egyfolytában, szinte vonítva tanult meg sírni, amelyet még azok se bírnak sokáig hallgatni, akik patikáriusai a női könnyeknek, a papok és a temetésrendezők. Belevette Jolán zokogásába mindazt az üvöltő fájdalmat, amelyet a nők a világ fennállása óta szerelem és kínja miatt éreztek. Fület, velőt, csontot hasogatott ez a zokogás. Dühödt lett tőle a legszelídebb ember, aki hallgatta. Megszakítás nélkül hangzott, mint a vadállat bőgése párja után, mint a rossz kutya vonítása a holdvilág felé, mint valamely állandó bűvölés, amely miatt egy másodpercre sem tud megnyugodni az, aki hallgatja. Jolán makacsul feltette magában, hogy zokogásával sikereket ér el, akkor is, ha beleszakad.

Mikor jól megtanult sírni, éjfélkor odaállott az erkély alá, ahol Galgóczit fehér lepedőben látta és rákezdett a sírásra, mint valami másvilágról idetévedt szellem, amely hangjával többé nem hagyja megnyugodni Galgóczit, hogy az ne higyje el, amit már hinni kezdett, hogy hónapokig tartó betegségével mindenért megszenvedett ezen a földön. „Nem, még nem lett kvitt minden!“ — jelentette az éjszakánként felhangzó asszonysírás, ha nem is mondta volna. Mindig akadnak rossz emberek, akik szeretnek más rovására időt tölteni: ezek biztatták Jolánt, amikor a Fehérsas téren éjszaka átballagtak, hogy csak foly-

tassa a sírást, majd sietve tovább mentek. Rimaszombati úr, aki tehetett volna valamit az ügy elsimítására, arra az álláspontra helyezkedett, hogy vele (Rimaszombati úrral) nem történhetik semmi nevezetesebb változás, akár sír, akár nevet Jolán, ő már megtanította volna csókolódzni, de Jolán nem hallgatott az okos szóra. Ha egy nő elkezd a maga fejére hallgatni, abból nem fejlődhet valamely üdvösséges dolog. „Utóvégre a szerelem mindig egy ember dolga végeredményében. Azé, aki szerelmes. Aki a „Fekete Pétert" kihúzta a kártyából!" — gondolta Rimaszombati, mint már annyi férfi a világon, amikor a nők majd megszakadtak a fájdalomtól.

XIII.

A boroskancsó történetének utolsó része, amely igazságot szolgáltat a világnak és a világ rendjének

Fiatal nők, akik sárga és fehér lábszáraitokkal úgy a Tabánban, mint másfelé gondtalanul lépkedtek át az életen, mint akár az utcaköveken, akár az égből hullottak is azok meteor alakjában, akár a föld mélyéből jöttek a felszínre, hogy itt darabideig megmutassák magukat: fiatal nők mindegyiteket érhet baleset, amikor hőn érzett szerelmetekben valamely ellenséges hatalommal kell felvenni a versenyt, holott már javában azt hihetnétek, hogy szerelmetek síma lefolyású lesz és pontos, mint a hold forgása. Ilyen

ellenség, amely mindent felboríthat elképzeléstekben, a bor, amely már okozója volt sok gondolatnak ezen a világon, jónak is, rossznak is, de senki se tudná megmondani, hogy végeredményében boldogabbak lettek volna az emberek, ha mindig csak a szerelemtől mámorosodnak meg, nem pedig a bortól is? De még nagyobb ellensége lehet a bor a szerelemnek, ha elfogy, elmegy s többé nem segíti mámorával a szerelmet, amely éppen a bor közbejöttével teremtődött. A bor cinkostársa lehet a szerelemnek, de ha a cinkosok összevesznek: akkor aztán olyan baj fejlődik ki, hogy egyik cinkos csak megöli végül a másik cinkostársat.

Igy történt Galgóczi és Jolán esetében is. Galgóczi, amikor kijózanodott a bortól, amelynek mámorában Jolánt szerette, a sors akaratából Jolánból is kijózanodott, miután nem hajtotta őt a bor arra a helyre, ahonnan Jolánt mindig a legszebbnek, a legjobbnak, a legkívánatosabbnak látta földi életében.

— Még csak egyszer szeretnék találkozni, aztán akár meghalni — mondta és írta és üzente Jolán fékeveszettségében, kétségbeesésében, miután éppen november hatodikán új, zöld ruhában, mint egy jelesen vizsgázott tanulót látták a Tabánban Galgóczit és ugyanakkor Jolán gyászfátyolkát tett fel sapkájára, habár nem is tudta teljes bizonyossággal, hogy illik-e az ilyen viselet ruhájához? De feketébe öltözött, mint a nők nyomban felveszik a fekete ruhát, ha erre az alkalom kínálkozik. Jolán fekete harisnyáját sírva stoppolta, mintha máris esőben járt volna, mielőtt elindult volna másvilági útjára, amilyennek az utolsó találkozásra vivő utat az érzelmes nők emberemléke-

zet óta vélik. Randevúra menni nem kismiska a hétköznapi életben sem; de utolsó randevúra menni: jobb tán el sem indulni, mert amúgy is minden kapufélfa, kiskutya, eltorzult arcú vénasszony útjába akarna állni az embernek.

Rimaszombati úr távolról kísérte Jolánt, hogy kéznél legyen, ha a régi templomban, ahol már annyian találkoztak: valami baj történne. Tanuja volt, amint Jolán meglehetős távolságnyira a keresztfa egy súlyos gerendáját cipelő St. Andreastól, valamint a nagy könyvében lapozó St. Jacobtól, egy mellékoltárnál a kőre roskadt, kétfelé vetett térdeivel, meghajlított derekával, mintha nem is térdepelne már, hanem egészen összerogyott volna, mint egy dalocska, amely csak idáig tudott már szállni, itt meghal s rábízza a további teendőket a szentekre, akik majd helyette igazságot tesznek. Elhagyott menyasszonyok térdelnek így magukba roskadtan, örökösnek látszó elhagyottságban a mellékoltárnál, míg a főoltárnál éppen az esküvői szertartás folyik, ahol az ígéret szerint az ő „igen"-jüket várná a pap, a sekrestyés és a násznép. De még csak a horgasorrú, régi kabátját panyókára vetetten kísérő, hetyke, de mégis sírós-szemű násznagynak se jut eszébe az elhagyott menyasszonnyal törődni. (Rimaszombati úr, mint később mondta, azért tartózkodott a közelben, ha netán mégis szükség volna az ő tanúskodására a titkos esküvőnél.) Jolán feküdt a mellékoltárnál, mint ez a megcsalt menyasszonyok régi szokása, ahogy ezt a régi templom kőszentjei is bizonyíthatják.

Galgóczi bizonyos késlekedéssel érkezett meg az „utolsó" találkozóra, mintha végeredményében húzó-

dott volna ettől a dologtól. De, amint esetéből látszik, csak borissza emberek tudnak kedvükre és megnyugodva, valamely kocsmába megtelepedve időzni olyankor, amikor az „utolsó" találkozóra várják őket valahol. Olyan ember, akinek nem ad elég erőt a bor a kegyetlenséghez: mégis csak elindul, bár előre tudja, hogy semmi jó nem származhatik a találkozásból. S így a bortalan, elgyávult, régi erejét veszített Galgóczi is belépkedett a templomba és az orgona alatt megvárta, amíg Jolán kellően kiimádkozza magát. Jolán felemelkedett és az elhagyott, vecsernye előtti templomban nesztelenül Galgóczi mellé lépett.

— Isten hozzádot akartam csak mondani, azért kértem, hogy eljöjjön, — rebegte összekulcsolt kezei mögül és félénk pillantást vetett oldalról Galgóczi megviselt arcára, amelyről a Zöld ászban azt mondták, hogy nem sokkal különb annál az embernél, akit az akasztófa köteléről vágtak le. (Aminthogy Galgóczit valóban onnan vágta le Brunszvik grófnő.)

Galgóczi éppen úgy remegett, mint már ilyenkor a férfiak szoktak és hallgatott.

— Köszönöm, hogy eljött, habár mindenki azt mondta, hogy nem jön el. Mit keresne maga egy leánnyal, akit elhagyott? — folytatta Jolán és megint Galgóczira nézett, aki ugyan nagyon meghatottnak látszott, de még mindig nem szólt.

— Nem kérdem, hogy mit fog csinálni, csak azt szeretném, hogy a Tabánból örökre elmenne, mert jelenléte kimondhatatlan fájdalmat okoz, — suttogta megint Jolán, mert a nőnek még a legnagyobb szenvedés közepette is megadatik, hogy látszólag okosan beszéljen. De nem így a férfiak, akik ha kinyitják a

szájukat bizonyos kritikus helyzetekben: csak szamárságot mondanak. Igy Galgóczi is kinyitotta a száját és a következőt mondta:

— Elhatároztam én is, hogy elmegyek erről a környékről és csak a garabonciás barátom megjelenését várom, aki bizonyosan tud olyan vendéglőkről, ahol az asszony gyerekágyban fekszik és pelenkák száradnak a vendégszobában. Vagy legalább is terhes állapotban van a vendéglősné, így nem lehet beleszeretni olyan halálosan, mint ahogy egykor én szerettem bele magába!

Jolán fájdalmában nem nagyon figyelt Galgóczi szavaira és így nem vette mérlegre a mondottakat, csak a maga szívrepesztő nótáját fújta:

— Azt akarom, hogy sohase lássam többé életemben, hogy még a nevét se halljam, hogy még az álmomban se jöhessen elő többet... Ugy-e megteszi nekem azt, hogy eltűnik, Galgóczi?

Szegény Jolán. Ő nem tudta a maga világában azt a körülményt, hogy a hasonló szavak csakis boros, borral barátkozó, borral érző és gondolkozó férfiakra hatnak, mert a bor a maga érzékenységét és gyengítését beledobja a szívükbe. Szegény Jolán. Ő nem tudta, hogy a bornak elhagyásával a szerelmet is elhagyja a legtöbb férfi és a pillanatnyi gyöngeség ellen páncélt tud magára venni, amire a boros ember képtelen. Galgóczi is erős volt...

— Már megígértem, hogy csak áldottállapotú asszonyokkal fogok szóbaállani, mert azokat veszélytelennek ítélem.

— Kívánom, hogy szándéka sikerüljön, mert azt, remélem, tudja, hogy én mindig csak jót kívánok

magának, még akkor is, ha nem látom, — ismételte Jolán, még egyszer, utóljára megnyitván a szerelem, a boldogság, a gyönyörű élet és érzelem ajtaját Galgóczi előtt, hogy az oda beléphessen, mintha nem történt volna semmi. Szinte hallatszott az ajtócska kinyílása és benne Jolán drágalátos, önfeláldozó hangja: Gyere, gyere, hiszen én szeretlek mindenki között a legigazabban. Én nélkülem meghaltál, te szerencsétlen, akkor is, ha tovább élnél, mert én biztosan meghalok. Gyere, szeressük egymást, angyalom. Jó és tiszta vagyok és csak téged szeretlek . . .

Ezt mondta Jolán ki nem mondott szavaival és Galgóczinak érezni kellett azt, mert ha nem érezné, akkor már úgyis mindegy.

Galgócziban úgy küzdött a szerelem és a lelkiismeret, hogy csaknem összeesett, miután még sohasem látta életének keresztútját ily világosan, mint most, amikor józanon ment a templomba.

— Engem az ördög se szeret, nagyon valószínű, hogy maga sem szeret, Jolán, bár éppen maga volt az, aki miatt legtöbbet szenvedtem, hogy csaknem megbolondultam.

Jolán ekkor megfordult, hogy szemtől szembe álljon Galgóczival és tán azért, hogy még mondjon valamit, amivel befejezheti élete regényét. De ekkor torkán akadt a szó Jolánnak és egyetlen hangnak se volt ura. Csak állott, mintha lábai földbe gyökereztek volna és két szemével rámeredt Galgóczira, mintha csodát látott volna.

— Mi az? — kérdezte Galgóczi.

Persze ő még nem látta azt a változást, amely a

templomban történt vele, mert különben nem kérdezett volna semmit.

Mint említettük, a kórus alatt állott Galgóczi, de mégsem egészen úgy, hogy valami ne jutott volna belőle a templomba is. Körülbelül testének egyik fele érte a templom belsejét és testének ezen a felén a haja, a bajusza, a szakálla a beszélgetés alatt galambfehérré változott, mintha fehér villám érte volna, amely fehérré égette hajait egy másodperc alatt, hogy ő maga észre sem vehette. Éppen középen érte ez a csoda és ezzel egész életére megjelöltetett.

Jolán, bármily jószívű teremtés volt egyébként, megrettenve hátrált az egyik bajszán vörösbarna, a másik bajszán galambfehér ifjútól. Ugyanily riadtan tért ki az ifjú elől Rimaszombati, aki, mint mondtuk, a templom-küszöbön leselkedett. Galgóczi tehát egészen a Fehérsas térig rakosgatta szédült lábait, minden lépésnél attól félve, hogy kicsúszik a föld talpa alól és csak itt találkozott a garabonciással, akinek előadta a vendéglősnére vonatkozó kívánságát.

A garabonciás keményen nézett Galgóczi szemébe:

— Nem lehet — mondta. — Nem akarom, hogy szörnyet szüljenek ott, ahová veled belépek.

Többet nem mondott, de Galgóczi, mikor legközelebb a tükörbe nézett, úgyis megértette a garabonciás mondást. Most már igaza volt. Az ördög se szerette. Lemondott a borról. De a szerelem is elhagyta. Életben maradt, de ez nem ért többet, mintha Bicskei és Bocskai sorsára jutott volna.

EGY POHÁR BOROVICSKA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

— Sok sárgarépát kell enni, hogy szépen tudjál fütyülni, — mondá ama tagbaszakadt asszonyság, akibe Kalkuttai szerelmes volt.

Kalkuttai tehát kibontotta az asztalkendőt, mert megszokta, hogy bizonyos dolgokban engedelmeskedni kell a nőnek. Az asztalkendőt köröskörül bedugta a gallérjába, mint ezt öreg papoktól látta és hátul csokorra kötötte. Jó nagy, kiadós asztalkendő volt, egész családnak való uzsonna belefért a nyári kirándulás alkalmával és piros pamuttal volt a sarkába ötágú korona és Zsanet név hímezve. Nem Jeanette, nem Zsanett, hanem egyszerűen Zsanet, mert ez családi nevet jelentett. Nevezzük tehát mi is családi nevén a szalvéta tulajdonosnéját, mert némely asszony nem szereti, ha keresztnevén vagy becéző nevén szólongatják. Kalkuttai asszonyát pláne Mancinak hívták keresztnevén, amitől az asszony mindig rosszul lett, mert szerinte Manci név nem pászol egy komoly, megállapodott hölgyhöz. Manci csak addig lehet valaki, amíg próbabálokra jár.

Emberünk tehát felkötötte a szalvétát és szórakozott mozdulattal megtörölgette a tányérját a kendővel.

— Már megmondtam neked, — szólott az asszony a kis ebédlőasztalnál előrehajolva, (mert né-

hány osztályt végzett preparandiában) —, hogy ezt a szokásodat a püspökladányi vasuti stáció részére tedd el. Ott törülgetheted a tányért a zsirosbajszú kupecek, meg a házalók után, itt családi otthonban vagy, se kutya, se macska nincs a háznál, ami bepiszkitaná a tányért.

Kalkuttai kedélyesen eresztett egyet a mellénygombján:

— Jól van, kisanyám. Tudom, hogy a konyhád a legtisztább Magyarországon. Soha még olyan edényt nem tettél a tűzre, amelynek zománca lepattogott, mert jól tudod, hogy ez szokta okozni a vakbélgyulladást, amely betegségnek már annyi ember esett áldozatul. Tudom, hogy a kőport csak szobáid pádimentumának fehérítésére használod, nem pedig konyhai faedényeid tisztogatásához. Minden erényedet tudom. Engem nem lehet félrevezetni az én emberismeretemmel.

Zsanet figyelmesen nézegette a férfi kigöndörített tarkóját, amilyent valaha az osztrák katonatisztek viseltek Magyarországon, amikor még Ferenc József fiatalember volt. Szemügyre vette trombita-alakú manzsettáját, amelynek nyilásán át látni lehetett azt a vékony aranyláncocskát, amelyet a régebbi gavallérok valami emlékezet céljából a csuklójukon viseltek.

— Talán a sörházban voltál, hogy így kedélyeskedsz? — kérdezte hirtelen az asszony.

— Kisanyám, jól tudod, hogy mióta Zebrait, azt a vörös gazembert, aki bennünket titkos viszonnyal gyanusított: agyonütöttem a sörházban, nem tettem be oda a lábamat.

Az asszony nyugodtan, mozdulatlan orcával hall-

gatta Kalkuttait, mint aki amúgy is el van tökélve arra, hogy semmiféle hazugságnak nem fog hitelt adni.

— Én még a férjemet sem kértem arra sohasem, hogy érettem verekedjék, mert a verekedést csúf dolognak tartom. A sörházat pedig csak azért kérdeztem, mert már többször figyelmeztettelek, hogy a délelőtti serezést, az úgynevezett villásreggelizést azok az éhenkórászok találták ki, akiknek nincs ebédrevalójuk, vagy pedig nincsen olyan helyük, ahová érdemes volna jó étvággyal megérkezniök. Hidd el, hogy felerészében asszonytalan, elégedetlen ember az, aki ebéd előtt a kocsmában hánytorog. Egészen más megítélés alá esik azonban a vidéki ember, aki egész éjszaka utazott, rázta, törte magát, álmában sóhajtozott: annak valóban dukál a villásreggeli.

— Köszönöm, — felelt Kalkuttai, — mióta a szakácsné hajszálát megtaláltam a savanyú tüdőben, lemondok a gábel-früstökről.

Ezen közben a leves az asztalra érkezett. Kimosakodott, mezitlábos szolgáló hozta, Kalkuttai rajtfelejtette a szemét a szolgáló kövér bokáján.

— Teremtőm, hogyan fájhat ennek a leánynak a lába, amikor vasárnaponkint cipőt kell húznia! — kiáltott fel.

Az asszony nagy gonddal mérte a levest. Közben válaszolt a férfi szavaira, mert nem szerette volna, ha az magában féltékenységgel gyanusítja a szolgálójával.

— Mióta én asszony vagyok, a cselédnek az én szobámba csak mezitláb szabad belépni. Télen az ajtó előtt hagyhatja a papucsait. Különben is a cipővel olyanformán vagyunk, hogy mindenki olyan cipőt

visel, amilyen a természete. Én belátom, hogy igazuk van azoknak a férfiaknak, akik még manapság is ragaszkodnak a cugoscipőhöz. Sokkal könnyebb felrántani a lábra, mint a fűzőset vagy a gombosat, — mondá az asszony és a daragaluskákból hat darabot mért a férfi tányérjába az aranyszínű levesbe.

— A leves forró, mint minden étel, ami a konyhámból kikerül. Ezért felhasználhatod az időt, hogy egy pohárka gyomorerősítőt végy magadhoz a pohárszékből. De ne a szilvóriumból, mert az csak korán reggel hasznos, hanem abból a gyomorerősítő borovicskából, amelyet Gábriel főz Szepesbélán. A pálinkára egyél meg néhány karika Szent János-retket, mert most van itt a reteknek az ideje. Szerettem volna, hogy ha te magad hozod a retket a piacról, mert a retekvásárláshoz a férfiak értenek. Bizony én magam sem tudom, hogy miért.

Kalkuttai engedelmeskedett az asszonynak. A meglehetősen ódon pohárszékhez lépett, amelynek üvegajtajába szőlőfürtök és poharak voltak edzve, bizonyára sok régi szem tévelygett e látnivalókon, mielőtt az üvegajtót kinyitotta volna, hogy az abban található dolgokkal megismerkedjék.

Gábriel bélai borovicskagyáros valóban fenyőillatot tudott préselni a pálinkájába. Kalkuttai felhajtotta a gyomorerősítést és egyszerre a poprádfelkai állomás jutott eszébe, ahol fiatalkorában mindig havasi gyopár-bokrétát vásárolt, amelyet a kalapjához tűzött. Valami diákos kedv suhant végig ugyanekkor az erein, mintha valami régen berozsdásodott lánc mozdult volna meg lelke kerekes-kútján, amely lánc

eleinte nehézkesen, később mind fürgébben forgott, mintha fiatal leánykar hajtotta volna . . .

— Kisanyám, ezt a borovicskát máskor is kultiválni fogom, — mondá Kalkuttai még mindig a régi hangon, de már valami megmozdult benne, mert észrevette, hogy az ebédlőszoba voltaképpen sötét, a griffmadaras csipkefüggönyök az ablakokon sok világosságot vesznek el, a levesnek is bizonyára más illata volna, ha azt a szabadban tálalnák fel, mondjuk valamely zöld kertben, amelyre fehérkeblű kékhegyek nézegetnének és érezni lehetne hűs leheletüket, amelyet a messzi város felé fujdogálnak.

Zsanet még nem gyanakodott a férfi gondolataira, mert végeredményében nem hitte, hogy egy férfi ebédelésközben másra is tudjon gondolni, mint a potrohára, ezért tehát csak folytatta szavait, mint azt már minden délben megszokta, amikor Kalkuttai ebédelés céljából megjelent:

— Tudom, hogy némely doktorok, igy például a tudor Kneip Sebastián is a sáfrányról azt mondják, hogy méreg, segíti a májat a különböző arckiütések előidézésében, még se lehet egy valódi levest sáfrány nélkül elképzelni. Színt ád a levesnek, habár fűszerértéke egyenlő a nullával. Széparcú a leves, mint azok a széparcú nők, akikben semmi tartalom nincs. A beltartalmat a zöldségek, így különösen a tőről szakított pirosodó paprikák, a megkomolyodott kelek, kiszélesedő krumplik, csontok, koncok, húsok adják. De hát hol jár magának az esze, Kalkuttai?

Kalkuttai látszólag éppen olyan tempóban ette a levest, mint ezt egykor a régi pesti fogadóban egy vidéki embertől látta, aki szemét kimeresztve, mint egy

nagy hal bujt bele levesébe és ügyet sem vetett arra, hogy a szomszédságban unatkozó vidéki hölgyek helyezkedtek el, akik valószínűleg kalandot jöttek keresni Pestre, mert azt vidéken nem tehetik meg. Igen, éppen úgy szörtyögött, a galuskával csámcsogott, mint ismeretlen mesterétől látta, mintha e szájhangokkal akarná magát belelovalni az étvágyas étkezésbe, — sőt még azt is megtette, amivel az asszonyoknak örömet szokott okozni, hogy a tányérját megemelte és a levesmaradékot kanalába csepegtette, mint ezt a vidéki gyógyszerészek szokták tenni, amikor Pestre jönnek, — de azért voltaképpen nem itt járt az esze, hanem ifjúkorára gondolt, amikor egy koranyári hajnalon a kassai stációra megérkezett volt és ott két porció sódart megevett hosszúlaskára vágott édes tormával. (A mérges phtrügyi tormát nem szerette.) Vajjon ehetik-e még életében ilyen tormát és ilyen sódart, miután ennek az asszonynak az ismeretségébe került, akit előbb-utóbb el kell venni feleségül? Szép tájak voltak azok az ifjúkori tájak, fehérpettyes vagy kékpettyes selyemöveket viseltek derekukon az urak, a nők fehér ruhájukat kék zsinórral szegélyezték, vanilia-színű arcuk volt a fagylalttól, kezük ránctalan, fehér, izmos volt, mint a zongoraművésznőké, akik nagy súlyt helyeztek kezük tisztaságára.

Az asszony az asztal túlsó oldaláról látszólagosan érzéketlen szemekkel figyelhette Kalkuttait, bár ennek a szemnek éppen a sötét lángja volt szép, amely jó emésztés után fellobogni szokott, mint a lidércláng a megtermékenyített területeken.

Az asszony elvette a tányért Kalkuttai elől;

— Maga persze észre sem vette, hogy ez tegnapi leves volt, mert a húsleves valójában csak másnap jó. Le kell neki ülepedni, magába kell szállani, mint annak az embernek, aki mindenféle ál- és hamis dolgokért felforrott életében. Akkor jön meg a húslevesnek is az igazi zamata, amikor az első forráson már túl van. Valamint az ember is akkor kezd voltaképpen megkedvesedni, mikor már próbált valamit az életben, forgott jobbra és balra, volt étvágya és étvágytalansága, keserű és édes a szája...

— Hm, — gondolta magában Kalkuttai, — ez az asszony mindenáron öregíteni akar, pedig még a tanácsosságig sem vittem fel a hivatalomban.

— Ugyanezért mondjon le, uram, a főtt marhahúsról, bár tudom, hogy az kedvence. Utóvégre nem áll az egész élet csupa örökcimerekből, néha megunja az ember az ökörnek a legjobb részeit is, habár a régi asszonyok a húslevesben egy darabka sertéshúst is kifőztek. Ezért volt az, hogy némely régi férfinak a fennmaradott arcképeken disznóorra és ökörfeje van. Mit szól, uram, a vándormadarak rokonaihoz? A libákhoz, kacsákhoz?...

Zsanet kedveskedő szavait elvégezve, felemelkedett, hogy személyesen nézzen utána a konyhában a tálalásnak. Ez mindig nagy megtiszteltetésnek számított a hölgyek részéről és a hölgyek fehérkötényben térhettek vissza az ebédlőbe. Amely kötényt aztán zavarodottan oldottak le a derekukról.

Kalkuttai egyedül maradt az asztalnál, ami jól esett neki, mert bohókás gondolatai voltak, amelyeket e komoly, ünnepélyes asszonnyal nem közölhetett.

Negyven esztendős volt, mindig figyelemmel volt

a tyúkszemeire, ezért tudott kakaslépteket venni, ha néha kivilágosodott egyhangú kedve. Voltaképpen azonban a komóció volt a legfontosabb életében, amely tulajdonságát a nagyatyjától örökölte, a sajtféléknek szeretetével együtt. Ha hivatalos dolgai vidékre szólították: rendszerint előre elgondolta, hogy hol és mit fog ebédelni. Egész programokat dolgozott ki jóelőre arra nézve, mennyi bort fog inni, hányadik pohárnál veszi be a szódabikarbonátot, hol van az a kép vagy képecske, — esetleg csak egy ujságból kivágott rajz, amely például Miksa császár agyonlövetését ábrázolja Mexikóban, — vagy egy divatkép-melléklet a hatvanas évekből, amelyet a vidéki fogadóban a deszkafalra ragasztanak: amely képet könnybeborult, pislákoló szemmel lehet nézegetni, amíg az emésztés tart. Tudta, hol adnak kedvezményt a kocsmárosok az átutazó állami hivatalnokoknak és jegyzékbe vette a harisnyáit, zsebkendőit az olyan fogadókban, ahol a szobaleány arca okvetlenül ki volt föstve. Az adónál volt, sokat kellett üldögélnie, ezért szeretett hivatalos kiküldetésekben résztvenni, mert kedvére sörözgethetett az állomásokon, nem kellett a gonosz hivatalfőnöktől vagy az irígy kollégáitól tartania, bizonyos mértékig úrnak érezte magát, csendesen kötekedett is az utazótársaival, különösen azokkal, akik rövidárúval kereskedtek, mert a kötekedési hajlandóságot ugyancsak a nagyapjától örökölte a sajt-szeretettel együtt. De odáig sohase vitte, hogy a kocsmából kivetették volna, inkább méltatlankodva elment. Nem, senki se gondolhatott volna arra, amikor e mindennapi lényt látta, hogy titokban nőhódítási szenvedélyei vannak, amely tulajdonságát ugyancsak a nagyapjától örökölte, aki

kilencvenkét éves korában, a halálos ágyán esküdött meg repedtsarkú gazdasszonyával.

Zsanet olyan hatalmas léptekkel tért vissza a szobába, mint egy udvarmester, aki egész menetet vezet, holott csak az a bizonyos szolgáló jött utána, aki nagy fatálcát hozott két kezén.

— Madár! Jómadár! — kiáltott fel Kalkuttai, pedig titokban bablevesre gondolt, amelyben gyenge oldalas és különösen jó kolbászféle úszkál, galuska is van a levesben és akár kell, akár nem kell: az ember néhány csepp borecetet is kever közé. Ugyanakkor barna kocsmárosné is látható a háttérben, aki még nem szemelte ki, hogy melyik vendégével fog beszélgetni ebéd után.

Zsanet elfoglalta a helyét és a szolgálótól átvette a tálakat, amelyeket nagy gonddal helyezett el az asztal közepén, hogy azok Kalkuttainak kezeügyében legyenek. Egy tojásalakú tálban libapecsenye volt bőséges zsírban. A combok csontjai felemelkedtek, mintha még mindig futamodni akarnának a zöld mezőben; a combok, bár fel voltak szeletelve, még mindig domborodtak, mint abban az időben, amikor a liba első repülését próbálgatja a tó felé. Zsanet beszélt, mint egy tanítónő:

— Nem mertem nagyon átsütni, mert félő, hogy összeesik a pecsenye. A nagy sütés csak bizonyos marhahúsoknak való. Ez a gyenge pecsenye inkább szopogatásra való. Külön-külön szájba kell venni minden csontocskát, amelyik alkalmatos rá, azt meg is lehet rágni, nem karcolja fel a beleket. Az én első férjem a főtt marhahús csontját is a szájába szokta venni és körülrágta, mert rendszerint a csonton ma-

radnak a legjobb falatok. Nincs kutya a háznál, nem kell spórolni. De hol jár a maga esze Kalkuttai, hogy éppen a melle részét választja, holott van ott comb is? Még megérem, hogy már elfelejtett mártogatni is.

Nem, mártogatni nem felejtett el Kalkuttai, bár titkon egy Gavott nevű kasszirnőre gondolt, akit Körmenden látott egy kávéházban. Maga sem tudta, hogy miért jutott eszébe a kasszirnő, akire gyalogsági hadnagyok vigyáztak és az állami kiküldöttet nem sok figyelemre méltatta. Valahogy úgy elnézett a feje felett a piac irányába, ahol éppen hagymát árultak, amelyre egy kaftános zsidó alkudozott. Ugyan mit nézhetett ezen a zsidón Gavott, hogy még a hajtűjét is kivonta szórakozottságában kontyából és új helyre tűzte vissza? Kalkuttai pontosan emlékezett, hogy a zsidó nagy bugyellárisból fizetett, megvetéssel emelgetvén ki a bankókat a rekeszekből, mint aki tisztában van a pénz hitvány értékével, — korántsem nyálazta őket, mint a keresztények szokták, akik ennek következtében mindenféle szájbetegséget kapnak. Gavott... Álom maradt az adóhivatalnok életében.

Mindazonáltal Kalkuttai szorgalmasan mártogatott, miután a kenyér héját nagy hozzáértéssel levágta. Elsőbben a kenyér belével bibelődött, mielőtt villájára tűzte volna azt és a forró zsírban meghemperegtette. Arca meglehetős ünnepélyes kifejezést öltött, mint a kémikusoké, midőn valamely fontos vegyületet készítenek. Arcának komolysága csak akkor engedett, amikor a kenyérdarab az áztatástól már megbarnult és késznek mutatkozott a villa ívalakú lendületére a szájba vándorolni, igaz, hogy kárbament néhány csepp zsírocska, amelyet az asztalkendő fogott fel. Kalkuttai

többször korholó pillantást vetett a nyakában függő szalvétára, elégedetlenül csóválgatta a fejét, mintha valakit korholna a pazarlásért.

Mielőtt a libahús komoly elfogyasztásához fogott volna, villájára tűzködött kenyérhéjakat, amelyeket a zsíros tálban különböző helyekre rakosgatott, mint a horgot szokás kivetni. Elhelyezvén a jövendőbeli örömeket, trombitaalakú manzsettáját hátrahúzta két kezén és mutató- és hüvelykujjai közé fogta a kiszemelt húsdarabot.

— Csak úgy háziasan, kisanyám! — mondá engesztelő hangon, mielőtt a fiatal liba mellének darabkájába beleharapott volna.

— Így szeretem én is, — felelt az asztal másik oldaláról Zsanet, ugyancsak húst véve a kezébe, persze a legkisebb és legcsontosabb darabot, amely az asszonyt megilleti.

Igaz, hogy Kalkuttai csámcsogott, csettintett, fogat, szájszélet, bajuszt nyalogatott a zsíros hús fogyasztása közben, de Zsanet mégis beszélt, mintha belső nyugtalanságát akarná leplezni:

— Csak úgy viselkedjék, kérem, mintha otthon volna. Ha nem ülne elég kényelemben, változtasson a székén. Emelje fel az egyik lábát néha, mert a vérkeringésnek engedni kell, a gőzök, gázok, felpüffedések már sok embernek komoly bajt okoztak, amikor természetes ingereiktől visszatartották magukat. Szabadnak kell lenni a gyomorszájnak evés közben. Sajnos, mi nők a szoknyáink zsinórzatai miatt nem tehetünk eleget azoknak a követelményeknek, amelyek a jó emésztéshez szükségesek. De maguknál, férfiaknál ez másképpen van. Csak a nadrágszíjon

kell egyet ereszteni, egy csatot kinyitni, egy gombot szabadra tenni és a vérkeringés a szervezetben pompásan megindul.

Valóban élvezetes lett volna Zsanetet hallgatni, ha Kalkuttainak közben a cipője nem kezd fájni. Ugyanis tyúkszemei voltak, amelyek koronkint, még metélés után is égni kezdtek és ilyenkor arcára bizonyos bánat telepedett. Zsanet, a mindentudó ezt nyomban észrevette.

— Csak tolja le a cipőjét nyugodtan az asztal alatt. Az én férjem is ezt szokta csinálni, mert komótos cúgos cipőt viselt. Ebéd után mindig harisnyában kelt fel és ment a pamlagig. Ugy szép a férfi, ha természetes.

Kalkuttai restelte bevallani, hogy cipőjét estig nem oldhatja fel, mert reggel elszakadt a cipőzsinórja, amelyet nagy üggyel-bajjal tudott csak összefoldozni és használhatóvá tenni. Inkább szenvedett, amely szenvedésnek a sült krumpli adta meg az árát. Nem méltányolta eléggé. Zsanet panaszkodott:

— Én magamban azokat a férfiakat tartom legkedvesebbeknek, akik hazaérkezve nyomban ingujjra vetkeznek, papucsot vesznek. Az ilyen férfitől nem kell tartani, hogy nyomban az első szóra, az első megjegyzésre veszi a kalapját és megszökik a háztól valamely füstös kaszinóba vagy még bűzösebb kocsmába. Rendesen nekikészülődnek az otthoni tartózkodásnak, mert jól tudják, hogy az asszonynak is dukál valami. Itt van például ez a sült krumpli. Ebben a krumplikorban még nem mindenki merészeli őt megsütni. Azt mondják, hogy ez csak télire való, amikor amúgy is sokáig ég a konyhán a tűz a hosszú estéken. A másik

vármegyéből hazajönne egy férj, ha megérezné, hogy felesége fiatal sültkrumplival várja odahaza.

— Igen, igen, — felelt Kalkuttai, — a sült krumpli kiváló családi étel, de mégis csak leginkább a téli este szükséges hozzá, mint akár a rákhoz június vagy július, amikor délután az ember hűvös lábvizet vesz és a lavór mellé odakészít egy szakajtó apró, tiszai rákot is, amelyből százat is meg lehet enni, amúgy unalomból.

Zsanet összeráncolta a homlokát és még az sem elégítette ki, hogy Kalkuttai néhány krumplit megúsztatott a libapecsenye zaftjában. Más sikert várt ő ettől a krumplitól. Darab időre elhallgatott, midőn is, hogy a barátságtalan csend megtöressék, Kalkuttai úr kezdett beszélni:

— Nini, ugorka talán, — mondta, — mintha csak akkor vette volna észre, pedig már régebben fixirozta ezt a kedves csemegét.

Aztán újabb kenyérdarabokat készítvén elő a mártogatáshoz, elbeszélő-hangon folytatta:

— Volt egy ismerősöm, természetesen férfi, aki legjobban értett minden saláta elkészítéséhez. Nem szakács volt, hanem kataszteri becslő. Állami kiküldetéseimben elég gyakran találkoztam vele különböző fogadókban, így például Vácott is. Vác arról nevezetes, hogy fegyintézete van, azonkívül azt is kell tudni róla, hogy a váci nők Pestre járnak találkákra, míg a pesti nők Vácra mennek a gavallérjaik után. Van ott egy Kuria nevű régi szálloda, amely teljesen megbízható hely. Hát a kataszteri becslő itt mindig salátát kevert. Volt neki egy útitáskája, amelyben a legkülönbözőbb mustárok, szószok üvegekben voltak elhelyezve, mert

például vidéken nem mindenütt lehetett kapni valódi hollandi vagy angol mustárokat. Igaz, hogy vannak magyar mustárok is, különösen amelyeket házilag készítenek, amelyek felveszik a versenyt bármely külföldi mustárral, de a kataszteri becslő ragaszkodott a maga receptjeihez. A fejes-salátához négyféle mustárt használt.

— És az ugorka-salátához? — kérdezte most nem minden gúnyolódás nélkül Zsanet, mintha egy hazudozáson csípett gyermeket a tanítónői székből faggatna.

Kalkuttai elszántan folytatta, miután az ugorka-salátát a maga nagy tányérjában kavargatta a villájával, a tányér szélére menekedett borsokat, paprikákat, apró hagymákat visszakergette a maguk helyére.

— Az ugorka-salátához nem használt mustárt, de volt annyi esze, hogy olyankor, midőn a váci fogadóban találkozója volt valamely pesti hölggyel, harmincegy krajcárt megreszkírozott és sürgönyt küldött, hogy a megfelelő ugorka-salátáról már előzőleg gondoskodjanak. Ilyenformán sohase került elébe keserűen vagy éretlenül az ugorka-saláta, mert egy éjszakán át magába szívhatta mindazokat a kegyszereket, fűszereket, ízeket, amelyek a jó ugorka-saláta előállításához szükségesek. A valódi borecetet olyan helyen lehet kapni, ahol a valódi szilvóriumot. Például ortodox zsinagógák körül.

Zsanet most mosolyogni kezdett, holott ez nem igen jól állott neki, mint komolyságra teremtett asszonynak. Mosolygott bizonyos csalódottsággal, kevéske fájdalommal, de elhatározottsággal is.

— Én ezt az ugorka-salátát csak ma reggel áztat-

tam be, lehet, hogy ezért nem ízlik Kalkuttai úrnak, — mondá mérsékelt hangon. — A kataszteri becslőtől mindenesetre sok jót lehet tanulni, mert nem lehet egészen ostoba ember az, aki a váci fogadóban is saját útitáskájában tartogatja a mustárokat. Mondja, Kalkuttai úr, nem volt maga soha kataszteri becslő?

Kalkuttaiban még mindig a bohókás kedv volt uralkodó elem, ezért meglehetősen tréfás hangon válaszolt:

— Szerettem volna, ha nem lépek állami szolgálatba.

... Az asszony ezután nem sokat beszélt, hanem leszedte az asztalt, egészségére kívánta az ebédet szerelmesének, jött-ment, eltűnt, megjelengetett mindaddig, amíg Kalkuttai kimeresztett szemmel nézegette a plafont és ebédutáni ábrándokat forgatott a fejében. Mi nagyon jól tudjuk, hogy milyenek lehettek Kalkuttai úr ebédutáni gondolatai, tudta Zsanet is, ezért nem csodálható, hogy Zsanet a következőképpen bosszulta meg magát szerelmesén.

Kalkuttai darab idő mulva egy kis szobába vonult vissza, amelynek sem ablaka, sem több kijárata nem volt, ott Miksa császár agyonlövetését vagy más régi divatképeket nézegetett, amelyek a falra voltak ragasztva. Zsanet ekkor észrevétlenül rázárta a kis szoba ajtaját az álmodozó Kalkuttai úrra, a szolgálót elküldte otthonról, maga pedig elment a szomszédba egy barátnője látogatására, akit már régen nem látott.

A KIDOBOTT VENDÉG

Régebbi beszélyíró módjára: tisztelettel figyelmeztetem olvasóimat, mielőtt valamely ildomosan kötelező megjegyzés kimondására ragadtatnák magukat az olvasmány címe miatt: nem valami hétországbeli korhelyről szól elbeszélésem, — amely korhelyt öklendező hazugságai, foghagymás tréfái, végül illetlen kötekedései miatt vettek üldözőbe mindazok a kocsmárosok és kocsmajáró vendégek, akik hajdanában Magyarországon a Kárpátoktól a tengerig napjában legalább egyszer minden széket elfoglaltak, amelyek a kocsmákban feltalálhatók voltak (már mint a vendégek); minden poharat megtöltöttek (már: mint a kocsmárosok), amely poharak épen úgy útbaestek, mint azok a poharak, amelyek rendszerint mellékutcák falaiból nyúlnak ki kopott bádogtáblákra festve, de emberemlékezet óta bőségesen ömlik szájukból a friss csapolást jelentő fehér hab, hogy elgondolkozásra késztessenek minden szomjas embert, aki ezen a tájon elhalad, de megtöltenek olyan poharakat is néhanapján (vásárkor, ünnepkor), amely poharak látszólag megérdemelt nyugalmat élveznek valamely pókhálós vakablak búskomolyságában vagy pedig polcokon, amelyeket évei előrehaladtával mind kevesebbszer közelít meg az öreg kocsmáros, mert nem akar egészségrontó veszekedést kezdeni a ház népével azon dolgok, (temetői homokok és kicsorbult

edények miatt,) amelyek az ilyen polcokon a véletlenül jó állapotban maradt, de szivárványszínűvé vált poharak társaságában találhatók . . . (Milyen kiábrándító a szivárvány orgonahangú színeivel egy ócska pohár oldalán! Mintha valamely korhely ördög lopta volna el az égről a szivárvány színeit, hogy gonosz bandukolásaiban a maga poharait tegye tetszetősebbé, mint ahogy kitanult női perszónák gyakran mázolják magukra ártatlan hajadonok kellemeit.) Nos, elbeszélésünk hősét még azokból a kocsmákból is kidobták, amelyekbe már hiába köszöntött be az üvegestót új poharakat kínálván, a befalazott ablakok párkányain csupa olyan poharak álltak, amelyeknek vendégei régen a temetőbe költöztek. Vajjon miért dobták ki hősünket a kocsmákból, holott az ivó görbe padlóját nem verekedési szándékkal méregette fel lépteivel; a konyhába se azért kukkantott be, hogy onnan darab pecsenyét vagy más ellophatót magával vigyen? Olyan régi töltött káposztáknak a szagát sem hozta magán a köpönyegével, amely szagra még az olyan ódon kocsmavendégek is szimatolni kezdenek az orrukkal, akik egész életükben nem szagoltak mást, mint dohos, régi boroshordókat, amikor a vén kocsmáros ezen szívességre őket felkérte: vajjon használható még a hordó, érdemes-e őt a pintérhez küldeni, hogy rendbehozza, mint az orvos próbálkozik néha a nagybeteg öreggel? Nem volt elbeszélésünk hőse köpenyegének semmiféle olyan szaga, amikor azt lekanyarította válláról, hogy néhány öreg vendégnek a 68-iki kolerajárvány juthatott volna eszébe, amikor tudvalevőleg nem lehetett a házból kimozdulni a mindenfelé heverő holttestek miatt.

Lássuk tehát, miért dobták ki hősünket minden kocsmából, ahová betette vala lábát? Az igaz, hogy Loncsosnak hívták, amely név esőben elázott, vízzé vált szőlőkre, szüretekre emlékezteti vala a legtöbb borivót, de akkoriban még nem volt szokásban, hogy az ember nyomban belépésekor a valódi nevén bemutatkozzon, akár a tiszteletreméltó kocsmáros uraknak is. A legtöbb vendég olyan könnyűszerrel lépdelt be a küszöbön, mint ahogy a madár száll fel a fára, anélkül, hogy jelentősebben köszöngetne. Más vendégek mindenféle vidám üdvözleteket mondtak, akár harminc esztendőn át, amikor a kocsmába beléptek és életük végéig nem vették észre, hogy már csak egyedül mulatnak bohó beköszöntőjükön. A legtöbb vendég, aki a kocsmába befordult, mondott valamit a bajsza alatt, amiről nem lehetett tudni, hogy jóestének, jónapotnak vagy káromkodásnak számít-e, de hát régen tudjuk, hogy az emberek nem köszöngetés szempontjából térnek be a kocsmába. Loncsos, akiről itt több szó lesz, mindig olyan időszerűen és hangosan köszönt, mint egy iskolásfiú, aki fejében hordja a toronyórát. Sohase mondta volna például ebédidő elmúltával, hogy: jóétvágyat kívánok! Az emberek megbecsüléséhez tartozik, hogy feltesszük róluk, mindenki idejében megebédelt. Aki ezt nem tette, azt sajnálni lehet és részvétes fejbólintgatással meghallgatni történetét arra nézve, hogy miféle dolog, váratlan esemény gátlá meg abban, hogy déli harangszókor a nyakára kösse az asztalkendőt. Loncsos szerette, ha az ebédidőt mulasztó emberek az adóhivatal lassúságára panaszkodtak, miközben a késedelemért

szinte bocsánatkérően törölgették tányérjukat. Loncsos ugyanis még életében nem volt az adóhivatalban és ilyen panaszok hallatán igazat adott magában.

*

Loncsos például abban az időben, amikor az ebéd íze még a szájában volt: szeretett betéregetni józsefvárosi kocsmába, ahová leginkább olyan vendégek jártak enni, akik a hónap elsején vagy a hónap közepén előre kifizették kosztjukat, vagy pedig kis könyvecskét váltottak, amelyből különböző, levélbélyegformájú jegyecskékkel fizettek. Igaz, hogy kisebb porciót hoztak az ilyen vendégnek például a Matyiban, (mi azt jelentette, hogy a vendéglő a Mátyás királyhoz volt címezve,) de annál nagyobb ételadag járt az ilyen bélyeges vendégnek például özvegy Teneriné vendéglőjében (a Szilvafánál,) aki asszony létére minden vendéget élete végéig megtartani szerette volna, miután Teneri urat rossz bánásmódjával sokkal korábban a másvilágra üldözte, mint ezt a vendégek gondolhatták volna; most tehát minden szeretetét vendégeire pazarolta, özvegyemberekre, nőtlenekre, elváltakra s egyéb bajbajutott férfiakra, akik csöndes rezignációval megnyugodtak abban, hogy ebédelni immár egész hátralévő életükben kocsmába járnak. Ebből a fogadósné-szeretetből jutott még Loncsos úrnak is, holott a bölcs asszonyság előre tudta, hogy L. urat előbb-utóbb ki kell vetni az étkezdéből.

— Ma paradicsom-mártás volt a húshoz, — kezdte Loncsos igen csendesen, amikor valamely asz-

tal mellett valamely ismerősét felfedezte és ahoz letelepedett. — Ne is tessék kérdezni, honnan tudom, habár gazdasszonyos-ember létemre ma is otthon ebédeltem, mint közönségesen. A paradicsom-mártás valamely olyan étel, amely még annak a ruháján is foltot hágy, aki a kocsma előtt elmegy. Nem lehet elbújni előle senkinek sem, ha egyszer kinyitották azt az üveget, amelybe nyáron bezárták, mint valami szellemet. Csalogat a színével, különösen, ha bőven adják, mint például ebben a kocsmában. Némely ember annyira bolondja a paradicsom-mártásnak, hogy megfürödni szeretne benne, amikor a villára tűzött húsdarabot úszkáltatja a mártásban. Azt mondják, hogy van ennek a körülménynek valamely tudományos magyarázata is, de én mint egyszerű ember csak annyit tapasztaltam, hogy ez a legolcsóbban előállítható mártások közül való, különösen akkor, ha a vendégnek nem jut eszébe külön cukrot kérni a mártáshoz. A mártás, bár olcsó, megteszi minden kötelességét, amit egy mártástól várhat a vendég: bepirosítja a főtt marhahúsnak ama hulladékos részeit, amelyeket egyébként levagdalna a vendég, mint olyan részeket, amelyeknek megmaradása a húsdarabon csupán a mészáros vagy a szakácsné hanyagságán múlott. Hiszen kedves dolog a marhahús karéján ama keskeny faggyú-réteg, amely úgy csillog, mint a hold udvara, de amikor ehez az álomképbeli jelenséghez mindenféle bőrfoszlányok, gyanús húscafatok is járulnak, amelynek helyük voltaképpen a vágóhidak körül nyalakodó kutyák bendőjébe illenék, akkor gondolkozóba kell esni az embernek, hogy vajjon a pacalos, romlásnak leginkább kiszolgáltatott lágy

hulladékokkal egyetemben fürössze meg az ember húsdarabját a paradicsom-mártásban, vagy pedig előbb lemetélgesse ezeket a függővényeket, amelyek voltaképpen a húsnak az erejét adják, amelytől a mészároslegények és mészároskutyák növekednek.

Valamely paradicsomfoltos szalvéta megől felelt az ismerős:

— Igazi marhahús nem képzelhető úgynevezett zilás, bőrös, hulladékos, csontos részek nélkül.

— A csontos részekről nem beszélek, mert ahol csontot mernek adni a marhahúsra: ott valóban jó a hús. A csont mellett érezni meg a hús romlottságát voltaképpen, hiába adja a fogadós ibrikben vagy akár tálkában a paradicsom-mártást. Még a gomba-mártáson is átérzik a hús ódonsága, pedig a gomba-mártás talán az egyetlen, amely kellő szakértelemmel készítve: versenyez a paradicsom-mártás fiatalos, télen is fiatalos hatásával. Igaz, hogy a gombában mindig érezni némi élemedettséget, — az ő íze a férfi és a nő íze, aki már túlesett az első fiatalságon. A gomba az a növény, amely minden körülmények között öregen jön a világra, mert akár a pince, akár az üvegház, akár az erdő földjében világrajövetele előtt van ideje gondolkozni a dolgokon. Ő már egy kis öreg akkor is, amikor az erdészlányok nevetve rátalálnak az esős éjszaka után. Friss gomba! Pedig mennyit gondolkozott ő már a föld alatt, mielőtt rászánná magát, hogy az emberekkel megismerkedjék! Egyébként a paradicsom- és gomba-mártások között az is nagy különbséget jelent, hogy az előbbi, már mint a paradicsom-mártás élvezetéhez voltaképpen mindig szükséges egy darab hús, kenyér, rizs, hogy illuziót keltsen, míg

a gomba-mártás egymagában is elegendő ahhoz, hogy az ember kikanalazza a maradékot, miközben elgondolkozva hajlik a mindinkább tisztuló tálka felé, mintha életének múlt idejét kezdené közelebbről és közelebbről látni. Maholnap elfogy az utolsó kanállal a bőven szolgáltatott gomba-mártásból és legfeljebb kenyérhéj marad a kezünk ügyében, amellyel a tálat kitörölgethetjük, ha egy és más ízeket vissza akarunk idézni.

— Az életfilozófiának vajmi kevés köze van az ételek ízeihez. Éppen azok az emberek esznek a legpompásabb étvággyal, akik oda sem gondolnak az életre, az ételre.

A paradicsomfoltos asztalkendő nem fejezhette be szavait, (pedig bizonyára lett volna még némi mondanivalója), amikor Loncsos úr egy levéljegyre mutatott, amelyet éppen akkor tett el harmonikás, sokatmondó bőrtárcájába a szomszéd asztalnál a pincér.

— Lajos, mutassa csak azt a jegyet! — kiáltott fel csendbiztosi hangon Loncsos úr, mintha valamely nagy pénzhamisítás ügyében nyomozna. — Íme, itt van egy ételjegy, amelyet nyilván valamely kisebb, dologtalan nyomdában nyomtatott kínjában a nyomdász, — a nyomda valamely mellékutca pincéjében van, patkány- és festékszaga van. És íme a nyomtatványon, mióta özvegy Teneriné ráütötte vendéglői pecsétnyomóját: világosan érezhető a paradicsommártás szaga. Mert ez a jegy már tudja, hogy őt paradicsom-mártásért tépte ki füzetéből tulajdonosa. Amint a sírkoszorúkról is messziről megérezhető, hogy öreg, vagy fiatalember koporsóján szolgáltak

darab ideig. Tessék megszagolni a paradicsom-mártás sírkoszorúját és nyomban érezni fogja rajta a kamara felső polcának a szagát, ahol a paradicsomos üvegek állanak glédában.

— Kérem, — felelt az attakirozott vendég, még mindig asztalkendője mögé rejtőzötten, — azt már hallottam én is, hogy földünkön minden tárgynak, embernek, lénynek megvan a maga speciális szaga, amely mással össze nem téveszthető; de hogy éppen ennek a hitvány papirosdarabkának legyen paradicsom-mártás szaga: nem érthetem, uram.

Loncsos, ama egy deci bor mellett, amelyet az ebédutáni szájíz kedvéért fogyasztott, (amelyre anynyiféle nevet tudott kitalálni, hogy a csaposlegényi mindennap bámulatba ejtette és fejtörésre késztette, — nevezvén azt füttynek, tréfának, hosszúlépésnek, macskaugrásnak, bakterháznak, puffancsnak egyaránt), egy deci borocskája mellett olyan mozdulatot tett, mint aki most véglegesen leszámol ellenségével, — a poharat kellő távolságnyira tolta kezétől, valamely étvágyas passzióval gombolta ki a mellénye alsó három gombját, csemegés krákogással fordult el az asztaltól, amellyel az ilyen kisebbfajta vendéglőkben szokás bizonyos műveletek elvégzésekor: nem viselkedett volna különben akkor sem, ha a másodszori megebédelésre gondolt volna, de némelyek szerint az sem volt néha egészen bizonyos, hogy Loncsos egyszer is megebédelt. Mondókáját esküvéssel kezdte:

— Nyomban viszontlássam ama kis pörköltet, amelyet ma délelőtt, hivatali körútam alkalmával élveztem Hintenreiter barátomnál, a Koszorú-utcában. Pedig ilyen pörköltet csak akkor főznek, amikor

a Vendéglősök Lapjában hetenkint előre közölt program szerint a csütörtöki gábel-früstököt a vendéglősök Jó Barátok Köre Hintenreiternél rendezi. Persze, ilyenkor nemcsak a vendéglősök jönnek elő a város különböző részeiből, piaci bevásárlásaik után (miután az egyfogatú kocsit, vagy az érdekes kosarú szakácsnét hazaküldték előre a bevásárolt holmikkal, amelyek tetején rendszerint karfiol, sóska, újhagyma, friss spárga foglal helyet, kóstolóban a család részére), hanem előkerülnek más jóbarátok is, akik Pesten adnak valamit a gyomrukra és minden héten kijegyzik az ujságból, hol tartják meg a szokásos vendéglősreggelit. Én, aki hivatali állásomnál fogva amúgy is könnyen felmenthetem magam az íróasztal mellett való görnyedéstől (többet ennél soha se lehetett megtudni Loncsos úr hivatali állásáról), előveszem sétapálcámat a sarokból és könnyed, vidám léptekkel megyek el a bizalmas összejövetelekre, amelyeknek dátumát noteszem mutatja. Természetesen mindig ott találom néhány vendéglős barátomat, akiknek az arca ilyenkor olyan pirosra van beretválva, mint a cékla, akik örülnek, ha öklükkel bizalmasan hátbavághatnak: Nos, amice, hogy ízlett a multheti reggeli Neuzidler Gézánál? — kérdezik. De ez a bizalmaskodás nem jelent egyben tiszteletlenséget is irányomban, mert hiszen akkor nem volnának kíváncsiak véleményemre. Én megdícsértem Géza reggelijét, megdícsérem most is, mert valóban olyan gombóccal sehol sem kedveskedhetnek a vendégnek, mint itt a savanyútüdővel. Megdícsértem még a két hét előtt rendezett vendéglős-reggelit is a Svábnál és pontosan emlékeztem azokra a kisalakú, de igen zamatos, egyhara-

pásra való, de mégis kiadós töltött káposztácskákra, amelyeket ugyan egyfogra valónak mondanak, ámde őket ama káposztákból készítették, amelyek legelőször mutatkoznak a dunaparti piacon. Podmaniczky Frigyesnek lehet beretva-élűre vasalva a nadrágja, de ilyen káposztát még ő sem evett, mint akkoriban mi ettünk a Svábnál. Valamiképpen még néha azt is elhitette magával az ember, hogy nem is annyira a töltelékek voltak fontosak, hanem azoknak a káposztáknak az ízei, amelyek még csak kis gyaluval vagy késsel felvágottan, torzsástól, erestől, csomóstól kerültek a fazékba. A káposztának eme szívgyökerei fiatalkorukban vetélkednek az első szerelem ízeivel. Érezni rajtuk a tavasz folyadékainak illatát, érezni rajtuk, hogy ezek a csomók, erek választják ki a kertek felett lógó friss esőkből azokat a nedveket, mint tudós kis gazdasszonykák, amely nedvek alkalmatosak a káposzták neveléséhez. Jól tanultak Géza reggelijének káposztái, amelyek a levelekbe enyhén pakolt töltelékeket körülvették, nem is annyira a késfokra vagy villára várakozván, mint inkább a kanálra, amellyel alaposan lehet dolgozni. Persze nem hiányzott a káposztából néhány faladék sódar, amolyan piros, otthon füstölt kis sódar, amelynek előnye éppen az, hogy kistermetűnek jött a világra, így könnyebben füstölhető. Az ilyen sonkának a csontjai is vékonyak, gyermekesek, az úgynevezett síp-csontot a két végénél öreg ember is lerágicsálhatja. Ismétlem, hogy a Koszorú-utcában, Hintenreiter barátunknál is volt bátorságom hangos szóval dícsérni Neuzidler Géza merész újítású, töltöttkáposztás reggelijét (amelynek elfogyasztása után Géza nagy örömére legtöbben így

sóhajtottak fel, hogy „kampec az ebédnek", mire mindig akadt vigasztaló, aki felelte, hogy vendéglős-reggeli után ez már így szokás), volt bátorságom megmondani az igazat, — de a sörgyárat állandóan szidalmaztam, hiába küldtek extrahordókat a vendéglős-reggelihez, mi, régi vendégek tudjuk, hogy miféle ármány lappang az extra-hordócskák mögött, még ha ugyanabból a sörből küldenének is, amely sört valamikor külön főzték az öreg Drehernek, valamint Ferenc Józsefnek. A sörgyár a vendéglősök piócája, szavaim tehát kellő hangolásra találtak, mert nem kell a vendéglősnek abszinttal kevert *kinai* cseppeket bevenni, hogy megjöjjön étvágya a káromkodáshoz, panaszhoz, mérgelődéshez, amikor a sörgyárról hall, bármily régi összeköttetés van is közöttük. A vendéglős-reggelin tehát hiába hozta be két kezében a söröshordócskát a csaposlegény, mielőtt a rézesövet belenyomta volna. Az aranyos lé gárdatiszti gallérját borzongva nézegették a vendégek, igaz, hogy egyetlen hörpintésre mentek le az első poharak, mert mégis csak passzió abból a sörből inni, amelyet Ferenc Józsefnek főztek, de az Öregúr nem iszik már többet, mint egyetlen pohos pohárral, amely pohár valamivel kisebb a kriglinél. Így aztán rövidesen rátértünk a borivásra, mert az igazi vizsgát a bornál teszi le a vendéglős. Sikerülhet vagy elromolhatik valamely étel, még a pulykanyak-becsinált is a szakácsné kedve szerint, de a bornál nem lehet tréfálni, amikor hozzáértő emberek ülnek együtt, akiknek némelyike nemcsak a záp-, de a metszőfogaival is megrágja a bort, mielőtt azt torkán leengedné. Nem beszélve azokról az igazi tudósokról, akiknek nyelvük forogni

kezd, mint a motóla, a szájuk belseje ugyancsak szitává változik, amikor valamely ismeretlen bort kóstolnak. Van egy ismerősöm Budán, ahol félni kell a borhamisítóktól: aki az orrába is felszivatytyúzza a bort, mielőtt megvenné. Ez a bor például sehogy se felelne meg budai barátom ízlésének, — mondta Loncsos úr és úgy tett, mintha orrával akarná felszippantani a *rüfkét,* ahogyan néha jókedvében a maga egy deci borát elnevezte. De szájával sem nyúlt hozzá, tovább beszélt az asztaltárshoz, aki ezalatt megfordította a nyakában függő asztalkendőt, olyanformán, hogy most a tegnapi vagy tegnapelőtti sóska-mártás nyomai mutatkoznak vala rajta. Loncsos elámult:

— Itt sóska-mártás volt? — kiáltott fel, mintha valamely váratlan dologról értesült volna. — Valódi sóska-mártás anélkül, hogy én tudtam volna róla, pedig csaknem naponta megfordulok itt, amikor hivatali állásom megengedi? Mondja, kegyed valóban evett a sóska-mártásból? Nem vadsóskából, amitől a tehenek felpuffadnak, hanem valódi, jó, szelíd kertisóskából, amilyent kis kertjeikben várnak az asszonyok a földből előbúvni a tavasszal együtt? A sóska-mártás előtt aztán le a kalappal, ha az megfelelő módon van elkészítve. A sóska-mártás jelenti az ételek, az életek, a kedvek és étvágyak ifjú ízességét. Egyetlen asszony tudott voltaképpen sóska-mártást főzni, a boldogult Tenerinek az első felesége, aki után Teneri a másvilágra ment a második felesége elől.

— Nem érdekelnek engem a maga komplikált családi dolgai, — felelt most a sóska-mártású asztaltárs, mert észrevette, hogy a vendéglősné kígyóbűvölő

szemekkel kezd figyelni. A vendég pedig még akkor is gyáva, ha ételjegyes-füzet van a zsebében.

Loncsos azonban nem hallgatott:

— Minden ételnek és minden embernek más és más íze van bizonyos életkorban. Én például most kezdem szeretni a tejfeles sóska-mártást, amikor annyi mindent tapasztaltam, részint hivatali állásomnál, részint tapasztalataimnál fogva. Az élet és az étel csak tavaszkor ér valamit, amikor az ember azt hiszi, hogy ő találta meg az első sóskát a kertben, amikor azt gondolja, hogy egyedül van a világon, akire rábízatott az élet végigélése. Amikor még senki se számít komolyan, mert az emberek jönnek-mennek, rosszak helyett jönnek a jók, — amikor egy rosszúl sikerült ebéd nem tragédia, mert még annyi sok ebéd lesz a világon, hogy az embereknek bízvást van ideje elfelejteni az összes kocsmárosnékat, akik addigi életében szerepeltek. Ne legyen Loncsos a nevem, ha nem így gondolkoztam én is valamikor, — oda se füttyentettem egy elmulasztott sóska-mártásnak, mert bizonyosan tudtam, hogy még rengeteg sóska várakozik reám. Most már azonban fájni kezd minden elmulasztott ebéd, minden elmulasztott étel, mert azt hiszem, hogy ebben az életben azt többé pótolni nem tudom. Ki tudja, eszek-e még valaha sóska-mártást?

... Ebben a borongós hangulatban Loncsos úr komolyan és végleges elhatározással kinyujtotta kezét érintetlen Kis Bánat iránt (ahogy borát néha nevezte) és szájához akarta emelni a szivárványszínű poharat. A pincér hátulról megfogta a kezét:

— Loncsos úr, van pénze? Hitele itt már régen nincs.

Loncsos úr eleresztette a poharat, felállott, anélkül, hogy a pincérnek felelt volna, csupán asztaltársát fenyegette meg:

— Legközelebb újra bejövök így ebéd után és tovább diskurálunk az ételek különösségeiről. Például a kenyér jóságáról. A bor édességéről, — szólt és emelt fővel távozott.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK